

**ČESKOSLOVENSKO
ORIENT**

**ORIENTU
ČESKOSLOVENSKU**

1918 → 1938

**CZECHOSLOVAKIA
THE ORIENT**

**THE ORIENT
CZECHOSLOVAKIA**

Adéla Jůnová Macková, Libor Jůn (eds.)

ČESKOSLOVENSKO **ORIENTU**
ORIENT **ČESKOSLOVENSKU**

múa MASARYKŮV ÚSTAV
A ARCHIV AV ČR, v.v.i.

S podporou Ministerstva kultury v rámci řešení projektu NAKI č. DG20P02OVV006,
HIKO – historické korespondenční sítě – Alois Musil a počátky orientalistiky v Československu
Supported by the Ministry of Culture, Czech Republic, project NAKI no. DG20P02OVV006,
HIKO – Historical Correspondence Networks – Alois Musil and Beginning of the Orientalistic Studies in Czechoslovakia

Recenzenti / Reviewers: Ladislav Bareš, Bronislav Ostřanský

Obálka / Cover:

Prezident Tomáš Garrigue Masaryk s doprovodem a s egyptologem Jaroslavem Černým
v Luxorském chrámu, 1927. ANM, fond Hradní fotoarchiv, i. č. 152/27

President Tomáš Garrigue Masaryk with his Entourage and with the Egyptologist Jaroslav Černý
in the Luxor temple, 1927. ANM, fond Prague Castle Photographic Archives, inv. no. 152/27

© Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2022

© Fotografie a předměty / Photographs and objects

Akademická společnost Aloise Musila, Archiv Národního muzea,

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.,

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Muzeum středního Pootaví Strakonice,

Nadace Langhans Praha, Literární archiv Památníku národního písemnictví,

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur,

Orientální ústav AV ČR, v. v. i., Polabské muzeum – Muzeum Bedřicha Hrozného Lysá nad Labem,

rodina Lexova, rodina Mackova, rodina Pavlíčkova, rodina Urbánková, Státní oblastní archiv Plzeň,

Břetislav Tureček, Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy, Vojenský historický ústav Praha,

ISBN 978-80-88304-84-5

ČESKOSLOVENSKO
ORIENT **V** **ORIENTU**
ČESKOSLOVENSKU

1918 → 1938

CZECHOSLOVAKIA
THE ORIENT **IN** **THE ORIENT**
CZECHOSLOVAKIA

Adéla Jůnová Macková, Libor Jůn (eds.)

Obsah

Úvod	6
-------------------	----------

Orientalistika na univerzitě

Pražská univerzita – úvod <i>Milada Sekyrková</i>	10
---	-----------

Orientalistika na Filozofické fakultě Německé univerzity v Praze <i>Jana Ratajová</i>	22
---	-----------

Orientalistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze <i>Adéla Jůnová Macková</i>	46
--	-----------

Československé pronikání do Orientu

„Otec zakladatel“ Alois Musil, Orientální ústav a orientalisté <i>Adéla Jůnová Macková</i>	62
--	-----------

Pokus Československa o vybudování diplomatické a hospodářské infrastruktury v Orientu <i>Adéla Jůnová Macková</i>	84
---	-----------

Vědecké cesty (nejen) do Orientu

Národní muzeum a poznávání Orientu v letech 1918–1939 <i>Libor Jůn</i>	100
--	------------

Cesty Aloise Musila po roce 1918. Z pouště do džungle velkoměst <i>Pavel Žďárský</i>	116
--	------------

Bedřich Hrozný a Orient <i>Šárka Velhartická</i>	134
--	------------

Vybraná literatura a prameny	150
Seznam zkratk	156

Katalog	157
----------------------	------------

Table of Contents

Introduction	7
---------------------------	----------

Oriental Studies at the university

The University of Prague – Introduction <i>Milada Sekyrková</i>	11
---	-----------

Oriental Studies at the Faculty of Arts of the German University in Prague <i>Jana Ratajová</i>	23
---	-----------

Oriental Studies at the Faculty of Arts of Charles University in Prague <i>Adéla Jůnová Macková</i>	47
---	-----------

Czechoslovak penetration into the Orient

“Founding Father” Alois Musil, Oriental Institute and Orientalists <i>Adéla Jůnová Macková</i>	63
--	-----------

The attempt of Czechoslovakia to build diplomatic and economic infrastructures in the Orient <i>Adéla Jůnová Macková</i>	85
--	-----------

Scientific journeys (not only) to the Orient

The National Museum and learning about the Orient in 1918–1939 <i>Libor Jůn</i>	101
---	------------

The journeys of Alois Musil after 1918. From the desert to jungle of big cities <i>Pavel Žďárský</i>	117
--	------------

Bedřich Hrozný and the Orient <i>Šárka Velhartická</i>	135
--	------------

Selected Literature and Sources	150
List of Abbreviations	156

Catalogue	157
------------------------	------------

Zdánlivě nesouvisející pojmy, Československo, Orient (ať již Orient vymezíme geograficky, hospodářsky, či politicky), Levanta nebo Dálný východ už při prvním podrobnějším pohledu nejenže spolu v mnoha ohledech souvisí, ale často je překvapivě naplňuje i společný obsah. Vymezit pojem samostatného československého státu v jeho meziválečné podobě není i přes některá úskalí jistě nijak složité. I dnes v obecném povědomí rezonuje vznik Československa jako jeden z důsledků Velké války z let 1914 až 1918, který se protnul se snahou tehdejší české (a rovněž i slovenské) politické reprezentace o společenskou emancipaci od upadajícího Rakousko-Uherska. Výsledkem byla jedna z nejstabilnějších střeoevropských demokracií, byť jak se později ukázalo, bylo jejímu trvání vymezeno toliko jedině dvacetiletí.

Pochopit či alespoň zevrubně popsat pojem Orientu v témže časovém, tedy meziválečném období je zajisté výrazně složitější úkol. Můžeme si vypomoci tradičním a velmi zjednodušujícím označením zemí a kultur ležících z pohledu Evropanů či obecně západního světa na východě, případně tezemi o oblastech a územích, které se v meziválečném období tak či onak modernizovaly, čímž vzrostly jak zahraniční zájmy o jejich hospodářskou a politickou exploataci, tak i místní emancipační snahy. Vzájemné poznávání a střetávání světa východního a světa západního často v nečekaných a překvapivých souvislostech bylo jen jedním z mnoha projevů tohoto komplikovaného přediva vztahů a zájmů, ale i předsudků, omylů či zcela evidentních nesmyslů. A právě v této pestré směsici motivů určujících vzájemné vztahy mezi Západem a Východem můžeme nalézt i mnoho zajímavého a dodnes inspirativního, co určovalo jednotlivé trajektorie československého usilování o poznání orientální reality a o hospodářské využití těchto území bohatých na přírodní zdroje.

Alespoň základní seznámení se s tímto často a nespravedlivě opomíjeným fenoménem moderních československých dějin, s dlouhodobou československou snahou o etablování se v orientálním geografickém a geopolitickém prostoru se stalo tématem jak výstavy *Československo v Orientu: Orient v Českosloven-*

sku 1918–1938, tak i tohoto doprovodného vědeckého katalogu. A jak již bylo konstatováno výše, vzájemná interakce mezi Prahou a jednotlivými „orientálními“ oblastmi nám poskytuje obraz opravdu bohatý a pestrý. Ostatně Československo při budování svých kontaktů s Orientem nezačínalo na pomyslné „zelené louce“, v mnoha ohledech mohlo navázat na četné zkušenosti zprostředkované dřívější podunajskou monarchií, pro kterou byly východní země důležité v zahraniční, vojenské, ale i obchodní politice. Mnoho obyvatel českých zemí tak bylo přímými aktéry těchto událostí. Lze kupříkladu připomenout aktivity pozdějšího profesora Univerzity Karlovy Aloise Musila nebo českoněmeckého orientalisty Eduarda Glasera, jehož vědecká pouť se završila v bavorském Mnichově.

Velká válka přinesla v četných oblastech Orientu nové politické a hospodářské uspořádání či alespoň možnost nového rozvoje. Podobně Československo bylo po válce novým státem, státem usilovně hledajícím své místo na nové evropské, ale i světové mapě. A bylo jen přirozenou záležitostí, že se rozvinutá domácí věda měla stát jedním z aktivních prostředníků tohoto procesu, když například jakékoliv ambice koloniální byly zcela bezpředmětné. Svoji velkou roli hrály samozřejmě i motivy praktické, jako bylo hledání nových trhů a odbytišť pro československé zboží a potřebných surovin pro domácí průmysl. K tomu se připojoval rovněž prvek propagační v podobě prezentace nově vydobyté státnosti a její republikánské idey. A prakticky všechno toto bylo možno uplatnit v kontextu Orientu s jeho zdánlivě neomezenými zdroji a možnostmi.

Bylo však nutné zároveň překonat mnoho předsudků a stereotypů. Neustále bylo kupříkladu upozorňováno, že egyptské léto není vhodné pro pobyt tuberkulózních úředníků ministerstva zahraničních věcí a že zdejší podnebí je pro tyto pacienty téměř vražedné. Také československý vyslanec Miroslav Schubert psal o četných obtížích „orientálně poklidného“ perského Teheránu, kde zdánlivá nekonfliktní činnost mohla rychle skončit tragicky, jak se také stalo v případě příliš zvědavého a nevhodně

INTRODUCTION

Seemingly unrelated terms, Czechoslovakia, the Orient (whether we define the Orient geographically, economically, or politically), the Levant, or the Far East are not only related in many respects at first glance, but are often surprisingly filled with common content. Despite some difficulties, it is certainly not difficult to define the concept of an independent Czechoslovak state in its interwar form. Even today, the emergence of Czechoslovakia resonates in the public consciousness as one of the consequences of the Great War from 1914 to 1918, which intersected with the efforts of the then Czech (as well as Slovak) political representation for social emancipation from declining Austria-Hungary. The result was one of the most stable democracies in Central Europe, although, as it turned out, its duration was limited to a single twenty years.

Understanding or at least describing thoroughly the concept of the Orient in the same time, i.e., interwar period, is certainly a much more complex task. We can use traditional and very simplified designations of countries and cultures from the perspective of Europeans, or the Western world in general, in the East, or theses about areas and territories that modernized in the interwar period in one way or another, thus increasing both foreign interests in their economic and political exploitation, as well as local emancipation efforts. Getting to know and clashing between the Eastern world and the Western world, often in unexpected and surprising contexts, was just one of many manifestations of this complicated web of relationships and interests, as well as prejudices, mistakes or obvious nonsense. It is precisely in this diverse mix of motives that determine the mutual relations between the West and the East where we can find many interesting and still inspiring things that determined the individual trajectories of the Czechoslovak effort to learn about oriental reality and the economic use of these natural resource-rich territories.

At least a basic acquaintance with this often and unjustly neglected phenomenon of modern Czechoslovak history, with the

long-term Czechoslovak effort to establish itself in the oriental geographical and geopolitical space has become a topic of both exhibitions *Czechoslovakia in the Orient: The Orient in Czechoslovakia 1918–1938* and this accompanying scientific catalogue. As stated above, the mutual interaction between Prague and the individual “oriental” areas gives us a truly rich and varied picture. After all, Czechoslovakia did not start on an imaginary “green field” in building its contacts with the Orient; in many respects it could build on the plentiful experience mediated by the former Danube monarchy, for which the Eastern countries were important in foreign, military, but also trade policy. Many inhabitants of the Czech lands were thus direct actors in these events. For example, the activities of the later professor at Charles University Alois Musil or the Czech-German orientalist Eduard Glaser, whose scientific pilgrimage ended in Munich, Bavaria, can be mentioned.

The Great War brought a new political and economic order, or at least the possibility of new development, in many areas of the Orient. Similarly, Czechoslovakia was a new state after the war, a state diligently seeking its place on the new European as well as world maps. It was only a natural matter that advanced domestic science was to become one of the active mediators in this process, when, for example, any colonial ambitions were completely pointless. Of course, practical motives also played a major role, such as the search for new markets and outlets for Czechoslovak goods and the necessary raw materials for domestic industry. This was also accompanied by a promotional element in the form of a presentation of the newly acquired statehood and its republican ideas. Moreover, virtually all of this could be applied in the context of the Orient with its seemingly limitless resources and possibilities.

However, it was at the same time necessary to overcome many prejudices and stereotypes. For example, it has been constantly pointed out that the Egyptian summer is not suitable for the stay of tuberculous officials of the Ministry of Foreign Affairs and that the local climate is almost deadly for these patients.

fotografujícího amerického konzula. A co teprve blahosklonnost britských diplomatů hodnotících jak vzhled manželek československých diplomatů, tak i „nějakou“ angličtinu svých evropských diplomatických protějšků. Ale byl to právě tento svět, který formoval československé potýkání se a vyrovnávání se s Orientem. Orient byl ovšem výzvou, kde se selský synek Alois Musil stal nejen cestovatelem, ale i náčelníkem beduínského kmene, a cestovatel Jiří Baum se svým expedičním vozem zn. Tatra senzací a miláčkem japonských ostrovů.

Československé pronikání do Orientu tak mělo mnoho různých podob, z nichž nás zajímají ty, které se odehrávaly na poli vědeckém – univerzitním, které svým způsobem vrcholily vznikem Orientálního ústavu, tedy instituce, jež měla za úkol uvést vědecké zájmy v soulad se zájmy obchodními, politickými a hospodářskými. A právě hospodářská dimenze je dalším tématem, kterému se věnujeme v rámci výstavy i v katalogu. Tato pomyslná československá „expanze“ zbavená mocenských a silových prvků, naopak uskutečňovaná v rovině vzájemné obchodní výměny či na poli jednotlivých vědních oborů je jistě v mnoha směrech vzorem a inspirací i pro dnešní složitý děje. Jistým spojovníkem zájmů vědeckých a hospodářských byly výjezdy četných československých cestovatelů. Jejich knihy, odborné i populární články, případně přednášky byly dychtivě přijímány laickým i odborným publikem a spoluvytvářely poučené prostředí.

Cestovatelské podniky, obchodní zájmy, vědecké zájmy a rovněž i kulturní a umělecká recepce „orientálních“ oblastí vytvářely podhoubí pro rozvoj orientálních studií v meziválečném Československu. Bylo přitom dáno specifícností československého státu, že se na vědeckých stycích podílela prostřednictvím německé univerzity také vzdělanost německá, tj. vzdělanost českých Němců. Všechno to – zdánlivě navždy – pohřbila druhá světová válka a německá okupace. V roce 1945 byla německá univerzita zrušena a vytratilo se mnoho protagonistů předválečných let, kteří byli členy odboje, kolaboranty, zahynuli či se jich dotkla přirozená generační výměna. Přesto povědomí o Orientu a jeho významu pro Československo se již stalo pevnou hodnotou s možným dalším rozvojem.

Bylo by jistě bláhové pokoušet se jak ve výstavě samotné, tak na stránkách výstavního katalogu poskytnout vyčerpávající obraz meziválečných československých styků s Orientem. Náš cíl byl mnohem skromnější, a to pokusit se připomenout alespoň hlavní děje a fenomény, včetně jejich hlavních protagonistů, spoluformujících nejen osudy meziválečného Československa, ale v konečných důsledcích i následný rozvoj konkrétních vědeckých disciplín a hospodářsko-politických aktivit po roce 1945 i po roce 1948.

V Praze dne 2. 5. 2022

Adéla Jůnová Macková, Libor Jůn

Czechoslovak envoy Miroslav Schubert also wrote about the numerous difficulties of “orientally peaceful” Persian Tehran, where seemingly non-conflicting activities could quickly end tragically, as also happened in the case of an overly curious American consul who took inappropriate photographs. And what about the benevolence of British diplomats evaluating both the appearance of the wives of Czechoslovak diplomats and “some” English of their European diplomatic counterparts. But it was precisely this world that shaped the Czechoslovak struggle and coping with the Orient. However, the Orient was a challenge where the peasant son Alois Musil became not only a traveller, but also the chief of the Bedouin tribe, and the traveller Jiří Baum with his Tatra expedition car became a sensation and the darling of the Japanese islands.

The Czechoslovak penetration into the Orient thus had many different forms, of which we are interested in those that took place in the field of science – university, which in a way culminated in the Oriental Institute, hence an institution whose task was to reconcile scientific interests with commercial, political and economic interests. It was exactly the economic dimension that is another topic that we address in the exhibition and in the catalogue. This notional Czechoslovak “expansion”, deprived of power and strength elements, on the contrary, carried out at the level of mutual trade exchanges or in the field of individual scientific disciplines, is certainly in many ways a model and inspiration for today’s complex events. The departure of numerous Czechoslovak travellers was a certain link between these scientific and economic interests. Their books, specialised and pop-

ular articles, or lectures were eagerly received by lay and professional audiences and co-created an enlightened environment.

Travel businesses, trade interests, scientific interests, as well as cultural and artistic receptions of “oriental” areas created a breeding ground for the development of Oriental Studies in interwar Czechoslovakia. At the same time, it was given by the specificity of the Czechoslovak state that German education, i.e., the education of Czech Germans, also took part in scientific contacts through the German University. All of this – seemingly forever – was buried by World War II and the German occupation. In 1945, the German University was abolished and many protagonists of the pre-war years disappeared, who were members of the resistance, collaborators or were affected by a natural generational change. Nevertheless, awareness of the Orient and its significance for Czechoslovakia had already become a solid value with possible further development.

It would certainly be foolish to try to provide an exhaustive picture of interwar Czechoslovak relations with the Orient, both in the exhibition itself and on the pages of the exhibition catalogue. Our goal was much more modest, namely to try to recall at least the main events and phenomena, including their main protagonists, co-forming not only the fate of interwar Czechoslovakia, but ultimately the subsequent development of specific scientific disciplines and economic-political activities after 1945 and after 1948.

In Prague, 2 May 2022

Adéla Jůnová Macková, Libor Jůn

ORIENTALISTIKA NA UNIVERZITĚ

Pražská univerzita – úvod

Milada Sekyrková

Pražská univerzita 1849–1882

Jedním z důsledků revolučních událostí v průběhu let 1848 až 1849 byly reformy vzdělávacího systému v habsburské monarchii, označované zkráceně jako thunovské reformy podle ministra kultu a vyučování Lva hraběte Thun-Hohensteina (1811–1888). Reformy byly vyústěním delšího procesu vnitřních změn v rámci jednotlivých typů škol od nejnižších stupňů až po univerzity. Zejména účast akademiků na veřejném dění v průběhu roku 1848 upozornila i na tuto část společnosti, která dosud byla vnímána spíše jako uzavřená skupina věnující se problémům, které většinou společnosti byly dost vzdálené.¹ Kromě jiného bylo nutné vyvážit postavení univerzit jako autonomních vědeckých center a také jejich působení ve veřejném sektoru.²

Reformy a jejich filozofie měly více aspektů. Na pražské univerzitě lze konkrétní pokusy o změny systému výuky vysledovat už od počátku čtyřicátých let 19. století, nejprve na lékařské fakultě. Neoficiální ustanovování docentů je zachyceno ve studijních programech již v roce 1843.³ Už od poloviny čtyřicátých let též někteří profesori pražské univerzity, například Franz Exner, byli opakovaně, každoročně zváni do Vídně k jednání o změně

systému studia na univerzitách.⁴ Do roku 1848 následovaly lékařskou fakultu v neoficiálním ustanovování docentů i filozofická a právnická fakulta.

Po roce 1850 se výrazně proměnilo zejména postavení filozofické fakulty v rámci Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Filozofická fakulta byla vzhledem k šíři oborů, které zahrnovala, rozdělena na pět sekcí: I. Filozofické vědy, II. Matematické vědy, III. Přírodní vědy, IV. Historie a pomocné vědy historické, V. Literatura a filologie s pododděleními orientálním, klasickým a moderním.⁵ Do té doby se příprava, jejíž absolvování bylo podmínkou pro návazné studium na teologické, právnické nebo lékařské fakultě, stala rovnocennou čtvrtou fakultou Karlo-Ferdinandovy univerzity.⁶ Předměty povinné pro všechny univerzitní obory se přesunuly do závěrečných ročníků gymnázií.⁷ Studenti filozofické fakulty si nadále mohli volit předměty podle svého zájmu a předpokládaného dalšího profesního zaměření. Fakulta měla od této doby přednostně vzdělávat budoucí profesory středních škol a dále vědce pro obory, které se na ní přednášely.

Na fakultě platila zásada svobodné volby přednášek, studium končilo ústními státními zkouškami, které opravňovaly (podle

ORIENTAL STUDIES AT THE UNIVERSITY

The University of Prague – Introduction

Milada Sekyrková

The University of Prague 1849–1882

One of the consequences of the revolutionary events in the course of 1848 and 1849 was reforms of the educational system in the Habsburg monarchy, labelled in abbreviated form as the Thun reforms after the Minister of Cult and Teaching Leopold Count von Thun-Hohenstein (1811–1888). The reforms resulted in a longer process of internal changes within the various types of schools, from the lowest levels to universities. In particular, the participation of academics in public affairs during 1848 drew attention to this part of society, which until now was perceived more as a closed group, dealing with issues that were quite distant to most of society.¹ Among other things, it was necessary to balance the position of universities as autonomous scientific centres and how they functioned in the public sector.²

Reforms and their philosophies had more aspects. At the University of Prague, specific attempts to change the teaching system can be traced back to the early 1840s, first at the Faculty of Medicine. The unofficial appointment of associate professors is recorded in the study programs as early as 1843.³ From the mid-1840s, some professors at the University of Prague, such as

Franz Exner, were also repeatedly, every year, invited to Vienna to discuss changing the university study system.⁴ By 1848, the Faculty of Arts and Law had followed the Faculty of Medicine in the unofficial appointment of associate professors.

After 1850, especially the position of the Faculty of Arts within Charles-Ferdinand University in Prague changed significantly. Due to the breadth of the fields it covered, the Faculty of Arts was divided into five sections after 1850: I. Philosophical Sciences, II. Mathematical Sciences, III. Natural Sciences, IV. History and Auxiliary Historical Sciences, V. Literature and Philology with subdivisions of Oriental, Classical and Modern.⁵ Until then, the preparatory studies, the completion of which was a condition for subsequent study at the Faculty of Theology, Law or Medicine, became the equal, fourth faculty of Charles Ferdinand University.⁶ Subjects, compulsory for all university disciplines, have moved to the final years of grammar schools.⁷ Students of the Faculty of Arts could continue to choose subjects according to their interest and expected further professional orientation. From that time on, the faculty was to give priority to the education of future high school teachers as well as scientists for the fields that were lectured at it.

¹ AICHNER, Christof. The Reforms of the Austrian University System. In AICHNER, Christoph, MAZOHL, Brigitte (eds.). *The Thun-Hohenstein University Reforms 1849–1860*. Saint Philip Street Press, 2020, s. 180–221.

² HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, SVOBODNÝ, Petr. *Dějiny pražských lékařských fakult 1348–1990*. Praha: Karolinum, 1993.

³ Archiv Univerzity Karlovy, fond Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity (1791) 1796–1883, Personálie zaměstnanců z let 1843, 1844, 1845, 1846, 1847.

⁴ Österreichisches Staatsarchiv Wien, fond Studienhofkommission, k. 306.

⁵ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997, s. 155–156 (dále: HAVRÁNEK, J. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*).

⁶ Samozřejmě podobné to bylo na ostatních univerzitách v monarchii, protože reformy provedené ministrem školství Lvem Thunem a jeho týmem platily až do rakousko-uherského vyrovnání na celém území.

⁷ HAVRÁNEK, J. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*, s. 99–103.

¹ AICHNER, Christof. *The Reforms of the Austrian University System*. In AICHNER, Christoph, MAZOHL, Brigitte (eds.). *The Thun-Hohenstein University Reforms 1849–1860*. Saint Philip Street Press, 2020, pp. 180–221.

² HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, SVOBODNÝ, Petr. *Dějiny pražských lékařských fakult 1348–1990*. Praha: Karolinum, 1993.

³ Archive of Charles University, fond Academic Senate of Charles-Ferdinand University (1791) 1796–1883, Employees'folders from 1843, 1844, 1845, 1846, 1847.

⁴ Österreichisches Staatsarchiv Wien, fond Studienhofkommission, box 306.

⁵ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997, pp. 155–156 (hereinafter: HAVRÁNEK, J. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*).

⁶ Of course, it was similar at other universities in the monarchy, because the reforms carried out by the Minister of Education, Lev Thun and his team (and simply called after him, were applied until the Austro-Hungarian settlement throughout the territory.

⁷ HAVRÁNEK, J. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918)*, pp. 99–103.

předepsaného zaměření) k výkonu některých povolání. Pro učitelství na středních školách bylo třeba složit ještě samostatnou ústní zkoušku, doprovázenou sepsáním závěrečné písemné práce. Další písemnou práci (disertační) psali uchazeči o získání doktorátu (na filozofické, stejně jako na právnické a teologické fakultě).

V souvislosti s reformou filozofických studií byla změněna také struktura klasických, respektive reálných gymnázií, která převzala úlohu plnohodnotné přípravy pro vstup na univerzitu, případně na techniku.⁸

Filozofická fakulta se v následujícím období stala z hlediska zájmu o studium vůdčí fakultou v rámci celé univerzity. Boom v zakládání středních škol, nejprve s německým vyučovacím jazykem, ale už od počátku šedesátých let 19. století i s národními vyučovacími jazyky (u nás s češtinou), vyvolal velkou poptávku po kvalifikovaných středoškolských profesorech a absolventům poskytoval značnou jistotu v získání stabilního zaměstnání pod penzí a sociální prestiž, která navzdory průměrnému finančnímu ohodnocení tehdy narůstala. Střední školy se vedle univerzit a dalších institucí staly rovněž významnými

středisky národního života. Velmi brzy do nich pronikly i rozpory mezi Čechy a Němci v zemi, a všechny školy se proto začaly záhy národnostně diferencovat. Filozofická fakulta se stala též významným badatelským pracovištěm. Hlavně díky ní převzala univerzita čelné postavení ve vědeckém výzkumu, který tu v předbřeznovém období mohl kvůli cenzuře a státnímu dohledu probíhat jen velmi omezeně.

Zájem o studium na fakultě vyžadoval patřičné pedagogické zázemí. To znamenalo nárůst počtu pedagogů, který vedle zájmu studentů souvisel i se štěpením jednotlivých velkých oborů a prosazujících se specializací. Přispěl k tomu nový systém, nastavený právě thunovskými reformami, který oficiálně zavedl instituci docentů, neoficiálně se objevujících již ve čtyřicátých letech 19. století.⁹ Fakulta pak fungovala tak, že sestávala z jednotlivých stolic, kateder a ústavů, v jejichž čele stál (ideálně) řádný profesor daného oboru. Mohl mít vedle sebe jednoho nebo více mimořádných profesorů téhož nebo velmi podobného oboru, pro něž zatím nebyla zřízena samostatná stolice. Mimořádní profesori zpravidla nepobírali plat, pokud nesuplovali neobsazenou řádnou stolicí.¹⁰

Personální stav pedagogického sboru společné univerzity 1848–1880

Rok	Ř. prof.	Mř. prof.	Doc.	Adjunkt	Asistent	Mř. doc.	Suplující	Lektor
1848	6/7/14/12	0/0/2/3	-	2/1/0/2	0/0/9/0	0/1/10/3	0/1/0/0	
ZS 1850/51	6/7/10/13	0/5/7/8	0/5/16/4	-	0/0/7/1	-	1/1/0/1	0/0/0/6
ZS 1855/56	6/7/10/13	0/5/7/8	2/2/7/3	-	0/0/4/1	-	0/0/0/1	0/0/0/5
ZS 1860/61	4/9/12/17	0/5/6/8	2/2/6/3	0/0/0/1	0/1/13/2	-	-	0/0/0/6
ZS 1865/66	6/10/12/19	0/6/8/6	1/2/12/3	0/0/0/1	0/0/0/3	-	2/0/1/0	0/0/0/6
ZS 1870/71	4/10/12/20	1/5/7/4	2/4/13/3	0/0/0/1	0/0/12/5	-	2/1/0/1	0/0/0/6
ZS 1875/76	7/11/14/2	0/3/13/11	0/3/12/10	0/0/0/2	2/1/26/10	-	1/0/0/0	0/0/0/5
ZS 1880/81	9/11/15/34	0/7/10/6	2/6/19/20	0/0/0/2	0/0/30/10	-	-	0/0/0/7

Zdroj: Převzato z připravovaných *Dějiny Univerzity Karlovy 1850–2018*, v tisku. Vložené tabulky zahrnují personální stav pedagogického sboru na univerzitě v období 1848–1935 v pětiletých periodách. Tabulky zachycují období ještě jednotné univerzity a od roku 1885 zachycují českou Karlo-Ferdinandovu (od 1919 Karlovu) univerzitu. Údaje o počtu pedagogů jsou uváděny v hierarchickém pořadí fakult: teologie, právo, medicína, filozofie, přírodověda (od roku 1920).

^[8] PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty UK v Praze (do roku 1848)*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 145–169.

^[9] Viz dále v textu.

^[10] PLACHT, Otto, HAVELKA, František. *Předpisy pro vysoké školy republiky Československé*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1932 (dále: PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy pro vysoké školy*). Zde jsou publikována příslušná ustanovení s odkazy na starší normy.

The principle of free choice of lectures applied at the faculty, the study ended with oral state exams, which authorized (according to the prescribed focus) to perform certain professions. For secondary school teaching, it was necessary to pass a separate oral exam, accompanied by the writing of the final written work. Other written work (a dissertation) was written by applicants for a doctorate (at the Faculty of Arts, as well as at the Faculty of Law and Theology).

In connection with the reform of studies at the Faculty of Arts, the structure of classical or real (focused on living languages and the natural sciences) grammar schools was also changed, which took over the role of a full-fledged preparation for entering university or a technological university.⁸

In the following period, the Faculty of Arts became the leading faculty within the entire university in terms of interest in studying. The boom in establishing secondary schools, first with German as the language of instruction, but also the national language of instruction (here in Czech) from the beginning of the 1860s, caused a great demand for qualified high school teachers and gave graduates a relative degree of stable employment un-

der retirement and social prestige, which, despite the average financial reward, grew steadily. In addition to universities and other institutions, secondary schools also became important centres of national life. Very soon, the differences between the Czechs and the Germans in the country also penetrated them, and this is why the schools began soon to differentiate by ethnicity. The Faculty of Arts also became an important research institute. Mainly thanks to that, the university took the leading position in scientific research, which in the Pre-March Period could only take place here to a very limited extent due to censorship and state supervision.

The interest in studying at the faculty required an appropriate pedagogical background. This meant an increase in the number of teachers, which, in addition to the interest of students, was also related to the division of individual large fields and the promotion of specialization in partial problems. The new system, set up by the Thun reforms, which officially established the institution of associate professors, unofficially appearing as early as the 1840s, contributed to this.⁹ The faculty then functioned in such a way that it consisted of individual chairs, departments and institutes,

Personnel state of the teaching staff of the joint university, 1848–1880

Year	F. prof.	Ex. prof.	Assoc. Prof.	Adjunct	Assistant	Ex. A.P.	Substitute	Lecturer
1848	6/7/14/12	0/0/2/3	-	2/1/0/2	0/0/9/0	0/1/10/3	0/1/0/0	
WS 1850/51	6/7/10/13	0/5/7/8	0/5/16/4	-	0/0/7/1	-	1/1/0/1	0/0/0/6
WS 1855/56	6/7/10/13	0/5/7/8	2/2/7/3	-	0/0/4/1	-	0/0/0/1	0/0/0/5
WS 1860/61	4/9/12/17	0/5/6/8	2/2/6/3	0/0/0/1	0/1/13/2	-	-	0/0/0/6
WS 1865/66	6/10/12/19	0/6/8/6	1/2/12/3	0/0/0/1	0/0/0/3	-	2/0/1/0	0/0/0/6
WS 1870/71	4/10/12/20	1/5/7/4	2/4/13/3	0/0/0/1	0/0/12/5	-	2/1/0/1	0/0/0/6
WS 1875/76	7/11/14/2	0/3/13/11	0/3/12/10	0/0/0/2	2/1/26/10	-	1/0/0/0	0/0/0/5
WS 1880/81	9/11/15/34	0/7/10/6	2/6/19/20	0/0/0/2	0/0/30/10	-	-	0/0/0/7

Source: Taken from the forthcoming *Dějiny Univerzity Karlovy 1850–2018* (History of Charles University 1850–2018), in press. The inserted tables represent the personnel state of the teaching staff at the university in the period 1848–1935 in five-year periods. The tables show the period of the still unified university and from 1885 show the Czech Charles-Ferdinand (from 1919 Charles) University. Data on the number of teachers are given in the hierarchical order of the faculties: theology/law/medicine/philosophy/science (from 1920).

^[8] PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty UK v Praze (do roku 1848)*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, pp. 145–169.

^[9] See below in the text.

O úroveň níže stáli docenti. Byli jmenováni pro dílčí otázky, podobory v rámci existujících stolic (např. řádný profesor zoologie měl k dispozici soukromé docenty pro obratlovce, bezobratlé apod.). Soukromí docenti neměli rovněž žádný pevně daný plat, jejich odměny se odvíjely od počtu studentů, kteří se na začátku semestru přihlásili do jejich přednášek. Nemohli vést semináře. Často vedle přednášení na univerzitě žili z platů středoškolských profesorů, jimiž ponejvíce fakticky byli.¹¹ Asistenti kateder pomáhali při seminářích, pracovali se studenty v rámci různých praktik, vykonávali pomocné odborné práce a byli odměňováni pevným platem.¹²

Univerzita od rozdělení v roce 1882 do roku 1918

Po nastolení dualismu v šedesátých letech 19. století sílily hlasy po vyřešení narůstajících národnostních problémů v rámci Předlitavska, a to i v oblasti jazyka výuky. Na středoškolské úrovni byla již čeština akceptována, zbývalo dořešit univerzitní vzdělávání.

Císařské rozhodnutí z 11. dubna 1881 nakonec umožnilo rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity. Zákon o rozdělení pražské univerzity na dvě zcela samostatně, paralelně působící instituce se stejnými pravomocemi a stejnou strukturou byl říšskou radou přijat 28. února 1882 (č. 24/1882 Říšského zákoníku).¹³ Zákon nařizoval, aby od počátku zimního semestru 1882/83 vedle sebe souběžně existovaly německá a česká univerzita s příslušnými vyučovacími jazyky německým a českým při zachování latiny na obou v potřebném rozsahu. Univerzity měly být prostorově a organizačně odděleny a disponovat každá vlastní správou. Stávající řádní profesori na všech fakultách si mohli zvolit, na kterou univerzitu chtějí přejít, a podle jejich rozhodnutí za nimi přešel celý ústav včetně personálu i vybavení. Druhá, analogická fakulta se pak sna

žila získat kvalifikovaného, jazykově příslušného pedagoga, aby nabídka oborů zůstala stejná na obou univerzitách. Habilitovaní učitelé, tedy profesori a docenti, mohli působit vždy jen na jedné z univerzit.

Stejně tak studenti se mohli imatrikulovat jen na jedné, ale na druhou směli docházet na přednášky se statutem mimořádného posluchače s podmínkou, že nadpoloviční část předepsaných předmětů absolvují na univerzitě, kde jsou imatrikulováni. Univerzity byly zákonem postaveny na stejnou úroveň, pokud šlo o možnost využívání nadačních prostředků, dotací apod. Sbírký a majetek stolic a ústavů, popřípadě klinik lékařské fakulty byly ponechány vcelku a případly té univerzitě, na kterou se rozhodl vstoupit přednosta ústavu, popřípadě kliniky.¹⁴ Společné oběma univerzitám zůstaly univerzitní knihovna, botanická zahrada, která se však později též rozdělila, a slavnostní prostory v Karolinu, zejména Aula Magna. Společný zůstal univerzitám i archiv.

Nejen dobové statistiky, ale i moderní historiografie ukázaly, že česká univerzita následně zažívala velký rozmach. Stala se opravdovou národní univerzitou, vrcholným centrem vědeckého bádání (ač samozřejmě v různých oborech na různé úrovni) a místem, k němuž pak vzhlíželo několik generací Čechů jako k nejvýznamnější národní instituci svého druhu, která odsunula do stínu dosavadní přední neuniverzitní vědecké instituce, k jakým patřily zvláště Národní muzeum nebo Královská česká společnost nauk.

Po roce 1849 reorganizovaná filozofická fakulta, resp. po rozdělení roku 1882 obě filozofické fakulty byly vzhledem k rozmanitosti oborů na nich přednášených, rozděleny do pěti sekcí. Byly to sekce pro I. filozofické vědy, II. matematické vědy, III. přírodní vědy, IV. historii a pomocné vědy historické a V. literaturu a filologii s pododděleními orientálním, klasickým a moderním. Jak vidno z názvů oddělení, orientalistika tu měla své místo již ve druhé polovině 19. století a byla tehdy řazena

headed by an (ideally) full professor of the given field. He could have next to him one or more extraordinary professors of the same or very similar field, for whom a separate chair has not yet been established. As a rule, extraordinary professors did not receive a salary unless they filled an unoccupied regular chair.¹⁰

Associate professors stood one level down. They were appointed for partial questions, subfields within the existing chairs. (e.g., one professor of zoology had available private associate professors for vertebrates, invertebrates, etc.) Private associate professors also did not have a fixed salary; their remuneration was based on the number of students who signed up to attend their lectures at the beginning of the semester. They could not conduct seminars. In addition to lecturing at university, they often lived on the salary of the high school teacher which they most often were in fact.¹¹ Departmental assistants participated in seminars, worked with students in various internships, performed auxiliary professional work and were remunerated with a fixed salary.¹²

Divided University from 1882 till 1918

After the establishment of dualism in the 1860s, voices grew for a solution to the growing national problems within Cisleithania, even at the level of the language of instruction. At the secondary school level, Czech was already accepted, and university education remained to be resolved.

The imperial decision of 11 April 1881 finally allowed the division of Prague’s Charles-Ferdinand University. The Act on the Division of the University of Prague into two completely independent institutions operating in parallel with the same powers and the same structure was adopted by the Imperial Council on 28 February 1882 (No. 24/1882 of the Imperial Code).¹³ The

act ordered that, from the beginning of the winter semester of 1882/83, German and Czech universities coexist with the respective German and Czech languages of instruction, while maintaining Latin at both to the necessary extent. The universities were to be spatially and organisationally separate and each had its own administration. Existing full professors at all faculties could choose which university they wanted to transfer to, and according to their decision, the entire department, including staff and equipment, passed over to them. The second faculty then tried to get a qualified Czech or German-speaking teacher so that the offer of fields remained the same at both universities. Habilitated teachers, i.e., professors and associate professors, could each work at only one of the universities.

Students could only matriculate at one of the universities, but at the other they were allowed to attend lectures with the status of an extraordinary student, provided that they complete more than half of the prescribed subjects at the university where they are matriculated. The universities were placed on the same level by law when it came to the possibility of using foundations, subsidies, etc. The collections and property of the chairs and institutes or clinics of the Faculty of Medicine were left as a whole and fell to the university where the head of the institute or clinic decided to enter.¹⁴ The university library, the botanical garden, which was later divided, and the ceremonial premises in Carolinum, especially the Aula Magna, remained common to both universities. The archives also remained common for both universities.

Not only period statistics, but also modern historiography have shown that the Czech university subsequently experienced a great boom. It became a true national university, a top centre of scientific research (although of course in different fields at different levels) and a place to which several generations of Czechs looked like the peak national institution of its kind, which pushed into the shadows the former leading non-university

^[1] Tamtéž

^[2] Vedle základních, uváděných v zákoně z roku 1850, se pak objevují i odvozené kategorie. Lze sem zařadit například suplenty, tedy pedagogy, kteří zpravidla dočasně přebírali výuku předmětů a pro něž se neplánovaně uprázdnila pozice. Jejich postavení se nařizeními po roce 1849 příliš neřešilo. Záviselo vždy na konkrétní situaci, fakultě, předmětu, tj. ústavu či katedře, pro něž byl suplent ustanoven. Suplovány byly předměty profesorské i docentské, proto se konkrétní postavení suplentů odvíjelo také od toho

^[3] HAVRÁNEK, J. (ed.). Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918), s. 108–111; HAVRÁNEK, Jan. Rozdělení pražské univerzity roku 1882 – rozpad univerza, nebo přirozený vývoj? In Češi a Němci: dějiny – kultura – politika. Praha: Paseka, 2001, s. 426–430; ČEDÍK, Miloslav. Národnostní otázka a rozdělení pražské univerzity. AUC-HUCP, 1982, roč. 22, č. 1, s. 15–25.

^[4] VANĚČEK, Václav. „V Praze budou… dvě university…“. AUC-HUCP, 1982, roč. 22, č. 1, s. 7–14; HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Vybudování teoretických ústavů české lékařské fakulty v letech 1883–84. AUC-HUCP, 1982, roč. 22, č. 2, s. 123–152; SEIBT, Ferdinand (ed.). Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern, Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 26. bis 28. 11. 1982. München: Oldenbourg, 1984.

^[10] PLACHT, Otto, HAVELKA, František. Předpisy pro vysoké školy republiky československé. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1932 (hereinafter: PLACHT, O., HAVELKA, F. Předpisy pro vysoké školy). The relevant provisions with references to older standards are published here

^[11] Ibid.

^[12] In addition to the basic ones, listed in the Act of 1850, there are also derived categories. This includes, for example, substitutes, i.e., teachers who usually temporarily took over the teaching of subjects for which the post was unexpectedly vacant, unplanned. Their position was not much addressed by regulations after 1849. It always depended on the specific situation, faculty, subject, i.e., institute or department for which the substitute was appointed. Professorial and associate professors were replaced, so the specific position of substitutes also depended on that

^[13] HAVRÁNEK, J. Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918), pp. 108–111; HAVRÁNEK, Jan. Rozdělení pražské univerzity roku 1882 – rozpad univerza, nebo přirozený vývoj? In Češi a Němci: dějiny – kultura – politika. Praha: Paseka, 2001, pp. 426–430; ČEDÍK, Miloslav. Národnostní otázka a rozdělení pražské univerzity. AUC-HUCP, 1982, Vol. 22, Issue 1, pp. 15–25.

^[14] VANĚČEK, Václav. „V Praze budou… dvě university…“. AUC-HUCP, 1982, Vol. 22, Issue 1, pp. 7–14; HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Vybudování teoretických ústavů české lékařské fakulty v letech 1883–84. AUC-HUCP, 1982, Vol. 22, Issue 2, pp. 123–152; SEIBT, Ferdinand (ed.). Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern, Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 26. bis 28. 11. 1982. München: Oldenbourg, 1984.

Personální stav pedagogického sboru české univerzity 1885–1915

Rok	Ř. prof.	Mř. prof.	Doc.	Adjunkt	Asistent	Mř. doc.	Suplující	Lektor
1885*	0/6/6/14	0/7/10/6	0/2/8/13	0/0/0/1	0/0/17/6	-	0/0/3/0	0/0/0/7
1890*	0/7/12/18	0/5/5/8	0/5/10/13	0/0/0/1	0/0/25/8	-	0/0/2/0	0/0/0/8
1895*	4/11/12/19	2/2/11/14	2/0/8/9	2/0/0/1	0/0/24/9/	-	1/5/1/0	0/0/0/8
1900*	6/12/14/27 ¹	2/2/14/9 ²	1/5 ³ /12/22	2/0/0/0	0/0/32/12	-	-	0/0/0/6
1905*	6/12/17/28	2/3/17/15	0/10/17/18	-	0/0/36/12	-	-	0/0/0/9
1910*	8/14 ⁴ /16/30	1/7/22/23	1/7/22/2	2/0/0/0	0/0/48/16	-	0/0/1/0	0/0/0/13
1915*	7/15/25/38	3/5/25/17	1/9/18/30	2/21/0/1	0/0/62/20	-	0/0/1/0	0/0/0/16

Zdroj: Převzato z připravovaných *Dějiny Univerzity Karlovy 1850–2018*, v tisku. Údaje o počtu pedagogů jsou uváděny v hierarchickém pořadí fakult: teologie, právo, medicína, filozofie.

spíše k filologickým než historickým oborům. Při výuce byl důraz kladen zejména na studium jazyka, resp. na komparatistiku. Pozornost byla soustředěna na srovnávání biblických textů a jejich gramatiky v různých jazykových mutacích (hebrejšti-na, arabština, chaldejština apod.) a daný směr reprezentovali profesoři Saul Isaak Kämpf (1818–1910) a Wolfgang Wessely (1801–1870).¹⁵

Univerzitní život výrazně narušila první světová válka. Brzy po jejím vypuknutí byly obsazeny některé budovy školy. V dočasné (po celou dobu války) vojenské lazarety byly proměněny i prostory obou filozofických fakult v Klementinu. Výukový provoz byl znesnadňován dalšími důsledky válečného hospodářství, například nedostatkem topiva v zimních měsících. Proces výuky postupně narušovaly také odchody učitelů do války.¹⁶

Osudy studentů byly neméně dramatické. Řada studentů, především vyšších ročníků, byla odvedena a odvelena na bojiště, z nichž se mnozí nevrátili. Stejně nejistá budoucnost čekala ty, kteří nemohli po maturitě k plánovanému studiu na univerzitě nastoupit. Oba případy „pouštění žilou“ se pochopitelně odrazily v dramatickém poklesu počtu studentů obou univerzit.

Odchod mužů do války vedl v době, kdy na univerzitách již směly studovat ženy (jako řádné posluchačky od roku 1897, respektive 1900), k vyššímu zastoupení ženského elementu, a to nejenom relativnímu. Zatímco v posledním mírovém roce

na české univerzitě studovalo 444 žen (tedy necelých 10 %), o dva roky později jich bylo již 596 (tedy více než 20 %) a ve školním roce 1917/18 dokonce 843 (téměř 30 %). V poválečném roce 1918/19 byla přítomnost žen na české univerzitě již skutečně masovou záležitostí (1 050), i když jejich relativní podíl vzhledem k návratu mužských kolegů do univerzitních poslucháren poklesl (na necelých 20 %).¹⁷ Vystudované ženy začínaly během války již také nahrazovat muže na nižších akademických pozicích, například na místech klinických asistentů na lékařských fakultách.¹⁸

Karlova univerzita 1918–1939

K radikálnímu zvratu došlo pochopitelně s koncem války, kdy akademický senát české univerzity přivítal vznik samostatného státu na mimořádném zasedání 29. října 1918. Německá univerzita svou loajalitu k nové republice připouštěla jen pozvolna a s výhradami.¹⁹ Příslušný zákon č. 135/1920 Sb. z 19. února 1920 (tzv. Lex Mareš) zvýraznil význam české univerzity, nazývané nově oficiálně Univerzita Karlova, a naopak odepřel německé univerzitě nárok pokládat se za pokračovatelku původního institucionálního předchůdce. Neměla se k němu odkazovat ani jménem zakladatele ve svém názvu. V symbolické rovině, zdůrazněně dále v paragrafech zákona, byl tento postup podepřen

Personnel state of the teaching staff of the Czech university, 1885–1915

Year	F. prof.	Ex. prof.	Assoc. Prof.	Adjunct	Assistant	Ex. A.P.	Substitute	Lecturer
1885*	0/6/6/14	0/7/10/6	0/2/8/13	0/0/0/1	0/0/17/6	-	0/0/3/0	0/0/0/7
1890*	0/7/12/18	0/5/5/8	0/5/10/13	0/0/0/1	0/0/25/8	-	0/0/2/0	0/0/0/8
1895*	4/11/12/19	2/2/11/14	2/0/8/9	2/0/0/1	0/0/24/9/	-	1/5/1/0	0/0/0/8
1900*	6/12/14/27 ¹	2/2/14/9 ²	1/5 ³ /12/22	2/0/0/0	0/0/32/12	-	-	0/0/0/6
1905*	6/12/17/28	2/3/17/15	0/10/17/18	-	0/0/36/12	-	-	0/0/0/9
1910*	8/14 ⁴ /16/30	1/7/22/23	1/7/22/2	2/0/0/0	0/0/48/16	-	0/0/1/0	0/0/0/13
1915*	7/15/25/38	3/5/25/17	1/9/18/30	2/21/0/1	0/0/62/20	-	0/0/1/0	0/0/0/16

Source: Taken from the forthcoming *Dějiny Univerzity Karlovy 1850–2018* (History of Charles University 1850–2018), in press. Data on the number of teachers are given in the hierarchical order of the faculties: theology/law/medicine/philosophy/science.

scientific institutions such as The National Museum or the Royal Bohemian Society of Sciences.

After 1849, the reorganised Faculty of Arts, or after the division in 1882, both faculties of arts were divided into five sections due to the diversity of disciplines lectured at them. These were sections for I. Philosophical Sciences II. Mathematical Sciences, III. Natural Sciences, IV. History and Auxiliary Historical Sciences and V. Literature and Philology with subdivisions of Oriental, Classical and Modern. As can be seen from the names of the departments, Oriental Studies had its place here already in the second half of the 19th century, then classified as philological rather than historical disciplines. During the teaching, emphasis was placed especially on the study of language, or on comparative studies. At that time, this direction focused more on comparing biblical texts and their grammar in different language versions (Hebrew, Arabic, Chaldean, etc.) and was represented by the professors Saul Isaak Kämpf (1818–1910) and Wolfgang Wessely (1801–1870).¹⁵

University life was severely disrupted by the First World War. Soon after its outbreak, some of its buildings were occupied. The premises of both faculties of arts in the Klementinum were also transformed into temporary (throughout the war) military hospital. Educational operations were hampered by other consequences of the war economy, such as the lack of fuel in the winter months. The teaching process was gradually disrupted by the departure of teachers to the war.¹⁶

The fates of the students were no less dramatic. Many students, especially upperclassmen, were taken and sent to the battlefield, many of whom did not return. The same uncertain future awaited those who could not start their studies at the university after graduation. Both ways of “bloodletting” were, of course, reflected in the dramatic decline in the number of students at both universities.

The departure of men to war at a time when women were already allowed to study at universities (as full-time students since 1897 and 1900, respectively) led to their higher representation, not only relatively. Whereas 444 women (less than 10%) studied at the Czech university in the last year of peace, two years later there were already 596 (i.e., more than 20%) and in the academic year 1917/18 even 843 (almost 30%). In the post-war year 1918/19, the presence of women at the Czech university was already a real mass issue (1,050), although their relative share due to the return of male colleagues decreased (to less than 20%).¹⁷ During the war, women graduates began to replace men in lower academic positions, such as clinical assistants at medical faculties.¹⁸

Charles University 1918–1939

A radical turnaround occurred, of course, with the end of the war, when the academic senate of the Czech university welcomed the establishment of an independent state at an extraordinary meet-

^[15] PETRÁŇ, Josef. Filozofická fakulta. In HAVRÁNEK, J. (ed.). Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918). Praha: Karolinum, 1997, s. 161.

^[16] PETRÁŇ, Josef, PETRÁŇOVÁ, Lydia. Čestní doktoři Univerzity Karlovy 1848–2015. Praha: Karolinum, 2018, s. 69–82.

^[17] Podíl mezi studenty české univerzity viz HAVRÁNEK, J. (ed.). Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918), s. 355.

^[18] SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. AUC-HUCP, 1995, roč. 35, č. 1/2, s. 75–87.

^[19] SVOBODNÝ, Petr. Inaugural Addresses of Prague University Rectors between Science and Providing Service to Society, Nation, and State in the First Half of the 20th Century. In TAMM, Ditlev (ed.). The Elite University – Roles and Models. Copenhagen: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, 2017, s. 122–145.

^[15] PETRÁŇ, Josef. Filozofická fakulta. In HAVRÁNEK, Jan. Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918). Praha: Karolinum, 1997, p. 161.

^[16] PETRÁŇ, Josef, PETRÁŇOVÁ, Lydia. Čestní doktoři Univerzity Karlovy 1848–2015. Praha: Karolinum, 2018, pp. 69–82.

^[17] For the percentage among students of the Czech University, see HAVRÁNEK, J. (ed.). Dějiny Univerzity Karlovy III (1802–1918), p. 355.

^[18] SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. AUC-HUCP, 1995, Vol. 35, Issue 1/2, pp. 75–87.

Personální stav pedagogického sboru české univerzity 1920–1935

Rok	Ř. prof.	Mř. prof.	Doc.	Adjunkt	Asistent	Mř. doc.	Suplující	Lektor
1920*	8/18/25/37/18 ⁵	2/4/21/9/15	0/8/25/21/17	1/0/0/0/1	0/0/77/7/32	-	1/1/1/0/0	0/0/0/24/7
1925*	8/18/29/36/21	2/0/9/7/9	2/13/36/27/33	2/0/0/0/1	0/0/118/7/38	-	1/1/1/2/0	0/0/0/30/7
1930*	7/16/27/41/29	2/4/21/9/15	2/14/50/29/33	-	1/3/151/9/45	-	2/1/0/4/3	0/1/0/33/8
1935*	7/13/25/44/32	3/8/35/10/16	3/17+3 ^a /69/40/41	-	2/1/221/11/50	-	2/1/0/4/3	0/1/0/39/10

Zdroj: Převzato z připravovaných Dějin Univerzity Karlovy 1850–2018, v tisku. Údaje o počtu pedagogů jsou uváděny v hierarchickém pořadí fakult: teologie, právo, medicína, filozofie, přírodověda.

První představení v roce 1920

převedením historického Karolina, archivu (do roku 1882), starobylých insignií a dalších památek do výhradního majetku Univerzity Karlovy.

Nejvýraznějším zásahem do tradiční struktury Univerzity Karlovy (a stejně tak Německé univerzity) bylo vynětí přírodovědeckých oborů z filozofických fakult a jejich osamostatnění v rámci nově zřízených přírodovědeckých fakult. Toto řešení bylo výsledkem dlouhodobějšího vývoje směřujícího k emancipaci exaktních a přírodních věd.²⁰ Přírodovědecké fakulty obou pražských univerzit byly zřízeny vládním nařízením č. 392/1920 Sb.²¹

Ke znatelnému rozmachu došlo na obou pražských univerzitách, především ale na české, ve sféře personálního zajištění (v podobě jmenování nových profesorů, nových habilitací, příchodu nových asistentů a lektorů), což ovšem záhy narazilo na finanční limity. Z tabulek vyplývá, že do roku 1918 příliš nenabýval počet oborů, respektive řádných profesorů, na žádné z fakult. Spíše se obory vnitřně strukturalizovaly prosazením jmenování mimořádných profesorů a docentů, což na jedné straně dokumentuje prohlubující se vnitřní specializaci v rámci jednotlivých oborů, na straně druhé pak zejména na české univerzitě reakci na nárůst počtu studentů, které pro zachování kvality výuky muselo vyučovat více pedagogů. Po vzniku Československa sledujeme na všech fakultách už i navyšování počtu řádných profesur,

znamenající zpravidla povýšení některých mimořádných profesor na řádné a ustavení jim příslušejících samostatných stolic, respektive institutů.

Vědecká kariéra dnes známých osobností, především se společenskovědním zaměřením, ale též přírodovědců, často začínala za katedrou gymnázií a středních škol, a to zejména pokud měli rodinu. Příjem středoškolského profesora byl totiž vyšší než plat univerzitního asistenta, a pokud dotčení vyučovali jako soukromí docenti na vysoké škole, mohli požádat o započtení těchto let do výše platu mimořádného profesora. Egyptolog František Lexa²² učil na plný úvazek na gymnáziích v Hradci Králové a v Praze téměř dvacet let a turkolog a íránista Felix Tauer²³ působil na gymnáziích ještě za války, profesorského postu dosáhl až v roce 1945. Jiní zastávali též místa úředníků na ministerstvech, v knihovnách a archivech. Turkolog a íránista Jan Rypka²⁴ začínal nejprve v tiskárně a následně působil jako knihovník na ministerstvu školství a národní osvěty.

Dosažení venia docendi, titulu docenta, bylo spjato s povolením vyučovat na vysoké škole, nicméně tato výuka, pokud nebyla děkanstvím explicitně vyžádána jako nutná, nebyla spojena s pravidelným platem, pouze s odměnami v různé výši, především s tzv. kolejným.²⁵ Mimořádný profesor již za svou práci dostával řádný plat, který ale často dosahoval přibližně stejné výše jako plat profesora středoškolského. Teprve plat

Personnel state of the teaching staff of the Czech university, 1920–1935

Year	F. prof.	Ex. prof.	Assoc.Prof.	Adjunct	Assistant	Ex.A.P.	Substitute	Lecturer
1920*	8/18/25/37/18 ⁵	2/4/21/9/15	0/8/25/21/17	1/0/0/0/1	0/0/77/7/32	-	1/1/1/0/0	0/0/0/24/7
1925*	8/18/29/36/21	2/0/9/7/9	2/13/36/27/33	2/0/0/0/1	0/0/118/7/38	-	1/1/1/2/0	0/0/0/30/7
1930*	7/16/27/41/29	2/4/21/9/15	2/14/50/29/33	-	1/3/151/9/45	-	2/1/0/4/3	0/1/0/33/8
1935*	7/13/25/44/32	3/8/35/10/16	3/17+3 ^a /69/40/41	-	2/1/221/11/50	-	2/1/0/4/3	0/1/0/39/10

Source: Taken from the forthcoming Dějiny Univerzity Karlovy 1850–2018 (History of Charles University 1850–2018), in press. Data on the number of teachers are given in the hierarchical order of the faculties: theology/law/medicine/philosophy/science.

První představení v roce 1920

ing on 29 October 1918. The German university acknowledged its loyalty to the new republic only slowly and with reservations.¹⁹ The relevant Act No. 135/1920 Coll. of 19 February 1920 (the so-called Lex Mareš) emphasized the importance of the Czech university, now officially called Charles University, and on the contrary denied the German university the right to consider itself the successor of the original foundation, including a reference to the founder's name in its name. On a symbolic level, it was further emphasized in the sections of the law by the transfer of the historic Karolinum, archives (up to 1882), ancient insignia and other monuments to the exclusive property of Charles University.

The most significant intervention in the traditional structure of Charles University (as well as the German University) was the removal of natural sciences from the faculties of arts and their independence within the newly established faculties of science. This solution was the result of the longer-term development and emancipation of the exact (mathematical) and natural sciences.²⁰ The faculties of science of both Prague universities were established by Government Decree No. 392/1920 Coll.²¹

There was a noticeable boom at both Prague universities, especially the Czech one, in the field of staffing (appointment of new professors, new habilitations, new assistants and lecturers), which, however, soon hit the financial limits. The tables show that until 1918 the number of fields, or full professors, did not increase much at any of the faculties. Rather, the fields were inter-

nally structured, by promoting the appointment of extraordinary professors and associate professors, which documents on the one hand the growing internal specialization within the fields, but especially at the Czech University it also means a response to the increase in the number of students, who had to be taught by more teachers to maintain the quality of teaching. After the establishment of Czechoslovakia, we are already seeing an increase in the number of full-time professorships at all faculties, which usually means that some extraordinary professorships have been promoted to full-time professors and the establishment of separate chairs or institutes for them.

The scientific careers of today's well-known personalities, especially those with a social science background, but also naturalists, often began behind the Department of High Schools and Secondary Schools. Especially if they had a family, the income of a high school teacher was higher than that of an assistant, and if they taught as private associate professors at the university, they could apply for these years to be included in the salary of an extraordinary professor. The Egyptologist František Lexa²² taught full-time at grammar schools in Hradec Králové and Prague for almost twenty years, and Turkologist and Iranian Studies scholar Felix Tauer²³ worked at grammar schools already during the war, he only achieved a professorial post in 1945. They also held positions as officials in ministries, libraries and archives. Turkologist and Iranian Studies scholar Jan Rypka²⁴ started first in a printing

^[1] FAJKUS, Břetislav. Přírodovědecká fakulta 1920–1945. In HAVRÁNEK, Jan, POUSTA, Zdeněk (eds.). Dějiny Univerzity Karlovy IV (1918–1990). Praha: Karolinum, 1998, s. 473–494.

^[2] PLACHT, O., HAVELKA, F. Předpisy pro vysoké školy, s. 62.

^[3] František Lexa (1876–1960), zakladatel české egyptologie, od roku 1928 řádný profesor egyptologie na FF UK. Od roku 1925 vedl egyptologický seminář (od roku 1958 byl ředitelem Československého egyptologického ústavu). V letech 1934–1935 zastával úřad děkana filozofické fakulty.

^[4] Felix Tauer (1893–1971), český orientalista, turkolog, íránista, studoval u Rudolfa Dvořáka a Maxe Grünerta. Habilitoval se v roce 1925, od roku 1929 učil v seminári Jana Rypky, ale návrhy na jmenování profesorem byly neustále odkládány, profesorem dějin islámských zemí se stal až v roce 1945.

^[5] Jan Rypka (1886–1968), orientalista, profesor turecké a novoperské literatury, ve 20. letech pracoval jako knihovník na ministerstvu školství a národní osvěty, v roce 1930 byl jmenován řádným profesorem FF UK.

^[6] Kolejně, tedy platbu studenta za jednotlivé přednášky, dostávali od roku 1898 pouze docenti, mimořádní a řádní profesoři od tohoto roku podíl na kolejném neměli. PLACHT, O., HAVELKA, F. Předpisy pro vysoké školy, s. 1133–1134.

^[7] SVOBODNÝ, Petr. Inaugural Addresses of Prague University Rectors between Science and Providing Service to Society, Nation, and State in the First Half of the 20th Century. In TAMM, Ditlev (ed.). The Elite University - Roles and Models. Copenhagen: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, 2017, pp. 122–145.

^[8] FAJKUS, Břetislav. Přírodovědecká fakulta 1920–1945. In HAVRÁNEK, Jan, POUSTA, Zdeněk. Dějiny Univerzity Karlovy IV (1918–1990). Praha: Karolinum, 1998, pp. 163 nn.

^[9] PLACHT, O., HAVELKA, F. Předpisy pro vysoké školy, p. 62.

^[10] František Lexa (1876–1960), founder of Czech Egyptology, from 1928 full professor of Egyptology at the Faculty of Arts, Charles University. From 1925 he led an Egyptological seminar (from 1958 he was the director of the Czechoslovak Egyptological Institute). In 1934–1935 he held the office of dean of the Faculty of Arts.

^[11] Felix Tauer (1893–1971), Czech orientalist, Turkologist, Iran studies scholar, studied with Rudolf Dvořák and Max Grünert. He received his habilitation in 1925, teaching in Jan Rypka's seminar from 1929, but proposals for appointment as professor were constantly postponed and he became professor of the history of Islamic countries only in 1945.

^[12] Jan Rypka (1886–1968), Orientalist, professor of Turkish and New Persian literature, in the 1920s he worked as a librarian at the Ministry of Education and National Awareness, in 1930 he was appointed full professor at the Faculty of Arts, Charles University.

řádného profesora dokázal důstojně zajistit svého příjemce i s rodinou.²⁶

Filozofické fakulty, zmenšené úbytkem oborů po zřízení přírodovědeckých fakult, ani po roce 1918 rozhodně netrpěly úbytkem zájmu ze strany posluchaček a posluchačů. Ti měli nyní k dispozici tři sekce²⁷, a to I. vědy filozofické a pedagogiku, II. vědy historické a III. vědy filologické. Orientalistika, blížící se tehdy už současnému pojetí, se nyní ocitla mezi historickými vědami. V této době se postupně ustavovaly specializované orientalistické semináře zaměřené na semitské jazyky, egyptologii, chetitologii, asyriologii, íránistiku a turkologii.

V průběhu třicátých let se vliv velké hospodářské krize a vyostřující se politická situace v zemi promítly i do dění na Univerzitě Karlově. S vyhlášením slovenské autonomie (v listopadu 1938) a posléze samostatného státu (v březnu 1939) byli původem čeští učitelé až na výjimky nuceni opustit svá místa na Komenského (nově Slovenské) univerzitě. Vládním nařízením č. 379/1938 Sb. o úpravě personálních poměrů ve veřejné správě z prosince 1938 byly stanoveny podmínky pro výkon činné služby (respektive pro její ukončení) a systemizace služebních míst podle aktuálních potřeb státu. Vzhledem k tomu, že se omezení (například snížení věku pro odchod do důchodu) týkala i vysokoškolských profesorů, byl to principiálně i v praxi radikální zásah do dosavadní personální politiky univerzit. Snaha státu rychle řešit kritickou situaci vyvolanou přílivem státních zaměstnanců ze ztracených území konvenovala do určité míry dobovému volání po generační obměně, ve vysokoškolské sféře artikulované jako součást problému tzv. nezaměstnané inteligence.

Druhá vlna čistek v učitelských sborech pražských univerzit a dalších vysokých škol následovala bezprostředně po vydání vládního usnesení z 27. ledna 1939 o židovských státních zaměstnancích a příslušného výnosu ministerstva školství ze 4. února 1939, na jejichž základě byla většina řádných a mimořádných profesorů poslána na dovolenou s čekatelným (to představovalo příjem zmenšený o finance za vedení seminářů, za zkoušky atd.), respektive byli propuštěni stejně jako docenti a asistenti židov-

ského původu. Další, věkem odpovídající profesori byli převedeni do důchodu. Německá univerzita se tak stala jedinou vysokou školou v republice, jež zajišťovala studia orientalistiky v Československu.

Zásadním zlomem v dějinách českých vysokých škol se staly až známé události mezi 28. říjnem a 17. listopadem 1939. U příležitosti – tou dobou již zakázaného – státního svátku proběhly v Praze 28. října protinacistické demonstrace, při jejichž násilném potlačování byl mezi jinými těžce postřelen medik Jan Opletal, který na následky zranění zemřel. Smuteční průvod 15. listopadu 1939 se proměnil v protinacistickou demonstraci. Odvetou vůči bouřícím se studentům byla Akce 17. listopad.²⁸ Během ní byli zatčeni předáci Svazu vysokoškolského studentstva a devět studentských představitelů bylo bez soudu popraveno. V ranních hodinách 17. listopadu 1939 byly pozatýkány stovky studentů na svých kolejích, posléze byli propuštěni cizinci a studenti mladší dvaceti let. Během zatýkání se okupační moci postavil rektor univerzity, chetitolog Bedřich Hrozný²⁹, kterému se podařilo část studentů dostat do bezpečí. Zhruba 1100 studentů z Prahy i z Brna bylo převezeno do koncentračního tábora Sachsenhausen.

press and then as a librarian at the Ministry of Education and National Enlightenment.

Achieving *venia docendi*, the title of associate professor, was associated with permission to teach at a university, however, this teaching, unless explicitly requested by the deanery as necessary, was not associated with a regular salary, only with remuneration in various amounts, especially from the so-called college fee.²⁵ The extraordinary professor already received a regular salary for his work, but it often reached approximately the same level as the salary of a high school teacher. Only the salary of a full professor was able to ensure a sufficient income for the professor and his family.²⁶

The faculties of the arts, reduced by the reduction in the fields after the establishment of the faculties of science, did not suffer from a decline in interest on the part of the students even after 1918. They now had three sections available²⁷, namely I. Philosophical Sciences and Pedagogy, II. Historical Sciences and III. Philological Sciences. Oriental Studies, approaching the current concept, is now among the historical sciences. During this time, several Orientalist seminars focusing on Semitic languages, Indology, Egyptology, Hittitology, Assyriology, Iranian Studies and Turkology were set aside on an ongoing basis within the lectures on the historical and linguistic fields.

During the 1930s, the impact of the Great Depression and the worsening political situation in the country at the end of the 1930s were reflected in the events at Charles University. With the proclamation of Slovak autonomy (November 1938) and later an independent state (March 1939), Czech teachers were originally forced to leave their positions at Comenius (newly Slovak) University. Government Decree No. 379/1938 Coll. on the adjustment of personnel conditions in public administration of December 1938, the conditions for the performance of active service (or its termination) and the systematization of service positions according to the current needs of the state were determined. Given that restrictions (such as lowering the retirement age) also applied to university professors, it was, in principle and in practice,

a radical intervention in the current personnel policy of universities. The state's efforts to quickly resolve the critical situation caused by the influx of civil servants from the lost territories to some extent convened a period call for generational change, articulated in the higher education sphere as part of the so-called unemployed intelligence problem.

The second wave of purges in the faculty of Prague universities and other universities immediately followed the issuance of a government resolution of 27 January 1939 on Jewish civil servants and the relevant decree of the Ministry of Education of 4 February 1939, sending regular and extraordinary professors on leave with those waiting to be appointed (this represented income reduced by funding for seminars, examinations, etc.), or those dismissed as well as associate professors and assistants of Jewish descent. Other professors were transferred into retirement. The German University thus became the only university in the republic to provide Oriental Studies in Czechoslovakia.

The famous events between 28 October and 17 November 1939 became a major turning point in the history of Czech universities. On the occasion of the then-banned national holiday, anti-Nazi demonstrations took place in Prague on 28 October, during which, among others, the medical student Jan Opletal, who died as a result of injuries, was shot. The mourning procession on 15 November 1939 turned into an anti-Nazi demonstration. The retaliation against the rioting students was the Action 17 November.²⁸ The leaders of the Union of Higher Education Students were arrested, and nine student representatives were executed without trial. In the morning hours of 17 November 1939, hundreds of students were arrested in their halls of residence, and later foreigners and students under the age of twenty were released. During the arrests, the Rector of the university, the Hittitologist Bedřich Hrozný²⁹, who managed to get some of the students to safety, stood up to the occupying power. Approximately 1,100 students from Prague and Brno were transferred to the Sachsenhausen concentration camp.

26 JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, FRANC, Martin. Ekonomický kapitál českých vědců. In FRANC, Martin a kol. *Habitus českých vědců 1918–1968. Příklad dvou generací*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 134–187.

27 Po krátkém přechodném období let 1920–1922, kdy samostatně pracovala dvě oddělení: národopisné a historického zeměpisu. Poté, co přešla obecná geografie na přírodovědeckou fakultu, byly zbytky sekce převedeny k historickým vědám.

28 PASÁK, Tomáš. *17. Listopad 1939 a Univerzita Karlova*. Praha: Karolinum, 1997; LEIKERT, Jozef. *Černý pátek 17. listopadu*. Praha: Univerzita Karlova, 2000.

29 Bedřich Hrozný (1879–1952), orientalista, asyriolog, chetitolog, v roce 1905 se habilitoval na vídeňské univerzitě, kde působil jako knihovník. V roce 1919 byl jmenován řádným profesorem klínopisného studia a dějin starého Orientu na FF UK. Pro rok 1926/1927 byl zvolen děkanem FF UK.

25 College fee, i.e., the student's payment for individual lectures, was given to associate professors from 1898, and extraordinary and regular professors have not had a share in the college fee from that year. PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy pro vysoké školy*, pp. 1133–1134.

26 FRANC, Martin, JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Ekonomický kapitál českých vědců. In FRANC, Martin a kol. *Habitus českých vědců 1918–1968. Příklad dvou generací*. Praha: MÚA AV ČR, v. v. i., 2021, pp. 134–187.

27 After a short transitional period from 1920 to 1922, when the Ethnographic and Historical Geography Department worked independently. The incorporation of general geography to the Faculty of Science led to the incorporation of the remnants of this section to the historical sciences.

28 PASÁK, Tomáš. *17. Listopad 1939 a Univerzita Karlova*. Praha: Karolinum, 1997; LEIKERT, Jozef. *Černý pátek 17. listopadu*. Praha: Univerzita Karlova, 2000.

29 Bedřich Hrozný (1879–1952), Orientalist, Assyriologist, Hittitologist, in 1905 he received his habilitation at the University of Vienna, where he worked as a librarian. In 1919 he was appointed full professor of cuneiform studies and the history of the Ancient Orient at the Faculty of Arts, Charles University. In 1926/1927 he was elected dean of the Faculty of Arts, Charles University.

Orientalistika na Filozofické fakultě Německé univerzity v Praze*

Jana Ratajová

Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze

Výuka blízkovýchodních jazyků, zejména hebrejštiny, měla poměrně dlouhou tradici na teologické fakultě. Z původně společné teologické fakulty přešel na její nástupnické pracoviště na německé univerzitě profesor Starého zákona a semitských jazyků August Rohling¹, který je autorem mnoha nechvalně proslulých antisemitských textů (*Der Talmud-Jude*), jež rezonovaly ještě v dobách nacionálního socialismu. K profesorům německé teologické fakulty, kteří se věnovali kromě hebrejštiny i arabštině a etiopištině, patřil Josef Rieber.² Jeho nástupce Franz Steinmetzer³, který byl také členem Orientálního ústavu, se ve svých přednáškách věnoval kromě hebrejštiny i asyrským nápisům.⁴

Na filozofické fakultě se první přednášky týkající se hebrejštiny a blízkovýchodních jazyků objevily roku 1847, kdy se pro obor „hebräische und rabbinische Sprache und Literatur“ habilitoval Wolfgang Wessely⁵, který později přešel na právnickou fakultu. Prvním přednášejícím, který přešel ze společné filozofické

fakulty na filozofickou fakultu německé univerzity, byl Saul Isaac Kämpf (dnes též Saul Jicchak Kaempff)⁶. Kämpf v Praze působil jako rabín od roku 1846. Posléze se stal soukromým docentem pro semitské jazyky, od roku 1858 byl mimořádným profesorem. Po rozdělení univerzity přešel na Filozofickou fakultu Německé Karlo-Ferdinandovy univerzity. Jeho přednášky do jisté míry kopírovaly jeho vědecký zájem o fénickou epigrafiku a starozákonní biblistiku. Přednášel ale i arabskou gramatiku. Poté, co v osmdesátých letech převzal veškeré přednášky z arabštiny další školený arabista Max Grünert⁷, se Kämpf věnoval ve svých hodinách již jen rozborům starozákonních textů (Izajáš) a fénické epigrafice. Na univerzitě působil do roku 1886.

Zde by bylo na místě poněkud odbočit od jednoduchého výčtu osobností, které se na německé filozofické fakultě zabývaly orientální filologií, a zaměřit se na institucionální zakotvení orientální filologie na tomto univerzitním pracovišti. V základní

Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze

- ↑ Podle zákona č. 24 ř. z. z 28. 2. 1882 byly od zimního semestru 1882/83 v Praze dvě univerzity: česká Karlo-Ferdinandova univerzita a německá Karlo-Ferdinandova univerzita. Příspěvek se zabývá orientalistikou na Filozofické fakultě Německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Od roku 1920 byl její oficiální název Německá univerzita v Praze (Die deutsche Universität in Prag), v letech 1939–1945 Německá Karlova univerzita v Praze (Deutsche Karls-Universität in Prag).
- ↑ August Rohling (1839–1931), katolický teolog a lingvista. Studoval historii, teologii (zejména biblistiku) a filologii (zejména semitské jazyky) mimo jiné v Münsteru, Paříži, Oxfordu. 1871 se stal mimořádným profesorem v Münsteru. Od roku 1876 působil v Praze, trvale byl penzionován 1902. NOVOTNÝ, Vojtěch, VAŇÁČ, Martin, KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*. Praha: Karolinum, 2013, s. 258–259 (dále: NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*).
- ↑ Josef Rieber (1862–1934), katolický teolog, orientalista. Studoval v Praze, kde od roku 1888 také vyučoval. 1897 se stal mimořádným profesorem církevního práva a orientálních jazyků, 1901 řádným profesorem biblického studia Starého zákona a semitských jazyků. V akademickém roce 1905/06 vykonával funkci rektora Německé univerzity, penzionován byl 1932. NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*, s. 257.
- ↑ Franz Steinmetzer (1879–1945), katolický teolog, orientalista, asyriolog. Studoval v Praze teologii, v Berlíně pak orientální jazyky. 1908 se habilitoval na německé teologické fakultě, 1910 se stal mimořádným a 1912 řádným profesorem biblického studia a exegeze Nového zákona. Byl členem Orientálního ústavu, spolupracovníkem asyrského lexikonu (Oriental Institute University of Chicago). NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*, s. 268–269. K Steimetzеровi a asyriologii obecně srov. VACÍN, Luděk, SYKOROVÁ, Jitka. „Die Assyriologie nicht weiter unberücksichtigt bleiben dürfte“: On the (Non-)existence of Assyriology at the German University in Prague (1908–1945). In GARCIA-VENTURA, Agnès, VERDERAME, Lorenzo (eds.). *Perspectives on the History of Ancient Near Eastern Studies*. Philadelphia: The Pennsylvania State University Press, 2020, s. 87–144.
- ↑ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí údaje o přednáškách z tištěných seznamů přednášek pro jednotlivé semestry na německé univerzitě, popř. ještě nerozdělené Karlo-Ferdinandově univerzitě (*Ordnung der Vorlesungen an der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität zu Prag im... Semester...*). Seznamy přednášek, popř. seznamy přednášek a osob jsou uloženy mimo jiné v Archivu UK, ve fondech Úřední tisky Karlo-Ferdinandovy univerzity a Úřední tisky Německé univerzity v Praze.
- ↑ Wolfgang Wessely (1801–1870), právník a orientalista. Vystudoval filozofickou (1829) a právnickou (1833) fakultu pražské univerzity. Na filozofické fakultě přednášel hebrejštinu, habilitoval se i pro trestní právo, které přednášel na právnické fakultě. Roku 1861 byl jmenován řádným profesorem trestního práva. *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag*, Prag: Verlag der J. G. Calve’schen k. u. k. Hof- u. Universitätsbuchhandlung Josef Koch, 1899, s. 467 (dále: *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität*).
- ↑ Saul Isaac Kämpf (Saul Jicchak Kaempff) (1818–1892), rabin, filozof, hebraista, studoval v Berlíně talmud a v Halle filozofii a filologii. Byl zastáncem haskaly.
- ↑ Max Grünert (1849–1929), orientalista, studoval na univerzitě ve Vídni, posléze v Lipsku, kde roku 1876 obhájil disertaci *Über die Imála*. Na pražské univerzitě (nejdříve nerozdělené, pak německé) působil od roku 1877 do své smrti roku 1929, v akademickém roce 1910/11 zastával funkci rektora. K němu srov. GROHMANN, Adolf. Max Grünert. In *Die feierliche Inauguration des Rektors der deutschen Universität in Prag für das Studienjahr 1929/30 am 4. Dezember 1929*. Prag: Selbstverlag der deutschen Universität, 1930, s. 21–24 (dále: GROHMANN, A. *Max Grünert*).

Oriental Studies at the Faculty of Arts of the German University in Prague*

Jana Ratajová

Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze

The teaching of Middle Eastern languages, especially Hebrew, had a relatively long tradition at the Faculty of Theology. Old Testament and Semitic languages Professor August Rohling¹, who is the author of many infamous anti-Semitic texts (*Der Talmud-Jude*) that resonated during the days of National Socialism, moved from the undivided Faculty of Theology to the Faculty of Theology of the German University. Josef Rieber² is one of the professors of the Faculty of Theology who studied Arabic and Ethiopian in addition to Hebrew. His successor Franz Steinmetzer³, who was also a member of the Oriental Institute, devoted his lectures besides to Hebrew also to Assyrian inscriptions.⁴

The first lectures on Hebrew and Middle Eastern languages appeared at the Faculty of Arts in 1847, when Wolfgang Wessely⁵, who later transferred to the Faculty of Law, habilitated for the field

of “hebräische und rabbinische Sprache und Literatur”. The first lecturer to transfer from the undivided Faculty of Arts to the Faculty of Arts of the German University was Saul Isaac Kämpf (now also Saul Yitzhak Kaempff)⁶. Kämpf worked as a rabbi in Prague from 1846. He later became a private associate professor of Semitic languages, and from 1858 he was an extraordinary professor. After the division of the university, he transferred to the Faculty of Arts of the German Charles-Ferdinand University. His lectures to some extent copied his scientific interest in Phoenician epigraphy and Old Testament biblical studies, but he also lectured on Arabic grammar. After another trained Arabist, Max Grünert⁷, took over all lectures in Arabic in the 1880s, Kämpf devoted his lectures only to the analysis of Old Testament texts (Isaiah) and Phoenician epigraphy, and worked at the university until 1886.

Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze

- * According to Act No. 24 of 28 February 1882, there were two universities, the Czech Charles-Ferdinand University and the German Charles-Ferdinand University, in Prague since the winter semester of 1882/83. The paper deals with oriental studies at the Faculty of Arts of the German Charles-Ferdinand University in Prague – from 1920 its official name was the German University in Prague (Die deutsche Universität in Prag), in 1939–1945 the German Charles University in Prague (Deutsche Karls-Universität in Prague).
- ↑ August Rohling (1839–1931), a Catholic theologian and linguist. He studied history, theology (especially biblical studies) and philology (especially Semitic languages) in Münster, Paris and Oxford, among others. 1871 extraordinary professor in Münster. From 1876 in Prague, permanently retired in 1902. NOVOTNÝ, Vojtěch, VAŇÁČ, Martin, KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*. Praha: Karolinum, 2013, pp. 258–259 (hereinafter: NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*).
- ↑ Josef Rieber (1862–1934), a Catholic theologian, orientalist. He studied in Prague, where he also taught from 1888. From 1897 extraordinary professor of ecclesiastical law and oriental languages, from 1901 full professor of biblical studies of the Old Testament and Semitic languages. In the academic year 1905/06 rector of the German University, retired 1932. NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*, p. 257.
- ↑ Franz Steinmetzer (1879–1945), a Catholic theologian, orientalist, Assyriologist. He studied theology in Prague and Oriental languages in Berlin. 1908 habilitation at the German Theological Faculty, 1910 extraordinary, from 1912 full professor of biblical study and exegesis of the New Testament. Member of the Oriental Institute, collaborator on th Assyrian lexicon at the Oriental Institute University of Chicago. NOVOTNÝ, V., VAŇÁČ, M., KUNŠTÁT, M. *Biografický slovník*, pp. 268–269. In detail on Steimetzter and Assyrology in general, see VACÍN, Luděk, SYKOROVÁ, Jitka. „Die Assyriologie nicht weiter unberücksichtigt bleiben dürfte“: On the (Non-)existence of Assyriology at the German University in Prague (1908–1945). In GARCIA-VENTURA, Agnès, VERDERAME, Lorenzo (eds.). *Perspectives on the History of Ancient Near Eastern Studies*. Philadelphia: The Pennsylvania State University Press, 2020, pp. 87–144.
- ↑ Unless otherwise stated, the data on lectures are based on the printed lecture lists of the German University or the still-divided Charles Ferdinand University for individual semesters (*Ordnung der Vorlesungen an der k. k. de. Karl-Ferdinands-Universität zu Prag im... Semester...*). Lists of lectures or the lists of lectures and persons are deposited, among other things, in the Archives of Charles University in the holdings Official Publications of Charles-Ferdinand University and Official Publications of the German University in Prague.
- ↑ Wolfgang Wessely (1801–1870), a lawyer and orientalist. He graduated from the Faculty of Arts (1829) and Law (1833) at the University of Prague. He taught Hebrew at the Faculty of Arts, and he also habilitated for criminal law, which he lectured at the Faculty of Law. He was a full professor of criminal law from 1861. *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag*, Prag: Verlag der J. G. Calve’schen k. u. k. Hof- u. Universitätsbuchhandlung Josef Koch, 1899, p. 467 (hereinafter: *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität*).
- ↑ Saul Isaac Kämpf (Saul Jicchak Kaempff) (1818–1892), a rabbi, philosopher, Hebrew scholar, studied the Talmud in Berlin and philosophy and philology in Halle. Proponents of Haskalah.
- ↑ Max Grünert (1849–1929), an orientalist, he studied at the university in Vienna, then in Leipzig, where in 1876 he defended his dissertation *Über die Imála*. He worked at the University of Prague (first undivided, then German) from 1877 until his death in 1929, in the academic year 1910/11 he held the position of rector. On him, cf. GROHMANN, Adolf. Max Grünert. In *Die feierliche Inauguration des Rektors der deutschen Universität in Prag für das Studienjahr 1929/30 am 4. Dezember 1929*. Prag: Selbstverlag der deutschen Universität, 1930, pp. 21–24 (hereinafter: GROHMANN, A. *Max Grünert*).

rovině je výklad v tomto příspěvku veden odděleně pro semitskou filologii a indologii tak, jak byly obory organizačně členěny v rámci fakulty. Následně je pak text členěn chronologicky, protože politické mezníky se významnou měrou podílely i na organizaci oborů na univerzitě. Výuka blízkovýchodních i jiných asijských jazyků patřila na německé univerzitě k velmi malým oborům jak ve srovnání s ostatními obory (např. germanistikou či klasickou filologií), tak ve srovnání s velkými univerzitami, např. vídeňskou.⁸ Po rozdělení pražské univerzity roku 1882 se zde jednalo o dvě profesury: semitské filologie a srovnávací lingvistiky.⁹

Profesura semitské filologie 1882–1920

Profesor semitské filologie vyučoval jak hebrejštinu, tak arabštinu a další jazyky Blízkého východu a severní Afriky. Vzhledem k tomu, že neexistovala funkce lektora pro moderní jazyky této oblasti (až do roku 1936), vyučoval profesor pro semitskou filologii zpravidla nejen jazyky historické, ale i moderní včetně dialektů a jejich srovnávání. Přednášky zahrnovaly rozборы textů, gramatiku i kulturu a historii dané oblasti. Profesorem (v době rozdělení univerzity mimořádným) byl již zmíněný Saul Isaac Kämpf. Kromě něj přednášel arabštinu a také syrštinu, turečtinu a perštinu Max Grünert, který se jako soukromý docent orientálních jazyků habilitoval na pražské univerzitě roku 1877. Rozdíl v postavení profesorů a docentů byl v této době velmi významný. Zatímco profesorům náležel pevně daný plat a další pohyblivá částka mzdy se odvíjela od počtu studentů na přednáškách,

počtu studentů odzkoušených při rigorózech atd., soukromým docentům žádný pevný plat nenáležel, za výuku na vysoké škole byli honorováni jen podle množství studentů, kteří platili podle počtu zapsaných přednášek poplatek (tzv. kolejné). Soukromí docenti měli proto kromě výuky na vysoké škole ještě další zaměstnání (např. vyučovali na středních školách, kde ale byli částečně uvolněni pro výuku na univerzitě, popřípadě mohli být zaměstnáni v jiné instituci, např. v univerzitní knihovně – jako Otto Stein, který bude dále zmíněn v souvislosti s indologií).¹⁰ Saul Isaac Kämpf odešel na odpočinek roku 1886 a mimořádnou profesuru po něm získal Max Grünert, jenž se již roku 1892 stal profesorem řádným. Přechod od mimořádné profesury k řádné byl významným krokem k etablování oboru v rámci fakulty.¹¹ Dalším stupněm v tomto ohledu bylo zřízení semináře. Seminární způsob výuky, umožňující bližší kontakt se studenty, výuku formou cvičení a vlastní odbornou práci studentů, byl v druhé polovině 19. století novinkou.¹² Na počátku 90. let fungovaly na německé filozofické fakultě tyto semináře: pedagogický, filozofický, historický, pro německou filologii, matematický, společný pro francouzský a anglický jazyk a konečně i filologický seminář a proseminář (obojí určeno pro klasickou filologii). Vedle toho fungovaly ještě fakultní ústavy (instituty) a laboratoře, typické pro přírodní vědy, které se až do vzniku přírodovědecké fakulty (1920) vyučovaly na filozofické fakultě. Orientální filologie ani srovnávací lingvistika žádné takovéto institucionální zajištění neměly. Je proto logické, že ihned po zřízení řádné profesury pro semitské jazyky a literaturu (*semitischen Sprachen und Literatur*) inicioval zřejmě především Max Grünert¹³ návrh na zřízení semináře pro orientální filologii. Návrh podepsal spolu s Alfredem

- [[] BIHL, Wolfdieter. *Orientalistik an der Universität Wien. Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien. Die Professoren und Dozenten*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2009 (dále: BIHL, *W. Orientalistik*).
- Srov. *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität*, s. 465–467.
- Základní zákonné normy pro vysoké školy je možné dohledat kromě říšského zákoníku či věstníku ministerstva kultu a vyučování a jeho nástupců (přístupných i on-line http://alex.onb.ac.at/zeitlichegliederung.htm) též v opakovaně vydávaných aktualizovaných souborech právních předpisů pro vysoké školy: THAA, Georg. *Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen*. Wien: Verlag der G. J. Manz’schen Buchhandlung, 1871; BECK von MANNAGETTA, Leo, KELLE, Carl. *Die österreichischen Universitätsgesetze. Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze, Verordnungen, Erlässe, Studien- und Prüfungsordnungen usw*. Wien: Verlag der G. J. Manz’schen Buchhandlung, 1906. Pro období Československé republiky: PLACHT, Otto, HAVELKA, F. *Předpisy pro vysoké školy republiky Československé*. Praha: vl. n., 1932 (dále: PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy*).
- Obor zaštitěný systemizovanou řádnou profesurou měl na fakultě již pevné místo. Mimořádná profesura byla zřizována nejčastěji u oborů nových nebo jako posílení již stávajícího oboru (např. germanistiky, klasické filologie). Snahou fakulty bylo získání co největšího počtu systemizovaných profesur a převádění profesur mimořádných na řádné. Řádná profesura mohla po úmrtí profesora zůstat nějakou dobu neobsazena, nicméně obvykle nebyla formálně zrušena a počítalo se s jejím znovuobsazením. Pokud byl ve výběrovém řízení vybrán na systemizovanou řádnou profesuru dosavadní docent, mohl být jmenován mimořádným profesorem, ale postup na pozici profesora řádného dlouho netrval, viz např. v dalším textu kariérní postup Otto Steina či Adolfa Grohmana. O rozdílném zajištění profesorů řádných a mimořádných srov. texty uvedené v předchozí poznámce.
- PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1983, s. 158.
- Koncept návrhu je psán jeho rukou, srov. Archiv Univerzity Karlovy (dále: AUK), fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze (dále: FF NU), k. 22, i. č. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, návrh na zřízení semináře, 1893–99.

Here it would be appropriate to turn somewhat from the simple list of personalities who dealt with Oriental philology at the German Faculty of Arts, and to focus on the institutional grounding of Oriental philology at the German Faculty of Arts in Prague. At the basic level, the interpretation is conducted separately for Semitic philology and Indology, as the disciplines were organizationally divided within the faculty. Subsequently, the text is divided chronologically, because political milestones also played a significant role in the organization of disciplines at the university. The teaching of Middle Eastern and other Asian languages was one of the very small fields at the German University, both in comparison with other fields (e.g., German studies or classical philology) as well as in comparison with large universities, such as Vienna.⁸ After the division of the university in 1882, there were two professorships: a professorship of Semitic philology and a professorship of comparative linguistics.⁹

Professorship of Semitic Philology 1882–1920

The professor of Semitic philology taught both Hebrew and Arabic and other languages of the Middle East and North Africa. Since there was no lecturer for modern languages in this area (until 1936), the professor of Semitic philology usually taught both historical and modern languages, including dialects and their comparison. The lectures included analyses of texts, grammar and the culture and history of the area. The professor (extraordinary at the time of the division of the university) was the already mentioned Saul Isaac Kämpf. In addition to him, Arabic as well as Syrian, Turkish and Persian were lectured on by Max Grünert, who as a private associate professor of Oriental languages went through habilitation at the University of Prague in 1877. The difference in the position of professors and associate professors was very significant at this time, while professors were entitled to a fixed salary and the additional variable salary depended on the number of students in lectures, the number of students tested in doctoral (rigorosum) examinations, etc. private associate professors had no set salary and were paid (irregularly) at the university

Max Grünert. Die feierliche Inauguration des Rektors der deutschen Universität in Prag für das Studienjahr 1929/30 am 4. Dezember 1929. Prag: Selbstverlag der deutschen Universität, 1930, s. 21

Max Grünert. Die feierliche Inauguration des Rektors der deutschen Universität in Prag für das Studienjahr 1929/30 am 4. Dezember 1929. Prag: Selbstverlag der deutschen Universität, 1930, p. 21

only according to the number of students who paid according to the number of enrolled lectures (so-called tuition fees), so private associate professors had other jobs in addition to teaching at the university (e.g., teaching at secondary schools, where they were partially released for teaching at university, or they could be employed in another institution, such as the university library – such as Otto Stein, who will be mentioned later in connection with Indology).¹⁰ Saul Isaac Kämpf retired in 1886, after whom Max

- [[] BIHL, Wolfdieter. *Orientalistik an der Universität Wien. Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien. Die Professoren und Dozenten*. Wien/Köln/Weimar: Böhlau, 2009 (hereinafter: BIHL, *W. Orientalistik*).
- Cf. *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität*, pp. 465–467.
- In addition to the Reich Code or the Gazette of the Ministry of Cult and Education and its successors (also accessible online http://alex.onb.ac.at/zeitlichegliederung.htm) the basic legal standards for higher education institutions can also be found in repeatedly published updated legal files of the legal regulations for universities: THAA, Georg. *Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen*. Wien: Verlag der G. J. Manz’schen Buchhandlung, 1871;

Ludwigem, profesorem srovnávací jazykovědy, a předložil jej profesorskému kolegiu, které možné zřízení semináře v zásadě podpořilo. Rozhodující slovo nicméně náleželo ministerstvu kultu a vyučování. Grünert ve svém návrhu argumentoval zejména důležitostmi oboru (nezávislou na množství studentů) a počtem přednášek, které spolu s Ludwigem přednesli v posledních pěti letech.¹⁴ Dále poukazoval na důležitost vedení cvičení v rámci semináře. Výsledkem poměrně krkolomného jednání s ministerstvem bylo sice zamítnutí zřízení orientalistického semináře, avšak Grünertovi bylo povoleno vést výuku formou cvičení, byť bez stabilně zajištěné finanční podpory pro vedoucího semináře. O finanční kompenzaci mohl podle přípisu ministerstva každoročně žádat,¹⁵ tyto žádosti však byly spíše neúspěšné, jak svědčí odpověď českého místodržitelství ze dne 11. 10. 1896, které Maxi Grünertovi sděluje, že v tomto roce mu žádný finanční příspěvek nebude přidělen.¹⁶ Výsledkem jednání tedy bylo pouze to, že od roku 1894¹⁷ vedl Max Grünert kvaziseminární cvičení (*Semitisch-philologische Übungen*) bez nároku na finanční odměnu a bez formálního zřízení semináře. Vedení cvičení ze semitské filologie a výuka arabštiny znamenala pro Grünerta poměrně významnou kapitolu jeho profesionální činnosti. O jeho významném učitelském působení svědčí čtyřdílná antologie arabských textů *Arabische Lesestücke*, určená studentům, kterou vydával v letech 1903–1913.¹⁸ Grünert participoval i na vedení jazykových kurzů pro veřejnost organizovaných univerzitou.¹⁹

Zatímco při rozdělení univerzity se na výuce hebrejštiny, arabštiny, syrštiny a dalších blízkovýchodních jazyků podíleli

jeden profesor a jeden soukromý docent, zastával po odchodu Saula Isaaca Kämpfa na odpočinek celý obor pouze jediný mimořádný, posléze řádný profesor (Grünert). K další habilitaci pro obor semitské filologie došlo na fakultě až roku 1901 (tedy po 15 letech), kdy se habilitoval David Herzog²⁰, který v následujících letech přednášel hebrejštinu, biblickou aramejštinu a také syrštinu. V Praze nicméně působil jen poměrně krátkou dobu, již roku 1908 odešel do Grazu, kde kromě působení na univerzitě zastával také funkci zemského rabína pro Štýrsko a Korutany.²¹

Daleko větší význam pro pražskou univerzitu měla habilitace Isidora Pollaka²² pro obor semitské filologie roku 1904. Pollak byl na rozdíl od svých předchůdců²³ absolventem pražské německé univerzity a Grünertovým žákem. Disertaci na téma *Zur Geschichte der Philosophie bei den Arabern* obhájil roku 1899.²⁴ Kromě toho, že se záhy podílel s Grünertem na vedení cvičení ze semitské filologie, se ve svých přednáškách zaměřil na četbu nejen čistě jazykových, ale i filozofických textů (Maimonides) a na dějiny islámu.

K další velmi významné změně došlo na jaře 1913, když se pro obor egyptologie na německé univerzitě habilitoval Nathaniel Reich.²⁵ Přestože první přednášky z egyptologie vedl v první polovině 80. let už Max Grünert (týkaly se základů egyptštiny), znamenala Reichova habilitace příchod nového oboru. Reichovy přednášky zahrnovaly historii a kulturu starého Egypta, četbu vybraných textů a gramatiku egyptštiny, hieroglyfické i hieratické písmo. Vyučoval také koptštinu. Bohužel většina

14 Návrh obsahuje seznam těchto přednášek jako přílohu, bohužel se nezachovala příloha obsahující počty studentů, kterou návrh také zmiňuje. Samotný spis bohužel není kompletní, zachována je zřejmě až druhá verze návrhu, která odkazuje na nějakou předchozí (nezachovanou) reakci ministerstva. AUK, fond FF NU, k. 22, i. č. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, návrh na zřízení semináře, 1893–99.

15 Odpovědi ministerstva z 23. 8. 1893 a 9. 4. 1894. AUK, fond FF NU, k. 22, i. č. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, návrh na zřízení semináře, 1893–99.

16 Tamtéž.

17 V seznámech přednášek poprvé v zimním semestru 1894/5, kdy šlo o *Lecture von Zamachschari „Mufassal“ als Einführung in das Studium der arabischen Nationalgrammatiker* – tedy četbu z díla středověkého učenca Az-Zamachšarího o arabské gramatice (Al-Mofassal).

18 GRÜNERT, Max. *Arabische Lesestücke. I. Aus der Arabischen Bibelübersetzung. Text und Glosar; II. Arabische Prosa; III. Arabische Poesie; IV. Auswahl aus dem Qur_’án*. Prag: Gustav Neugebauer, 1903–1913. Třetí svazek online zde: <https://archive.org/details/arabischeselest03gr/page/n9/mode/2up> [25.1.2022].

19 Tzv. Volkstümliche Hochschulkurse. GROHMANN, A. *Max Grünert*. s. 23–24.

20 David Herzog (1869–1947), hebraista. Heslo v ÖBL (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*), Bd. 2, s. 301, dostupné online zde: https://www.biographien.ac.at/oeb1_2/301.pdf [1.2.2022].

21 V Praze působil vedle univerzity také jako rabín na Smíchově.

22 Isidor Pollak (1874–1922), arabista.

23 Grünert studoval ve Vídni a Lipsku, Herzog studoval v Berlíně, Lipsku, Vídni a Paříži.

24 Matrika doktorů online zde: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1751652802704438/216/?lang=cs> [25. 1. 2022].

25 Nathaniel Reich (1876–1943), egyptolog, studoval hebraistiku, orientalistiku a filozofii ve Vídni. Ve dvacátých letech přesídlil do USA. K němu OERTER, Wolf B. Nathaniel Reich – ein akademischer Wanderer. In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten 1882–1945*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, s. 96–104. OERTER, Wolf B. Peregrinatio academica: Nathaniel Reich. In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten 1882–1945*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, s. 105–111.

Grünert gained an extraordinary professorship, and in 1892 he became a full professor. The transition from an extraordinary to a full-time professorship was an important step towards establishing the field within the faculty.¹¹ The next step in establishing the field within the faculty was the establishment of a seminar. The seminar method of teaching – i.e., closer contact with students, teaching in the form of exercises and students’ own professional work – was a novelty in the second half of the 19th century.¹² At the beginning of the 1890s, these seminars operated at the German faculty of arts: pedagogical, philosophical, historical, for German philology, mathematical, joint for the French and English languages and finally also a philological seminar and proseminar (both intended for classical philology), beside those faculty institutes and laboratories, typical of natural sciences, which were taught at the Faculty of Arts until the creation of the Faculty of Science (1920). Neither Oriental philology nor comparative linguistics had any such institutional security. It is therefore logical that immediately after the establishment of a full professorship for Semitic languages and literature (*semitischen Sprachen und Literatur*), Max Grünert¹³ probably initiated a proposal for the establishment of a seminar for Oriental philology. He signed the proposal together with Alfred Ludwig, professor of Comparative Linguistics, and submitted it to the College of Professors, who supported the possible establishment of the seminar in principle. However, the de-

cisive word belonged to the Ministry of Cult and Education. In the proposal to establish a seminar, Grünert argues in particular the importance of the field (independent of the number of students) and the number of lectures he gave with Ludwig in the last five years.¹⁴ He also points out the importance of conducting exercises within the seminar. The result of relatively difficult negotiations with the Ministry was the refusal to establish an Orientalist seminar, however, Grünert was allowed to teach in the form of exercises, but without the stable financial support that would have been given to a seminar leader. According to the ministry’s memorandum, he could apply for financial compensation every year,¹⁵ but these applications were rather unsuccessful, as evidenced by the Czech Vicegerent’s reply of 11 October 1896, which tells Max Grünert that no financial contribution will be allocated to him this year.¹⁶ The result of the negotiations was therefore only that from 1894¹⁷ Max Grünert led a quasi-seminar exercise (*Semitisch-philologische Übungen*), albeit without the right to financial reward and without the formal establishment of a seminar. Conducting exercises in Semitic philology and teaching Arabic meant a relatively important chapter in his professional activities for Grünert. His significant teaching work is evidenced by the four-part anthology of Arabic texts *Arabische Lesestücke*, intended for his students, which he issued in 1903–1913.¹⁸ Grünert also took part in conducting language courses for the public organised by the university.¹⁹

BECK von MANNAGETTA, Leo, KELLE, Carl. *Die österreichischen Universitätsgesetze. Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze, Verordnungen, Erlässe, Studien- und Prüfungsordnungen usw.* Wien: Verlag der G. J. Manz’schen Buchhandlung, 1906. For the period of the Czechoslovak Republic: PLACHT, Otto, HAVELKA, František. *Předpisy pro vysoké školy republiky Československé*. Praha: vanity press, 1932 (hereinafter: PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy*).

11 The field under the auspices of a systematic full professorship already had a firm place at the faculty. An extraordinary professorship was established most often in new fields or as a strengthening of an existing field (e.g., German studies, classical philology). The aim of the faculty was to obtain as many systemized professorships as possible and to convert extraordinary professors into regular ones. A full professorship may have remained vacant for some time after the professor’s death, but it was usually not formally abolished and re-use was envisaged. If the current associate professor was selected for the systematic full-time professorship, he could be appointed an extraordinary professor, but the procedure for the position of full-time professor did not take long – see, for example, the career advancement of Otto Stein or Adolf Grohmann. On the different provision of full and extraordinary professors cf. texts mentioned in the previous note.

12 PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1983, p. 158.

13 The concept of the design is written in his own hand, cf. Archiv Univerzity Karlovy (Archive of Charles University; hereinafter: AUK), fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze (Faculty of Arts of the German University in Prague; hereinafter: FF NU), box 22, inv. no. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, proposal for the establishment of a seminar, 1893–99.

14 The proposal contains a list of these lectures as an appendix, unfortunately the appendix containing the numbers of students, which the proposal also mentions, has not been preserved. Unfortunately, the file itself is not complete, probably only the second version of the proposal is preserved, which refers to some previous (unpreserved) reaction of the ministry. AUK, fond FF NU, box 22, inv. no. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, proposal for the establishment of a seminar, 1893–99.

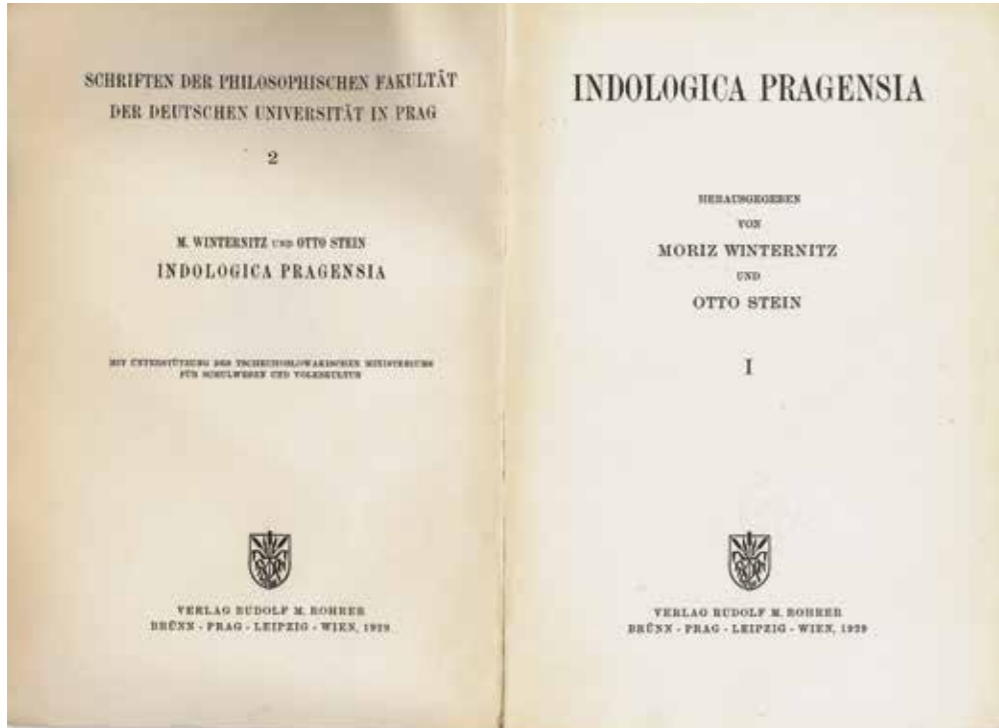
15 Relies of the ministry from 23 August 1893 and 9 April 1894. AUK, fond FF NU, box 22, inv. no. 419. Lehrkanzel für semitische Sprachen und orientalische Philologie, proposal for the establishment of a seminar, 1893–99.

16 Ibid.

17 In the lists of lectures for the first time in the winter semester 1894/5, this semester was the „*Lecture von Zamachschari „Mufassal“ als Einführung in das Studium der arabischen Nationalgrammatiker*“ – a reading from the work of the medieval scholar Al-Zamakhshari on Arabic grammar (Al-Mofassal).

18 GRÜNERT, Max. *Arabische Lesestücke. I. Aus der Arabischen Bibelübersetzung. Text und Glosar; II. Arabische Prosa; III. Arabische Poesie; IV. Auswahl aus dem Qur_’án*. Prag: Gustav Neugebauer, 1903–1913. The third volume is online here: [25.1.2022] <https://archive.org/details/arabischeselest03gr/page/n9/mode/2up>

19 The so-called Volkstümliche Hochschulkurse. GROHMANN, A. *Max Grünert*. pp. 23–24.

Na konci 20. let se Otto Stein a Moriz Winternitz pokusili založit časopis pro indologii *Indologica Pragensia*, bohužel vyšlo pouze první číslo (1929)

At the end of the 1920s, Otto Stein and Moriz Winternitz attempted to found a journal for Indology, *Indologica Pragensia*, but unfortunately only the first issue was published (1929)

času, kterou Reich strávil v Praze, spadá do období první světové války, kdy na německé univerzitě studovalo minimum posluchačů.²⁶ Již na konci roku 1920 odešel na vídeňskou univerzitu.²⁷ Po jeho odchodu egyptologie jako obor z německé univerzity zmizela až do roku 1938, kdy po spletitém několikaletém jednání získal *venia legendi* Ludwig Keimer.²⁸ Absence egyptologických přednášek na německé filozofické fakultě v průběhu dvacátých a třicátých let zaráží o to víc, že jednu z profesur

klasické filologie zastával Theodor Hopfner²⁹, který se egyptologií aktivně zabýval, v daném oboru publikoval a vedl přednášky v rámci Orientálního ústavu, jehož byl od roku 1934 aktivním členem. Přesto se jeho univerzitní výuka striktně držela oblasti vymezené řádnou profesurou klasické filologie.³⁰ Je zde nicméně třeba poznamenat, že oba obory si byly v dané době velmi blízké a většina prvních egyptologů prošla školením klasické filologie. V neposlední řadě nelze opomenout, že zprávy

26 Z 2295 posluchačů v zimním semestru 1913/14 klesl jejich počet na 631 v letním semestru 1917. Srov. *Die feierliche Inauguration des Rektors der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag für das Studienjahr 1914/15*, Prag: Selbstverlag der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität, 1915, s. 9. *Die feierliche Inauguration des Rektors der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag für das Studienjahr 1917/18*, Prag: Selbstverlag der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität, 1917, s. 6.

27 BIHL, W. *Orientalistik*, s. 113–114.

28 Ludwig Keimer (1892–1957), egyptolog, studoval v Berlíně. Působil v Káhiře a v Praze. OERTER, Wolf B. Ludwig Keimers langer Marsch zur Prager Venia legendi (1930–1938). In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten*. Praha: FF UK, 2010, s. 47–63.

29 Theodor Hopfner (1886–1946), klasický filolog a egyptolog. Studoval v Praze na německé univerzitě klasickou filologii, navštěvoval i orientalistické přednášky Maxe Grünerta. Od roku 1909 vyučoval na různých středních školách v Praze. Roku 1919 se habilitoval na Německé univerzitě v Praze, 1923 byl jmenován mimořádným, 1928 řádným profesorem klasické filologie.

30 K Hopfnerovi srov. OERTER, Wolf B. Theodor Hopfner. In JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JÚN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl II. Praha: Scriptorium, 2013, s. 313–338. VYMĚTALOVÁ, Karla. *Procul ex oculis, procul ex mente. Klasičtí filologové, klasičtí archeologové a profesori dějin starověku na německé Karlo-Ferdinandově/Německé univerzitě v Praze. Biografické medailony*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2017, s. 107–122 (dále: VYMĚTALOVÁ, K. *Procul ex oculis, procul ex mente*).

While at the time of the division of the university one professor and one private associate professor shared in the teaching of Hebrew, Arabic, Syriac and other Middle Eastern languages, after Saul Isaac Kämpf's departure, only one extraordinary, then full, professor (Grünert) held the entire field. Another habilitation for the field of Semitic philology did not occur at the faculty until 1901 (i.e., after 15 years), when David Herzog²⁰ went through the process. In the following years, he lectured Hebrew, Biblical Aramaic and also Syriac, but Herzog worked in Prague for a relatively short period, because he left for Graz already in 1908, where, in addition to working at the university, he also held the position of land rabbi for Styria and Carinthia.²¹

The habilitation of Isidore Pollak²² for the field of Semitic philology in 1904 was far more important for the University of Prague. Unlike his predecessors²³, Pollak was a graduate of the German University in Prague and a student of Grünert's. He defended his dissertation on the topic *Zur Geschichte der Philosophie bei den Arabern* in 1899.²⁴ In addition to conducting exercises in Semitic philology with Grünert, he soon focused on reading philosophical texts (Maimonides) and the history of Islam in his lectures (other than the purely linguistic ones).

Another very significant change took place in the spring of 1913, when Nathaniel Reich²⁵ was habilitated in Egyptology at the German University. Although the first lectures on Egyp-

tology were given by Max Grünert in the first half of the 1880s (concerning the basics of Egyptian), Reich's habilitation marked the arrival of a new field. Reich's lectures included the history and culture of ancient Egypt, the reading of selected texts and the grammar of Egyptian, hieroglyphics and hieratic script. He also taught Coptic. Unfortunately, most of the time Reich spent in Prague falls in the period of World War I, when a minimum of students studied at the German University.²⁶ Reich left for the University of Vienna already at the end of 1920.²⁷ After his departure, Egyptology as a field of study at the German University disappeared until 1938, when, after a complicated several years of negotiations, Ludwig Keimer²⁸ became a *venia legendi*. The absence of Egyptology lectures at the German Faculty of Arts during the 1920s and 1930s is all the more striking because one of the professors of classical philology was held by Theodor Hopfner²⁹, who was actively involved in Egyptology, published in the field and gave lectures at the Oriental Institute, which he was an active member of from 1934. Nevertheless, his university teaching strictly adhered to the areas defined by a full professorship of classical philology.³⁰ However, it should be noted that the two disciplines were very close at the time, and most of the first Egyptologists received training in classical philology. Last but not least, reports about ancient Egypt were conveyed to European researchers through ancient authors. Hopfner is best known

20 David Herzog (1869–1947), a Hebrew scholar. Entry in ÖBL (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950), Bd. 2, p. 301 accessible online here: https://www.biographien.ac.at/oeb1_2/301.pdf [1.2.2022].

21 In addition to the university, he also worked in Prague as a rabbi in Smíchov.

22 Isidor Pollak (1874–1922), an Arabist.

23 Grünert studied in Vienna and Leipzig, Herzog studied in Berlin, Leipzig, Vienna and Paris.

24 <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1751652802704438/216/?lang=cs> [25. 1. 2022]

25 Nathaniel Reich (1876–1943), an Egyptologist, studied Hebrew, Orient Studies and Philosophy in Vienna. He moved to the United States in the 1920s. On him, see OERTER, Wolf B. Nathaniel Reich – ein akademischer Wanderer. In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten 1882–1945*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, pp. 96–104; OERTER, Wolf B. Peregrinatio academica: Nathaniel Reich. In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten 1882–1945*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, pp. 105–111.

26 From 2,295 students in the winter semester of 1913/14, the number of students dropped to 631 in the summer semester of 1917. Cf. *Die feierliche Inauguration des Rektors der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag für das Studienjahr 1914/15*, Prag: Selbstverlag der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität, 1915, p. 9. *Die feierliche Inauguration des Rektors der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag für das Studienjahr 1917/18*, Prag: Selbstverlag der k. k. deutschen Karl-Ferdinands-Universität, 1917, p. 6.

27 BIHL, W. *Orientalistik*, pp. 113–114.

28 Ludwig Keimer (1892–1957), an Egyptologist, he studied in Berlin. He worked in Cairo and Prague. OERTER, Wolf B. Ludwig Keimers langer Marsch zur Prager Venia legendi (1930–1938). In OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten*. Praha: FF UK, 2010, pp. 47–63.

29 Theodor Hopfner (1886–1946), a classical philologist and Egyptologist. He studied classical philology at the German University in Prague, and also attended Max Grünert's orientalist lectures. From 1909 he taught at various secondary schools in Prague. In 1919 he received his habilitation at the German University in Prague, and in 1923 he was appointed an extraordinary, in 1928 a full professor of classical philology.

30 On Hopfner, cf. OERTER, Wolf B. Theodor Hopfner. In JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JÚN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl II. Praha: Scriptorium, 2013, pp. 313–338. VYMĚTALOVÁ, Karla. *Procul ex oculis, procul ex mente. Klasičtí filologové, klasičtí archeologové a profesori dějin starověku na německé Karlo-Ferdinandově/Německé univerzitě v Praze. Biografické medailony*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2017, pp. 107–122 (hereinafter: VYMĚTALOVÁ, K. *Procul ex oculis, procul ex mente*).

o starém Egyptě byly evropským badatelům zprostředkovávány prostřednictvím antických autorů. Hopfner proslul zejména svou dvoudílnou prací o řeckoegyptské magii.³¹ Za zmínku také stojí, že mu jeho přítel, významný rakouský papyrolog Carl Wessely, odkázal svou sbírku papyrů. Na zpracování části sbírky se Hopfner podílel a sbírku posléze prodal univerzitní (dnes Národní) knihovně.³²

Profesura semitské filologie 1920–1939

K významným snahám o reorganizaci a personální posílení oboru orientální filologie došlo na německé filozofické fakultě na počátku dvacátých let. O rozsáhlých plánech na reorganizaci oboru nás informuje komisionální zpráva zpracovaná pro zasedání profesorského kolegia 29. 4. 1920, kde byla jednoznačně schválena a odeslána ministerstvu školství a národní osvěty. Zpráva byla podepsána členy komise Maxem Grünertem, Morizem Winternitzem a Reinholdem Trautmannem³³, nicméně iniciátorem a hlavním autorem byl zřejmě Grünert, který také rukopis sepsal.³⁴ K zásadní změně mělo dojít po odchodu Grünerta na odpočinek (penzionován byl od 1. 4. 1921). Místo jedné řádné profesury měla být nadále obsazena jedna řádná profesura (*Professur für semitische Philologie und Islamforschung*) a dvě mimořádné profesury (1. *Professur für semitische Philologie mit besonderer Berücksichtigung des Hebräischen und Aramäischen*, 2. *Professur für arabische Paläographie und Kulturgeschichte des Orients*). Pro řádnou profesuru se počítalo s Augustem Haffnerem, dosavadním profesorem v Innsbrucku, pro první extraordinariát s Isidorem Pollakem³⁵ a pro druhý extraordinariát

s Adolfem Grohmannem, v té době docentem ve Vídni. Bohužel se tento záměr nepodařilo uskutečnit – arabista Haffner do Prahy vůbec nenastoupil a působil nadále v Innsbrucku, Isidor Pollak v lednu 1921 zemřel, a tak na německé univerzitě začal roku 1921 působit pouze Adolf Grohmann³⁶ jakožto mimořádný profesor arabské paleografie a kulturních dějin Orientu. Grohmann již roku 1923 získal řádnou profesuru semitské filologie a kulturních dějin Blízkého východu (*semitische Philologie und der Kulturgeschichte des vorderen Orients*). Vzhledem k nastalé situaci není divu, že Max Grünert, byť formálně na odpočinku, nadále vyučoval coby honorární profesor až do své smrti v únoru 1929. Jeho vyučovací úvazek nebyl nijak krácen – v zimním semestru 1928/29 měl vypsány tři dvouhodinové a dvě hodinové přednášky týdně a k tomu dvouhodinová seminární cvičení, tedy 10 hodin týdně, což je o hodinu víc, než měl ve stejném semestru Moriz Winternitz, a o dvě hodiny víc než Grohmann.³⁷ Vyučování po odchodu na odpočinek nebylo v dané době ničím neznámým, podobně až do své smrti v 85 letech vyučoval klasický filolog Alois Rzach³⁸, ten ale už v posledních letech nevedl seminární cvičení.

K prvnímu pokusu o obsazení uvolněných profesur (řádné a mimořádné) došlo podle dochovaných materiálů již v roce 1922. Jak se ke zprávě postavilo ministerstvo, není jasné. Důraznější iniciativa o obsazení uvolněné profesury (nadále zmiňována jen jedna) vznikla po úmrtí Maxe Grünerta roku 1929. Komise ve složení Grohmann, Winternitz, Slotty³⁹ navrhla ministerstvu 14. 6. 1929 hned pět jmen tak, jak se v konkurzu umístili: na prvním místě skončili Hans Ehelolf a Franz Täschner; na druhém Theodor Menzel a Theodor Seif; na třetím Theo Bauer. Odpověď ministerstva z 20. 12. 1932[!] byla striktně

for his two-part work on Greek-Egyptian magic.³¹ It is also worth noting that his friend, the prominent Austrian papyrologist Carl Wessely, bequeathed to him his collection of papyri. Hopfner participated in the treatment of part of the collection and later sold the collection to the university (now the National) Library.³²

Professorship of Semitic Philology 1920–1939

Significant efforts to reorganise and strengthen the field of Oriental philology took place at the German Faculty of Arts in the early 1920s. We are informed about the extensive plans for the reorganisation of the field by a commission report prepared for the meeting of the College of Professors on 29 April 1920, where it was clearly approved and sent to the Ministry of Education and National Enlightenment. The report was signed by commission members Max Grünert, Moriz Winternitz and Reinhold Trautmann³³, but the initiator and main author is probably Grünert, who also wrote the manuscript.³⁴ A fundamental change was to take place after Grünert retired (he was retired from 1 April 1921). One full professorship (*Professur für semitische Philologie und Islamforschung*) and two extraordinary professors (*1st Professur für semitische Philologie mit besonderer Berücksichtigung des Hebräischen und Aramäischen*, 2. *Professur für arabische Paläographie und Kulturgeschichte des Orients*) were to continue to fill the position of one full professorship (professor of Semitic Philology and Islamic Research). August Haffner, the current professor in Innsbruck, was considered for a full professorship, for the first extraordinary with Isidor Pollak³⁵ and for the second extraordinary with Adolf Grohmann, at that time an associate

professor in Vienna. Unfortunately, this plan failed to materialize – the Arabist Haffner did not join Prague at all and continued to work in Innsbruck, Isidor Pollak died in January 1921, only Adolf Grohmann³⁶ began working at the German University in 1921 as an extraordinary professor of Arabic palaeography and cultural history of the Orient. As early as 1923, Grohmann became a full professor of Semitic philology and cultural history of the Middle East (*semitische Philologie und der Kulturgeschichte des vorderen Orients*). Given the situation, it is not surprising that Max Grünert, although formally at rest, continued to teach as an honorary professor until his death in February 1929. His teaching hours were not shortened – in the winter semester 1928/29 he gave three two-hour and two one-hour lectures. per week and two-hour seminars – 10 hours a week, which is one hour more than Moriz Winternitz had in the same semester, and two hours more than Grohmann³⁷. Teaching after retirement was not something unknown at the time, similarly, classical philologist Alois Rzach³⁸ taught until his death at the age of 85, but he had not conducted a seminar in recent years.

According to surviving materials, the first attempt to fill vacant professorships (full and extraordinary) took place as early as 1922. It is not clear how the ministry reacted to the report. A more fundamental attempt to fill the vacant professorship (it still mentioned only one) took place shortly after the death of Max Grünert – in 1929. A commission comprised of Grohmann, Winternitz, and Slotty³⁹ proposed immediately five names as they had placed in the open competition to the ministry on 14 June 1929: Hans Ehelolf and Franz Täschner finished in first place; Theodor Menzel and Theodor Seif in second; and Theo Bauer in third. The ministry’s response from 20 December 1932[!] is

^[1] HOPFNER, Theodor. Griechisch-ägyptischer Offenbarungszauber. Mit einer eingehenden Darstellung des griechisch-synkretistischen Daemonenglaubens und der Voraussetzungen und Mittel des Zaubers überhaupt und der magischen Divination im besonderen. Vol. I-II. Leipzig: H. Haessel, 1921–1924. V reedici vydáno v letech 1983–1990.

^[2] VYMĚTALOVÁ, K. Procul ex oculis, procul ex mente, s. 116–117. Podle zprávy z roku 1940 se sbírka nacházela v Orientálním ústavu. AUK, fond Rektorát Německé univerzity v Praze (dále: RNU), k. 106, i. č. 291. Filozofická fakulta – ústavy.

^[3] Reinhold Trautmann (1883–1951), slavista, na německé filozofické univerzitě od 1911 nejdříve jako mimořádný, posléze řádný (1914) profesor slovanské filologie a srovnávací jazykovědy, zabýval se především slovanskými a baltskými jazyky, do němčiny přeložil Nestorovu kroniku. Po 1945 na univerzitě v Jeně. ZEIL, Wilhelm. Slawistik an der Deutschen Universtät in Prag (1882–1945). München: Otto Sagner, 1995, s. 37–39 (dále: ZEIL, W. Slawistik).

^[4] AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 823. Lehrkanzel für semitische Philologie, obsazování 1920–1930.

^[5] Ten byl již jmenovaným titulárním mimořádným profesorem.

^[6] Adolf Grohmann (1887–1977), arabista, studoval ve Vídni, pak působil v Rakouské národní knihovně jako správce sbírky papyrů, habilitoval se na vídeňské univerzitě 1916. Od roku 1921 do 1945 působil na Německé univerzitě v Praze. Po 2. světové válce přednášel v Innsbrucku a v Káhiře.

^[7] Podle platového výměru A. Grohmanna z 25. 4. 1924, který mu byl zaslán ministerstvem po jmenování řádným profesorem (k 31. 12. 1923), měl řádný profesor odučit v každém semestru 6 hodin přednášek týdně, kromě „potřebných cvičení seminárních“. Přednášky nad úvazek musely být schváleny a byly honorovány zvlášť. Srov. AUK, fond FF NU, k. 49, i. č. 504, osobní spis Adolf Grohmann.

^[8] Alois Rzach (1850–1935), klasický filolog, vyučoval na univerzitě od roku 1876 do roku 1935 (podle nekrologu odučil 118 semestrů), srov. VYMĚTALOVÁ, K. Procul ex oculis, procul ex mente, s. 94–107.

^[9] Friedrich Slotty (1881–1963), profesor srovnávací jazykovědy, zaměřoval se především na keltské jazyky.

^[10] HOPFNER, Theodor. Griechisch-ägyptischer Offenbarungszauber. Mit einer eingehenden Darstellung des griechisch-synkretistischen Daemonenglaubens und der Voraussetzungen und Mittel des Zaubers überhaupt und der magischen Divination im besonderen. Vol. I-II. Leipzig: H. Haessel, 1921–1924. Issued in a reedition in 1983–1990.

^[11] VYMĚTALOVÁ, K. Procul ex oculis, procul ex mente, pp. 116–117. According to a report from 1940, the collection was located in the Oriental Institute. AUK, fond Rektorát Německé univerzity v Praze (Rectorate of the German University in Prague; hereinafter: RNU), box 106, inv. no. 291. Faculty of Arts – departments.

^[12] Reinhold Trautmann (1883–1951), a Slavic Studies scholar, Slavist, at the German University of Philosophy from 1911 first as an extraordinary, then full (1914) professor of Slavic philology and comparative linguistics, he dealt mainly with Slavic and Baltic languages, he translated Nestor’s chronicle into German. After 1945 at the University of Jena. ZEIL, Wilhelm. Slawistik an der Deutschen Universität in Prag (1882–1945). München: Otto Sagner, 1995, pp. 37–39 (hereinafter: ZEIL, W. Slawistik).

^[13] AUK, fond FF NU, box 66, inv. no. 823. Lehrkanzel für semitische Philologie, occupied 1920–1930.

^[14] He was already appointed titular extraordinary professor.

^[15] Adolf Grohmann (1887–1977), an Arabist, he studied in studied in Vienna, then worked at the Austrian National Library as administrator of the papyrus collection, habilitated at the University of Vienna in 1916. From 1921 to 1945 at the German University in Prague. After World War II, he lectured in Innsbruck and Cairo.

^[16] According to A. Grohmann’s salary statement of 25 April 1924, which was sent to him by the Ministry after his appointment as a full professor (as of 31 December 1923), a full professor was to teach 6 hours of lectures per week in each semester, except for “necessary seminar exercises”. Overtime lectures had to be approved and paid separately. Cf. AUK, fond FF NU, box 49, inv. no. 504. Adolf Grohmann, personal file.

^[17] Alois Rzach (1850–1935), a classical philologist, taught at the university from 1876 to 1935 (according to the obituary he taught 118 semesters), cf. VYMĚTALOVÁ, K. Procul ex oculis, procul ex mente, pp. 94–107.

^[18] Friedrich Slotty (1881–1963), a professor of Comparative Linguistics, he focused mainly on Celtic languages.

zamítavá. Ministerstvo požadovalo vysvětlení, proč byli vybráni zahraniční uchazeči a nikoli domácí, resp. vyzývalo k předložení dokladů o tom, že se žádní domácí uchazeči o místo nepřihlásili. Jednalo se v této době o poměrně typickou reakci ministerstva školství a národní osvěty; jmenování jakéhokoliv odborníka ze zahraničí se obvykle protahovalo na několik let. Profesor (ale i docent, jak svědčí Oerterova studie o Ludwigu Keimerovi) musel mít při vstupu na univerzitu československé státní občanství, pro uchazeče to znamenalo vzdát se původního občanství, protože československé občanství bylo exkluzivní.⁴⁰ Tento závěr vychází z aplikace zákona o státní službě (ve státní službě mohli být pouze českoslovenští občané).⁴¹ Neochotu ministerstva obsazovat jakákoli uvolněná systemizovaná místa poznamenala i hospodářská krize a výrazná snaha státu o omezení výdajů na veřejné instituce. Proto není divu, že se v oboru orientální filologie podařilo ve dvacátých letech habilitovat pouze Gustavu Halounovi, rodákovi z Brtnice, u něhož odpadl problém s občanstvím. Haloun se roku 1926 habilitoval pro obor sinologie, což byla na německé univerzitě naprostá novinka. Nicméně jeho působení v Praze bylo pouze epizodické, již roku 1927 zamířil do Halle a odtud posléze na univerzitu v Göttingen.⁴² V tomto kontextu tak naprosto vyniká snaha o zřízení profesury íránské filologie.⁴³ Ze zachovaného spisu vyplývá, že přímý impuls vzešel ze strany ministerstva školství⁴⁴ a profesura měla být zřízena pro Josefa Marquarta (Markwarta)⁴⁵, který v té době působil v Berlíně. Ohledně projednání systemizace nové profesury byla profesorským kolegiem zřízena komise, ve které byli kromě Adolfa Grohmana ještě historici Hans Hirsch a Heinrich Swoboda, germanista Erich Gierach

a slavisté Franz Spina a Gerhard Gesemann. Komise se 24. 1. 1924 vyjádřila velmi zdrženlivě ve smyslu, že vítá zřízení každé nové profesury, ale navržený profesor Marquart není lingvista, nýbrž především historik a historický geograf, a tudíž lze předpokládat, že jeho přednášky budou především historické. V tomto ohledu by musel akceptovat to, že kromě dějin Blízkého východu je třeba se zaměřit i na dějiny východní Evropy. Profesura nikdy zřízena nebyla. Co vedlo ministerstvo ke snaze zařídít profesuru zrovna pro Josefa Marquarta, není jasné.

Problém s habilitačním řízením a povolením výuky Ludwigu Keimerovi zde již byl zmíněn. Roku 1936 se však podařilo získat místo pro lektora turečtiny,⁴⁶ jímž se stal Grohmannův žák Karl Jahn⁴⁷. Jahn vystudoval v letech 1927–1931 Německou univerzitu (disertace *Studien zur frühislamischen Epistolographie. Der Papyrusbrief der ersten drei Jahrhunderte*), pak nějakou dobu působil jako knihovník. Habilitoval se roku 1938 pro obor „Islamische Sprachen in Verbindung mit Geschichte und Kulturgeschichte Persiens und den Türkvölker“. Venia legendi získal na jaře 1939.⁴⁸ Nadále však působil v knihovnictví (docentura byla neplacená) nejdřív v pražské univerzitní knihovně, od roku 1942 pak v Halle, odkud dojížděl do Prahy přednášet zhuštěně jen několikrát za semestr. V letech 1943–45 působil jako tlumočnick ve wehrmachtu a dále v Praze nepřednášel. Po válce působil v Nizozemí na univerzitách v Utrechtu a Leidenu.⁴⁹

Přes uvedené neúspěchy s posílením profesorských míst se v první polovině dvacátých let podařilo uskutečnit jeden ze základních cílů Maxe Grünerta – totiž zřízení semináře.⁵⁰ Seminář pro orientální filologii (*Seminar für orientalische Philologie*), záhy přejmenovaný na *Seminar für semitische philologie und*

40 Srov. PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy*, s. 1052–1053.

41 Podle rozboru v příručce O. Plachta a F. Havelky byly přípustné výjimky, nicméně ministerstvo je zřejmě příliš neakceptovalo.

42 Gustav Haloun (1898–1951), sinolog, studoval ve Vídni a v Lipsku. V letech 1926–27 působil v Praze, pak v Halle a Göttingen, od roku 1938 v Cambridge. AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 825. Sinologie – Gustav Haloun 1926–1927.

43 AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 826. Íránská filologie – snaha o zřízení, 1923–24.

44 „In der letzten Sitzung unserer Fakultät vom 29. November 1923 wurde von dem Herrn Dekan mitgeteilt, dass nach einer ihm und dem Herrn Prodekan auf mündlichen Wege zugekommenen Nachricht das Ministerium für Schulwesen und Volkskultur die Errichtung einer ordentlicher Professur für iranische Philologie an unserer Universität wünsche.“ AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 826. Íránská filologie – snaha o zřízení, 1923–1924.

45 Josef Marquart (Markwart) (1864–1930), orientalista, historik. Studoval katolickou teologii, klasickou filologii a historii v Tübingen. Od roku 1900 působil v Leidenu, od roku 1912 v Berlíně.

46 V seznamech přednášek od letního semestru 1937.

47 Karl Jahn (1906–1985), orientalista, knihovník. Studoval v Praze, Lipsku a Berlíně. Zaměřil se zejména na turecká a íránská studia, po válce působil v Nizozemí, jako hostující profesor přednášel také na univerzitách v Istanbulu a Vídni.

48 AUK, fond FF NU, k. 54, i. č. 556, osobní spis Karl Jahn, 1936–38. Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, i. č. 390, PA Karl Jahn, 1939–1943.

49 HEISSIG, Walther. Karl Jahn (1906–1985). *Der Islam*, 1987, Bd. 64, s. 4–5. Dostupné na: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/islam.1987.64.1.4/html> [15.2.2022].

50 Petr Hlaváček píše o zřízení semináře v letech 1893/94, což nevyplývá z žádných dokumentů uložených v archivu UK včetně tištěných seznamů přednášek. Srov. HLAVÁČEK, Petr. Pražská německá orientalistika za „Dvořákových časů“. In LOMOVÁ, Olga a kol. *Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860–1920)*. Praha: FF UK, 2020, s. 70.

strictly negative. The ministry demands an explanation of why foreign applicants have been selected and not domestic. Where appropriate, it shall require proof that there are no domestic candidates. This was a relatively typical response from the Ministry of Education and National Enlightenment at this time; the appointment of any foreign expert usually took several years. The professor (but also the associate professor, as evidenced by Oerter’s study of Ludwig Keimer) had to have Czechoslovak citizenship when entering the university, for applicants it meant giving up the original citizenship, because Czechoslovak citizenship was exclusive.⁴⁰ This conclusion is based on the application of the Civil Service Act (only Czechoslovak citizens can be in the civil service).⁴¹ The reluctance of the ministry to fill any vacant systemised positions was also affected by the economic crisis and the state’s significant efforts to reduce spending on public institutions. Therefore, it is not surprising that in the field of Oriental philology, only Gustav Haloun, a native of Brtnice, managed to go through habilitation in the 1920s, so there was no problem of citizenship here. Haloun was habilitated in 1926 for the field of Sinology, which was a complete novelty at the German University. However, his work in Prague was only episodic, he went to Halle already in 1927 and from there to the University of Göttingen.⁴² In this context, the effort to establish a professorship in Iranian philology stands out.⁴³ It arises from the preserved file that a direct impulse came from the Ministry of Education⁴⁴, the professorship was to be established for Josef Marquart (Markwart)⁴⁵, who served in Berlin at that time. Regarding the possibility of systematizing the new professorship, a commission was set up by the College of Professors, which included historians Hans Hirsch and Heinrich Swoboda, Germanist Erich Gierach and Slavic Studies scholars Franz Spina and Gerhard Gesemann. On 24 January 1924, the commission responded very reluctantly in the sense that it welcomed any establishment of a new professorship, but the proposed Professor Marquart was not a linguist but primarily a historian and a historical geographer, and his

40 Cf. PLACHT, O., HAVELKA, F. *Předpisy*, pp. 1052–1053.

41 According to an analysis in O. Placht’s and F. Havelka’s handbook, exceptions were allowed, but the ministry did not seem to accept them much.

42 Gustav Haloun (1898–1951), a sinologist, he studied in Vienna and Leipzig. In 1926–27 he worked in Prague, then in Halle and Göttingen, from 1938 in Cambridge. AUK, fond FF NU, box 66, inv. no. 825. Sinology – Gustav Haloun 1926–1927.

43 AUK, fond FF NU, box 66, inv. no. 826. Iranian Philology – effort for establishment, 1923–24.

44 „In der letzten Sitzung unserer Fakultät vom 29. November 1923 wurde von dem Herrn Dekan mitgeteilt, dass nach einer ihm und dem Herrn Prodekan auf mündlichen Wege zugekommenen Nachricht das Ministerium für Schulwesen und Volkskultur die Errichtung einer ordentlicher Professur für iranische Philologie an unserer Universität wünsche.“ AUK, fond FF NU, box 66, inv. no. 826. Iranian Philology – effort for establishment, 1923–1924.

45 Josef Marquart (Markwart) (1864–1930), an orientalist, historian. He studied Catholic theology, classical philology and history in Tübingen. From 1900 he worked in Leiden, from 1912 in Berlin.

Moriz Winternitz. OÚ, AV ČR, sbírka Historických fotografií

Moriz Winternitz. OÚ, AV ČR, collection Historical photographs, unorganised

lectures could therefore be expected to be primarily historical. In this regard, he would have to accept that, in addition to the history of the Middle East, he would have to focus on the history of Eastern Europe. The professorship was never established. It is not clear what led the ministry to try to arrange a professorship specifically for Josef Marquart.

lou složku tvoří například spisy o nákupu arabského psacího stroje z let 1937–38.⁵⁴

Profesura semitské filologie 1939–1945

Ke zcela zásadním změnám došlo roku 1939, kdy byla německá univerzita převedena do správy Říše (konkrétně k 1. 9. 1939), a stala se tudíž jednou z říšských univerzit, podřízenou napříště říšskému ministerstvu školství (*Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung – RMWEV*) v Berlíně.⁵⁵ Jako správní mezičlánek mezi univerzitou (resp. pražskými vysokými školami) a ministerstvem vznikl Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze. Agenda úřadu kurátora byla poměrně široká – od zajištění dodávek uhlí a kontroly předepsaného zatemnění až po obsazování uvolněných profesorských stolic. Stávající profesori a docenti byli postupně, po náležitém prověření, převáděni do říšské služby, a byli tedy nově podřízeni říšskému a nikoliv protektorátnímu ministerstvu školství a byli odměňováni podle říšského systému. Stávající, v jádru ještě rakouské studijní a služební řády byly nahrazeny říšskými. Písemné materiály úřadu kurátora jsou

uloženy zčásti v Archivu Univerzity Karlovy, část materiálů (především personální spisy profesorů a docentů) byla na konci války odvezena z Čech a v současné době je uložena v Bundesarchivu v Berlíně. Je tam uložen i personální spis Adolfa Grohmanna.⁵⁶

Organizační změny se týkaly i orientální filologie. Adolf Grohmann byl převeden do říšské služby, členem NSDAP byl již od konce roku 1938.⁵⁷ Seminář pro orientální filologii byl posílen o asistenta, kterým se stal Khalil Mahmoud Asaker.⁵⁸ Zřízení asistentského místa bylo Grohmannem zdůvodňováno péčí o knihovnu čítající 23 000 svazků a archiv židovské náboženské obce.⁵⁹ Adolf Grohmann se tak v přednáškách věnoval více arabské papyrologii⁶⁰ a dějinám umění arabského světa. Přednášky nové arabštiny převzal Khalil Asaker, marockou arabštinu vyučoval další lektor arabštiny Abd el-Latif Abd el-Wahhab.⁶¹ Přednášky z koptštiny vedl profesor klasické filologie Viktor Stegemann.⁶² Německá univerzita a především Adolf Grohmann jako jediný pražský německý profesor orientální filologie museli na počátku čtyřicátých let řešit poměrně závažný problém, a sice existenci a činnost Orientálního ústavu.⁶³ Orientální ústav jakožto nezávislá instituce nebyl roku 1939 uzavřen jako české vysoké školy. V jeho rámci tak probíhala nadále

^[54] Žádost podal Grohmann na ministerstvo 22. 6. 1937, tedy krátce poté, co se vrátil z cesty do Egypta, kde mimo jiné v březnu 1937 spolu s T. Hopfnerem navštívil pyramidy v Gíze. „Již“ 27. 11. 1937 povolilo ministerstvo nákup psacího stroje „s arabskými písmenami“ za nepřekročitelnou částku 1300 Kč. Psací stroj byl zakoupen v Káhiře, fakturu datovanou 18. 4. 1938 zaslal Grohmann z Ötz (Ötztal, Tyrolsko) 1. 7. 1938, ministerstvu byla předložena 12. 7. 1938, částka byla vyplacena poukázkou z 25. 8. 1938, na rektorátu byl nákup zaevidován 24. 9. 1938, na děkanátu FF pak 27. 9. 1938. Nicméně řádně zainventován, a tudíž zřejmě fyzicky přítomen byl psací stroj v prostorách semináře již 15. 6. 1938. AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 821. Seminář pro orientální filologii – dotace a stipendia, 1922–1940.

^[55] Obecně k německé univerzitě v letech 1938–1945 srov. MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. Praha: Karolinum, 2002 (dále: MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*).

^[56] Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, i. č. 548. Personální spis z předchozího období je ve fondu AUK, fond FF NU, k. 49, i. č. 504, osobní spis Adolf Grohman.

^[57] MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*, s. 240–241. Pro srovnání podíl členů NSDAP mezi profesory a docenty NU (bez TF) se pohyboval mezi 71–81% viz MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*, s. 212–213.

^[58] Khalil Mahmoud Asaker (1906–?), pocházel z Egypta (al-Akhsas), vystudoval nejdříve univerzitu v Káhiře, kde také od roku 1938 vyučoval. Na káhirské univerzitě se seznámil s Adolfem Grohmannem. Od roku 1939 pobýval v Evropě. Německou univerzitu vystudoval roku 1942 (disertace s názvem *Das Kitab al – Ašarat*), od roku 1941 zde působil jako lektor nové arabštiny, od roku 1943 jako asistent semináře. AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, k. P 1, i. č. 16. Khalil Mahmoud Asaker – personální spis, 1942–1944.

^[59] Návrh na obsazení asistentského místa z 6. 5. 1942. AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, k. P 1, i. č. 16. Khalil Mahmoud Asaker – personální spis, 1942–1944.

^[60] Arabskou papyrologií se Grohmann soustavně zabýval již před svým přesunem do Prahy. Ve vídeňské knihovně pracoval jako vedoucí sbírky papýrů, později vydal několik publikací na dané téma. Studiu sbírek papýrů věnoval i několik svých zahraničních cest (Paříž, Káhira), na které získal finanční podporu či pracovní dovolenou. Srov. AUK, fond FF NU, k. 49, i. č. 504, osobní spis Adolf Grohmann.

^[61] Abd el-Latif Abd el-Wahhab (1907–?), na německé univerzitě v Praze působil jako lektor v letech 1943–45, získal zde i doktorát 17. 2. 1945, když obhájil disertaci na téma *Tanger im Rahmen der europäischen Marokko-Politik von 1415–1704*. AUK, fond FF NU. Rigorózní protokol sv. V, č. 41.

^[62] Viktor Stegemann (1902–1948), klasický filolog, studoval klasickou filologii, historií, egyptologii a koptštinu v Heidelbergu a Mnichově. Zabýval se antickou astrologií a koptskými kouzelnickými texty. Vyučoval na středních školách v Heidelbergu. V Praze působil od roku 1940 jako placený docent, od 1943 jako profesor klasické filologie. VYMĚTALOVÁ, K. *Procul ex oculis procul ex mente*, s. 87–93.

^[63] AUK, fond RNU, k. 106, i. č. 291 a 296. Ústav FF NU 1941–1944 a Orientální institut 1941. O orientálním ústavu v letech 1939–1945 srov. ČIHAŘ, Václav. *Das Orientalische Institut in Prag während der deutschen Okkupation*. In KOSTLÁN, Antonín a kol. *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939–1945*. Praha: KLP, 2004, s. 82–96 (dále: ČIHAŘ, V. *Das Orientalische Institut*). JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. *Nástup nové generace orientalistů. Proměny Orientálního ústavu v letech 1938–1946*. In NOVÁKOVÁ, Tamara, DEVÁTÁ, Markéta, KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Mezi Čechy a Němci, mezi vědou a životem. K počtě historičky Aleny Míškové*. Praha: MÚA AV ČR – Pedagogická fakulta UK, 2020, s. 157–176.

Volksbildung – RMWEV) in Berlin.⁵⁵ The Office of the Curator of German Universities in Prague was established as an administrative link between the university (or universities in Prague) and the ministry. The agenda of the curator’s office was relatively broad – from securing coal supplies and checking the prescribed blackout to filling of vacant professorial chairs. Existing professors and associate professors were gradually, after due scrutiny, transferred to the Reich’s service – so they continued to be subordinated to the Reich’s and not the protectorate ministry of education and were remunerated according to the Reich’s system. The existing, at the core still Austrian study and service regulations were replaced by the Reich’s. The written materials of the curator’s office are partly deposited in the Archives of Charles University, part of the materials (especially the personal files of professors and associate professors) were taken away at the end of the war and are currently stored in the Bundesarchiv in Berlin. Adolf Grohmann’s personal file is also kept there.⁵⁶ Organizational changes also concerned Oriental philology. Adolf Grohmann was transferred to the Reich services; he had already been a member of the NSDAP from the end of 1938.⁵⁷ The Seminar for Oriental Philology was strengthened by an assistant, who was Khalil Mahmoud Asaker.⁵⁸ Grohmann justified the establishment of the assistant post by the care for

the library of 23,000 volumes and the archive of the Jewish Religious Community.⁵⁹ In his lectures, Adolf Grohman focused more on Arabic papyrology⁶⁰ and the art history of the Arab world. New Arabic lectures were taken over by Khalil Asaker, Moroccan Arabic was taught by another Arabic language teacher Abd el-Latif Abd el-Wahhab.⁶¹ In addition, Viktor Stegemann, a professor of classical philology, gave lectures in Coptic.⁶² The German University, but especially Adolf Grohmann as the only Prague German professor of Oriental philology had to resolve a relatively serious problem at the beginning of the 1940s – the problem of the Oriental Institute.⁶³ The Oriental Institute as an independent institution was not closed in 1939 as Czech universities had been. Within its framework, the lecture and scientific activities of leading Czech Orientalists continued. Already at the beginning of the occupation, the office of the Reich Protector had dealt with how this institution was to be taken over by the Germans. In the materials of the Rectorate of the German University, we find several reports that reflect this fact. Probably the most comprehensive was made on 19 June 1941 by Gerolf Coudenhove-Kalergi⁶⁴ as vice president of the Oriental Institute (from 1940). The extensive material summarises the current activities of the institute and the involvement of Prague’s German Orientalists. The report’s author clearly

^[55] In general on the German University in 1938–1945, cf. MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. Praha: Karolinum, 2002 (hereinafter: MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*).

^[56] Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, inv. no. 548. The personal file from the previous period is in the fond AUK, fond FF NU, box 49, inv. no. 504. Adolf Grohman, personal file.

^[57] MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*, pp. 240–241. For comparison, the share of NSDAP members among professors and associate professors at the FF NU (excluding TF) ranged between 71–81%, see MÍŠKOVÁ, A. *Německá (Karlova) univerzita*, pp. 212–213.

^[58] Khalil Mahmoud Asaker (1906–?), came from Egypt (al – Akhsas) first graduated from the University of Cairo, where he also taught from 1938. He also met Adolf Grohmann at Cairo University. Asaker lived in Europe from 1939. He graduated from the German University in 1942 (dissertation: *Das Kitab al-Asharat*), from 1941 he worked as a lecturer in New Arabic, and from 1943 as a seminar assistant. AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze (Office of the Curator of German Universities in Prague), box P 1, inv. no. 16. Khalil Mahmoud Asaker, personal file 1942–1944.

^[59] Proposal for filling an assistant post from 6 May 1942, AUK, fond Office of the Curator of German Universities in Prague, box P 1, inv. no. 16. Khalil Mahmoud Asaker, personal file 1942–1944.

^[60] Grohmann was constantly involved in Arabic papyrology even before he moved to Prague. He worked at the Vienna Library as the head of the papyrus collection, and later issued several publications on the subject. He also devoted several of his foreign trips to the study of papyrus collections (Paris, Cairo), for which he received financial support or a working holiday. Cf. AUK, fond FF NU, box 49, inv. no. 504. Adolf Grohmann, personal file.

^[61] Abd el-Latif Abd el-Wahhab (1907–?), worked as a lecturer at the German University in 1943–45, and received his doctorate on 17 February 1945, when he defended his dissertation on the topic *Tanger im Rahmen der europäischen Marokko-Politik von 1415–1704*. AUK, fond FF NU. Rigorosum protocol Vol. V, no. 41.

^[62] Viktor Stegemann (1902–1948), a classical philologist, he studied classical philology, history, Egyptology and Coptic in Heidelberg and Munich. He dealt with ancient astrology and Coptic magic texts. He taught at high schools in Heidelberg. In Prague from 1940 as a paid associate professor, from 1943 as professor of classical philology. VYMĚTALOVÁ, K. *Procul ex oculis procul ex mente*, pp. 87–93.

^[63] AUK, fond RNU, box 106, inv. no. 291 a 296. Departments of the FF NU 1941–1944 and the Oriental Institute 1941. On the Oriental Institute in 1939–1945, cf. ČIHAŘ, Václav. *Das Orientalische Institut in Prag während der deutschen Okkupation*. In KOSTLÁN, Antonín a kol. *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939–1945*. Praha: KLP, 2004, pp. 82–96 (hereinafter: ČIHAŘ, V. *Das Orientalische Institut*); JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. *Nástup nové generace orientalistů. Proměny Orientálního ústavu v letech 1938–1946*. In NOVÁKOVÁ, Tamara, DEVÁTÁ, Markéta, KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Mezi Čechy a Němci, mezi vědou a životem. K počtě historičky Aleny Míškové*. Praha: MÚA AV ČR – Pedagogická fakulta UK, 2020, pp. 157–176.

^[64] Mentioned further in connection with university Japanese studies.

přednášková a vědecká činnost předních českých orientalistů. Již od počátku okupace bylo ze strany úřadu říšského protektora řešeno, jakým způsobem má být tato instituce převzata Němci. V materiálech rektorátu německé univerzity nalézáme hned několik zpráv, které tuto skutečnost reflektují. Asi nejob- sáhlejší vyhotovil 19. 6. 1941 Gerolf Coudenhove-Kalergi⁶⁴ jakož- to viceprezident Orientálního ústavu (od roku 1940). Obširný materiál shrnuje dosavadní činnost ústavu i zapojení pražských německých orientalistů. Autor zprávy zcela jasně vysvětluje, že v zásadě není možné nahradit české odborníky německými, protože těch se v Praze nedostává. Přesto se v následujících le- tech dočkal Orientální ústav poměrně zásadních změn – jeho vedoucím se stal Adolf Grohmann a řešeny byly některé další personální otázky, vadilo zejména členství Vincence Lesného z důvodu jeho předválečné příslušnosti k zednářské lóži. Na pří- kaz K. H. Franka měla být činnost ústavu vzhledem k válečným událostem utlumována, a to i přesto, že fungoval od roku 1943 pod záštitou Heydrichovy nadace.⁶⁵ Roku 1943 se musel ústav přestěhovat z prostor Lobkovického paláce, nejdříve do budovy zrušeného japonského velvyslanectví na Maltézském náměstí, posléze do Budečské 6, kde dříve sídlil německý orientalistický seminář, který mezitím získal nové prostory na Albertově.⁶⁶

Jakožto profesoru semitských řečí a literatury připadl Adol- fu Grohmannovi také úkol převzetí knihoven zrušených židov- ských obcí.⁶⁷ Jejich pořádáním byl pověřen knihovník a zároveň turkolog Karl Jahn,⁶⁸ po jeho odchodu pak asistent Asaker.⁶⁹ Přes válečné události zde probíhala výuka až do jara 1945. Pos- lední zprávou o činnosti Adolfa Grohmana na pražské ně- mecké univerzitě je dopis z jara 1945, ve kterém Grohmann oznamuje, že hodlá sbírky z bezpečnostních důvodů přesunout

k sestře do Tyrol.⁷⁰ Německá univerzita byla zrušena jedním z Benešových dekretů zpětně k 17. 11. 1939. Adolf Grohmann po válce působil na univerzitě v Innsbrucku a zároveň na uni- verzitě v Káhiře. Zemřel roku 1977, tedy v úctyhodných 90 le- tech.

Profesura srovnávací lingvistiky a indologie

Kromě profesury blízkovýchodních jazyků existovala již před rozdělením univerzity profesura srovnávací jazykovědy, kterou již od roku 1871 zastával Alfred Ludwig⁷¹. Ludwigovy přednášky byly zprvu zaměřené především na historické texty. Zabýval se sanskrtem, staroperštinou, výkladem starých textů (Mahábhá- ra, Avesta a další) a nechyběla ani srovnávací gramatika indoev- ropských jazyků. Po rozdělení univerzity tyto přednášky pokračovaly, ale vzhledem k tomu, že všichni slavisté přešli na českou univerzitu, převzal Ludwig i přednášky týkající se slovanských, popř. baltských jazyků.⁷² V devadesátých letech přednášel do- konce i církevní slovanštinu, byť se zaměřoval na její srovnání s litevštinou. Ludwiga zajímaly i ugrofinské jazyky (zabýval se interpretací eposu Kalevala) a koptština.⁷³ Na pražské německé univerzitě přednášel do letního semestru 1901, penzionován byl od 1. 10. 1901.

Po Ludwigově odchodu na odpočinek byly profesury pře- organizovány – profesuru srovnávací jazykovědy (*vergleichende Sprachwissenschaft*) získal Erich Karl Berneker⁷⁴, nicméně ten se vedle obecného srovnávání indoevropských jazyků soustře- dil především na slavistiku.⁷⁵ Kromě toho byla zřízena další mimořádná profesura, a to indologie a etnologie (*Indologie und*

explains that, in principle, it is not possible to replace Czech experts with German ones, because there is a shortage of them in Prague. Nevertheless, in the following years, the Oriental Institute underwent relatively fundamental changes – its head became Adolf Grohmann, some personal issues were resolved – especially Vincenc Lesný’s membership bothered him due to his pre-war membership in a Masonic lodge. At the order of K. H. Frank, the activities of the institute were to be curtailed due to the events of the war, even though it had been operating since 1943 under the auspices of the Heydrich Foundation.⁶⁵ In 1943, the institute had to move from Lobkowicz Palace. First to the building of the closed Japanese embassy on Maltézské náměstí (Maltese Square), then to Budečská 6, where the Ger- man Orientalist seminar used to be headquartered, which in the meantime had acquired new premises in Albertov.⁶⁶

As a professor of Semitic languages and literature, Adolf Gro- hmann also had the task of taking over the libraries of the abol- ished Jewish communities.⁶⁷ Their organisation was entrusted to the Turkologist and also librarian Karl Jahn⁶⁸ and after his de- parture to the assistant Asaker.⁶⁹ Despite the events of the war, teaching continued until the spring of 1945. The latest report on Adolf Grohmann’s activities at the German University in Prague is a letter from the spring of 1945, in which Grohmann announc- es that he intends to move the collections to his sister in Tyrol for security reasons.⁷⁰ The German University was closed *ex post facto* by one of Beneš’s decrees as of 17 November 1939. After the war, Adolf Grohmann worked at the University of Innsbruck and at the same time at the University of Cairo. He died in 1977, a respectable 90 years old.

Professorship of Comparative Linguistics and Indology

In addition to the professorship of Middle Eastern languages, there was already a professorship of comparative linguistics, which Al- fred Ludwig⁷¹ had held since 1871. Ludwig’s lectures were first mainly focused on historical texts. He studied Sanskrit and Old Persian. His lectures were dominated by the interpretation of early texts (Mahabharata, Avesta and others). There was also a compara- tive grammar of Indo-European languages. After the division of the university, these lectures continued, but due to the fact that all Slav- ic Studies scholars transferred to the Czech University, Ludwig also took over lectures on Slavic, or Baltic languages.⁷² In the 1890s, he even lectured on Church Slavonic, although he focused on its com- parison with Lithuanian. Ludwig was also interested in Finno-Ugric languages (he dealt with the interpretation of the epic Kalevala) and Coptic.⁷³ He lectured at the German University in Prague until the summer semester of 1901, and was retired as of 1 October 1901.

After Ludwig’s departure into retirement, the professorships were reorganised with the professorship of Comparative Linguis- tics (*vergleichende Sprachwissenschaft*) being acquired by Erich Karl Berneker⁷⁴, but in addition to a general comparison of In- do-European languages, he focused mainly on Slavic studies.⁷⁵ In addition, another special professorship of Indology and Ethnology was established (*Indologie und Ethnologie*), which was acquired by the Indologist Moriz Winternitz⁷⁶. Winternitz had worked at the German University already since 1899, when he went through ha- bilitation in Indology and Ethnology. It is clear from the preserved correspondence that before his arrival in Prague, Alfred Ludwig requested thorough references from the various places where

^[1] Zmíněn dále v souvislosti s univerzitní japanistikou.

^[2] Do nadace nebyl zcela začleněn, je uváděn jako přidružený (angegliedert). AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, k. 37, sign. 14.03.21.

^[3] O problémech s několikerým stěhováním mimo jiné i do budovy na Maltézském náměstí srov. V. ČIHAR, Das Orientalische Institut, s. 86–88.

^[4] K přebírání knihoven zrušených židovských obcí a jejich písemností srov. AUK, fond FF NU, k. 66, i. č. 826. Převzetí knihovny olomoucké židovské obce knihovnou orientalistického semináře, 1941. AUK, fond RNU, k. 123, i. č. 469. Převzetí knihoven židovských obcí.

^[5] MÍŠKOVÁ, A. Německá (Karlova) univerzita, s. 98.

^[6] AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, k. 37, sign. 14.06.22.

^[7] Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, i. č. 548, PA Adolf Grohmann.

^[8] Alfred Ludwig (1832–1912), klasický filolog, indolog, studoval ve Vídni a Berlíně. Habilitoval se ve Vídni 1858, v Praze působil od roku 1860 jako mimořádný profesor klasické filologie a srovnávací jazykovědy, od roku 1871 do 1901 jako řádný profesor srovnávací jazykovědy.

^[9] ZEIL, W. Slawistik, s. 19–20. Ludwigovy přednášky se věnovaly zejména srovnávání baltských a slovanských jazyků.

^[10] Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität, p. 466.

^[11] Erich Karl Berneker (1874–1937), lingvista, slavista, profesor srovnávací jazykovědy na NU 1902–1909, z Prahy odešel do Vratislavi, zabýval se zejména slovanskými a baltskými jazyky.

^[12] Srov. ZEIL, W. Slawistik, s. 23–28.

^[13] He was not fully integrated into the foundation; he is listed as an associate (angegliedert). AUK, fond Office of the Curator of German Universities in Prague, box 37, sign. 14.03.21.

^[14] On the problems with several moves, among other things, to the building on Maltézské náměstí (Maltese Square), cf. V. ČIHAR, Das Orientalische Institut, pp. 86–88.

^[15] On take over the libraries of abolished Jewish communities and their documents, cf. AUK, fond FF NU, box 66, inv. no. 826. Takeover of the library of the Olomouc Jewish community by the library of the Orientalist Seminar, 1941. AUK, fond RNU, box 123, inv. no. 469. Takeover of the libraries of Jewish communities.

^[16] MÍŠKOVÁ, A. Německá (Karlova) univerzita, p. 98.

^[17] AUK, fond Office of the Curator of German Universities in Prague, box 37, sign. 14.06.22.

^[18] Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, inv. no. 548, PA Adolf Grohmann.

^[19] Alfred Ludwig (1832–1912), a classical philologist, Indologist, he studied in Vienna and Berlin. He received his habilitation in Vienna in 1858, in Prague from 1860 as an extraordinary professor of classical philology and comparative linguistics, and from 1871 to 1901 a full professor of comparative linguistics in Prague.

^[20] ZEIL, W. Slawistik, pp. 19–20. Ludwig’s lectures focused on the comparison of Baltic and Slavic languages.

^[21] Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität, p. 466.

^[22] Erich Karl Berneker (1874–1937), a linguist, Slavic studies scholar, professor of comparative linguistics at the FF NU in 1902–1909, left Prague for Wrocław, dealing mainly with Slavic and Baltic languages.

^[23] Cf. ZEIL, W. Slawistik, pp. 23–28.

^[24] Moriz Winternitz (1863–1937), an Indologist and ethnologist, he studied classical philology, Indology, ethnology and archaeology in Vienna, from 1888 he worked in Oxford (among others in the library of the Indian Institute), from 1899 in Prague.

Ethnologie), kterou získal indolog Moriz Winternitz⁷⁶. Winternitz působil na německé univerzitě již od roku 1899, kdy se habilitoval pro obor indologie a etnologie. Z dochované korespondence je zřejmé, že si před jeho příchodem do Prahy vyžádal Alfred Ludwig důkladné reference z nejrůznějších míst, kde Winternitz působil.⁷⁷ Dopisy jsou sice adresované Ludwigovi, je ale pravděpodobné, že některé z nich vznikly na Winternitzovu žádost. Z řady dopisů vybočuje především kopie zprávy George Bühlera⁷⁸ z roku 1897 (Bühler zemřel 1898), která je v podstatě pochvalným hodnocením Winternitzovy práce během studia. Dochovaná korespondence je zajímavým dokladem toho, jakým způsobem získávali členové profesorského kolegia reference o kandidátech zvažovaných pro obsazení v blízké době uvolňovaných míst. Je také svědectvím toho, že svého nástupce velmi často vybíral či doporučoval přímo odcházející profesor, a to i v případě, kdy na své místo nedosazoval přímo svého žáka. Moriz Winternitz sice z Prahy nepocházel, ale v Praze působil od roku 1899 až do odchodu na odpočinek roku 1934, v Praze také roku 1937 zemřel. Patřil k velmi významným indologům své doby, podílel se na založení pražského Orientálního ústavu, byl členem Americké orientální společnosti. Jeho Dějiny indické literatury (*Geschichte der indischen Literatur*) vyšly poprvé ve třech svazcích v letech 1905–1922 a pak v několika reedicích (naposledy roku 2019).⁷⁹ Za zmínku stojí také jeho přátelství s básníkem, nositelem Nobelovy ceny za literaturu, Rabíndranáthem Thákurem. Vedle přednášek z indologie (obsahující sanskrť, četbu védských textů, interpretaci Bhagavadgíty, staroindická náboženství aj.) vyučoval Winternitz i obecnou

etnologii – přednášky se týkaly např. náboženství přírodních národů, hmotné kultury (*die materielle Kultur*) či obecných dějin náboženství.

Podobně jako arabistika ani indologie neměla svůj seminář, ale podle seznamů přednášek žádná speciální indologická cvičení neprobíhala. Již roku 1905 získal Winternitz zvláštní dotaci na vybudování knihovny pro studenty.⁸⁰ Roku 1912 byly oficiálně zřízeny hned tři fakultní příruční knihovny: pro indologii a etnologii pod vedením Winternitze, pro srovnávací jazykovědu pod vedením Reinholda Trautmanna, který roku 1911 nastoupil na uvolněnou profesuru srovnávací jazykovědy po Bernekerovi, a také knihovna pro hudební vědu pod vedením Heinricha Rietsche. Knihovna pro indologii a etnologii sídlila v Klementinu⁸¹ a roku 1924 vznikl i seminář pro indologii a etnologii (v seznamech přednášek od zimního semestru 1924/25), sídlící taktéž v Klementinu.

Winternitzovým žákem a nástupcem byl Otto Stein.⁸² Stein absolvoval německou filozofickou fakultu roku 1918.⁸³ Roku 1922 se habilitoval pro obor indologie, již roku 1930 získal nep placenou mimořádnou profesuru a po Winternitzově penzionování se stal roku 1935 profesorem řádným. K jeho zájmům patřila zejména indická literatura i kontakt Indie s antickým Řeckem (Stein byl vzděláním i klasický filolog), čemuž věnoval svou disertační práci *Megasthenes und Kautilya*.⁸⁴ Steinův osud byl tragický, od roku 1938 se sice chystal emigrovat do Velké Británie, kde měl jakožto vynikající indolog kontakty, bohužel to již nestihl. Stein i jeho žena zemřeli pravděpodobně roku 1942 v ghettu Lodž.⁸⁵

⁷⁶ Moriz Winternitz (1863–1937), indolog a etnolog, studoval klasickou filologii, indologii, etnologii a archeologii ve Vídni, od roku 1888 působil v Oxfordu (mj. v knihovně Indického ústavu), od 1899 v Praze.

⁷⁷ AUK, fond Alfred Ludwig. Korespondence 1898. Jedná se o svazek dopisů uložených v jedné obálce adresované A. Ludwigovi. Ve složce jsou uloženy dopisy mnoha významných indologů – Maxe Müllera, George Bühlera, A. A. Macdonella z Oxfordu, kde Winternitz nějakou dobu zpracovával indické rukopisy v knihovně Indického ústavu (*Indian Institute Library*), Hermanna Oldenberga z Kielu a dalších.

⁷⁸ Georg Bühler (1837–1898), indolog, studoval v Göttingen, dále působil mj. v Oxfordu či v Bombaji. Od 1880 byl profesorem indologie ve Vídni.

⁷⁹ WINTERNITZ, Moriz. *Geschichte der indischen Literatur*. Díl I–III. Leipzig: C. F. Amelang, 1905–1922. Neúplný rukopis je uložen v AUK jako osobní fond M. Winternitze. Nové vydání srov. např. <https://www.abebooks.com/9783737226417/Geschichte-indischen-Literatur-Erster-Band-3737226415/plp> [30. 1. 2022].

⁸⁰ AUK, fond FF NU, k. 22, i. č. 422. Indická filologie 1903–1909.

⁸¹ V Klementinu probíhala podstatná část výuky německé filozofické fakulty, umístění seminářů a přednášek lze najít v seznamech přednášek a seznamech osob (umístění seminářů).

⁸² Otto Stein (1893–1942), indolog. K němu srov. ŠIMŮNEK, Michal V., KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Disappeared Science. Biographical Dictionary of Jewish Scholars from Bohemia and Moravia – Victims of Nazism, 1939–1945*. Červený Kostelec – Praha: Pavel Mervart – Kabinet dějin vědy ÚSD AV ČR, 2013, s. 211–215.

⁸³ Matrika doktorů online přístupná zde: https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/person/se/1060177710011422/?_____MG___search_name=Stein&_____MG___search_birth_date=1893&_____MG___search_birth_place=&_____MG___search_faculty=44&_____MG___search_year_from=&_____MG___search_year_to=&lang=cs&PSarcPublicPersonSearchList=10&SOarcPublicPersonSearchList=0order_prijmeni%7C0order_jmeno&__binding=1&_____BG___OK=Vyhledat&search_name=Stein&search_birth_place=&search_faculty=44 [31. 1. 2022].

⁸⁴ Rukopis disertační práce se nezachoval, práce však vyšla později tiskem: STEIN, Otto. *Megasthenes und Kautilya*. Wien: Akademie der Wissenschaften, 1922.

⁸⁵ Informace v databázi obětí holokaustu: <https://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/142741-otto-stein/> [15. 2. 2022].

Winternitz had worked.⁷⁷ The letters are addressed to Ludwig, but it is likely that some of them were written at Winternitz’s request. What stands out from a number of letters is the copy of the report by Georg Bühler⁷⁸ from 1897 (Bühler died in 1898), which is essentially a commendable assessment of Winternitz’s work during his studies. The remaining correspondence is an interesting proof of how the members of the College of Professors obtained references about the candidates considered for filling the vacancies in the near future. It is also proof that his successor was very often chosen or recommended by the outgoing professor, even if he did not replace himself with his own student. Although Moriz Winternitz did not come from Prague, he worked in Prague from 1899 until his retirement in 1934, he also died in Prague in 1937. He was one of the most important Indologists of his time, he participated in the founding of the Prague Oriental Institute, and he was a member of the American Oriental Society. His History of Indian Literature (*Geschichte der indischen Literatur*) was first issued in three volumes in 1905–1922 and then in several re-editions (the latest in 2019).⁷⁹ His friendship with the poet Rabindranath Thakur, a Nobel Prize laureate, is also worth mentioning. Other than his lectures in Indology (Sanskrit, reading Vedic texts, interpretations of the Bhagavad-Gita, ancient Indian religions, etc.), Winternitz also taught general ethnology – the lectures concerned, for example, the religion of natural nations, material culture (*die materielle Kultur*) and the general history of religion.

Like Arabic studies, Indology also lacked its own seminar, but according to the lists of lectures, no special Indological ex-

ercises took place. As early as 1905, Winternitz received a special grant to build a library for students.⁸⁰ In 1912, three faculty reference libraries were officially established: for Indology and Ethnology under Winternitz, for comparative linguistics under Reinhold Trautmann, who in 1911 took over the vacated post of professor of comparative linguistics after Berneker, and also for the library for musicology under Heinrich Rietsch. The Library for Indology and Ethnology was located in Klementinum⁸¹ and in 1924 (in the lists of lectures from the winter semester of 1924/25) a seminar for Indology and Ethnology was established, also located in Klementinum.

Winternitz’s student and successor was Otto Stein.⁸² Stein graduated from the German Faculty of Arts in 1918.⁸³ In 1922, he passed the process of habilitation for the field of Indology, he obtained an unpaid extraordinary professorship already in 1930 and after Winternitz’s retirement he became a full professor in 1935. His interests included Indian literature and India’s contact with ancient Greece (Stein was also a classical philologist by education), to which he also devoted his dissertation *Megasthenes und Kautilya*.⁸⁴ Stein’s fate was tragic, although he planned to emigrate to Great Britain from 1938, where he had contacts as an excellent Indologist, but unfortunately, he did not make it. Stein and his wife probably died in 1942 in the Łódź ghetto.⁸⁵

Winternitz’s retirement led to the definitive separation of Ethnology from Indology at the German Faculty of Arts. Fritz Paudler, who had gone through habilitation in ethnology in 1923, and had been an extraordinary professor since 1929 acquired

⁷⁷ AUK, fond Alfred Ludwig. Correspondence 1898. This is a volume of letters stored in a single envelope addressed to A. Ludwig. The folder contains letters from many prominent Indologists – Max Müller, George Bühler, A. A. Macdonell of Oxford, where Winternitz worked for some time in Indian manuscripts at the *Indian Institute Library*, Hermann Oldenberg of Kiel and others.

⁷⁸ Georg Bühler (1837–1898), Indologist, he studied in Göttingen, he further worked i.a. in Oxford, Mumbai. From 1880 a professor of Indology in Vienna.

⁷⁹ WINTERNITZ, Moriz. *Geschichte der indischen Literatur*. Vol I–III. Leipzig: C.F. Amelang, 1905–1922. The incomplete manuscript is stored at the AUK as the personal fond of M. Winternitz. A new edition, cf., e.g., <https://www.abebooks.com/9783737226417/Geschichte-indischen-Literatur-Erster-Band-3737226415/plp> [30. 1. 2022].

⁸⁰ AUK, fond FF NU, box 22, inv. no. 422. Indian Philology 1903–1909.

⁸¹ A substantial part of the teaching of the German Faculty of Arts took place in Klementinum, the location of seminars and lectures can be found in the lists of lectures and lists of persons (location of seminars).

⁸² Otto Stein (1893–1942), Indologist, he worked at the German University, a member of the Oriental Institue. On him, cf. ŠIMŮNEK, Michal V., KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Disappeared Science. Biographical dictionary of jewish scholars from Bohemia and Moravia – victims of nazism, 1939–1945*. Červený Kostelec/Praha: Pavel Mervart/Kabinet dějin vědy ÚSD AV ČR, 2013, pp. 211–215.

⁸³ See Registry book of doctors of the German University in Prague: https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/person/se/1060177710011422/?_____MG___search_name=Stein&_____MG___search_birth_date=1893&_____MG___search_birth_place=&_____MG___search_faculty=44&_____MG___search_year_from=&_____MG___search_year_to=&lang=cs&PSarcPublicPersonSearchList=10&SOarcPublicPersonSearchList=0order_prijmeni%7C0order_jmeno&__sessionId=248774&__binding=1&_____BG___OK=Vyhledat&search_name=Stein&search_birth_place=&search_faculty=44 [31. 1. 2022]

⁸⁴ The manuscript of the dissertation has not been preserved, but the work was later published: STEIN, Otto. *Megasthenes und Kautilya*. Wien: Akademie der Wissenschaften, 1922.

⁸⁵ Information in the database of the victims of the Holocaust: <https://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/142741-otto-stein/> [15.2.2022].

Winternitzovým penzionováním došlo na půdě německé filozofické fakulty k definitivnímu oddělení etnologie od indologie. Řádnou profesuru etnologie získal roku 1936 Fritz Paudler, který se pro obor etnologie habilitoval již roku 1923, mimořádným profesorem byl od roku 1929. Paudler se zabýval především pravěkem a starými evropskými kulturami.⁸⁶ Na příkladu indologie je patrný vývoj oborů a počtu profesur na německé univerzitě. Z oblasti zastávané jedním profesorem srovnávací lingvistiky (zřejmě jazykově geniálním) Alfredem Ludwigem postupně vzniklo hned několik profesorských stolic: slavistika, bohemistika, srovnávací jazykověda (*vergleichende indogermanische Sprachwissenschaft*), indologie, etnologie. Pro každý z oborů fungoval ve 30. letech i seminář, v případě slavistiky a srovnávací lingvistiky i proseminář.

Roku 1939 nastaly na německé univerzitě převratné změny, které výrazně postihly i obor indologie. Profesor Stein byl nucen odejít. Na uvolněné místo se podařilo sehnat částečnou náhradu – Josefa Friedricha Kohla. Kohl studoval nejdříve na německé univerzitě v Praze, posléze indologii a čínštinu v Bonnu, kde také získal doktorát a roku 1941 docenturu. V Praze měl přednášet od roku 1943, nicméně působil spíše v rámci armády (wehrmachtu) jako tlumočnick.⁸⁷ Vedením indologického semináře byl pověřen krátkodobě germanista Ernst Schwarz a od roku 1941 pak profesor pro srovnávací jazykovědu a v letech 1942–1944 děkan filozofické fakulty Erich Hofmann. Nikdo z nich však indologii nevyučoval.

V závěru je třeba alespoň zmínit japanistiku na německé filozofické fakultě. První přednášky z japanistiky přednesl roku 1938 jako lektor Gerolf Coudenhove-Kalergi⁸⁸, který měl k Japonsku rodinné vazby (jeho otec v Japonsku působil jako diplomat a matka byla Japonka, jeho bratr Richard byl zakladatelem panevropského hnutí).⁸⁹ Gerolf Coudenhove byl vzděláním právník, právnické vzdělání získal na univerzitách ve Vídni a v Praze. V Praze působil na japonském velvyslanectví, byl zakladatelem Japonského sdružení při Orientálním ústavu (1933).⁹⁰ Zabýval se i překlady japonské poezie do němčiny.⁹¹ Na německé univerzitě oficiálně působil až do roku 1945. Během války zřejmě vzrůstal i politický tlak na zřízení univerzitního východoasijského ústavu (*Ostasien-Institut*) spojeného s řádnou profesurou japanistiky. Jednání probíhala od roku 1943.⁹² Jako vhodný kandidát byl vybrán japonský filozof a germanista Junyu Kitayama⁹³, působící v té době v Marburgu. Zřízení institutu získalo finanční podporu 10 000 RM od říšského ministerstva školství a 25 000 RM od úřadu říšského protektora. Prostory měly být zajištěny v budově bývalého japonského velvyslanectví na Maltézském náměstí na Malé Straně.⁹⁴ Knihovna měla být zařízena nákupy a dary z různých míst (od Paříže po Heidelberg), profesori Hans Joachim Beyer⁹⁵ a Adolf Grohmann měli zajistit převzetí japonské knihovny československého Orientálního ústavu. Kitayama začal přednášet v Praze v Klementinu v letním semestru 1944 a zpráva zasláná kurátorem Ehrlicherem K. H. Frankovi z 18. 8. 1944 hovoří o početném okruhu posluchačů čítajícím 100–125

⁸⁶ Fritz Paudler (1882–1945), etnolog, studoval ve Vídni a na NU v Praze od 1923 do 1938, kvůli židovskému původu manželky odeslán do Terezína, zemřel v Praze 1945. SALLER, Karl, METZNER, Leonhard. *Die anthropologische Lehre Fritz Paudlers. Urvölker und Urrassen in Europa*. München: Werk-Verlag Banaschewski, 1955.

⁸⁷ Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, i. č. 401, PA Josef Friedrich Kohl.

⁸⁸ Gerolf Coudenhove-Kalergi (1896–1978), japanolog, právník. Na FF NU působil jako lektor japonštiny.

⁸⁹ Populárně naučné zpracování rodinné historie lze nalézt v publikaci: ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko. Matka moderní Evropy*. Brno: Jota, 2015, popř. v disertační práci téže autorky ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko Coudenhove-Kalergi a vznik Panevropy*. Disertační práce FF UK, Praha 2013.

⁹⁰ GECKO, Tomáš. Československo-japonské hospodářské vztahy mezi světovými válkami (institucionální zázemí, zahraniční obchod, transfer technologií a vstupní bariéry). Rigorózní práce FF UK, Praha 2015, s. 80. GECKO, Tomáš. The Founding Generation of Japanese Scholars in the Czech Lands (1918–1968). Social Structure, the Academic Field, and Generational Dynamic. *Archiv orientální*, 2019, roč. 87, č. 3, s. 537–567.

⁹¹ Soubor *Japanische Jahreszeiten. Tanka und Haiku aus dreizehn Jahrhunderten* vyšel hned několikrát: 1963, 1987 a 2004.

⁹² Materiály týkající se zřizování japonského ústavu se dochovaly ve fondu kurátora: AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, sign. 13.02.03.02, k. 13; sign. 11.06.29, k. 5; sign. 13.04.06.29–30, k. 25.

⁹³ Junyu Kitayama (Džunjú Kitajama) (1902–1962), filozof, germanista, japanista, studoval na univerzitě v Tokiu budhistickou scholastiku a německou filozofii, v letech 1924–29 studoval na univerzitách v Heidelbergu a Freiburgu (žák Husserla a Jasperse); 1931 obhájil disertaci s názvem *Metaphysik des Buddhismus*, od 1936 zastával pozici zástupce vedoucího Japonského ústavu v Berlíně, od 1940 působil na univerzitě v Marburgu; Své nejznámější dílo vydal pod názvem *West-Östliche Begegnung. Japans Kultur und Tradition*. V Praze působil od roku 1944 až do své smrti roku 1962.

⁹⁴ Velvyslanectví bylo zrušeno po vzniku protektorátu.

⁹⁵ Hans Joachim Beyer (1908–1971), historik, etnolog, jeden z největších exponentů nacistického režimu na Německé univerzitě, člen SS, do Prahy přišel z Berlína. K němu srov. MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita*, s. 127–130. O jeho činnosti v poválečném Německu: <https://web.archive.org/web/20150209142414/http://hans-joachim-beyer.info/?p=103#more-103> [2. 2. 2022].

the full professorship in ethnology in 1936. Paudler dealt mainly with prehistory and ancient European cultures.⁸⁶ The example of Indology shows the development of disciplines and the number of professorships at the German University. Alfred Ludwig gradually established several professorial chairs in the field from one professorship of comparative linguistics: Slavic studies, Czech studies, comparative linguistics (*vergleichende indogermanische Sprachwissenschaft*), Indology, and ethnology. There was also a seminar for each of the disciplines in the 1930s, and in the case of Slavic studies and comparative linguistics also a proseminar.

In 1939, revolutionary changes took place at the German University, which significantly affected the field of Indology. Professor Stein was forced to leave. Josef Friedrich Kohl managed to be a partial replacement for the vacant position. Kohl studied first at the German University in Prague, then Indology and Chinese in Bonn, where he also received his doctorate and became an associate professor in 1941. He was to give a lecture in Prague from 1943, however, he worked more within the army (Wehrmacht) as an interpreter.⁸⁷ The Germanist Ernst Schwarz was briefly entrusted with leading the Indological Seminar, and from 1941 Professor Erich Hofmann, professor of Comparative Linguistics, and in 1942–1944 the dean of the Faculty of Arts, but none of them taught Indology.

In conclusion, it is necessary to at least mention Japanese studies at the German Faculty of Arts. The first lectures on Japanese studies were given in 1938 as a lecturer by Gerolf Couden-

hove-Kalergi⁸⁸, who had family ties to Japan (his father worked as a diplomat in Japan and his mother was Japanese, his brother Richard was the founder of the pan-European movement).⁸⁹ Gerolf Coudenhove was a lawyer by education, he obtained his legal education at the universities of Vienna and Prague. He worked at the Japanese Embassy in Prague, and was the founder of the Japanese Association at the Oriental Institute (1933).⁹⁰ He also dealt with translations of Japanese poetry into German.⁹¹ Gerolf Coudenhove officially worked at the German University until 1945. In addition to lectures during the war, political pressure apparently increased for the establishment of a university East Asian Institute (*Ostasien-Institut*) connected with a full professorship of Japanese Studies. The discussions took place from 1943.⁹² The Japanese philosopher and Germanist Junyu Kitayama⁹³, who was working in Marburg at the time, was chosen as a suitable candidate. The establishment of the institute received financial support of 10,000 Reichsmark from the Reich Ministry of Education and 25,000 Reichsmark from the Office of the Reich Protector. The premises were to be secured in the premises of the former Japanese embassy on Maltese Square in Malá Strana.⁹⁴ The library was to be arranged with purchases and donations from various places (from Paris to Heidelberg), professors Hans Joachim Beyer⁹⁵ and Adolf Grohmann were to ensure the takeover of the Japanese library of the Czechoslovak Oriental Institute. Kitayama began lecturing in Prague at the Klementinum in the summer semester of 1944, and a report sent by the curator

⁸⁶ Fritz Paudler (1882–1945), an ethnologist, studied in Vienna and at the FF NU in Prague from 1923 to 1938, due to his wife’s Jewish origin sent to Terezín, died in Prague 1945. SALLER, Karl, METZNER, Leonhard. *Die anthropologische Lehre Fritz Paudlers. Urvölker und Urrassen in Europa*. München: Werk-Verlag Banaschewski, 1955.

⁸⁷ Bundesarchiv Berlin, fond R 31 Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, inv. no. 401, PA Josef Friedrich Kohl.

⁸⁸ Gerolf Coudenhove-Kalergi (1896–1978), a Japanese Studies scholar, lawyer. He worked at the FF NU as a lecturer of Japanese.

⁸⁹ Popular educational treatment of the family history can be found in the publication: ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko. Matka moderní Evropy*. Brno: Jota, 2015. Or in the dissertation of the same author ČIHÁKOVÁ NOSHIROVÁ, Vlasta. *Mitsuko Coudenhove-Kalergi a vznik Panevropy*. Dissertation FF UK 2013, Praha 2013.

⁹⁰ GECKO, Tomáš. Československo-japonské *hospodářské vztahy mezi světovými válkami (institucionální zázemí, zahraniční obchod, transfer technologií a vstupní bariéry)*. *Viva voce* thesis FF UK, Praha 2015, p. 80. GECKO, Tomáš. The Founding Generation of Japanese Scholars in the Czech Lands (1918–1968). Social Structure, the Academic Field, and Generational Dynamic. *Archiv orientální*, 2019, Vol. 87, Issue 3, pp. 537–567.

⁹¹ The collection *Japanische Jahreszeiten. Tanka und Haiku aus dreizehn Jahrhunderten* came out several times: 1963, 1987 and 2004.

⁹² Materials related to the establishment of a Japanese institute have been preserved in the curator’s fund. AUK, fond Office of the Curator of German Universities in Prague, sign. 13.02.03.02, box. 13; sign. 11.06.29, box 5; sign. 13.04.06.29–30, box no. 25.

⁹³ Junyu Kitayama (Džunjú Kitajama) (1902–1962), a philosopher, Germanist, Japanese studies scholar, studied Buddhist scholasticism and German philosophy at the University of Tokyo, in 1924–29 he studied at the universities of Heidelberg and Freiburg (student of Husserl and Jaspers); 1931 dissertation *Metaphysik des Buddhismus*, from 1936 Deputy Head of the Japanese Institute in Berlin, from 1940 he worked at the University of Marburg; work: *West-Östliche Begegnung. Japans Kultur und Tradition*. In Prague from 1944 until his death in 1962.

⁹⁴ The embassy was abolished after the creation of the protectorate.

⁹⁵ Hans Joachim Beyer (1908–1971), a historian, ethnologist, one of the greatest exponents of the Nazi regime at the German University, a member of the SS, came to Prague from Berlin. On him, cf. MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita*, pp. 127–130. About his activities in post-war Germany: <https://web.archive.org/web/20150209142414/http://hans-joachim-beyer.info/?p=103#more-103> [2.2.2022].

osob, což se vzhledem k celkovému počtu studentů filozofické fakulty zdá poměrně těžko uvěřitelné,⁹⁶ a to přesto, že názvy Kitayamových přednášek zněly velice zajímavě: *Das „Nichts“ und der „sechste Sinn“ als Kernprobleme ostasiatischer Geistlichkeit* či *Das japanische Ethos*. Institut měl začít plně fungovat od podzimu 1944, dlouhodobé existence se však vzhledem k pokračujícím válečným událostem nedočkal.

Kapitola pražské německé orientalistiky se uzavřela v květnu 1945. Adolf Grohmann odešel do Rakouska, Otto Stein zemřel již roku 1942 v ghettu Lodž, v internačních táborech pro Němce zemřeli Franz Steinmetzer (1. 7. 1945) a Theodor Hopfner (9. 2. 1946). Gerolf Coudenhove odešel také do Rakouska, nakonec zemřel roku 1978 v Londýně, Karl Jahn zakotvil v Nizozemí. O dalším životě Khalila Asakera se nepodařilo nic dalšího zjistit. V Praze zůstal pouze Junyu Kitayama, který kromě toho, že vyučoval japonštinu v Orientálním ústavu, se stal také trenérem a propagátorem juda v Československu. Kitayama tak výrazně ovlivnil nejen mnoho českých japanologů druhé poloviny 20. století, ale také první generaci československých judistů.

V samém závěru by bylo dobré alespoň nastínit, jakým způsobem v Praze koexistovala německá orientalistika vedle české. Pro popis vztahů pražské české a německé komunity přelomu 19. a 20. století se vžila charakteristika nastíněná v klasickém životopisu Alberta Einsteina od Philippa Franka, která ukazuje tyto dvě vědecké komunity jako naprosto oddělené a komunikující maximálně na mezinárodním vědeckém poli.⁹⁷ Tato představa dvou nekomunikujících vědeckých obcí je možná obecně nadsazená a v oblasti orientální filologie zcela zřejmě neplatila. Čeští i němečtí vědci o své činnosti vzájemně velmi dobře věděli a od dvacátých let se potkávali na půdě československé-

ho Orientálního ústavu, jehož členy byli téměř všichni pražští němečtí orientalisté (Grünert, Grohmann, Winternitz, Stein, Hopfner, Steinmetzer i Coudenhove). Byť Coudenhove ve své zprávě z počátku čtyřicátých let uvádí, že ústav byl majoritně český a ve vedení se němečtí vědci zpravidla neobjevovali. Podobného vyznění jako informace od Gerolfa Coudenhove přináší i zpráva adresovaná říšskému ministerstvu školství popisující Orientální ústav.⁹⁸ Úvod je věnován rakouské inspiraci a činnosti A. Musila ve Vídni, následně je zdůrazňována vysoká úroveň časopisu *Archiv orientální* a vyzdvihována osobnost Bedřicha Hrozného⁹⁹, dále je shrnut význam bohaté přednáškové činnosti. Mnoho informací o vztazích dvou vědeckých komunit přinášejí také posudky německých profesorů filozofické fakulty na české kolegy z roku 1942 určené děkanovi německé filozofické fakulty, který byl zároveň komisařem pro uzavřenou českou filozofickou fakultu.¹⁰⁰ Adolf Grohmann ve svém posudku na Bedřicha Hrozného vyzdvihuje jeho činnost ve Vídni a habilitaci na vídeňské univerzitě. Charakterizuje ho jako vědce mezinárodní úrovně.¹⁰¹ Vídeňská studia zmiňuje i v hodnocení Jana Rypky, studia v Berlíně u Rudolfa Růžičky. Práce Františka Lexy znal i Theodor Hopfner, byť neopomněl na závěr svého posudku poznamenat, že Lexova němčina není příliš dobrá.¹⁰² Je zřejmé, že němečtí orientalisté se o práci svých českých kolegů zajímali a byli o ní velmi dobře informováni. Zdůrazňování rakouského, popřípadě německého vzdělání českých orientalistů mělo zřejmě strategický podtext, který jim měl v nelehké době pomoci – stavěl je na roveň jejich německým kolegům a zároveň začleňoval českou orientalistiku čtyřicátých let do rakouské, popřípadě rakousko-německé vědy.

Ehrlicher to K. H. Frank on 18 August 1944 speaks of a large audience – 100–125 people, which seems relatively hard to believe⁹⁶ given the total number of students at the Faculty of Arts. despite the fact that the titles of Kitayama’s lectures sound very interesting: *Das „Nichts“ und der „sechste Sinn“ als Kernprobleme ostasiatischer Geistlichkeit* or *Das japanische Ethos*. The institute began to function fully from the autumn of 1944. Due to the ongoing war events, its operation was very short.

The chapter of Prague’s German Oriental Studies closed in May 1945. Adolf Grohmann left for Austria, Otto Stein died in the Łódź ghetto in 1942, Franz Steinmetzer (1 July 1945) and Theodor Hopfner (9 February 1946) died in internment camps for Germans. Gerolf Coudenhove also left for Austria, in the end he died in 1978 in London, while Karl Jahn landed in the Netherlands. I could not find out anything else about Khalil Asaker’s life after Prague. Only Junyu Kitayama remained in Prague, who, in addition to teaching Japanese at the Oriental Institute, also became a coach and promoter of Judo in Czechoslovakia. Kitayama thus significantly influenced not only many Czech Japanese scholars of the second half of the 20th century, but also the first generation of Czechoslovak judokas. In conclusion, it would be good to at least outline how German Orientalism coexisted in Prague alongside Czech. To describe the relations between the Prague Czech and German communities at the turn of the 20th century, the characteristics outlined in the classic biography of Albert Einstein by Philipp Frank, showing these two scientific communities as completely separate and communicating at most in the international scientific field, took hold.⁹⁷ This notion of two non-communicating scientific communities may be generally exaggerated and was clearly not true in the field of Oriental philology. Czech and German scientists knew very well about their activities, and since the 1920s they had met at the

Czechoslovak Oriental Institute, whose members were almost all of the Prague German orientalists (Grünert, Grohmann, Winternitz, Stein, Hopfner, Steinmetzer and Coudenhove). Although Coudenhove states in his report from the early 1940s that the institute was predominantly Czech and German scientists generally did not appear in the leadership. A report to the Reich Ministry of Education describing the Oriental Institute⁹⁸ provides similar information as the report by Gerolf Coudenhove – the introduction is devoted to Austrian inspiration and Alois Musil’s activities in Vienna, it subsequently emphasizes the high level of the journal *Archiv orientální* and highlights the personality of Bedřich Hrozný⁹⁹, and summarises the importance of abundant lecture activity. A great deal of information about the relations between the two scientific communities is also provided by the opinions of German professors of the Faculty of Arts of their Czech colleagues from 1942, addressed to the dean of the German Faculty of Arts, who was also the Commissioner for the closed Czech Faculty of Arts.¹⁰⁰ In his opinion on Bedřich Hrozný, Adolf Grohmann highlights his work in Vienna and his habilitation at the University of Vienna. He characterises him as an international-level scientist.¹⁰¹ He also mentions Viennese studies in the evaluation of Jan Rypka, studies in Berlin with Rudolf Růžička. The work of František Lexa was also known by Theodor Hopfner, although he did not fail to note at the end of his statement that Lexa’s German was not very good.¹⁰² It is obvious that the German Orientalists were interested in the work of their Czech colleagues and were very well informed about it. It is also worth mentioning the Austrian or German education of Czech Orientalists, which is a strategy that was supposed to help Czech Orientalists – it put them on an equal footing with their German colleagues and also postulated Czech Orientalism of the 1940s as part or offshoot of Austrian or Austrian-German science.

96 AUK, fond Úřad kurátora německých vysokých škol v Praze, sign. 11.06.29, k. 5. Pro léta 1940–1945 nemáme přesné údaje o počtech studentů v jednotlivých letech, nicméně za celé toto období prošlo německou filozofickou fakultou podle dochované kartotéky 1693 studentů a studentek (někteří studovali pouze 1 semestr), pro srovnání v zimním semestru 1939/40 na filozofické fakultě studovalo 435 osob. Srov. PEŠEK, Jiří. Die „eigenen“ und die „fremden“ Studenten der Philosophischen Fakultät der Prager Deutschen Universität 1940–1945. In NEUTATZ, Dietmar, ZIMMERMANN, Volker (eds.). *Die Deutschen und das östliche Europa. Aspekte einer vielfältigen Beziehungsgeschichte. Festschrift für Detlef Brandes zum 65. Geburtstag*. Essen: Klartext, 2006, s. 149–168.

97 FRANK, Philipp. *Einstein. His Life And Times*. New York: A. A. Knopf, 1947. Einsteinův životopis od Philippa Franka, který od roku 1947 vyšel v mnoha vydáních, citují například HERMANN, Tomáš, ŠIMŮNEK, Michal. Německá univerzita v Praze a přírodní vědy, 1882–1939. *Vesmír*, 2010, roč. 89, s. 561–563.

98 Bericht über das Orientalische Institut in Prag, 24. 9. 1940. Podepsán je germanista Ernst Schwarz jakožto děkan filozofické fakulty, která měla zprávu vypracovat, skutečným autorem je pravděpodobně někdo důkladně obeznámený se situací, pravděpodobně Grohmann. AUK, fond RNU, k. 106, i. č. 291. Filozofická fakulta – ústavy.

99 Tamtéž. „Das Institut veröffentlicht unter dem Titel „Archiv orientální, Journal of the Czechoslovak Oriental Institut“ eine Zeitschrift mit Beiträgen in- und ausländischen Gelehrter hauptsächlich in deutscher, englischer und französischer Sprache. Diese Zeitschrift hat ein sehr hohes wissenschaftliches Niveau (Schriftleiter ist der bekannte Assyriologe Prof. Hrozný) und ist international angesehen.“

100 AUK, fond FF NU, k. 95, i. č. 1074. Děkan jako komisař pro uzavřenou českou filozofickou fakultu: posudky vyučujících od profesorů FF NU.

101 Tamtéž. „Er darf fraglos als der bedeutendste der tschechischen Orientalisten und als ein Forscher von grossem Format gelten.“

102 Tamtéž. „Spricht nur mangelhaft deutsch.“

96 AUK, fond Office of the Curator of German Universities in Prague, sign. 11.06.29, box 5. We do not have exact data for the number of students in individual years for 1940–1945, however, for the whole period 1693 students passed through the German Faculty of Arts according to the preserved file (some studied only 1 semester), for comparison 435 people studied at the Faculty of Arts in the winter semester 1939/40. Cf. PEŠEK, Jiří. Die „eigenen“ und die „fremden“ Studenten der Philosophischen Fakultät der Prager Deutschen Universität 1940–1945. In NEUTATZ, Dietmar, ZIMMERMANN, Volker (eds.). *Die Deutschen und das östliche Europa. Aspekte einer vielfältigen Beziehungsgeschichte. Festschrift für Detlef Brandes zum 65. Geburtstag*. Essen: Klartext, 2006, pp. 149–168.

97 FRANK, Philipp. *Einstein. His Life and Times*. New York: A. A. Knopf, 1947. Einstein’s biography by Philipp Frank, which has been published in many editions since 1947, I cite, for example, HERMANN, Tomáš, ŠIMŮNEK, Michal. Německá univerzita v Praze a přírodní vědy, 1882–1939. *Vesmír*, 2010, Vol. 89, pp. 561–563.

98 Bericht über das Orientalische Institut in Prag, 24. 9. 1940. The Germanist Ernst Schwarz is signed as the dean of the Faculty of Arts, which was to prepare the report, but the author is someone who is thoroughly familiar with the situation, probably Grohmann. AUK, fond RNU, box 106, inv. no. 291. Faculty of Arts – Departments.

99 Ibid. “Das Institut veröffentlicht unter dem Titel „Archiv orientální, Journal of the Czechoslovak Oriental Institut“ eine Zeitschrift mit Beiträgen in- und ausländischen Gelehrter hauptsächlich in deutscher, englischer und französischer Sprache. Diese Zeitschrift hat ein sehr hohes wissenschaftliches Niveau (Schriftleiter ist der bekannte Assyriologe Prof. Hrozný) und ist international angesehen.“

100 AUK, fond FF NU, box 95, inv. no. 1074. Dean as Commissioner for the closed Czech Faculty of Arts: lectures from teachers at FFNU.

101 Ibid. “Er darf fraglos als der bedeutendste der tschechischen Orientalisten und als ein Forscher von grossem Format gelten.“

102 Ibid. “Spricht nur mangelhaft deutsch.“

Orientalistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Adéla Jůnová Macková

Adéla Jůnová Macková

Orientalistika se v českých zemích rozvíjela na univerzitě od 19. století, po jejím rozdělení v roce 1882 pokračovaly hlavní vyučované obory nejen na německé, ale i na české části, kde začali česky vyučovat přední orientalisté Rudolf Dvořák¹ a Josef Zubatý². Široký záběr obou profesorů zahrnující srovnávací lingvistiku, jazyky indické, čínštinu, arabštinu, perštinu a turečtinu předurčil rozmanitost zaměření jejich žáků a postupné zakládání dalších oborů vyučovaných v českém jazyce na filozofické a teologické fakultě. Seminář pro srovnávací jazykozpyt vedený Josefem Zubatým byl založen v roce 1919 a svou činností navázal na Příruční knihovnu srovnávacího jazykozpytu, již Zubatý vedl společně s Rudolfem Dvořákem. Žáci Josefa Zubatého byli jak pokračovateli v tradici srovnávací lingvistiky, jeho nástupcem v semináři se stal v roce 1925 Oldřich Hujer³ a Josef Baudiš⁴ vedl tento obor na Komenského univerzitě v Bratislavě, tak zakladateli indologie na filozofické fakultě, k nimž se řadil zvláště Vincenc Lesný⁵ a částečně též Otakar Pertold⁶, který se zabýval hlavně srovnávací vědou náboženskou. Za pokračovatele Rudol-

fa Dvořáka jsou považováni arabista Rudolf Růžička⁷ a turkolog a íránista Felix Tauer, kteří se postupně etablovali na filozofické fakultě, a Jaroslav Sedláček⁸, jenž se zabýval asyriologií na fakultě teologické. Tam působil též Václav Hazuka⁹, díky němuž se na této fakultě rozrostla výuka orientálních jazyků o asyrštinu, koptštinu, aramejštinu, syrštinu a arabštinu a do výuky seminářů se dostaly též semitské jazyky.

Nové orientalistické obory se na filozofické fakultě české univerzity začaly ve větší míře rozvíjet po vzniku Československa v roce 1918, kdy se pod vlivem hledání nových trhů pro československý export obrátila pozornost státu i k oblastem Orientu a vyvstala potřeba oborově zaměřených odborníků. Výuku Dvořáka a Zubatého doplnili profesoři, kteří vystudovali a působili v zahraničí, a začala být budována orientalistická pracoviště ve formě seminářů. V roce 1919 se řádným profesorem filozofické fakulty stal asyriolog a chetitolog Bedřich Hrozný¹⁰ a o několik měsíců později, v lednu 1920 též teolog, orientalista a arabista Alois Musil¹¹. Oba přešli do Prahy z vídeňské univerzity a oba

Rudolf Dvořák

Josef Zubatý

- Rudolf Dvořák (1860–1920), český orientalista, profesor východních jazyků na FF UK, společně s Josefem Zubatým zřídili v roce 1903 Příruční knihovnu orientální filologie, z té později vznikl orientalistický seminář. Viz LOMOVÁ, Olga a kol. *Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860–1920)*. Praha: FF UK, 2020 (dále: LOMOVÁ, O. a kol. *Ex Oriente lux*).
- Josef Zubatý (1855–1931), český indolog a etymolog. Svou pozornost soustředil na srovnávací jazykovědu a indologii, roku 1906 získal řádnou profesuru staroindické filologie a srovnávacího jazykozpytu. Mezi lety 1919 a 1920 vykonával funkci rektora Univerzity Karlovy a v letech 1923–1931 předsedal České akademii věd a umění.
- Oldřich Hujer (1880–1942), vystudoval na FF UK srovnávací jazykozpyt indoevropský, navštěvoval přednášky sanskrtu, avestštiny a sankrtské literatury Josefa Zubatého, následně působil jako gymnaziální profesor, od roku 1919 pak jako mimořádný a 1924 jako řádný profesor srovnávacího jazykozpytu indoevropského, nástupce Zubatého ve vedení semináře. Na rozdíl od Zubatého se ale více věnoval filologii klasické a slovanské.
- Josef Baudiš (1883–1933), studoval na FF UK v Praze, kde navštěvoval přednášky ze srovnávacího jazykozpytu Josefa Zubatého, v roce 1911 obhájil docenturu a od roku 1924 působil jako řádný profesor všeobecného a srovnávacího jazykozpytu na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě.
- Vincenc Lesný (1882–1953), český indolog a orientalista. V roce 1924 se stal prvním mimořádným profesorem indologie na FF UK, v roce 1930 byl jmenován profesorem řádným. V letech 1945–1952 byl ředitelem Orientálního ústavu.
- Otakar Pertold (1884–1965), indolog, etnolog a religionista, první profesor religionistiky na Univerzitě Karlově, ve dvacátých letech 20. století působil jako československý konzul v Bombaji.
- Rudolf Růžička (1878–1957), semitista a arabista, pokračovatel Rudolfa Dvořáka, od roku 1909 působil jako soukromý docent na FF UK, v roce 1923 byl jmenován řádným profesorem semitské filologie.
- Jaroslav Sedláček (1860–1925), katolický kněz, v roce 1896 se stal mimořádným profesorem, v roce 1900 řádným profesorem starozákonní biblistiky a semitských jazyků na české Teologické fakultě UK v Praze.
- Václav Hazuka (1875–1947), religionista, asyriolog, v roce 1911 byl jmenován mimořádným profesorem, 1919 řádným semitských nářečí a asyriologie na české Teologické fakultě UK v Praze.
- Bedřich Hrozný (1879–1952), orientalista, asyriolog, chetitolog, v roce 1905 se habilitoval na vídeňské univerzitě, kde působil jako knihovník. V roce 1919 byl jmenován řádným profesorem klínopisného studia a dějin starého Orientu na FF UK. V roce 1926/1927 byl zvolen děkanem FF UK. Stál u založení Orientálního ústavu i jeho významného periodika *Archiv orientální*. Ve dvacátých a třicátých letech podnikl několik studijních cest i vědeckých expedic, převážně do Turecka. Viz VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie: Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie v Praze, 2015; VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klínopisného bádání*. Praha: Academia, 2019.
- Alois Musil (1868–1944), orientalista, arabista, biblista a cestovatel. V roce 1902 byl jmenován mimořádným a v roce 1904 řádným profesorem Bohoslovecké fakulty v Olomouci a 1909 řádným profesorem na teologické fakultě ve Vídni. V letech 1920–1938 působil jako řádný profesor na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Pra-

Oriental Studies at the Faculty of Arts of Charles University in Prague

Adéla Jůnová Macková

Adéla Jůnová Macková

Oriental Studies in the Czech lands developed at the university from the 19th century, after its division in 1882 the main subjects were taught not only in the German but also in the Czech part, where leading orientalists Rudolf Dvořák¹ and Josef Zubatý² began to teach in Czech. The wide range of both professors, including comparative linguistics, Indian languages, Chinese, Arabic, Persian and Turkish, determined the diversity of their students’ focus and the gradual establishment of other subjects taught in the Czech language at the Faculties of Arts and Theology. The Seminar for Comparative Linguistics led by Josef Zubatý was founded in 1919 and its activities followed on from the Reference Library for Comparative Linguistics, which Zubatý led along with Rudolf Dvořák. Josef Zubatý’s pupils were both successors in the tradition of comparative linguistics, his successor in the seminar was Oldřich Hujer³ in 1925 and Josef Baudiš⁴ led this field at Comenius University in Bratislava, and the founders of Indology at the Faculty of Arts, which included especially Vincenc Lesný⁵ and partially also Otakar Pertold⁶, who mainly dealt with comparative religion.

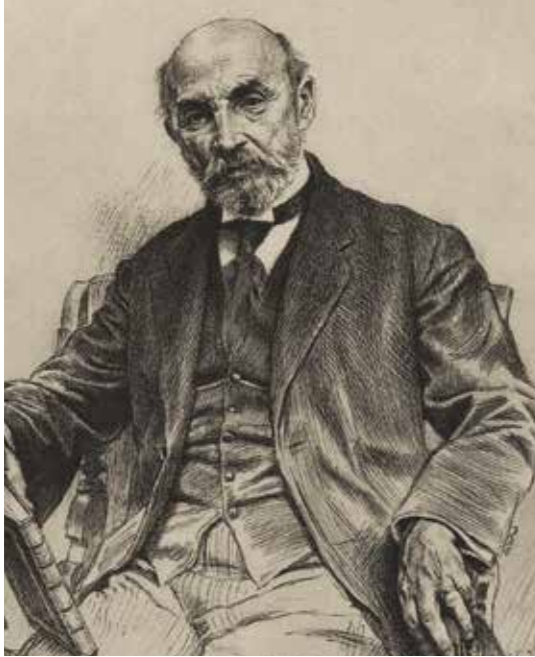
The successors of Rudolf Dvořák are considered to be the Arabist Rudolf Růžička⁷ and the Turkologist and Iranian Studies scholar Felix Tauer, who gradually established themselves at the Faculty of Arts, and Jaroslav Sedláček⁸, who dealt with Assyriology at the Faculty of Theology. Václav Hazuka⁹ also worked there, thanks to which the teaching of Oriental languages in Assyrian, Coptic, Aramaic, Syriac and Arabic grew at this faculty, and Semitic languages also became part of the teaching of seminars.

New orientalist disciplines at the Faculty of Arts of the Czech university began to develop to a greater extent after the foundation of Czechoslovakia in 1918, when under the influence of finding new markets for Czechoslovak exports, the state turned its attention to the Orient and the need for field-oriented experts arose. The instruction by Dvořák and Zubatý was complemented by professors who studied and worked abroad, and Orientalist workplaces began to be built in the form of seminars. In 1919 the Assyriologist and Hittitologist Bedřich Hrozný¹⁰ became a professor at the Faculty of Arts and a few months later, in January 1920, also the theologi-

Rudolf Dvořák

Josef Zubatý

- Rudolf Dvořák (1860–1920), a Czech orientalist, professor of Eastern languages at the Faculty of Arts, Charles University, together with Josef Zubatý, established the Reference Library of Oriental Philology in 1903, which later became the Orientalist seminar. See LOMOVÁ, Olga a kol. *Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860–1920)*. Praha: FF UK, 2020 (hereinafter: LOMOVÁ, O. et al. *Ex Oriente lux*).
- Josef Zubatý (1855–1931), a Czech Indologist and etymologist. He focused his attention on comparative linguistics and Indology, and in 1906 he received a full professorship in Ancient Indian philology and comparative linguistics. Between 1919 and 1920 he served as rector of Charles University and from 1923 to 1931 he presided over the Czech Academy of Sciences and Arts.
- Oldřich Hujer (1880–1942), completed his studies at the Faculty of Arts, Charles University, Indo-European comparative linguistics, attended lectures on Sanskrit, Avestan and Sanskrit literature by Josef Zubatý, then worked as a grammar school teacher, from 1919 as an extraordinary and 1924 as a full professor of Indo-European comparative linguistics, Zubatý’s successor in leading the seminar. Unlike Zubatý, however, he devoted himself more to classical and Slavic philology.
- Josef Baudiš (1883–1933), studied at the Faculty of Arts, Charles University, where he attended lectures on comparative linguistics by professor Josef Zubatý, defended his associate professorship in 1911 and from 1924 worked as a full professor of general and comparative linguistics at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava.
- Vincenc Lesný (1882–1953), a Czech Indologist and orientalist. In 1924 he became the first extraordinary associate professor of Indology at the Faculty of Arts, Charles University, in 1930 he was appointed full professor. From 1945 to 1952 he was the director of the Oriental Institute.
- Otakar Pertold (1884–1965), Indologist, ethnologist and religious studies scholar, first professor of religious studies at Charles University, served as Czechoslovak consul in Mumbai in the 1920s.
- Rudolf Růžička (1878–1957), Semitist and Arabist, successor to Rudolf Dvořák, worked as a private associate professor at the Faculty of Arts, Charles University in 1909, and in 1923 he was appointed full professor of Semitic philology.
- Jaroslav Sedláček (1860–1925), Catholic priest, in 1896 he became an extraordinary professor, in 1900 a full professor of Old Testament biblical studies and Semitic languages at the Czech Theological Faculty of Charles University in Prague.
- Václav Hazuka (1875–1947), religious studies scholar, Assyriologist, in 1911 he was appointed an extraordinary professor, 1919 a full professor of Semitic languages and Assyriology at the Czech Theological Faculty of Charles University in Prague.
- Bedřich Hrozný (1879–1952), orientalist, Assyriologist, Hittitologist, in 1905 he habilitated at the University of Vienna, where he worked as a librarian. In 1919, he was appointed a full professor of cuneiform studies and the history of the Ancient Orient at the Faculty of Arts, Charles University. In 1926/1927, he was elected the dean of the Faculty of Arts, Charles University. He was present at the foundation of the Oriental Institute and its significant periodical *Archiv orientální*. In the 1920s and 30s, he undertook several study trips and scientific expeditions, mainly to Turkey. See VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie: Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie v Praze, 2015; VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klínopisného bádání*. Praha: Academia, 2019.

Josef Zubatý. MÚA, A AV ČR, fond Josef Zubatý, k. 41, i. č. 947

Josef Zubatý. MÚA, A AV ČR, fond Josef Zubatý, box 41, inv. no. 947

Josef Zubatý, 1906

se vzápětí stali vedoucími seminářů. Bedřich Hrozný se postavil do čela úplně nových oborů chetitologie a asyriologie v rámci Semináře klínopisného bádání a dějin starého Orientu,¹² Alois Musil¹³ navázal svým zaměřením na nejnovější hospodářsko-politické dějiny orientálních zemí na výuku arabštiny Rudolfa Dvořáka, který v roce 1920 zemřel. Stanul tak v čele Semináře pro pomocné vědy východní a novější arabštinu.¹⁴

Období první poloviny dvacátých let by se mohlo zdát z hlediska orientalistiky obdobím rozvoje, kdy byly uvolňovány prostředky na nové stolice na vysokých školách a nově budovaný Orientální ústav¹⁵ hýřil smělymi plány na propojení hospodářských a kulturních styků s Orientem a na široké zaměření a územní rozsah badatelských okruhů. Vše ale postupovalo velmi pomalu, filozofická fakulta měla jen neplacená místa pro nově jmenované docenty a v průběhu dvacátých let se objevilo jen několik nových pozic mimořádných profesur v orientalistických oborech. Orientální ústav stále čekal na budovu, schválení vedení, členů a uvolnění finančních prostředků a mnozí nadějní žáci prvních orientalistů Rudolfa Dvořáka, Josefa Zubatého či později Bedřicha Hrozného a Aloise Musila odcházeli na pozice ministerských úředníků a středoškolských profesorů. Jejich ztrátu si velmi dobře uvědomoval Alois Musil, který využíval svých politických kontaktů pro podporu dalšího vědeckého vzdělávání, hlavně v podobě zahraničních pobytů orientalistů, jež byly podporovány ministerstvem školství a národní osvěty a počátkem dvacátých let též Úřadem pro zahraniční obchod.

Stipendijní pobyty a rozvoj orientalistiky

Stipendia ministerstva školství a národní osvěty umožňovala roční či dvouleté pobyty v cizině všem nadějným vědcům, kteří díky tomu mohli pokračovat ve svém oboru a habilitovat se i v případě, že nebyli podporováni rodinou a pracovali ve státní správě či ve školství. Stipendia mohli získat jak absolventi určitého oboru v Praze či na zahraničních univerzitách, tak samoukové vystudování v jiných oborech. Egyptolog František Lexa¹⁶, středoškolský profesor matematiky a fyziky, získal na dva roky placenou dovolenou, aby se mohl vydat na studia do Berlína a do Štrasburku, kde studoval novoegyptštinu a démotštinu. Arabista Rudolf Růžička byl v letech 1906–1907 stipendistou na univerzitě

an, orientalist and Arabist Alois Musil¹¹. Both came to Prague from the University of Vienna and both immediately became seminar leaders. Bedřich Hrozný became the head of completely new fields of Hittitology and Assyriology within the Seminar of the Cuneiform Research and the History of Ancient Near East.¹² Alois Musil¹³ built using his focus on the latest economic and political history of the Oriental countries on the instruction of Arabic by Rudolf Dvořák, who died in 1920. He was thus the head of the Seminar for Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic.¹⁴

The period of the first half of the 1920s might seem to be a period of development in terms of Orientalism, when funds were released for new chairs at the universities and the newly built Oriental Institute¹⁵ spoiled with bold plans to link economic and cultural relations with the Orient and the broad focus and territorial scope of the research circles. However, everything progressed very slowly, the Faculty of Arts had only unpaid posts for newly appointed associate professors, and during the 1920s only a few new positions of extraordinary professors in Orientalist fields appeared. The Oriental Institute was still waiting for a building, the approval of the management, members and the release of funds, and many promising students of the first Orientalists Rudolf Dvořák, Josef Zubatý or later Bedřich Hrozný and Alois Musil were leaving for ministerial officials and high school teachers. Alois Musil, who used his political contacts to support further scientific education, was well aware of their loss, mainly in the form of Orientalist stays abroad, which were supported by the Ministry of Education and National Enlightenment and the Office for Foreign Trade in the early 1920s.

Scholarship stays and the development of Oriental Studies

The stipends of the Ministry of Education and National Enlightenment enabled one-year or two-year stays abroad for all promising scientists, who thanks to them were able to continue in their field and habilitate even if they were not supported by their families and worked in public administration or education. Stipends could be awarded to graduates of a certain field in Prague or at foreign universities, as well as those who studied on their own in other fields. The Egyptologist František Lexa¹⁶, a high school teacher of mathematics and physics, received paid leave for two years to study in Berlin and Strasbourg, where he studied New Egyptian and Demotic. The Arabist Rudolf Růžička was a scholarship holder at the Universities of Strasbourg and Berlin in 1906–1907, and the Indologist Vincenc Lesný, who also began as a high school teacher, had the opportunity to study Indology in Bonn and Oxford. The Turkologist and Iranian Studies scholar Felix Tauer¹⁷, also a high school professor at the time, also set out for a study stay there.

At the beginning of the 1920s, official places were favourably disposed towards Orientalists, Alois Musil brought to life the idea of the Oriental Institute, for which he inspired President Masaryk, the Minister of Education became the historian of general history Josef Šusta¹⁸ and the future president of the Oriental Institute Rudolf Hotowetz¹⁹ was at the head of the Office for Foreign Trade, which decided on the export and import customs duties and collected the fees from them. Alois Musil’s focus on linking cultural

¹¹ ze a v roce 1927 byl jmenován řádným členem Orientálního ústavu. ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. *Nový Orient*, 2014, roč. 69, č. 1, s. 54–60.

¹² Podrobněji k činnosti semináře viz Archiv Univerzity Karlovy (dále: AUK), fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (dále: FF UK), i. č. 1196. Seminář klínopisného bádání a dějin starého Orientu.

¹³ Seminář se nacházel v přízemí levého křídla Strahovského kláštera a v nově zřízené pracovně Semináře pro pomocné vědy východní a novější arabštinu Musil pracoval a bydlel, když pobýval v Praze.

¹⁴ Podrobněji k činnosti semináře viz AUK, fond FF UK, i. č. 1284. Seminář pro pomocné vědy východní a novější arabštinu.

¹⁵ Orientální ústav byl založen v roce 1922, ale svou činnost nakonec započal až v roce 1928. Zpočátku se měl v jeho vedení ocitnout Alois Musil za kulturní část a Zdeněk Fafl za část hospodářskou. Viz kapitola „*Otec zakladatel*“ Alois Musil, *Orientální ústav a orientalisté*, s. 62–83 .

¹⁶ František Lexa (1876–1960), zakladatel české egyptologie, od roku 1928 řádný profesor egyptologie na FF UK. Od roku 1925 vedl egyptologický seminář (od roku 1958 byl ředitelem Československého egyptologického ústavu). V letech 1934–1935 zastával úřad děkana filozofické fakulty.

¹¹ Alois Musil (1868–1944), orientalist, Arabist, biblical scholar and traveller. In 1902 he was appointed extraordinary and in 1904 full professor at the Faculty of Theology in Olomouc and in 1909 full professor at the Faculty of Theology in Vienna. In the years 1920–1938 he worked as a full professor at the Faculty of Arts of Charles University in Prague and in 1927 he was appointed a full member of the Oriental Institute. ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. *Nový Orient*, 2014, Vol. 69, Issue 1, pp. 54–60.

¹² For more on the activity of the seminar, see Archiv Univerzity Karlovy (Archive of Charles University; hereinafter: AUK), fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (Faculty of Arts of Charles University in Prague; hereinafter: FF UK), inv. no. 1196. The Seminar of the Cuneiform Research and the History of Ancient Near East.

¹³ The seminar was located on the ground floor of the left wing of the Strahov Monastery and in the newly established office of the Seminar for Auxiliary Sciences of Eastern and Newer Arabic Musil worked and lived when he stayed in Prague.

¹⁴ For more on the activity of the seminar, see AUK, fond FF UK, inv. no. 1284. The Seminar for Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic.

¹⁵ The Oriental Institute was founded in 1922, but its activities did not begin until 1928. Initially, Alois Musil was to lead it as the cultural part and Zdeněk Fafl as the economic part. See the chapter “*Father-Founder*” Alois Musil, *Oriental Institute and Orientalists*, pp. 63–84.

¹⁶ František Lexa (1876–1960), founder of Czech Egyptology, from 1928 full professor of Egyptology at the Faculty of Arts, Charles University. From 1925 he led an Egyptological seminar (from 1958 he was the director of the Czechoslovak Institute of Egyptology). In 1934–1935 he held the office of dean of the Faculty of Arts.

¹⁷ Felix Tauer (1893–1971), a Czech orientalist, Turkologist, Iranian Studies scholar, he studied with Rudolf Dvořák and Max Grünert. He habilitated in 1925, from 1929 he taught in the seminar of Jan Rypka, but the proposals of his appointment as a professor were constantly postponed. He only became a professor of the history of Islamic countries in 1945.

¹⁸ Josef Šusta (1874–1945), Czech historian, politician, in 1920–1921 he was Minister of Education and National Enlightenment, professor of General History at the Faculty of Arts of Charles University.

¹⁹ Rudolf Hotowetz (1865–1945), Czech lawyer, national economist. After the First World War he became president of the Czechoslovak Import and Export Commission, from May 1920 to September 1921 he was appointed Minister in charge of the Office for Foreign Trade and from September 1920 to September 1921 also Minister of Industry, Trade and Trades. In 1928 he became president of the Oriental Institute.

ve Štrasburku a Berlíně, indolog Vincenc Lesný, jenž rovněž začínal jako středoškolský profesor, měl možnost studovat indologii v Bonnu a v Oxfordu. Tam se na studijní pobyt vydal též turkolog a irániista Felix Tauer¹⁷, toho času rovněž středoškolský profesor.

Počátkem dvacátých let byla úřední místa orientalistům příznivě nakloněna, Alois Musil v té době uvedl v život myšlenku Orientálního ústavu, pro kterou nadchl prezidenta Masaryka, ministrem školství se stal historik obecných dějin Josef Šusta¹⁸ a budoucí předseda Orientálního ústavu Rudolf Hotowetz¹⁹ stál v čele Úřadu pro zahraniční obchod, který rozhodoval o exportních a importních clech a shromažďoval výnosy z nich. Zacílení Aloise Musila na propojení kulturních a hospodářských zájmů bylo velmi silným narativem, kterým otvíral dveře orientalistice i tam, kde jiným oborům zůstaly uzavřeny. Snaha o pronikání na nové, vzdálené trhy byla živě diskutována při promýšlení koncepce Orientálního ústavu, byla včleněna do Hotowetzova záměru ohledně vytváření sítě československých zastupitelských úřadů po celém světě. Musilův plán na propojení vědecké práce orientalisty s prací hospodářskou v podobě průzkumu orientálních trhů našel u československých politických špiček kladnou odezvu v letech 1920 a 1921.²⁰

A právě k těmto třem osobnostem – Masarykovi, Hotowetzovi a Šustovi – se Alois Musil obrátil s prosbou o pomoc při budování oborů československé orientalistiky jak na fakultě, tak do budoucna i v Orientálním ústavu. Situaci na fakultě velmi dobře vystihl v dopise Josefu Šustovi: „*Nemáme na naší univerzitě profesora jazyků islámských, turečtiny a perštiny, nemáme, kdo by se zabýval světem islámským a o kulturu Číňanů a Japonců se nikdo nestará. A přeče mají naši krajané veliké nadání pro řeči a bývali ozdobou cizích univerzit a ministerstev. Hledám, zkoumám a snažím*

se, bych pomohl k důkladnějšímu vzdělání těm, kdo jeví pro různé obory orientalistiky zájem a pracují svědomitě a vytrvale.“²¹

Alois Musil zde měl na mysli především turkologa a irániistu Jana Rypku²², který vystudoval ve Vídni, po studiích tam zůstal a živil se redaktorskou prací v tiskárně. Posléze působil v Praze jako ředitel České grafické Unie a následně se přesunul na knihovnické místo na Komenského univerzitě v Bratislavě s místem výkonu v Praze při ministerstvu školství a národní osvěty, k němuž mu dopomohl Alois Musil intervencí u Josefa Šusty.²³ Musil se rovněž zaměřil na podporu již zmíněného Felixe Tauera. V dopise taktéž uváděné obory japanologie a sinologie se v meziválečné době etablovat nepodařilo, ale indologie propagovaná Zubatým pokračovala prostřednictvím jeho studentů. Otakaru Pertoldovi se podařilo dostat se do Indie díky ministerstvu zahraničních věcí a stal se prvním československým konzulem v Bombaji. Vincence Lesného se opětovně ujal Alois Musil.

Jan Rypka a Felix Tauer získali v roce 1921 podporu od Úřadu pro zahraniční obchod ve výši 50 000 Kč (podmínkou pro to byla jejich práce hospodářská, podávání zpráv o zahraničních trzích a možnostech pro československý export)²⁴ a ještě v tomtéž roce odjeli na studijní pobyt do Istanbulu, kde oba zůstali do konce roku 1922. Jan Rypka získal jako úředník ministerstva školství placenou dovolenou nejprve od září 1921 do května 1922, následně na zbytek roku 1922.²⁵ Podobně se Alois Musil zasadil o vyslání indologa Vincence Lesného do Indie. Ten svou studijní cestu nastoupil o rok později než jeho kolegové (působil tam od listopadu 1922 do konce školního roku 1922/1923) a se stejným finančním obnosem a s placenou studijní dovolenou od ministerstva školství, kterou získal Felix Tauer. To umožňovalo

and economic interests was a very strong narrative that opened the door to Orientalism even where it remained closed to other disciplines. The attempt to penetrate new, distant markets was lively discussed during the elaboration of the conception of the Oriental Institute, and was incorporated into Hotowetz’s intention to create a network of Czechoslovak embassies around the world. Musil’s plan to link the orientalist’s scientific work with economic work in the form of a survey of oriental markets found a positive response among the Czechoslovak political leaders in 1920 and 1921.²⁰

And it was to these three personalities – Masaryk, Hotowetz and Šusta – that Alois Musil turned for help in completing the fields of Czechoslovak Oriental studies both at the faculty and in the future at the Oriental Institute. He described the situation at the faculty very well in a letter to Josef Šusta: “*We do not have a professor of Islamic, Turkish and Persian languages at our university, we have no one to deal with the Islamic world and no one who will care about the culture of the Chinese and Japanese. And yet our compatriots have a great talent for languages and used to adorn foreign universities and ministries. I am looking for, researching and trying to help to provide a more thorough education for those who are interested in various fields of Orientalism and work conscientiously and persistently.*”²¹

Alois Musil here meant mainly the Turkologist and Iranian Studies scholar Jan Rypka²², who completed his studies in Vienna, where he stayed after his studies and made a living as an editorial worker in a printing house. He later worked in Prague as the director of the Czech Graphic Union and subsequently moved to a librarian’s position at Comenius University in Bratislava with a position in Prague at the Ministry of Education and National Enlightenment, assisted by Alois Musil with interventions with Josef Šusta.²³ Musil also focused on supporting the aforementioned Felix Tauer. The fields of Japanology and Sinology, also mentioned in the letter, failed to establish themselves in the interwar period, but the Indology promoted by Zubatý continued through his students. Otakar Pertold managed to get to India thanks to the Min-

Rudolf Dvořák. MÚA, A AV ČR, fond Fotosbírka Bohumila Vavrouška, FBV č. B 01764

Rudolf Dvořák. MÚA, A AV ČR, fond Photographic collection of Bohumil Vavroušek, FBV no. B 01764

istry of Foreign Affairs and became the first Czechoslovak consul in Mumbai. Vincenc Lesný was taken over again by Alois Musil.

In 1921, Jan Rypka and Felix Tauer received support from the Office for Foreign Trade in the amount of CZK 50,000 (the condition for this was their economic work, sending reports on foreign markets and opportunities for Czechoslovak exports)²⁴ and in the same year they went on a study stay to Istanbul, where they both stayed until the end of 1922. Jan Rypka, as an official of the Ministry of Education, received paid leave first from September 1921 to May 1922, then for the rest of 1922.²⁵ Similarly,

¹⁷ Felix Tauer (1893–1971), český orientalista, turkolog, irániista, studoval u Rudolfa Dvořáka a Maxe Grünerta. Habilitoval se v roce 1925, od roku 1929 učil v semináři Jana Rypky, ale návrhy na jeho jmenování profesorem byly neustále odkládány. Profesorem dějin islámských zemí se stal až v roce 1945.

¹⁸ Josef Šusta (1874–1945), český historik, politik, 1920–1921 byl ministrem školství a národní osvěty, profesor všeobecných dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁹ Rudolf Hotowetz (1865–1945), český právník, národohospodář. Po první světové válce se stal předsedou Československé dovozní a vývozní komise, od května 1920 do září 1921 byl jmenován ministrem pověřeným řízením Úřadu pro zahraniční obchod a od září 1920 do září 1921 též ministrem průmyslu, obchodu a živností. Roku 1928 se stal předsedou Orientálního ústavu.

²⁰ JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Alois Musil and the Oriental studies fellowships in the 1920s. *Annals of the Náprstek Museum*, 2020, roč. 41, č. 2, s. 3–15.

²¹ Národní archiv (dále: NA), fond Josef Šusta, k. 7, i. č. 5. Korespondence Aloise Musila s Josefem Šustou. Dopis Aloise Musila Josefu Šustovi, dne 11. prosince 1920.

²² Jan Rypka (1886–1968), orientalista, profesor turecké a novoperské literatury, ve dvacátých letech pracoval jako knihovník na ministerstvu školství a národní osvěty, v roce 1930 byl jmenován řádným profesorem FF UK.

²³ NA, fond Josef Šusta, k. 7, i. č. 5. Korespondence Aloise Musila s Josefem Šustou. Dopis Aloise Musila Josefu Šustovi, dne 11. 12. 1920.

²⁴ NA, fond Ministerstvo školství 1918–1949, Praha – osobní, k. 198, osobní spis Jan Rypka. Prezídium ministerstva školství a národní osvěty, 3. 6. 1921.

²⁵ Viz AUK, fond FF UK, i. č. 635, osobní spis Jan Rypka; NA, fond Ministerstvo školství 1918–1949, Praha – osobní, k. 198, osobní spis Jan Rypka. Prezídium ministerstva školství a národní osvěty, 3. 6. 1921. „*Úřad pro zahraniční obchod poskytl Rypkovi 50 000 Kč k pobytu v Turecku s podmínkou, že bude zároveň dbáti prospěchu národohospodářského.*“

oběma vědcům pracujícím na pozici středoškolských profesorů i nadále pobírat plat, a zajistit tak rodinná vydání.²⁶

Musilovo obrovské úsilí o podporu kolegů se neminulo účinkem. Zahraniční pobyty orientalistů, jež jim umožnily pracovat s unikátním, v Praze nedostupným vědeckým materiálem, se staly zásadním předpokladem pro jejich další vědecký rozvoj, habilitaci v Praze a následné získání profesorské stolicе na univerzitě. Zásluhou Aloise Musila a jeho kontaktů v politických kruzích se československá orientalistika rozrostla o nové obory, turkologii, íránistiku a indologii.

Etablování meziválečné generace orientalistů na české univerzitě

Pokud se podrobněji podíváme na generaci orientalistů působících na české univerzitě po vzniku Československa z hlediska pracovního a vědeckého uplatnění, zjistíme, že jejich cesta k vysněnému oboru byla značně krkolomná. Kromě Jana Rypky, jenž působil mnoho let v tiskárnách ve Vídni a v Praze a na ministerstvu školství a národní osvěty, a Otakara Pertolda, který působil na ministerstvu zahraničních věcí, se ostatní vydali nejprve na dráhu středoškolských profesorů. Mezi získáním doktorátu a habilitací v oboru uplynulo u sledované skupiny osob 5–16 let a věkový průměr habilitovaných se pohyboval kolem 35 let. Ovšem dosažení habilitace znamenalo pouze získání možnosti vyučovat na filozofické fakultě zdarma, tedy současně s výkonem původního zaměstnání. Uvedený věk napovídá, že většina budoucích profesorů měla již v této době rodinu a souběh obou prací se tak stal nutností na různě dlouhou dobu. Např. Lexa, Lesný, Růžička a Tauer čekali na mimořádnou (resp. Růžička na řádnou) profesuru více jak dvacet let po dosažení doktorátu (Tauer dokonce 28 let, až do roku 1945, kdy byl rovnou jmenován řádným profesorem), ale do získání docentury uplynuly u Lexy či Rypky jen tři roky, u Růžičky 14 a u Tauera 20 let. Tato situace byla obdobná i u dalších oborů a na jiných fakultách a dokazuje velmi složité a tvrdé poměry, jež panovaly ve vědě na počátku 20. století. Ovšem ani získání mimořádné profesury

nezajistilo, že by se vědec mohl plně věnovat své práci, často ještě třeba překládali nebo učili jazyky. Teprve dosažení pozice řádného profesora znamenalo dostatek klidu a času na vědu.²⁷

První vlnu jmenování profesorů a budování nových ústavů doplnilo v první polovině dvacátých let jmenování Dvořákova žáka, arabisty a semitisty Rudolfa Růžičky, a to rovnou řádným profesorem v roce 1923 (nebyl tedy předtím profesorem mimořádným), pro nějž byl zřízen Seminář pro semitskou filologii v roce 1924.²⁸ Seminář Rudolfa Růžičky se stal čtvrtým orientalistickým seminářem na filozofické fakultě a měl sloužit především k výuce semitských jazyků. Záhy se rozdělil do čtyř oddělení, pro interpretaci textů, pro literární a kulturní historii, pro jazyk a literaturu tureckou a novoperskou a pro jazyk a literaturu novohebrejskou. Do tohoto semináře byli po dosažení docentury zařazeni Jan Rypka (1924) a Felix Tauer (1925). V roce 1927 byl Rypka jmenován mimořádným profesorem a jeho oddělení bylo přeměněno na Seminář pro tureckou a novoperskou filologii, jenž začal fungovat v roce 1928 (v roce 1930 byl přejmenován na Seminář pro řeč a literaturu tureckou a novoperskou)²⁹. Ve stejném roce, kdy vznikl seminář Růžičkův, žádala fakulta též o povolení semináře pro egyptologa Františka Lexu. Mimořádným profesorem byl jmenován v roce 1922, ale vzhledem k nedostatku financí byl vznik Egyptologického semináře³⁰ povolen až v roce 1925. O rok později byl založen Indologický seminář,³¹ jehož ředitel Vincenc Lesný byl jmenován mimořádným profesorem rovněž v roce 1922.

Orientalistika na české univerzitě získala svůj základ ve školním roce 1919/1920, kdy vznikaly první semináře vedené profesory, kteří již na fakultě působili či přešli z Vídne do Prahy, a v letech 1924–1928, kdy se ve vědě prosadili vědci habilitovaní v druhé dekádě dvacátého století (s výjimkou Růžičky, jenž čekal na pozici mimořádného profesora 14 let). Zastoupenými obory tak byly částečně arabistika, pod vlivem Aloise Musila zaměřená ve velké míře na politicko-hospodářské dějiny, dále íránistika, turkologie a indologie zaměřené lingvisticky a literárně, a konečně srovnávací filologie indoevropská a chetitologie, asyriologie a egyptologie, jež reflektovaly kulturu, dějiny a jazyk starověkých národů Blízkého východu.

^[26] NA, fond Ministerstvo školství 1918–1949, Praha – osobní, k. 118, osobní spis Vincenc Lesný. Ministerstvo školství, 19. 12. 1922, věc: Státní reálné gymnázium Smíchov, dovolená prof. Lesného.

^[27] JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Profesor Vincenc Lesný v tenatech finančních. In FRANČ, Martin a kol. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 188–194.

^[28] Podrobněji k činnosti semináře viz AUK, fond FF UK, i. č. 1227. Seminář pro semitskou filologii.

^[29] Podrobněji k činnosti semináře viz AUK, fond FF UK, i. č. 1198. Seminář pro tureckou a novoperskou filologii.

^[30] Podrobněji k činnosti semináře viz AUK, fond FF UK, i. č. 1219. Egyptologický seminář.

^[31] Podrobněji k činnosti semináře viz AUK, fond FF UK, i. č. 1195. Indologický seminář.

Alois Musil advocated sending Indologist Vincenc Lesný to India. He began his study trip a year later than his colleagues (he worked there from November 1922 until the end of the school year 1922/1923) and with the same amount of money and paid study leave from the Ministry of Education, which Felix Tauer received. This allowed both researchers working as high school teachers to continue to be paid, thus securing family expenses.²⁶

Musil’s huge efforts to support his colleagues did not fail. The stays of the Orientalists abroad, which enabled them to work with unique scientific material not available in Prague, became a fundamental prerequisite for their further scientific development, habilitation in Prague and the subsequent acquisition of a professorial chair at the university. Thanks to Alois Musil and his contacts in political circles, Czechoslovak Oriental studies expanded to include new disciplines, Turkology, Iranian Studies and Indology.

Establishment of the interwar generation of Orientalists at the Czech university

If we take a closer look at the generation of Orientalists working at the Czech university after the establishment of Czechoslovakia in terms of employment and scientific application, we will find that their path to their dream field was quite steep. Apart from Jan Rypka, who worked for many years in the printing companies in Vienna and Prague and at the Ministry of Education and National Enlightenment, and Otakar Pertold, who worked at the Ministry of Foreign Affairs, others first went on to pursue careers as secondary school teachers. It took 5–16 years for the monitored group of people to obtain a doctorate and a habilitation in the field, and the average age of those habilitated was around 35 years. However, achieving habilitation only meant gaining the opportunity to teach at the Faculty of Arts for free, i.e., at the same time as performing the original job. This age suggests that most future professors already had a family at this time, and the concurrence of both jobs became a necessity for different lengths of time. For instance, Lexa, Lesný, Růžička and Tauer waited more than twenty years after getting their doctorates to become extraordinary (or for Růžička a full) professor (Tauer even 28 years, until 1945, when

Vincenc Lesný ve své pracovně. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, k. 14, i. č. 558

Vincenc Lesný in his office. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, box 14, inv. no. 558

he was immediately appointed a full professor), but to the acquisition of associate professor only three years passed for Lexa or Rypka, for Růžička 14 and for Tauer 20 years. This situation was similar in other fields and at other faculties and proves the very difficult and harsh conditions that prevailed in science at the beginning of the 20th century. However, even obtaining an extraordinary professorship did not ensure that the scientist could devote himself/herself fully to his/her work, often even translating or teaching languages. Only the achievement of the position of a full professor meant enough peace and time for science.²⁷

The first wave of appointments of professors and the construction of new institutes was supplemented in the first half of the 1920s by the appointment of Dvořák’s pupil, the Arabist and Semitist Rudolf Růžička, namely directly as a full professor in 1923 (he had not been an extraordinary professor before), the Seminar for Semitic Philology was established for him in 1924.²⁸ Rudolf Růžička’s seminar became the fourth Orientalist seminar at the Faculty of Arts and was primarily to serve foe the teaching

^[26] NA, fond Ministry of Education 1918–1949, Prague – personal files, box 118, personal file of Vincenc Lesný. Ministry of Education, 19 December 1922, RE: State Real Grammar School Smíchov, holiday of prof. Lesný.

^[27] JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Profesor Vincenc Lesný v tenatech finančních. In FRANČ, Martin a kol. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, pp. 188–194.

^[28] For more on the activity of the seminar, see AUK, fond FF UK, inv. no. 1227. Seminar for Semitic Philology.

František Lexa, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (druhý zprava), 1934/1935. Soukromá sbírka rodiny Lexovy

František Lexa, dean of the Faculty of Arts of Charles University (second from the right), 1934/1935. Private collection of the Lexa family

Orientalistické semináře

Ustavení semináře ještě neznamenalo vznik velkého vědeckého ústavu. Často se jednalo o spolupráci profesora a docenta, kteří přednášeli o úzce zaměřených tématech a vedli seminární cvičení, vše v rozsahu 4–6 hodin týdně. Vyučovalo se v posluchárně i v ředitelně a další místnosti již byla jen knihovna. Ta umožňovala zaměstnat další pracovní sílu za malou odměnu a střídali se v ní nadějní studenti po dobu studia. Jen výjimečně se podařilo v rámci knihovny či přímo semináře udržet asistenta. Anna Blechová³², asistentka Aloise Musila a spolupracovnice na jeho vědeckých dílech, měla oficiálně pozici kancelářské úřednice. V dalších sledovaných seminářích se podařilo většinou jen na malé stipendium udržet některého ze studentů na pozici knihovníka a soukromí docenti pak přebírali až na výjimky bezplatně část přednášek.

Platy profesorů se lišily dle příslušnosti k řádné či mimořádné profesuře a podle odsloužených let. Zákon z roku 1926 nově upravil platy profesorů, vyplácelo se tzv. služné a činovné.³³ Roční služné bylo rozděleno do sedmi stupňů, postup mezi stupni byl podmíněn třemi lety služby. Mimořádní profesori začínali na 30 600 Kč a po jednadvaceti letech mohli dosáhnout až 48 600 Kč. Řádní profesori dosáhli na 1. stupni na 39 000 Kč a postupně mohli získat až 66 000 Kč. Činovné bylo počítáno dle místa, kde se vysoká škola nacházela, a dělilo se ještě dále v souvislosti s dosaženými platovými stupni (mimořádní profesori dostávali 3 600 – 6 600 Kč a řádní profesori 4 400 – 9 600 Kč ročně). Další příjem spojený s prací na vysoké škole pak představovaly příplatky za vedení semináře, zkoušení studentů, účast na promócích. Nezanedbatelný nebyl ani příjem plynoucí z funkce rektora a děkana, kterými si též řada orientalistů prošla.³⁴ Nutno

³² Anna Blechová (1900–1986), od roku 1919 pracovala jako sekretářka Aloise Musila, v roce 1920 byla ministerstvem školství a národní osvěty Aloisi Musilovi přidělena jako kancelářská úřednice zaměstnaná v rámci semináře pro pomocné vědy východní a novější arabštinu.

³³ Zákon č. 103/1926 Sb. o úpravě platových a služebních poměrů státních zaměstnanců. Upravoval zákon o platech profesorů vysokých škol z 13. 2. 1919, č. 78 Sb.

³⁴ Podrobněji viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, FRANC, Martin a kol. Nejen vědou živ jest člověk. Materiální zázemí profesorů a akademiků 1918–1968. In FRANC, Martin. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 134–187.

of Semitic languages. It soon split into four departments, for the interpretation of texts, for literary and cultural history, for Turkish and New Persian language and literature, and for Modern Hebrew language and literature. After achieving their associate professorships, Jan Rypka (1924) and Felix Tauer (1925) were included in this seminar. In 1927, Rypka was appointed extraordinary professor and his department was transformed into the Seminar for Turkish and New Persian Philology, which became operational in 1928 (in 1930 it was renamed the Seminar for Turkish and New Persian Language and Literature)²⁹. In the same year that Růžička's seminar was established, the faculty also applied for a seminar permit for Egyptologist František Lexa. He was appointed an extraordinary professor in 1922, but considering the lack of funds, the establishment of the Egyptological seminar³⁰ was not authorised until 1925. The Indological seminar³¹ was founded a year later, whose director Vincenc Lesný was appointed associate professor also in 1922.

Oriental Studies at the Czech university acquired its foundation in the academic year 1919/1920, when the first seminars led by professors who already worked at the faculty or moved from Vienna to Prague were established, and in 1924–1928, when scientists habilitated in 1910s established themselves in science (with the exception of Růžička, who waited for the position of extraordinary professor for 14 years). The fields represented were partly Arabic Studies, under the influence of Alois Musil, which focused largely on political and economic history, further Iranian studies, Turkology and Indology focused on linguistics and literature, and finally comparative Indo-European philology and Hittology, Assyriology and Egyptology, which reflected the culture, history and the language of the ancient peoples of the Near East.

Orientalist seminars

The establishment of the seminar did not mean the creation of a large scientific institute. It was often the collaboration of a pro-

fessor and an associate professor who lectured on narrowly focused topics and led seminars, all in the range of 4–6 hours per week. Teaching took place in the auditorium and in the director's office, and the next room was just the library. This made it possible to employ additional labour for a small fee and promised students took turns during their studies. Only exceptionally was it possible to keep an assistant within the library or directly in the seminar. Anna Blechová³², an assistant to Alois Musil and a collaborator in his scientific works, officially held the position of office clerk. In other monitored seminars, it was usually only possible to keep one of the students in the position of librarian on a small stipend, and private associate professors then took over part of the lectures free of charge, with some exceptions.

Professors' salaries varied according to their affiliation to a full-time or extraordinary professorship and according to the years served. The Act of 1926 newly adjusted the salaries of professors, so-called service and assistance fees were paid.³³ The annual service was divided into seven levels, the progression between the levels was conditioned by three years of service. Extraordinary professors started at CZK 30,600 and after twenty-one years they could reach as much as CZK 48,600. Full professors on the first level reached CZK 39,000 and gradually could achieve as much as CZK 66,000. Assistance fees were calculated by the place, where the university was, and was separated even further in connection with the achieved salary grades (extraordinary professors received CZK 3,600 – 6,600 and full professors CZK 4,400 – 9,600 per annum). Additional income associated with work at the university was represented by surcharges for conducting seminars, examining students, and attending graduations. The income from the position of rector and dean, which a number of orientalist also went through, was not negligible either.³⁴ It should be added that the salary was also paid to scientists in the case of subsidized study holidays abroad by the Ministry of Education (and other scientific institutions, such as the Czech Academy of Sciences and Arts, Royal Czech Society of Sciences, Oriental Institute, etc.). The professor could also apply for various allowances for scientific

²⁹ For more on the activity of the seminar, see AUK, fond FF UK, inv. no. 1198. Seminar for Turkish and New Persian Philology.

³⁰ For more on the activity of the seminar, see AUK, fond FF UK, inv. no. 1219. Egyptological seminar.

³¹ For more on the activity of the seminar, see AUK, fond FF UK, inv. no. 1195. Indological seminar.

³² Anna Blechová (1900–1986), from 1919 she worked as the secretary of Alois Musil, in 1920 she was assigned by the Ministry of Education and National Enlightenment to Alois Musil as an office clerk employed in the Seminar for Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic.

³³ Act No. 103/1926 Coll. on the adjustment of salaries and employment of civil servants. It amended the Act on the Salaries of University Professors of 13 February 1919, No. 78 Coll.

³⁴ See JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, FRANC, Martin. Nejen vědou živ jest člověk. Materiální zázemí profesorů a akademiků 1918–1968. In FRANC, Martin. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, pp. 134–187.

dotat, že plat byl vědci vyplácen i v případě ministerstvem školství (a dalšími vědeckými institucemi, jako byla Česká akademie věd a umění, Královská česká společnost nauk, Orientální ústav atd.) dotované studijní dovolené v zahraničí. Profesor mohl také žádat o různé přídavky na vědeckou práci, odměnu za napsání významného vědeckého díla či podporu na účast na zahraničním vědeckém kongresu.

Financování semináře pak představuje další zajímavý vhled do rozvoje československé orientalistiky a jejích možností. Slavnostní založení semináře bylo začátkem tvrdého boje o dotace, na nichž stál další rozvoj semináře i daného oboru. Běžná řádná dotace ministerstva školství a národní osvěty, jež se ve dvacátých letech pohybovala kolem 3 000Kč, se počátkem třicátých let vyšplhala na dvojnásobek, aby pak pod vlivem hospodářské krize a následné stagnace spadla na 4 500Kč. Její výše však umožňovala úhradu jen běžných potřeb semináře a občasných nákupů nejnutnější literatury. Nepřinášela možnost vybavit knihami nové obory a např. slovníky nakupované indologickým seminářem stály od 500 do 1000Kč. Kromě řádných dotací povolalo ministerstvo školství tzv. mimořádnou dotaci. Ta nebyla nároková a každý seminář si o ni žádal zvlášť. Největší úspěch měly žádosti nově založených seminářů, protože byly většinou podloženy právě žádostí o vědeckou literaturu, neboť studovny jejich knihoven často představovaly jediné místo, kde byla specializovaná literatura pro vědce a studenty k dispozici. Budování vědeckých a politických kontaktů Aloise Musila se ukázkově odrazilo i v těchto záležitostech.

Zatímco o zvýšení řádných dotací žádala většina profesorů včetně Aloise Musila bez jakéhokoliv výsledku, u mimořádných dotací hrazených rovněž ministerstvem školství můžeme sledovat markantní rozdíl. Na vybudování knihovny získal Alois Musil po založení semináře 50 000Kč, Rudolf Růžička a Jan Rypka 20 000Kč, František Lexa a Vincenc Lesný 10 000 Kč.³⁵ Semináře si rozdělily Příruční knihovnu orientální a díky zmíněným dotacím získaly možnost položit základy časopiseckých řad a významných monografií svých oborů. Po odchodu Aloise Musi-

la do důchodu převzal v roce 1939 jeho knihovnu (2 500 svazků) Seminář pro semitskou filologii.³⁶ Ten v té době disponoval již více než 4 500 svazky, neboť v roce 1926 získal zdarma soukromou knihovnu po zemřelém Jaroslavu Sedláčkovi. Knihovnu odborového rady Bohumila Straky pak koupil Indologický seminář díky mimořádné dotaci 10 000Kč a knihovnu Adolfa Heyduka získal formou trvalé zápůjčky od státní reálky v Písku.³⁷

Jedinou další větší dotací pak byly finance určené na zařízení ředitelny a knihovny semináře, jejichž výše se pohybovala řádově v desítkách tisíc korun. V případě Aloise Musila tak bylo např. dodatečně (po přestěhování výuky do budovy fakulty) zaplaceno vybavení jeho místností využívaných ve Strahovském klášteře, jež mu počátkem dvacátých let pořídil Úřad pro zahraniční obchod.³⁸

Orientalistické přednášky

Posluchači semináře byli řádně zapsaní studenti daného oboru, ale též na základě povolení ředitele semináře i studenti jiného zaměření či z jiných fakult a studenti zahraniční. Semináře orientalistických oborů navštěvovalo v průměru 5–7 studentů a jejich počet se příliš nelišil od mnoha jiných oborů.³⁹ Seminární cvičení vedl vedoucí semináře dle své specializace. Kmenoví studenti měli většinou zajištěnu výuku i v době, kdy měl profesor studijní dovolenou a vědecky pracoval v Čechách, neboť seminární cvičení se po tu dobu nerušila. Pokud pobýval delší dobu v zahraničí, jako např. profesori Musil a Hrozný, výuka se nekonala, neměl je kdo nahradit.⁴⁰

Seminář klínopisného bádání a dějin starého Orientu se pod vedením Bedřicha Hrozného zaměřoval na výklad a četbu klínopisných historických pramenů, na chetitské, novobabylonské a asyrské texty a hieroglyfické chetitské texty, k nimž ve dvacátých letech přibyla ještě biblistická studia a Starý zákon.

Alois Musil se v rámci Semináře pro pomocné vědy východní a novější arabštinu specializoval převážně na historické

work, a reward for writing an important scientific work or support for participation at a foreign scientific congress.

The financing of the seminar then represents another interesting insight into the development of Czechoslovak Oriental Studies and its possibilities. The ceremonial foundation of the seminar was the beginning of a hard fight for subsidies, on which the further development of the seminar and the given field stood. The common regular subsidy from the Ministry of Education and National Enlightenment, which was around CZK 3,000 in the 1920s, reached almost twice that at the beginning of the 1930s, to then fall to CZK 4,500 under the influence of the economic crisis and subsequent stagnation. However, its amount allowed to cover only the common needs of the seminar and occasional purchases of the most necessary literature. However, it did not provide an opportunity to equip new fields with books, and for example dictionaries purchased by the Indological seminar cost from CZK 500 to 1,000. In addition to regular subsidies, the Ministry of Education allowed a so-called extraordinary subsidy. It was not demanding and each seminar requested it separately. The applications of newly established seminars were the most successful, because they were mostly based on requests for scientific literature, since the study rooms of their libraries were often the only place where specialized literature was available for scientists and students. The building of Alois Musil’s scientific and political contacts was also reflected in these matters.

While most professors, including Alois Musil, asked for an increase in regular subsidies to no avail, we can see a marked difference in extraordinary subsidies also paid by the Ministry of Education. Alois Musil received CZK 50,000, Rudolf Růžička and Jan Rypka CZK 20,000, František Lexa and Vincenc Lesný CZK 10,000 for the construction of the library.³⁵ The seminars shared the Oriental Reference Library and, thanks to the above-mentioned subsidies, gained the opportunity to lay the foundations of journal series and important monographs of their fields. After the retirement of Alois Musil, the Seminar for Semitic Philology took over his library (2,500 volumes) in 1939.³⁶ At that time, it already had more than 4,500 volumes, since it had acquired a free

private library after the late Jaroslav Sedláček in 1926. The library of the trade union council Bohumil Straka was then bought by the Indological seminar thanks to an extraordinary subsidy of CZK 10,000, and the library of Adolf Heyduk was acquired in the form of a permanent loan from the state real school in Písek.³⁷

The only other larger subsidy was the financing intended for the equipment of the directorate and library of the seminar, the amount of which was in the order of tens of thousands of crowns. In the case of Alois Musil, for example, the equipment of his rooms used in the Strahov Monastery, which was acquired by the Office for Foreign Trade in the early 1920s, was paid for additionally (after the teaching moved to the faculty building).³⁸

Orientalist lectures

The students of the seminar were duly enrolled students of the given field, but also, with the permission of the seminar director, students of other specializations or from other faculties and foreign students. The seminars in Oriental Studies were attended by an average of 5-7 students, and their number did not differ much from many other disciplines.³⁹ The seminar leader led the seminar exercises according to his specialization. Students majoring in the field usually had teaching even at the time when the professor had a study leave and worked scientifically in Bohemia, because the seminar was not interrupted during that time. If he stayed abroad for a long time, such as professors Musil and Hrozný, the teaching did not take place, there was no one to replace them.⁴⁰

The Seminar of the Cuneiform Research and the History of Ancient Near East under the leadership of Bedřich Hrozný focused on the interpretation and reading of cuneiform historical sources on Hittite, Neo-Babylonian and Assyrian texts and hieroglyphic Hittite texts, to which biblical studies and the Old Testament were added in the 1920s.

As part of the Seminar for Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic, Alois Musil specialized mainly in historical sources

^[35] Viz spisy jednotlivých výše citovaných seminářů FF UK uložených v AUK.

^[36] AUK, fond FF UK, i. č. 1227. Seminář pro semitskou filologii. Dopis Semináře pro děkanství, dne 14. 2. 1939.

^[37] AUK, fond FF UK, i. č. 1195. Indologický seminář. Korespondence děkanství a ministerstva školství z let 1927 a 1933.

^[38] AUK, fond FF UK, i. č. 1284. Seminář pro pomocné vědy východní a novější arabštinu. Dopis Děkanství FF UK pro Zemskou správu, dne 25. 8. 1925. Přiložen seznam zaplacených věcí v hodnotě 28 361Kč.

^[39] Viz LOMOVÁ, O. a kol. *Ex Oriente lux*, s. 28–29. PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty univerzity Karlovy v Praze do roku 1948*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 256–266.

^[40] Popis zaměření seminářů a vypsáných přednášek viz *Seznam přednášek, které se budou konati na české Univerzitě Karlově v zimním běhu 1919/1920 – letním běhu 1937*. Praha: Akademický senát Univerzity Karlovy v Praze, 1919–1937.

^[35] See files of individual above-cited seminars of the Faculty of Arts, Charles University stored in the AUK.

^[36] AUK, fond FF UK, inv. no. 1227. Seminar for Semitic Philology. Letter of the seminar for the Dean’s office, dated 14 February 1939.

^[37] AUK, fond FF UK, inv. no. 1195. Indological seminar. Correspondence of the Dean’s office and the Ministry of Education from 1927 and 1933.

^[38] AUK, fond FF UK, inv. no. 1284. Seminar for Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic. Letter from the Dean’s Office of the Faculty of Arts, Charles University for the Land Administration, dated 25 August 1925. Attached is a list of paid items in the amount of CZK 28,361.

^[39] See LOMOVÁ, O. et al. *Ex Oriente lux*, pp. 28–29. PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty univerzity Karlovy v Praze do roku 1948*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, pp. 256–266.

^[40] For a description of the focus of seminars and lectures, see *Seznam přednášek, které se budou konati na české Univerzitě Karlově v zimním běhu 1919/1920 – letním běhu 1937*. Praha: Akademický senát Univerzity Karlovy v Praze, 1919–1937.

prameny k tématům, která zpracovával v edici *Dnešní Orient*⁴¹. Pouze v prvních letech po příchodu na fakultu vypsals ještě témata k dějinám Babylonie a vzniku a vývoji Islámu. Po návratu z Ameriky, koncem dvacátých let, se věnoval přehledu literatury k dějinám dnešního Orientu, a to v různě nazývaných variantách nástinů literatury k dějinám Súdánu, Sýrie, Íránu, Afghánistánu či Tuniska. Tento přístup vyplývá i ze zpráv o práci semináře, které odevzdával každý rok na ministerstvo školství a národní osvěty. Byl velmi kritický ke svým studentům, především k jejich nedostatečným jazykovým schopnostem, jež jim neumožňovaly sledovat literaturu v mnoha evropských jazycích a prameny v arabštině, turečtině atd.

Semitský seminář Rudolfa Růžičky patřil mezi velké semináře filozofické fakulty. Růžičkovy budovatelské snahy ztroskotaly na nedostatku financí, ale díky nim zahrnoval seminář obrovské množství námětů pro další možné směřování studentů – od biblických textů a rozboru Starého zákona přes výklad staroarabských básní, dějiny arabské a etiopské literatury až po rozbor arabských prozaických a poetických textů. Než se Jan Rypka stal mimořádným profesorem, přednášel v tomto semináři o tureckých historických listinách, zatímco Isidor Hirsch se věnoval novohebrejské literatuře. Poté, co Rypka založil vlastní Seminář novoperské a turecké filologie, přednášel v něm nejprve sám, věnoval se osmanské turečtině a vedl především vědecké práce v turkologii, novoperštinu převzal následně Felix Tauer. Převážně filologicky byl zaměřen Egyptologický seminář, a to v souladu s vědeckým zaměřením Františka Lexy. Ke čtení a výkladu staroegyptských a novoegyptských textů přibýly ve třicátých letech ještě démotická paleografie a čtení démotických a koptských textů. Pouze jednou se Lexa pokusil využítkovat svou badatelskou cestu do Egypta z roku 1931, ze které přivezl fotografie staroegyptských památek, v přednášce nazvané „archeologické práce“. Indologický seminář vycházel ve svém pojetí z původních indologicky koncipovaných přednášek Josefa Zubatého, jehož nástupce v semináři Oldřich Hujer se zaměřil zejména na srovnávací indoevropskou jazykovědu.

Lesný se specializoval na indoíránskou filologii, se studenty četl střeodindické a staroíránské texty či literární díla starověké Indie.

Další přednášky byly vypisované převážně ve dvou oddílech, historickém a filologickém, kam byly též zařazeny všechny orientalistické semináře, byť ne vždy ve stejné části. Alois Musil a Bedřich Hrozný vedli historické přednášky téměř každý rok. Zatímco Hrozný se zaměřoval na starověké dějiny Předního východu, do kterých zahrnul i dějiny starověkého Egypta (Lexa přednášku na podobné téma v meziválečné době nevypsals), a přednášky obohacoval rozboem historických textů (tedy vyžadoval u studentů alespoň základní znalost klínového písma a v něm zapsovaných jazyků sumerštiny, asyrštiny a chetitštiny), Alois Musil přednášel o historicko-politických tématech spjatých s tehdejšími samostatnými státy i mandátními územími Blízkého a Středního východu.

Největší zastoupení měla orientalistika v okruhu předmětů vypsanych ve filologickém oddíle. Hned po dosažení docentury se vědci snažili proniknout se svými přednáškami na filozofickou fakultu a nová zaměření a celé obory tak odstartovaly nejprve jako jednotlivé přednášky, které se později odrazily ve směřování seminářů. Jednalo se především o jazyky indoevropské a semitské, japonština a čínština byly v meziválečné době vyučovány jen torzovitě v jazykových kurzech Orientálního ústavu. Částečně se sinologii věnoval Rudolf Dvořák⁴² či Jaroslav Průšek,⁴³ který po svém návratu ze studijních pobytů v Číně a v Japonsku působil též jako lektor čínštiny ve Zlíně u Bati. Indickými jazyky se zabýval Josef Zubatý, po něm pak Vincenc Lesný. Orientovali se na četbu staroindických literárních textů prozaických, právnických, náboženských, hymnů či básní, od druhé poloviny dvacátých let pak na přednášky sanskrtu a perštiny. Výuka egyptologů byla zaměřena na staroegyptské jazyky, klasickou egyptštinu a novoegyptštinu (tu přednášel také soukromý docent Jaroslav Černý), později František Lexa přidal i démotštinu a jazyk egyptských křesťanů, koptštinu. Bedřich Hrozný, který za války rozluštil chetitský

on topics he worked on in the edition of *Dnešní Orient* [Today’s Orient]⁴¹. Only in the first years after coming to the faculty did he write topics on the history of Babylonia and the origin and development of Islam. After returning from America in the late 1920s, he devoted himself to an overview of literature on the history of today’s Orient, namely in various so-called variants of outlines of literature on the history of Sudan, Syria, Iran, Afghanistan and Tunisia. This approach also follows from the reports on the work of the seminar, which he submitted to the Ministry of Education and National Enlightenment each year. He was very critical of his students, especially their lack of language skills, which did not allow them to follow literature in many European languages and sources in Arabic, Turkish, etc.

The Semitic seminar of Rudolf Růžička was one of the large seminars of the Faculty of Arts. Růžička’s building efforts were thwarted by a lack of funds, but thanks to them the seminar included a huge number of ideas for other possible directions of students – from biblical texts and Old Testament analysis through interpretation of ancient Arabic poems, the history of Arabic and Ethiopian literature through to the analysis of Arabic prose and poetic texts. Before becoming an extraordinary professor, Jan Rypka lectured on Turkish historical documents in this seminar, while Isidor Hirsch devoted himself to Modern Hebrew literature. After Jan Rypka founded his own Seminar of New Persian and Turkish Philology, he first lectured in it himself, devoted himself to Ottoman Turkish and supervised mainly scientific works in Turkology, and Felix Tauer subsequently took over New Persian. The Egyptological seminar was mainly focused on philology, namely in accordance with the scientific focus of František Lexa. In the 1930s, demotic palaeography and reading of demotic and Coptic texts were added to the reading and interpretation of Ancient Egyptian and New Egyptian texts. Only once did Lexa try to take advantage of his 1931 research trip to Egypt, from which he brought photographs of ancient Egyptian monuments, in a lecture entitled “archaeological work”. In its conception, the Indological seminar was based on the original lectures thought of as Indian Studies by Josef Zubatý,

whose successor in the seminar, Oldřich Hujer, focused mainly on comparative Indo-European linguistics. Vincenc Lesný specialized in Indo-Iranian philology, with students reading Middle Indo-Aryan and Old Persian texts or literary works of ancient India.

Other lectures were announced mainly in two sections, historical and philological, which also included all Orientalist seminars, although not always in the same section. Alois Musil and Bedřich Hrozný guided historical lectures almost every year. While Bedřich Hrozný focused on the ancient history of the Near East, which included the history of ancient Egypt (Lexa did not offer a lecture on a similar topic in the interwar period), and enriched the lectures by analysing historical texts (i.e., required students at least basic knowledge of cuneiform and languages written in it, namely Sumerian, Assyrian and Hittite), Alois Musil lectured on historical and political issues related to the then independent states and mandate territories of the Near and Middle East.

Oriental Studies had the largest representation in the range of subjects offered in the philology section. Immediately after reaching associate professorship, the researchers tried to penetrate the Faculty of Arts with their lectures and thus started new specializations and the entire fields first as individual lectures, which were later reflected in the direction of the seminars. These were mainly Indo-European and Semitic languages, and Japanese and Chinese were taught only fragmentarily in the language courses of the Oriental Institute in the interwar period. Rudolf Dvořák⁴² and Jaroslav Průšek⁴³ partially studied and taught sinology. After Průšek’s return from study stays in China and Japan, he also worked as a Chinese teacher in Zlín for Bata. Josef Zubatý dealt with Indian languages, followed by Vincenc Lesný, who focused on reading ancient Indian literary texts of prose, legal, religious, hymns and poems, and on lectures in Sanskrit and Persian from the second half of the 1920s. The teaching of Egyptologists was focused on ancient Egyptian languages, classical Egyptian and New Egyptian (the private associate professor Jaroslav Černý also lectured here), later František Lexa also added Demotic and the language of Egyptian Christians, Coptic. Bedřich Hrozný, who deciphered the Hittite

⁴¹ Alois Musil vydal v edici *Dnešní Orient* mezi lety 1934–1941 svazků 11 (12. svazek zůstal v rukopise). Edice je dělena podle historicky provázaných celků, každému je věnována samostatná kniha. V roce 1934 vyšly první dva svazky v nakladatelství Melantrich: *Poušť a oasa. Nová Arabie*, 1934; *Lev z kmene Judova. Nová Habeš*, 1934. Následovaly: *Dar Nilu. Nový Egypt*, 1935; *Mezi Eufratem a Tigridem. Nový Irák*, 1935; *Pod Himalajemi. Nová Indie*, 1936; *Země Arijců. Nový Iran. Nový Afganistan*, 1936; *Zaslíbená země. Nová Palestina*, 1937; *Od Libanonu k Tigridu. Nová Sýrie*, 1938; *Italie v Africe. Nová Libye. Italská východní Afrika*, 1939; *Most do Asie. Nové Turecko*, 1940, a *Stará Ethiopie. Nový Súdán*, 1941.

⁴² Viz LOMOVÁ, O. a kol. *Ex Oriente lux*, s. 24–26.

⁴³ Jaroslav Průšek (1906–1980), český sinolog a japanolog, několik let strávil na studiích v Japonsku a v Číně, od roku 1937 učil japonštinu a čínštinu na Vyšší lidové škole ve Zlíně a v Orientálním ústavu. V roce 1945 založil Katedru filologie a dějin Dálného východu na FF UK, v roce 1948 se stal řádným profesorem čínské a japonské řeči. V roce 1952 byl jmenován ředitelem Orientálního ústavu.

⁴¹ Alois Musil issued 11 volumes (the 12th volume remained in manuscript form) in the edition of *Dnešní Orient* [Today’s Orient] during 1934–1941. The edition is divided by historically interconnected units, each with a separate book. In 1934 the first two volumes were published in the Melantrich publishing house: *Poušť a oasa. Nová Arabie*, 1934; *Lev z kmene Judova. Nová Habeš*, 1934. There followed: *Dar Nilu. Nový Egypt*, 1935; *Mezi Eufratem a Tigridem. Nový Irák*, 1935; *Pod Himalajemi. Nová Indie*, 1936; *Země Arijců. Nový Iran. Nový Afganistan*, 1936; *Zaslíbená země. Nová Palestina*, 1937; *Od Libanonu k Tigridu. Nová Sýrie*, 1938; *Italie v Africe. Nová Libye. Italská východní Afrika*, 1939; *Most do Asie. Nové Turecko*, 1940, a *Stará Ethiopie. Nový Súdán*, 1941.

⁴² See LOMOVÁ, O. et al. *Ex Oriente lux*, pp. 24–26.

⁴³ Jaroslav Průšek (1906–1980), a Czech sinologist and Japanese scholar, spent several years studying in Japan and China, and from 1937 taught Japanese and Chinese at the People’s College in Zlín and at the Oriental Institute. In 1945 he founded the Department of Philology and History of the Far East at the Faculty of Arts, Charles University, in 1948 he became a full professor of Chinese and Japanese. In 1952 he was appointed director of the Oriental Institute.

jazyk a zabýval se především jazyky oblasti Předního východu, tedy hebrejštinou, sumerštinou, babylonštinou, asyrštinou a chetitštinou, byl rovněž představitelem oborů zaměřujících se převážně na starověké jazyky.

Jan Rypka se při studijním pobytu v Turecku blíže seznámil s perskou literaturou a obdiv k ní se promítl do jeho výkladů o osmanské turečtině a turecké literatuře, ale též o novoperštině a perských (iránských) literárních dílech. Tyto obory vyučoval rovněž Felix Tauer, i když po většinu meziválečného období byl zařazován do semináře Rudolfa Růžičky, kde se věnoval klasické arabštině a arabské literatuře. Tento seminář byl zaměřen praktičtěji na moderní jazyky. Počátkem dvacátých let převzal výuku moderní arabštiny Alois Musil, který tyto kurzy udržel po celá dvacátá a třicátá léta. Po jmenování Růžičky řádným profesorem v roce 1923 probíhala nejen výuka arabštiny (včetně egyptského, tuniského a alžírského dialektu a arabské literatury), syrštiny a novohebrejštiny, ale též aramejštiny a etiopštiny. Rozšíření přednášek bylo spojeno s příchodem Vojtěcha Šandy⁴⁴ na fakultu v roce 1934. Jako soukromý docent přednášel arabštinu, syrštinu, aramejštinu a hebrejštinu na základě četby nejen literárních, ale například i zeměpisných textů. Představa Rudolfa Růžičky o výuce moderních jazyků, kdy by seminář měl několik lektorů na různé arabské dialekty, se posléze, na konci dvacátých let, promítl v povolení dvou lektorů. Jazykoví lektori byli placeni přímo seminářem a jejich výuka je dohledatelná u soupisu přednášek seminářů. Mahmud Fahmy Osman⁴⁵ vedl praktické kurzy spisovné arabštiny, egyptského dialektu arabštiny a učil též kaligrafii. Isidor Hirsch⁴⁶ vyučoval novohebrejštinu. Janu Rypkovi byl nakonec rovněž přidělen lektor Halil Ibrahim bej⁴⁷ na praktickou výuku osmanské turečtiny.

V širším kontextu pak přednášel Otakar Pertold o náboženství v oddíle filozofickém a Lexa a Lesný postavili některé své přednášky na četbě náboženských textů, objevily se tedy v sekci filologické. Téměř opominuty zůstaly dějiny umění, kromě několika přednášek o architektuře starověkého Egypta (František Lexa), kultuře starověké Indie (Vincenc Lesný) a kultuře Íránu

(Rypka). Lexa též zahrnul témata o staroegyptské vědě, matematice a astronomii a Lesný, který se stejně jako Musil věnoval islámu, o buddhistickém náboženství.

Orientalistické obory se v meziválečné době postupně etablovaly v univerzitním prostředí, z původních přednášek dvou profesorů se jejich zázemí rozrostlo na šest, resp. sedm seminářů včetně srovnávacího jazykozpytu indoevropského, který se ovšem po odchodu Josefa Zubatého ubíral již jiným směrem. Vzhledem k finančním možnostem nově vzniklého malého státu se vědci zaměřovali spíše na lingvistické práce, velké expedice začaly a skončily působením Bedřicha Hrozného ve dvacátých letech v Sýrii a v Turecku. Úsilí Aloise Musila spojit hospodářské a kulturní pronikání do Orientu, stejně jako snahy Rudolfa Růžičky o výuku soudobé arabštiny včetně dialektů, posílily počet přednášek věnovaných moderním, živým jazykům, jež měly dát větší váhu orientálním studiím v praktickém uplatnění studentů po ukončení velmi náročného studia na filozofické fakultě.

Uzavření vysokých škol a postupný odchod profesorů do důchodu nebo na dovolenou s čekatelným znamenalo přerušení kontinuity mnoha oborů. Orientalisté našli útočiště v Orientálním ústavu, kde mohla i nadále probíhat výuka orientálních jazyků, a to především jazyků moderních. Tato instituce se za války stala hlavní platformou, jež zajistila nejen kontinuitu výuky, ale vyplácením podpor a odměn též vědecké orientalistiky. Po roce 1945, resp. 1948 se v návaznosti na změnu politických poměrů a s ní spojenou vlnu zájmu o tzv. třetí země začaly na filozofické fakultě etablovat nové obory. Výuka moderních jazyků Blízkého i Dálného východu se konečně dostala na univerzitní půdu ve větším rozsahu či zcela nově. Orientální ústav byl přebudován na vědecké pracoviště, jež se v roce 1952 stalo součástí nově vzniklé Československé akademie věd. V jeho čele stanul ředitel Katedry filologie a dějin Dálného východu FF UK Jaroslav Průšek.

^[1] Vojtěch Šanda (1873–1953), římskokatolický kněz, vysokoškolský profesor, semitské jazyky studoval v Bejrútu, Jeruzalémě a Berlíně v letech 1897–1902, od roku 1918 působil jako řádný profesor na české teologické fakultě pražské univerzity, v letech 1934–1938 přednášel jako docent semitské jazyky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

^[2] Mahmud Fahmy Osman (nar. 1893), Egyptan, na vídeňské univerzitě vystudoval arabistiku a geografii, 1928 získal doktorát, jako lektor působil v Praze od roku 1931. HLAVÁČEK, Petr. *Otevřená univerzita. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy a její cizinci 1918–1938–1948*. Praha: FF UK, 2019, s. 20.

^[3] Isidor Hirsch (1864–1940), pražský a karlínský rabín, na univerzitách v Praze a Berlíně studoval semitské jazyky a v rámci semináře profesora Růžičky vyučoval novohebrejštinu na postu lektora.

^[4] Halil Ibrahim bej (nar. 1901), Turek, studoval na Učitelské akademii v Istanbulu, poté působil jako učitel na Vysoké škole námořního obchodu. Od roku 1927 navštěvoval pražskou konzervatoř a v letech 1931–1935 působil jako lektor na české filozofické fakultě.

language during the war and dealt mainly with the languages of the Near East, i.e., Hebrew, Sumerian, Babylonian, Assyrian and Hittite, was also a representative of fields focusing mainly on ancient languages.

During his study stay in Turkey, Jan Rypka became better acquainted with Persian literature and his admiration for it was reflected in his interpretations of Ottoman Turkish and Turkish literature, but also of New Persian and Persian (Iranian) literary works. Felix Tauer also taught these subjects, although for most of the interwar period he was included in Rudolf Růžička’s seminar, where he devoted himself to classical Arabic and Arabic literature. This seminar focused more practically on modern languages. At the beginning of the 1920s Alois Musil took over the teaching of modern Arabic, who maintained these courses throughout the 1920s and 1930s. After the appointment of Růžička as a full professor in 1923, not only Arabic (including Egyptian, Tunisian and Algerian dialects and Arabic literature), Syriac and Modern Hebrew were taught, but also Aramaic and Ethiopian. The expansion of lectures was connected with the arrival of Vojtěch Šanda⁴⁴ at faculty in 1934. As a private associate professor, he taught Arabic, Syriac, Aramaic and Hebrew on the basis of reading not only literary but also geographical texts. Rudolf Růžička’s idea of teaching modern languages, where the seminar would have several lecturers in different Arabic dialects, was later, at the end of the 1920s, reflected in the permission of two lecturers. Language teachers were paid directly by the seminar and their teaching can be found in the list of seminar lectures. Mahmoud Fahmy Osman⁴⁵ taught practical courses in standard Arabic, the Egyptian dialect of Arabic and also taught calligraphy. Isidor Hirsch⁴⁶ taught Modern Hebrew. Jan Rypka was eventually also assigned a lecturer, Halil Ibrahim bej,⁴⁷ to teach Ottoman Turkish.

In a broader context, Otakar Pertold lectured on religion in the philosophical section, and František Lexa and Vincenc Lesný based some of their lectures on reading religious texts, so they appeared in the philological section. Art history remained almost neglected, except for several lectures on the architecture of ancient Egypt (František Lexa), the culture of ancient India (Vin-

cenc Lesný) and the culture of Iran (Jan Rypka). Lexa also covered topics on ancient Egyptian science, mathematics, and astronomy, and Vincenc Lesný, who, like Alois Musil, devoted himself to Islam, covered the Buddhist religion.

In the interwar period, Orientalist fields gradually established themselves in the university milieu; from the original lectures of two professors, their background grew to six, resp. seven seminars, including the comparative Indo-European linguistics, which, however, went in a different direction after the departure of Josef Zubatý. Due to the financial possibilities of the newly formed small state, scientists focused more on linguistic work, large expeditions began and ended with the work of Bedřich Hrozný in the 1920s in Syria and Turkey. Alois Musil’s efforts to combine economic and cultural penetration into the Orient, as well as Rudolf Růžička’s efforts to teach contemporary Arabic, including dialects, strengthened the number of lectures on modern, living languages, which gave more weight to oriental studies in the practical application of students after completing their very demanding study at the Faculty of Arts.

The closure of universities and the gradual retirement of professors or their being laid off meant interrupting the continuity of many disciplines. The Orientalists found refuge in the Oriental Institute, where Oriental languages, especially modern languages, could continue to be taught. During the war, this institution became the main platform, which ensured not only the continuity of teaching, but also the payment of subsidies and rewards for scientific oriental studies. After 1945, or 1948, following a change in political conditions and the associated wave of interest in the so-called third world countries, new fields began to be established at the Faculty of Arts. The teaching of modern languages in the Middle and Far East has finally reached university grounds on a larger scale or in a completely new way. The Oriental Institute was rebuilt into a research institute, which in 1952 became part of the newly established Czechoslovak Academy of Sciences. The director of the Department of Philology and History of the Far East of the Faculty of Arts, Jaroslav Průšek, became its director.

^[1] Vojtěch Šanda (1873–1953), a Roman Catholic priest, university professor, he studied Semitic languages in Beirut, Jerusalem and Berlin in 1897–1902, from 1918 he worked as a full professor at the Czech Theological Faculty of the University of Prague, in 1934–1938 he lectured as associate professor of Semitic Languages at the Faculty of Arts, Charles University in Prague.

^[2] Mahmud Fahmy Osman (b. 1893), Egyptian, studied Arabic and geography at the University of Vienna, received his doctorate in 1928, and worked as a lecturer in Prague from 1931. HLAVÁČEK, Petr. *Otevřená univerzita. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy a její cizinci 1918–1938–1948*. Praha: FF UK, 2019, p. 20.

^[3] Isidor Hirsch (1864–1940), a rabbi of Prague and Karlín, studied Semitic languages at the universities of Prague and Berlin and taught Neo-Hebrew as a lecturer at Professor Růžička’s seminar.

^[4] Halil Ibrahim bej (b. 1901), a Turk, studied at the Teachers’ Academy in Istanbul, then worked as a teacher at the College of Maritime Trade. From 1927 he attended the Prague Conservatory and in 1931–1935 he worked as a lecturer at the Czech Faculty of Arts.

„Otec zakladatel“ Alois Musil, Orientální ústav a orientalisté

Adéla Jůnová Macková

Orientální ústav patřil mezi významná orientalistická pracoviště meziválečné doby. Založen byl zákonem v roce 1922, ale svou činnost rozvíjel až od konce dvacátých let, kdy se podařilo vtisknout mu jeho geografické a časové vymezení, stabilizovat strukturu a kdy byla dotvořena členská základna a ustanoveno vedení.¹ Kulturní a hospodářské směřování jej předurčilo ke spolupráci orientalistů a politických a hospodářských kruhů. Tato studie se zaměřuje především na roli orientalistů při založení ústavu, rozhodování o jeho směřování a vedení, stejně jako v průběhu velkých změn diktovaných dobou válečnou a poválečnou, a na roli Orientálního ústavu, kterou měl či mohl hrát v rámci rozvoje československé orientalistiky. Pozornost je dále věnována členské základně, a to především v rámci kulturní sekce, jež tvořila významnou platformu pro vědecké bádání a propojila univerzitní a neuniverzitní vědce, české i německé orientalisty z obou univerzit. Změny ve vedení Orientálního ústavu a účast orientalistů na významných funkcích pak především odkryjí postupnou proměnu ústavu ve vědeckou instituci, jež dokázala zachovat svou

činnost ve vírech druhé světové války i ve složité situaci poválečné. Posledním sledovaným tématem bude vědecká činnost Orientálního ústavu, jenž se dokázal i bez jediného placeného vědeckého místa stát právoplatným státním vědeckým ústavem.

Zrod Orientálního ústavu a jeho zaměření

Budování orientalistických oborů na filozofické fakultě české univerzity přivedlo do Prahy v roce 1919 chetitologa Bedřicha Hrozného² a orientalistu, arabistu Aloise Musila³, kteří do té doby působili na vídeňské univerzitě. Musilův přechod do Prahy byl poněkud dramatický, jeho sepětí s císařským dvorem a účast na vojenských misích na Blízkém východě za války způsobily protesty v politických kruzích, jež trvaly až do roku 1920, kdy mu bylo konečně umožněno působit jako profesor východních dějin a novější arabštiny. Právě jednání s ministerstvem školství ohledně působení v Československu přivedla Musila do kontaktu s Františkem

- ¹ K počátkům Orientálního ústavu viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*. Praha: MÚA AV ČR, 2019; ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. *Nový Orient*, 2014, roč. 69, č. 1, s. 54–60. LEMMEN, Sarah. „Unsere Aufgaben in der Orientalistik und im Orient“ – Die Gründung und die erste Dekade des Prager Orientalischen Instituts in der Zwischenkriegszeit. In BORN, Robert, LEMMEN, Sarah (eds.). *Orientalismen in Ostmitteleuropa. Diskurse, Akteure und Disziplinen vom 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2014, s. 119–143.
- ² Bedřich Hrozný (1879–1952), orientalista, asyriolog, chetitolog, v roce 1905 se habilitoval na vídeňské univerzitě, kde působil jako knihovník. V roce 1919 byl jmenován řádným profesorem klinopisného studia a dějin starého Orientu na FF UK. Pro rok 1926/1927 byl zvolen děkanem FF UK.
- ³ Alois Musil (1868–1944), český orientalista, biblista, cestovatel. V roce 1904 se stal řádným profesorem na bohoslovecké fakultě v Olomouci a 1909 řádným profesorem na teologické fakultě univerzity ve Vídni. Po válce se vrátil do Čech a od roku 1920 působil na Filozofické fakultě UK v Praze, kde byl jmenován řádným profesorem pomocných věd východních a novější arabštiny a stál v čele stejnojmenného semináře. Zasloužil se o vznik Orientálního ústavu.

“Founding Father” Alois Musil, Oriental Institute and Orientalists

Adéla Jůnová Macková

The Oriental Institute was one of the significant orientalist workplaces of the interwar period. It was founded by an act of parliament in 1922, but it did not develop its activities until the end of the 1920s, when the institute succeeded in imprinting its geographical and temporal definition, structure, and when the membership base was completed and management established.¹ Its cultural and economic direction predestined it to the cooperation of Orientalists and political and economic circles. This study will focus on the role of Orientalists in founding the institute, deciding on its direction and leadership, as well as during the great changes dictated by the war and post-war period, and the role of the Oriental Institute, which had or could have played in the development of Czechoslovak Oriental Studies. Furthermore, the membership base, especially within the cultural section, which formed an important platform for scientific research and connected university and non-university researchers, Czech and German Orientalists from both universities. The changes in the leadership of the Oriental Institute and the participation of Orientalists in important

positions will reveal the gradual transformation of the institute into a scientific institution that managed to maintain its activities in the whirlwinds of World War II and in the difficult post-war situation. The last monitored topic will be the scientific activity of the Oriental Institute, which managed to become a valid state scientific institute even without a single paid scientific position.

The birth of the Oriental Institute and its focus

The building of Orientalist disciplines at the Faculty of Arts of the Czech University brought the Hittitologist Bedřich Hrozný² and the Orientalist, the Arabist Alois Musil³, who had worked at the University of Vienna, to Prague in 1919. Musil's move to Prague was somewhat dramatic, his connections with the imperial court and participation in military mission in the Near East during the war caused protests in political circles, which lasted until 1920, when he finally began to work as a professor of Eastern Auxiliary

- ¹ On the beginnings of the Oriental Institute, see JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*. Praha: MÚA AV ČR, 2019; ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. *Nový Orient*, 2014, Vol. 69, Issue 1, pp. 54–60; LEMMEN, Sarah. „Unsere Aufgaben in der Orientalistik und im Orient“ – Die Gründung und die erste Dekade des Prager Orientalischen Instituts in der Zwischenkriegszeit. In BORN, Robert, LEMMEN, Sarah (eds.). *Orientalismen in Ostmitteleuropa. Diskurse, Akteure und Disziplinen vom 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2014, pp. 119–143.
- ² Bedřich Hrozný (1879–1952), an Orientalist, Assyriologist, Hittitologist, in 1905 he received his habilitation at the University of Vienna, where he worked as a librarian. In 1919 he was appointed full professor of cuneiform studies and the history of the ancient Orient at the Faculty of Arts, Charles University in Prague, in 1926/1927 he was elected dean of the faculty.
- ³ Alois Musil (1868–1944), a Czech orientalist, biblical scholar, traveller. In 1904 he became a full professor at the Faculty of Theology in Olomouc and in 1909 a full professor at the Theological Faculty of the University of Vienna. After the war, he returned to Bohemia and from 1920 he worked at the Faculty of Arts, Charles University in Prague, where he was appointed full professor of eastern auxiliary sciences and newer Arabic and headed the homonymous seminar. He contributed to the establishment of the Oriental Institute.

Drtinou⁴. Ten nastínil v korespondenci svou představu o rozvoji orientalistiky v Československu a Musila vyzval k vypracování podrobnějšího návrhu: „*Mám v plánu upravit orientalistiku na fakultě filozofické dokonale, zříditi orientální seminář a také vědecký ústav orientální, podobně jako zřizujeme ústav archeologický, pedagogický ústav Komenského, geologický ústav atd., který by byl samostatný s vlastním ředitelem a správou podléhal by našemu ministerstvu. V tom Vaše vzácná rada a pomoc nám jistě platně přispějí.*“⁵

Návrh Aloise Musila vycházel z myšlenky praktického propojení hospodářských a kulturních zájmů Československa v Orientu. Nové trhy měly být prozkoumány orientalistou, který by zároveň v cizině získal cenné zkušenosti v knihovnách a archivech. Šlo podle něj především o bádání spojená se soudobým Orientem a výukou reálií a moderních jazyků, jež by využili jak vědci, tak exportéři. Bedřich Hrozný, který dostal návrh k posouzení, se ve svých prvních komentářích vyjádřil k předmětu bádání, který chtěl rozšířit o pojetí starověkých národů a pořádání expedic.⁶

Návrh byl v červnu 1919 předložen arabistou Rudolfem Dvořákem⁷ na schůzi profesorů filozofické fakulty, kde se projednávala možnost rozdělení navrhovaného ústavu na dvě části – moderních dějin a starověku. Na podzim 1919 pak byli orientalisté přizváni k jednáním na politické úrovni, kdy se sešlo prezidium ministerstva zahraničních věcí společně s předními vědci zaměřenými na problematiku slovanských a orientálních zemí.⁸ K oslavě 70. narozenin prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka⁹ měl být založen velký vědecký ústav a orientalista Bedřich Hrozný a arabista Rudolf Dvořák prosazovali spojení výzkumu zemí Balkánského poloostrova se zeměmi Orientu.

Podklady pro nový ústav vypracoval na žádost Františka Drtiny a z podnětu prezidenta Tomáše G. Masaryka Alois Musil. Jeho spis *Naše úkoly v orientalistice a v Orientě*¹⁰ publikovaný Drtinou v časopise *Naše doba* se stal základním východiskem k dalšímu vyjednávání ohledně rozsahu, úkolů a financování Orientálního ústavu. Na základě tohoto spisu vypracoval Alois Musil první stanovy Orientálního ústavu. Ty byly ponechány s velmi širokým zaměřením jak vědeckým, jež zahrnuje orientalistická bádání od starověku po současnost, vybudování knihovny, pořádání přednášek, výstav, vydávání vědeckých monografií a podporu vědeckých expedic, včetně vybudování orientálního muzea, tak hospodářsko-praktickým orientovaným na podporu československého exportu a výchovu dorostu pro vytvoření exportní infrastruktury v Orientu.¹¹

Zákon, jímž byl založen Orientální a Slovanský ústav, vznikl již v roce 1922. Byl napsán velmi obecně a další práci obou ústavů měly vytyčit stanovy. Ty prošly v průběhu dvacátých let mnoha úpravami na základě návrhů vzešlých z ministerstva školství a zásahů orientalistů, kteří se buď snažili je co nejvíce udržet v původním směřování (Alois Musil a Bedřich Hrozný), anebo se naopak v rámci úsilí o rychlé založení nové instituce pokoušeli vytvořit jazykovou školu propojenou s filozofickou fakultou (Rudolf Růžička¹²). Myšlenka Rudolfa Růžičky byla motivována jednak nedostatečným zastoupením výuky moderních orientálních jazyků na filozofické fakultě, jednak předpokladem složitého prosazování rozpočtu, jež by široce založený ústav potřeboval.

Tato dvě východiska na sebe začala narážet od roku 1923, kdy se Rudolf Růžička stal řádným profesorem na filozofické

Sciences and Newer Arabic. It was precisely the negotiations with the Ministry of Education regarding his work in Czechoslovakia that brought Musil into contact with František Drtina⁴. In his correspondence, he outlined his idea of the development of Oriental Studies in Czechoslovakia and called on Musil to elaborate a more detailed proposal: “*I plan to adapt Oriental Studies at the Faculty of Arts perfectly, to establish an Oriental Seminar and also an Oriental Science Institute, similarly to the Archaeological Institute, the Comenius Pedagogical Institute, the Geological Institute, etc., which would be independent with its own director and administration under our ministry. Your precious advice and help will certainly make a valid contribution to us in this.*”⁵

Alois Musil’s proposal arose from the idea of a practical connection of the economic and cultural interests of Czechoslovakia in the Orient. The new markets could be explored by an Orientalist who would also gain valuable experience abroad in libraries and archives. These were mainly researches related to the contemporary Orient, and the teaching of life and civilisation and modern languages, which would be applied by both scientists and exporters. In his first comments, Bedřich Hrozný, who received a proposal for consideration, defined himself on the subject of research, which he wanted to expand to include the concept of ancient nations and the organisation of expeditions.⁶

In June 1919, the proposal was present by the Arabist Rudolf Dvořák⁷ at a meeting of the professors of the Faculty of Arts, where the possibility of dividing the proposed institute into two parts – modern history and antiquity – was discussed. In the autumn of 1919, the Orientalists were invited to negotiations at the political level, when the Presidium of the Ministry of Foreign Affairs met together with leading scientists focused on the issues of Slavic

Alois Musil, professor FF UK. Archiv ASAM

Alois Musil, professor of the Faculty of Arts, Charles University. Archive ASAM

and Oriental countries.⁸ To celebrate the 70th birthday of President Tomáš Garrigue Masaryk⁹, a large scientific institute was to be established, and Orientalist Bedřich Hrozný and Arabist Rudolf Dvořák promoted the connection of research in the countries of the Balkan Peninsula with the countries of the Orient.

⁴ František Drtina (1861–1925), český filozof, univerzitní profesor, politik. V roce 1900 se účastnil založení České strany lidové (realistické), měl blízko k T. G. Masarykovi. V letech 1918–1920 pracoval na ministerstvu školství a národní osvěty jako tajemník a následně odborový přednosta, podílel se na utváření československého meziválečného školství.

⁵ Muzeum Vyškovska ve Vyškově (dále: MVV), Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18551/1. Dopis ministerstva školství a národní osvěty Aloisi Musilovi, dne 5. 5. 1919, Praha.

⁶ „*Bude mne velice těšit, budeme-li pracovat ve vzájemné dohodě. To je můj nejpevnější úmysl již z toho důvodu, že je nás málo a že jeden potřebuje druhého. Také se ostatně naše obory co nejšťastněji doplňují. Mně se jedná v prvé řadě o výkopy, Vám o prozkoumání moderního Orientu.*“ MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18705/10. Dopis Bedřicha Hrozného Aloisi Musilovi, dne 31. 5. 1919, Praha.

⁷ Rudolf Dvořák (1860–1920), orientalista, arabista, od roku 1896 řádný profesor východních jazyků na filozofické fakultě české univerzity, v letech 1892–1898 byl hlavním redaktorem Ottova slovníku naučného pro orientalistiku. Od roku 1903 řídil Příruční knihovnu orientální filologie (s prof. Josefem Zubatým), z níž později vznikl samostatný orientalistický seminář.

⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále: AKPR), fond Kancelář prezidenta republiky (dále: KPR), Orientální ústav 1920–1937, k. 129, č. D 8620. Zápis o důvěrné poradě o Masarykově Slovanském institutu v Praze ze dne 29. 11. 1919.

⁹ Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), první československý prezident, profesor filozofie na filozofické fakultě české univerzity v Praze. Masaryk byl od počátku jednání o založení Orientálního ústavu oporou této myšlenky. Podporoval spojení hospodářského a kulturního pronikání do Orientu.

¹⁰ MUSIL, Alois. *Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. Naše doba*, 1920, roč. 27, s. 176–182, 270–281.

¹¹ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Archiv Akademie věd ČR (dále: MÚA, A AV ČR), fond Orientální ústav 1928–1952, k. 2, i. č. 7. Stanovy, Alois Musil.

¹² Rudolf Růžička (1878–1957), semitista a arabista, pokračovatel Rudolfa Dvořáka, od roku 1909 působil jako soukromý docent na FF UK, v roce 1923 byl jmenován řádným profesorem semitské filologie.

⁴ František Drtina (1861–1925), a Czech philosopher, university professor, politician. In 1900 he participated in the founding of the Czech People’s (Realistic) Party; he was close to T. G. Masaryk. In 1918–1920 he worked at the Ministry of Education and National Enlightenment as a secretary and subsequently a trade union head, he took part in the formation of Czechoslovak education.

⁵ Muzeum Vyškovska ve Vyškově (Museum of the Vyškov Region in Vyškov; hereinafter: MVV), Historická sbírka (Historical Collection), personal fond Alois Musil, inv. no. H 18551/1. Letter of the Ministry of Education and National Enlightenment to Alois Musil, dated 5 May 1919, Prague.

⁶ “*I will be very pleased if we work by mutual agreement. This is my strongest intention already for the reason that there are few of us and one needs the other. After all, our fields also complement each other as happily as possible. For me, I am primarily interested in excavations, in exploring the modern Orient.*” MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 18705/10. Letter of Bedřich Hrozný to Alois Musil, dated 31 May 1919, Prague.

⁷ Rudolf Dvořák (1860–1920), an Orientalist, Arabist, from 1896 a full professor of Eastern languages at the Faculty of Arts of the Czech University, in 1892–1898 he was the editor-in-chief of orientalism of Otto’s Dictionary of Science. From 1903 he managed the Reference Library of Oriental Philology (with Prof. Josef Zubatý), from which a separate Orientalist seminar was later established.

⁸ Archiv kanceláře prezidenta republiky (Archive of the Office of the President of the Republic; hereinafter: AKPR), fond Kanceláře prezidenta republiky (Office of the President of the Republic; hereinafter: KPR), Oriental Institute 1920–1937, box 129, no. D 8620. Minutes of the confidential meeting on the Masaryk Slavonic Institute in Prague, dated 29 November 1919.

⁹ Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), the first Czechoslovak president, professor of philosophy at the Faculty of Arts of the Czech University in Prague. From the beginning of the negotiations on the establishment of the Oriental Institute, Masaryk was the mainstay of this idea. He supported the combination of economic and cultural penetration into the Orient.

fakultě, a z pozice své funkce vypracoval podrobné memorandum ohledně výuky orientálních jazyků. Následný odchod Aloise Musila do Londýna a posléze do New Yorku, kde dohlížel na přípravu svého díla *Oriental Explorations and Studies*¹³ do tisku, ponechal Orientální ústav bez svého „otce zakladatele“ a postupně se začala vytrácet i politická podpora pro tak nákladnou a široce koncipovanou instituci. Další jednání pak vedl Zdeněk Fafl¹⁴, který stál u celé záležitosti od počátku jako pravá ruka Rudolfa Hotowetze¹⁵, zvláště při jednáních o finanční podpoře Úřadu pro zahraniční obchod, a Lubor Niederle¹⁶, jehož úkolem bylo vnést do života Slovanský ústav.

Růžičkova snaha předělat ústav na jazykovou školu připojenou k filozofické fakultě narazila velmi tvrdě ve chvíli, kdy celou záležitost přednesl na veřejnosti. Od roku 1925 publikoval v *Národních listech* články, ve kterých obhajoval svůj názor, a v roce 1927 se v několika člancích a odpovědích na ně střetl s Bedřichem Hrozným, který převzal iniciativu a snažil se zachránit ústav jako instituci vědeckou, zabývající se celou šíří výzkumu Orientu.¹⁷ V jistém smyslu se částečně vzdal i myšlenky na financování velkých expedic. Ty měly být do budoucna financovány stejně jako jeho poslední expedice do Turecka, kdy se k podpoře spojily kulturní a hospodářské instituce.¹⁸

V nadcházejících jednáních na politické úrovni se ministři úředníci drželi myšlenky vědecko-hospodářského ústavu zaměřeného na problematiku „dnešního Orientu“, která by byla všeobecně užitečná československým hospodářským kruhům.

Explicitně vyřčené zaměření na „dnešní Orient“ se nakonec objevilo pouze u prvních stanov,¹⁹ druhá verze, kompletně schválená vládou až v roce 1931, slovo „dnešní“ vypustila. Hlavním úkolem Orientálního ústavu se stalo poznávání „Orientu vědecky po všech stránkách“ a výchova odborných pracovníků. Ústav se měl stát pracovní základnou pro orientalisty, dále měl pěstovat kulturní a hospodářské styky se zeměmi Orientu, pořádat a podporovat praktické vzdělávání a výuku jazyků, pořádat přednášky, vydávat odborné monografie. Důležitou činností se staly studijní cesty, ale archeologické expedice v té podobě, v jaké je navrhoval Bedřich Hrozný, byly ze stanov vypuštěny. Bylo tak určeno „… *pořádati nebo podporovati výpravy, zájezdy a studijní cesty do Orientu neb z Orientu do ČSR za účelem kulturního nebo hospodářského sblížení, vysílati odborníky na studijní cesty nebo k odbornému bádání a navazování kulturních a hospodářských styků s Orientem.*“²⁰ Ústav měl vybudovat moderní orientální knihovnu, jež by doplňovala knihovny seminářů na filozofických fakultách české i německé univerzity, archiv a muzeum.

Orientalisté a členství v Orientálním ústavu

Podobně jako se v průběhu dvacátých let proměňovalo zaměření a šíře bádání Orientálního ústavu, měnily se též vize o počtu členů a jejich složení projednávané v meziministerských komisích. V době vydání zákona se počítalo s převahou členů hospodářské

^[13] Jedná se o šest svazků souboru *Oriental Exploration and Studies*. Knihy vydala American Geographical Society: *The Northern Hegaz*. New York: AGS, 1926; *Arabia Deserta*. New York: AGS, 1927; *The Middle Euphrates*. New York: AGS, 1928; *Palmyrena*. New York: AGS, 1928; *Northern Negd*. New York: AGS, 1928; *The Manners and Customs of the Ruala Bedouins*. New York: AGS, 1928. Zároveň s knihami vyšly i tři velké mapy: *Map of Northern Hegaz*. Měřítko 1 : 300 000. Jeden list 87 × 94 cm. New York: AGS, 1926; *Map of Northern Arabia*. Měřítko 1 : 1 000 000. Jeden list 52 × 49 cm. New York: AGS, 1927; *Map of Southern Mesopotamia*. Měřítko 1 : 1 000 000. Jeden list 52 × 40 cm. New York: AGS, 1926.

^[14] Zdeněk Fafl (1881–1961), český národohospodář a teoretik zahraničního obchodu, právník. Působil jako advokát v soukromé praxi a od roku 1907 pracoval pro Obchodní a živnostenskou komoru v Praze. Po vzniku samostatné Československé republiky se uplatnil v Úřadu pro zahraniční obchod, v roce 1937 se stal generálním ředitelem Exportního ústavu československého.

^[15] Rudolf Hotowetz (1865–1945), český právník, národohospodář. Po první světové válce se stal předsedou Československé dovozní a vývozní komise, od května 1920 do září 1921 byl ministrem pověřeným řízením Úřadu pro zahraniční obchod a od září 1920 do září 1921 též ministrem průmyslu, obchodu a živnosti. Od roku 1928 se stal předsedou Orientálního ústavu.

^[16] Lubor Niederle (1865–1944), český slavista, archeolog, etnolog, zakladatel moderní české archeologie. Od roku 1898 byl profesorem prehistorické archeologie na FF UK, v roce 1919 stanul v čele Státního archeologického ústavu a v roce 1928 byl jmenován předsedou Slovanského ústavu.

^[17] RŮŽIČKA, Rudolf. O organizaci Orientálního ústavu se zřetelem k budování československé orientalistiky vůbec. *Národní listy*, 1925, roč. 65, č. 38, 8. 2. (Vzdělávací příloha), s. 1; RŮŽIČKA, Rudolf. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, roč. 67, č. 160, 12. 6., s. 11; č. 174, 26. 6., s. 2; HROZNÝ, Bedřich. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, roč. 67, č. 154, 5. 6., s. 11; č. 167, 19. 6., s. 11.

^[18] JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Orientalisté, Národní listy a budování Orientálního ústavu aneb škola jazyků versus vědecký ústav. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klinopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021.

^[19] Stanovy přijaté na prvním valném shromáždění v roce 1928, které se staly základem pracovní činnosti ústavu, specifikují jeho zaměření: „*Orientální ústav jest samostatný veřejný ústav, jehož účelem jest poznávati kulturní a hospodářské poměry dnešního Orientu, vychovávati odborné pracovníky a budovati kulturní a hospodářské styky republiky Československé se zeměmi Orientu.*“ MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 2, i. č. 8. Stanovy Orientálního ústavu.

^[20] MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 2, i. č. 8. Stanovy Orientálního ústavu.

The background materials for the new institute were prepared by Alois Musil at the request of František Drtina and on the initiative of President Tomáš G. Masaryk. His treatise *Our Tasks in Oriental Studies and in the Orient*¹⁰ published by Drtina in the magazine *Our Time* became the basic starting point for the further negotiations regarding the scope, tasks and financing of the Oriental Institute. On the basis of this treatise, Alois Musil drafted the first statutes of the Oriental Institute. These were left with a very broad focus, both scientific, which included orientalist research from antiquity to the present, building a library, organizing lectures, exhibitions, publishing scientific monographs and supporting scientific expeditions, including the construction of an oriental museum, and an economic-practical focus to support Czechoslovak exports and the education of adolescents for the creation of an export infrastructure in the Orient.¹¹

The act, by which the Oriental and Slavonic Institute was founded, was issued already in 1922. It was written very generally and the further work of both institutes was to be laid down in the statutes. These underwent many modifications during the 1920s on the basis of proposals from the Ministry of Education and the intervention of Orientalists who tried to keep them in the original direction as much as possible (Alois Musil and Bedřich Hrozný), or on the contrary in the framework of trying to establish the new institution quickly to create a language school connected with the Faculty of Arts (Rudolf Růžička¹²). Rudolf Růžička’s idea was based not only on his own experience of the

lack of teaching of modern Oriental languages at the Faculty of Arts, but also on the budget that a broad-based institute would need.

These two starting points began to collide from 1923, when Rudolf Růžička became a full professor at the Faculty of Arts and from his position drew up a detailed memorandum on the teaching of Oriental languages. Alois Musil’s subsequent departure for London and later for New York, where he oversaw the preparation of his work *Oriental Explorations and Studies*¹³ for the press, left the Oriental Institute without its “founding father” and gradually lost political support for such an expensive and broadly conceived institution. The next meeting was led by Zdeněk Fafl¹⁴, who had been involved in the whole matter from the beginning as the right-hand man of Rudolf Hotowetz¹⁵ within the support coming from the Office for Foreign Trade, and Lubor Niederle¹⁶, whose task was to bring the Slavonic Institute to life.

Růžička’s attempt to transform the institute into a language school attached to the Faculty of Arts met very hard resistance the moment he brought the whole matter to the public. From 1925, he published articles in Národní listy (National Pages) in which he defended his opinion, and in 1927 he clashed with Bedřich Hrozný in several articles and answers, who took the initiative and tried to save the institute as a scientific institution dealing with the whole breadth of research of the Orient.¹⁷ In a sense, he partly gave up on the idea of financing large expeditions. These were to be financed in the future, as were his last

^[10] MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. *Naše doba*, 1920, Vol. 27, pp. 176–182, 270–281.

^[11] Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Archiv Akademie věd ČR (Masaryk Institute and Archives of the CAS, Archive of the CAS; hereinafter: MÚA, A AVČR), fond Oriental Institute, box 2, inv. no. 7. Statutes, Alois Musil.

^[12] Rudolf Růžička (1878–1957), a Semitist and Arabist, successor of Rudolf Dvořák, from 1909 he worked as a private associate professor at FF UK, in 1923 he was appointed a full professor of Semitic philology.

^[13] They are six volumes of the collection *Oriental Exploration and Studies*. The books were issued by the American Geographical Society: *The Northern Hegaz*. New York: AGS, 1926; *Arabia Deserta*. New York: AGS, 1927; *The Middle Euphrates*. New York: AGS, 1928; *Palmyrena*. New York: AGS, 1928; *Northern Negd*. New York: AGS, 1928; *The Manners and Customs of the Ruala Bedouins*. New York: AGS, 1928. Three large maps also came out with the books: *Map of Northern Hegaz*. 1 : 300 000. One page 87 : 94 cm. New York: AGS, 1926; *Map of Northern Arabia*. 1 : 1 000 000. One page 52 : 49 cm. New York: AGS, 1927; *Map of Southern Mesopotamia*. 1 : 1 000 000. One page 52 : 40 cm. New York: AGS, 1926.

^[14] Zdeněk Fafl (1881–1961), a Czech national economist and foreign trade theorist, lawyer. He worked as a lawyer in private practice and from 1907 he worked for the Chamber of Commerce and Trades in Prague. After the establishment of the independent Czechoslovak Republic in the Office for Foreign Trade and from 1937 in the Czechoslovak Export Institute.

^[15] Rudolf Hotowetz (1865–1945), a Czech lawyer, national economist. After the First World War he became chairman of the Czechoslovak Import and Export Commission, from May 1920 to September 1921 he was appointed Minister in charge of the Office for Foreign Trade and from September 1920 to September 1921 also Minister of Industry, Trade and Trades. From 1928 he became president of the Oriental Institute.

^[16] Lubor Niederle (1865–1944), a Czech Slavic Studies scholar, archaeologist, ethnologist, founder of modern Czech archaeology. From 1898 he was professor of prehistoric archaeology at the Faculty of Arts, Charles University in Prague, in 1919 he became the head of the State Archaeological Institute and in 1928 he was appointed president of the Slavonic Institute.

^[17] RŮŽIČKA, Rudolf. O organizaci Orientálního ústavu se zřetelem k budování československé orientalistiky vůbec. *Národní listy*, 1925, Vol. 65, Issue 38, 8. 2. (Educational supplement); RŮŽIČKA, Rudolf. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, Vol. 67, Issue 160, 12. 6., p. 11; Issue 174, 26. 6.; HROZNÝ, Bedřich. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, Vol. 67, Issue 154, 5. 6., p. 11; Issue 167, 19. 6., p. 11.

sekce, ale též ve výboru kulturní sekce měly zasedat osobnosti, jež měly mnohem blíže k hospodářským než ke kulturním záležitostem. Úřad pro zahraniční obchod si nekladl ambice vybírat pro Orientální ústav vědce, jejichž počet byl už tak dost limitovaný, ale výběr členů hospodářské části nabízel obrovské možnosti. Hotowetz společně s Faflem vypracovali velmi pečlivě dva seznamy významných osob vybraných podle různých kritérií. Nejprve vytvořili soupis jednotlivých průmyslových odvětví a u každého vybrali vlivné představitele v počtu dvou až desíti osob. Druhou variantu představoval soupis měst a nejvýznamnějších představitelů průmyslu spjatých s určitým regionem.²¹

Zajímavé je vymezení členů na členy řádné a mimořádné podle verze stanov navržené v roce 1924, kdy řádných mělo být nejprve jmenováno sto a později mohli dosáhnout až počtu 300 osob. To by znamenalo, že na chod ústavu (jeho cíle a financování) mělo mít značný vliv velké množství lidí. Podle těchto předpokladů pak následně vznikaly seznamy vhodných osob, jež měly být prezidentem Masarykem jmenovány řádnými členy ústavu.²²

Prvních 34 řádných členů Orientálního ústavu jmenoval prezident Masaryk v listopadu 1927. Výběr osobností z řad vědců, spisovatelů a z hospodářských kruhů byl proveden velmi precizně a byl dán nejen zařazením významných a vlivných osobností, ale též poměrem kulturní a hospodářské části. Ze 34 vybraných osobností jich 17 patřilo k významným osobnostem hospodářských kruhů, 14 jich bylo spjato s českými, sloven-

skými a německými univerzitami, tři se řadily mezi spisovatele a cestovatele.

Naprosto účelově byly do ústavu jmenovány osobnosti z průmyslových kruhů, které měly zájem o obchod s Orientem, jako Karel Loevenstein²³, generální ředitel Akciové společnosti dříve Škodových závodů, Adolf Sonnenschein²⁴, generální ředitel Horního a hutního těžířstva ve Vítkovicích, Rudolf Germář²⁵, ředitel Ringhofferových závodů v Praze, či Egon Bondy²⁶, průmyslník, předseda svazu slovenských průmyslníků. Bankovní kruhy zde pak zastupovali Václav Schuster²⁷, prezident Všeobecné bankovní jednoty v Praze, Karel Svoboda, vrchní ředitel Agrární banky československé, či Rudolf Pilát, ředitel Živnostenské banky. Samozřejmostí pak bylo jmenování osobností, jež se podílely na založení ústavu, Rudolfa Hotowetze a Zdeňka Fafla.

Do budoucího kulturního odboru bylo nakonec jmenováno čtrnáct vědců, z nichž sedm byli orientalisté působící na filozofické fakultě české univerzity – arabista a biblista Alois Musil, od něhož vzešel první podnět k založení Orientálního ústavu, asyriolog a chetitolog Bedřich Hrozný, který se od roku 1927 dostával do čela skupiny vědců usilujících o vznik Orientálního ústavu jako instituce vědecké zahrnující komplexní výzkum Orientu, indologové Otakar Pertold²⁸ a Vincenc Lesný²⁹, egyptolog František Lexa³⁰, arabista a semitista Rudolf Růžička (ten se pro své názorové rozdíly zanedlouho svého členství v Orientálním ústavu vzdal) a íránista a turkolog Jan Rypka³¹. Na filozofické

expeditions to Turkey, when cultural and economic institutions joined forces to support them.¹⁸

In the forthcoming negotiations at the political level, ministerial officials followed the idea of a scientific and economic institute focused on the issue of “today’s Orient”, which would be generally useful to Czechoslovak economic circles. The explicitly stated focus on “today’s Orient” in the end only appeared with the first statutes;¹⁹ the second version, completely approved by the government only in 1931, deleted the word “today’s”. The main task of the Oriental Institute was to learn about the “*Orient scientifically in all aspects*” and educate specialised employees. The institute was to become a working base for Orientalists, cultivate cultural and economic relations with the countries of the Orient, organize and support practical education and language teaching, organise lectures, and publish professional monographs. Study trips became an important point, but archaeological expeditions in the form proposed by Bedřich Hrozný were omitted: “*to organise or support expeditions, tours and study trips to or from the Orient to the Czechoslovak Republic for the purpose of cultural or economic rapprochement, to send experts on study trips or to professional research and establishment of cultural and economic relations with the Orient.*”²⁰ The institute was to build a modern oriental library, which would complement the libraries of the seminars at the faculties of arts of the Czech and German universities, an archive and a museum.

Orientalists and membership in the Oriental Institute

Just as the focus and breadth of research of the Oriental Institute changed during the 1920s, so did the visions of the number of members and their composition discussed in inter-ministerial commissions. At the time of the enactment of the law, the predominance of members of the economic section was expected,

but personalities who were much closer to economic than to cultural matters were also to sit on the committee of the cultural section. The Office for Foreign Trade did not have ambitions to select scientists for the Oriental Institute, the number of which was already quite limited, but the selection of members of the economic section offered enormous opportunities. Hotowetz along with Fafl very carefully drafted two lists of significant people based on differing principles. First, they created an inventory of individual industries and selected influential representatives from two to ten people for each. The second option was a list of cities and the most important representatives of the industry associated with a particular region.²¹

What is interesting is the definition of the members as regular and extraordinary members according to the version of the statutes proposed in 1924, when the regulars were first appointed a hundred and later could reach up to 300 people. This would mean that a large number of people should have a significant impact on the running of the institute (goals and funding). According to these assumptions, lists of suitable persons were subsequently created, who were to be appointed regular members of the institute by President Tomáš G. Masaryk.²²

The first 34 regular members of the Oriental Institute were appointed by President T. G. Masaryk in November 1927. The selection of personalities from the ranks of scientists, writers and economic circles was made very precisely, not only by the selection of important and influential personalities, but also by the cultural and economic part. Of the 34 selected personalities, 17 belonged to important personalities of business circles, 14 of them were connected with Czech, Slovak and German universities, 3 were writers and travellers.

Personalities from industrial circles who were interested in trade with the Orient were appointed to the institute in a calculated strategy. These included Karel Loevenstein²³, General Manager of the Joint-Stock Company, formerly Škoda Works, Adolf

↑ MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 6, i. č. 19. Úřad pro zahraniční obchod. Zřízení Orientálního ústavu, zpráva Zdeňka Fafla pro ministerstvo zahraničních věcí ze dne 19. 1. 1922. V příloze dokumentu jsou různé návrhy na jmenování členů Orientálního ústavu.

↑ AKPR, fond KPR, Orientální ústav 1920–1937, k. 129, č. D 6307/24. Zpráva ministerstva zahraničních věcí pro KPR ze dne 8. 12. 1924. Stanovy zaslané k vyjádření.

↑ Karel Loevenstein (1885–1938), český průmyslník, generální ředitel koncernu Akciová společnost, dříve Škodovy závody v Plzni. Velmi vlivná osobnost hospodářského a politického života meziválečné doby.

↑ Adolf Sonnenschein (1862–1939), český technik a průmyslník, od roku 1916 generální ředitel Horního a hutního těžířstva ve Vítkovicích, od roku 1933 žil ve Vídni, po anšlusu Rakouska odešel do Švýcarska.

↑ Rudolf Germář (1875–1939), český technik, konstruktér železničních vozidel, vystudoval strojní inženýrství na ČVUT, v roce 1899 nastoupil do firmy Ringhoffer na Smíchově, v roce 1917 se stal jejím technickým ředitelem.

↑ Egon Bondy (1875–1935), vystudoval ČVUT, podílel se na vedení průmyslových podniků, v roce 1918 se stal generálním ředitelem bratislavské firmy Tovareň na kábele, byl předsedou Svazu československých průmyslníků.

↑ Václav Schuster (1871–1944), český národohospodář, politik a právník. Od roku 1900 působil v Pražské obchodní a živnostenské komoře, v roce 1918 byl jmenován státním tajemníkem ministerstva obchodu. Roku 1922 byl zvolen předsedou správní rady Všeobecné české bankovní jednoty v Praze, 1929 viceprezidentem a 1933 prezidentem správní rady banky Union.

↑ Otakar Pertold (1884–1965), indolog, etnolog a religionista, profesor religionistiky na Univerzitě Karlově, ve 20. letech 20. století působil jako československý konzul v Bombaji.

↑ Vincenc Lesný (1882–1953), český indolog a orientalista. V roce 1924 se stal prvním mimořádným profesorem indologie na FF UK, v roce 1930 pak byl jmenován profesorem řádným. V letech 1945–1952 byl ředitelem Orientálního ústavu.

↑ František Lexa (1876–1960), zakladatel české egyptologie, od roku 1928 řádný profesor egyptologie na FF UK. Od roku 1925 vedl egyptologický seminář (od roku 1958 byl ředitelem Československého egyptologického ústavu). V letech 1934–1935 zastával úřad děkana filozofické fakulty.

↑ Jan Rypka (1886–1968), orientalista, profesor turecké a novoperské literatury, ve 20. letech pracoval jako knihovník na ministerstvu školství a národní osvěty, v roce 1930 byl jmenován řádným profesorem FF UK.

fakultě německé univerzity působili dva řádní členové – arabista a semitista Adolf Grohmann³² a arabista Max Grünert³³. Jediným zástupcem slovenské vědy byl jmenován semitolog a teolog Ján Bakoš³⁴ z univerzity v Bratislavě. Geografové Karlovy univerzity Jiří V. Daneš³⁵ a Václav Švambera³⁶ se stejně jako mineralog a geolog Václav Slavík zaobírali tématy souvisejícími se zeměmi Orientu. Jaroslav Šlemr³⁷ působil na Vysoké škole obchodní a jeho propojení s Orientálním ústavem bylo dáno jednak jeho pozicí jednatele vývozní sekce Svazu průmyslníků a jednak výukovými potřebami Vysoké školy obchodní, jež vychovávala též firemní zástupce vybavené jazykově i znalostmi reálií různých oblastí.

Spisovatelé a cestovatelé byli později voleni spíše mezi členy činné, nicméně tři významné osobnosti patřily mezi zakládající členy Orientálního ústavu. Jan Havlasa-Klecanda³⁸ (vl. jm. Klecanda), Rudolf Cícvárek³⁹ a Josef Kořenský⁴⁰ byli v seznamu určeném pro jmenování prezidentem Masarykem souhrnně označeni jako spisovatelé. Jejich vliv na společnost však byl mnohem širší, jako zkušení cestovatelé též přednášeli pro veřejnost a Josef Kořenský popularizoval Orient v rámci výuky na měšťanských školách.⁴¹

V průběhu let došlo k obměně členské základny kulturního odboru. V roce 1931 již seznam členů zahrnoval namísto zemělého Maxe Grünerta a Rudolfa Růžičky, který se vzdal členství, egyptologa Jaroslava Černého a íránistu a turkologa Felixe Tauer⁴², z německé univerzity pak indology Morize Winternitze⁴³ a Otto Steina⁴⁴. Seznam členů z roku 1938 obsahuje 19 jmen a počet orientalistů se v něm zvýšil o jednoho člena, po smrti Morize Winternitze se členy stali Theodor Hopfner⁴⁵ z německé univerzity a Václav Hazuka⁴⁶, který přednášel asyrštinu, aramejštinu a arabštinu na bohoslovecké fakultě v Praze. K nim se připojilo ještě jméno Emila Frankeho⁴⁷, nepřliš známého ministra školství, jenž se indologií zabýval soukromě.⁴⁸

Kromě členů řádných měl ústav dále členy mimořádné a dopisující. Pouze řádní členové se mohli podílet na rozhodování o záležitostech Orientálního ústavu. Paritní zastoupení vydrželo pouze několik let, již v roce 1931 měl hospodářský odbor 27 členů a kulturní stále 17, v roce 1938 se tento nepoměr lehce vyrovnal na 28 ku 19. Nicméně vzhledem k neustálému snižování finančních prostředků, a tudíž velmi omezeným finančním vydáním, neměl tento poměr vliv na chod ústavu. Ten především budoval

- ↑ Adolf Grohmann (1887–1977), rakouský semitista, v roce 1923 byl jmenován řádným profesorem semitské filologie a kulturních dějin předního Orientu na německé univerzitě v Praze. Po roce 1945 odešel do Innsbrucku.
- ↑ Max Grünert (1849–1929), klasický filolog a orientalista, na pražské německé univerzitě působil od roku 1877. Zasadil se o vznik semináře pro orientální filologii a vybudování orientalistické knihovny.
- ↑ Ján Bakoš (1890–1967), slovenský semitolog a arabista. Vysokoškolská studia absolvoval v Göttingenu, Berlíně, Paříži a Římě. Po vzniku samostatného Československa působil na Univerzitě Komenského v Bratislavě, je považován za zakladatele slovenské orientalistiky.
- ↑ Jiří Viktor Daneš (1880–1928), český geograf, cestovatel a diplomat, řádný profesor Karlovy univerzity v Praze, zakládající člen Orientálního ústavu.
- ↑ Václav Svambera (1866–1939), český geograf, hydrolog, profesor filozofické, od roku 1920 přírodovědecké fakulty, ředitel Geografického ústavu UK, zasloužil se o vznik Státní sbírky mapové v roce 1920.
- ↑ Jaroslav Šlemr (1881–1937), právník, v roce 1912 se habilitoval na České vysoké škole technické (soukromý docent všeobecné nauky obchodní), v roce 1920 byl jmenován řádným profesorem. Působil jako profesor Československé obchodní akademie, pak na Vysoké škole obchodní.
- ↑ Jan Havlasa (1883–1964), vlastním jménem Jan Klecanda, český spisovatel a cestovatel, zkušenosti nabyté během cest zužitkoval v literární tvorbě. Po první světové válce vstoupil do diplomatických služeb Československé republiky.
- ↑ Rudolf Cícvárek (1860–1950), právník a podnikatel, působil v Šanghaji a poté v Indonésii, kde vlastnil kávové plantáže, v roce 1925 se vrátil do Prahy.
- ↑ Josef Kořenský (1847–1938), český cestovatel, spisovatel a pedagog, učil na měšťanské škole v Litomyšli, poté na měšťanské dívčí škole na Smíchově, kde se roku 1891 stal ředitelem. Patřil k přátelům Vojty Náprstka a Emila Holuba, v roce 1893 se vydal na cestu kolem světa.
- ↑ HAVLASA, Jan. *České kolonie zámořské*. Praha: Nakladatelství spisů Jana Havlasy, 1919; CÍCVÁREK, Rudolf. *Asijské problémy a naše vystěhovalectví*. Praha: Česká grafická Unie, a. s., 1927; CÍCVÁREK, Rudolf. *Holandská východní Indie*. Díl I–III. Praha: Česká grafická Unie, a. s., 1929; CÍCVÁREK, Rudolf. *Moderní Čína, jaká vskutku je*. Praha: Sfinx, 1925.
- ↑ Felix Tauer (1893–1971), český orientalista, turkolog, íránista, studoval u Rudolfa Dvořáka a Maxe Grünerta. Habilitoval se v roce 1925, od roku 1929 učil v semináři Jana Rypky, ale návrhy na jeho jmenování profesorem byly neustále odkládány a profesorem dějin islámských zemí se stal až v roce 1945.
- ↑ Moriz Winternitz (1863–1937), český Němec, indolog, profesor filozofické fakulty německé univerzity v Praze, vedle indologie přednášel i obecnou etnologii.
- ↑ Otto Stein (1893–1942), český Němec, indolog, od roku 1935 řádný profesor filozofické fakulty německé univerzity v Praze. Díky židovskému původu nesměl od roku 1938 přednášet, v roce 1941 byl odeslán transportem do ghetta v polské Lodži, kde zemřel.
- ↑ Theodor Hopfner (1886–1946), německý klasický filolog, egyptolog, od roku 1928 působil jako řádný profesor klasické filologie na filozofické fakultě německé univerzity v Praze, řádným členem kulturního odboru Orientálního ústavu se stal v roce 1934.
- ↑ Václav Hazuka (1875–1947), český religionista, teolog a asyriolog, byl profesorem na teologické fakultě, kde přednášel semitské jazyky a asyriologii.
- ↑ Emil Franke (1880–1939), politik, poslanec a ministr (ministr železnic 1919–1920 a 1925, ministr pro zásobování lidu 1922–1925, ministr pošt a telegrafů 1924–1925 a 1929–1936, ministr školství a národní osvěty 1936–1938), soukromě se zabýval indologií.

48 MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 7, i. č. 19. Seznamy členů.

Sonnenschein²⁴, General Manager of Mining and Metallurgical Mining in Vítkovice, Rudolf Germář²⁵, Director of Ringhoffer Plant in Prague, or in the 1920s the proclaimed chairman of the Oriental Institute Egon Bondy²⁶, an industrialist, chairman of the Union of Slovak Industrialists, then from banking circles – Václav Schuster²⁷, president of the General Banking Unit in Prague, Karel Svoboda, chief executive officer of Agrární banka of Czechoslovakia, Rudolf Pilát, Director of Živnostenská banka, and of course the personalities who were at the founding of the institute, Rudolf Hotowetz and Zdeněk Fafl.

Fourteen scientists were eventually appointed as the future cultural department, seven of whom were Orientalists working at the Faculty of Arts of the Czech University – the Arabist and biblical studies scholar Alois Musil, who gave rise to the first impetus to establish the Oriental Institute, Assyriologist and Hittitologist Bedřich Hrozný, who had been at the head of the group of scientists seeking to establish the Oriental Institute as a scientific institution including comprehensive research on the Orient since 1927, the Indologists Otakar Pertold²⁸ and Vincenc Lesný²⁹, the Egyptol-

ogist František Lexa³⁰, the Arabist and Semitist Rudolf Růžička (who soon gave up his membership in the Oriental Institute due to his differences of opinion) and the Iranian Studies scholar and Turkologist Jan Rypka³¹. Two regular members worked at the Faculty of Arts of the German University – the Arabist and Semitist Adolf Grohmann³² and the Arabist Max Grünert³³. The Semitologist and theologian Ján Bakoš³⁴ from the University of Bratislava was appointed the only representative for Slovak science. Charles University geographers Jiří V. Daneš³⁵ and Václav Švambera³⁶ as well as mineralogist and geologist Václav Slavík dealt with topics related to the countries of the Orient. Jaroslav Šlemr³⁷ worked at the University of Business and his connection to the Oriental Institute was formed by his position as an executive of the export section of the Union of Industrialists and by the teaching needs of the University of Business, which also educated company representatives equipped with the languages and life and institutions of various areas.

Writers and travellers were later elected to be more active members, however, three prominent figures were among the

- ↑ Adolf Sonnenschein (1862–1939), a Czech technician and industrialist, from 1916 General Director of Mining and Metallurgical Mining in Vítkovice, from 1933 he lived in Vienna, after the Anschluss of Austria he left for Switzerland.
- ↑ Rudolf Germář (1875–1939), a Czech technician, designer of railway vehicles, studied mechanical engineering at the Czech Technical University, in 1899 he joined the Ringhoffer company in Smíchov, and in 1917 he became technical director.
- ↑ Egon Bondy (1875–1935), graduated from the Czech Technical University, participated in the management of industrial enterprises, in 1918 he became the general director of the Bratislava company Továreň na kábele, he was the chairman of the Union of Czechoslovak Industrialists.
- ↑ Václav Schuster (1871–1944), a Czech national economist and politician, lawyer. From 1900, he worked in the Prague Chamber of Commerce and Trade, in 1918 he was appointed State Secretary of the Ministry of Commerce. In 1922 he was elected chairman of the board of directors of the General Czech Banking Unity in Prague, in 1929 vice-president and in 1933 president of the board of directors of Union banka.
- ↑ Otakar Pertold (1884–1965), an Indologist, ethnologist and religionist, professor of religious studies at Charles University, he worked as a Czechoslovak consul in Mumbai in the 1920s.
- ↑ Vincenc Lesný (1882–1953), a Czech Indologist and Orientalist. In 1924 he became the first extraordinary professor of Indology at the Faculty of Arts, Charles University and in 1930 he was appointed full professor. From 1945 to 1952 he was the director of the Oriental Institute.
- ↑ František Lexa (1876–1960), founder of Czech Egyptology, from 1928 full professor of Egyptology at the Faculty of Arts, Charles University. From 1925 he led the Egyptological seminar (from 1958 he was the director of the Czechoslovak Institute of Egyptology). In 1934–1935 he held the office of Dean of the Faculty of Arts.
- ↑ Jan Rypka (1886–1968), an Orientalist, professor of Turkish and New Persian literature, in the 1920s he worked as a librarian at the Ministry of Education and National Enlightenment, in 1930 he was appointed full professor at the Faculty of Arts.
- ↑ Adolf Grohmann (1887–1977), an Austrian Semitist, in 1923 he was appointed full professor of Semitic philology and cultural history of the Near East at the German University in Prague. After 1945 he left for Innsbruck.
- ↑ Max Grünert (1849–1929), a classical philologist and Orientalist, he worked at the German University in Prague from 1877. He advocated the establishment of a seminar on Oriental philology and the building of the orientalist library.
- ↑ Ján Bakoš (1890–1967), a Slovak Semitic studies scholar and Arabist. He completed his university studies in Göttingen, Berlin, Paris and Rome. After the establishment of an independent Czechoslovakia, he worked at Comenius University in Bratislava and is considered the founder of Slovak Oriental studies.
- ↑ Jiří Viktor Daneš (1880–1928), a Czech geographer, traveller and diplomat, full professor at Charles University in Prague, founding member of the Oriental Institute.
- ↑ Václav Svambera (1866–1939), a Czech geographer, hydrologist, professor at Faculty of Arts, from 1920 Faculty of Science director of the Institute of Geography, Charles University, he was responsible for the establishment of the State Map Collection in 1920.
- ↑ Jaroslav Šlemr (1881–1937), a lawyer, in 1912 he received his habilitation at the Czech Technical University (private associate professor of general business science), in 1920 he was appointed full professor. He served as a professor at the Czechoslovak Business Academy, then at the University of Business.

orientalistů a přejmenován na správní výbor, který vedl Bedřich Hrozný, jehož zástupcem se stal Jaroslav Průšek. I nadále zůstal v činnosti post ředitele, stále reprezentovaný Vincencem Lesným. Postupná reorganizace ústavu ve vědeckou instituci znamenala obrovský přínos pro mladou generaci orientalistů, kteří by jinak, stejně jako jejich předchůdci, čekali na kariérní postup mnoho let na postech středoškolských profesorů, knihovníků či úředníků. V roce 1952, kdy Orientální ústav pod vedením Jaroslava Průška vstupoval do Československé akademie věd, zde existovalo 25 pracovních pozic, 12 vědeckých a 13 pomocných vědeckých. Význam orientalistů v Akademii je podtržen i tím, že čtyři z nich (Vincenc Lesný, Bedřich Hrozný, František Lexa a Jan Rypka) byli jmenováni zakládajícími členy akademiky a následně se ještě Jaroslav Průšek stal členem korespondentem.

Vědecký přínos kulturního odboru československé orientalistice

Orientální ústav sehrál významnou roli ve vědeckém životě orientalistů ještě před svým založením. Propojení Aloise Musila s prezidentem T. G. Masarykem, ministrem školství Josefem Šustou (profesorem obecných dějin) a Rudolfem Hotowetzem, jenž stál v čele Úřadu pro zahraniční obchod, se promítlo i do financování orientalistiky. Hospodářská politika vysokých importních a exportních cel počátku dvacátých let umožnila financovat právě i Orientální ústav. Do vítku tak rok před svým oficiálním založením dostal nejen 4 mil. Kč na základní jmění, ale též 3 mil. Kč na nákup reprezentativní budovy. Základní jmění bylo uloženo v Národním fondu Masarykově a Alois Musil byl nejprve zastáncem ukládání úroků na dobu, kdy budou moci být využity přímo na činnost ústavu. Vzhledem k neustálému oddalování řádného zahájení činnosti však souhlasil s použitím peněz na podporu československé orientalistiky. Nutno podotknout, že

velkou část z půlmilionové částky odčerpal nakonec právě Alois Musil a nemalá částka byla vydána na expedice Bedřicha Hrozného. Celkem bylo v letech 1923–1928 podpořeno deset projektů pěti orientalistů v hodnotě 508 500 Kč.⁵⁵

Alois Musil se v červnu 1923 vydal do USA, kde s podporou mecenáše Charlese Richarda Cranea⁵⁶ dojednával vydání souboru svých knih sepsaných na základě vědeckých cest podniknutých v letech 1908–1917 pod názvem *Oriental Explorations and Studies*, následně odcestoval do Londýna, kde pokračoval ve studiu literatury a archivních pramenů. Na studijní pobyty získal v roce 1923 a následně ještě v roce 1924 po 100 000 Kč. Výhodou pozice řádného profesora bylo, že na toto období obdržel zároveň placenou dovolenou ve výši svého platu, tedy 50 000 Kč, resp. 75 000 Kč.⁵⁷ Podobný scénář platil i pro následné podpory vyplacené v letech 1926 (100 000 Kč) a 1928 (60 000 Kč), kdy Alois Musil pobýval v New Yorku a dohlížel na úpravy a korektury svého díla. Z úroků ze základního jmění Orientálního ústavu obdržel celkem 360 000 Kč.⁵⁸

Dalším významným podpořeným projektem se staly expedice chetitologa Bedřicha Hrozného v Sýrii a Turecku. V letech 1924 a 1925 obdržel po 50 000 Kč a v roce 1927 získal dalších 20 000 Kč na svou vědeckou práci. Celkem tak obdržel 120 000 Kč. Jeho výpravy v první polovině dvacátých let jsou krásnou ukázkou toho, jak bylo možné využít vědecké instituce a průmyslový sektor včetně bank pro financování vědecké činnosti. Na expedice získal z různých zdrojů celkem 533 640 Kč. Podpořily ho např. Škodovy závody, Živnobanka, Vítkovické železářny či Ústřední spolek cukrovarníků.⁵⁹ Menší stipendia pak dostali egyptologové Jaroslav Černý⁶⁰ a František Lexa na podporu vědecké práce.

Paradoxně po vzniku Orientálního ústavu se již nikdy takové finanční možnosti nenaskytly. Kulturní odbor disponoval každoročně polovinou příspěvku, jenž ústav dostával od ministerstva školství a národní osvěty, a částí úroků ze základního jmění. Prvotní příspěvky ve výši 300 000 Kč se velmi rychle

⁵⁵ AKPR, fond Národní fond Masarykův, k. 5. Orientální ústav 1922–1924 a účetní knihy Orientální ústav 1925–1929.

⁵⁶ Charles Richard Crane (1858–1939), americký podnikatel, filantrop a mecenáš. Crane se mj. dlouhodobě přátelil s Masarykem, s nímž se znal již od počátku 20. století. Masaryk seznámil Musila s Cranem a s jeho pomocí vydala nakonec zmíněné Musilovy knihy American Geographical Society.

⁵⁷ V osobních spisech Aloise Musila jak na ministerstvu školství, tak v Archivu Univerzity Karlovy se bohužel nedochovaly platové výměry z této doby. V souvislosti s novým platovým zákonem z roku 1926 se dochoval přehled za rok 1925, kdy Musilův plat řádného profesora činil 50 592 Kč. Od roku 1926 to pak bylo 75 600 Kč.

⁵⁸ AKPR, fond Národní fond Masarykův, k. 5. Účetní knihy Orientální ústav 1925–1929.

⁵⁹ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta, i. č. 301, osobní spis Bedřich Hrozný. Zpráva Bedřicha Hrozného pro profesorský sbor FF UK, projednáváno dne 15. června 1926.

⁶⁰ Jaroslav Černý (1898–1970), český egyptolog, přední znalec hieratického egyptského písma, pracoval jako soukromý docent na FF UK, od roku 1946 působil jako řádný profesor v Londýně a později v Oxfordu.

school associated with the Faculty of Arts, when Rudolf Růžička offered himself, to Egon Bondy’s presidency as a representative of business circles, and finally to appreciate the great contribution of one from the important “founding fathers” Rudolf Hotowetz. Alois Musil gave up his role when he left for the USA and, despite several calls from political circles and from Rudolf Hotowetz himself, he did not return to active participation in the running of the Oriental Institute. He remained only its founding member.⁴⁹

In 1928, Rudolf Hotowetz became the first president of the Oriental Institute, Bedřich Hrozný was appointed the vice-president and Zdeněk Fafl the executive. However, for example, no representative of the Orientalists was in the board of trustees responsible for managing the funds. The following year, the institute was officially divided into two parts, and the statutes of 1931 confirmed the cultural and economic departments. The management structure has also changed. Rudolf Hotowetz became the president of the entire institute and the economic department, and Zdeněk Fafl became the executive. The cultural department was headed by Bedřich Hrozný as its president and František Lexa held the position of executive. The members of the committee were Vincenc Lesný, Jan Rypka and Moriz Winternitz (alternates: Ján Bakoš, Otakar Pertold, Felix Tauer). Thus, the Orientalists from the Czech University, along with the Indologist Moriz Winternitz from the German University, worked in the management of the institute. He became a regular member after the late Max Grünert.⁵⁰

The elections in 1938 foreshadowed the leading role of the Orientalists in the institute. Rudolf Hotowetz resigned, offered it again to Alois Musil, and after his refusal, Bedřich Hrozný became the head. The economic department remained unchanged, the cultural department was taken over by Indologists Otakar Pertold as president and Vincenc Lesný as executive. Another change came two years later, when not only was the economic department abolished, but a double Czech and German leadership was also created. In addition to Czech Orientalists, the presidium was expanded by Gerolf Coudenhove-Kalergi⁵¹, the Egyptologist Theodor Hopfner and Fran-

Otakar Pertold, Indie. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, k. 17, i. č. 637

Otakar Pertold, India. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, box 17, inv. no. 637

tišek Hummelberger⁵². Due to the fact that Czech and German Orientalists formed a very small community and cooperated together on university grounds and in the Oriental Institute, this Czech-German administration is not negatively evaluated in the sources. The same was true when the Oriental Institute

⁴⁹ On the issue of changing the leadership of the Oriental Institute, see JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. *Orientální ústav 1922–1952*. Being prepared.

⁵⁰ MÚA, A AV ČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 3. inv. no. 12. Leadership of the Oriental Institute.

⁵¹ Gerolf Coudenhove-Kalergi (1896–1978), he came from a diplomat’s family, his mother was Japanese, he studied law, until 1941 he worked as a secretary at the Japanese Embassy in Prague, at the Oriental Institute he worked as a Japanese teacher, and briefly worked at its presidium.

⁵² František Hummelberger (1863–1967), an engineer, he worked in Poldina smelter, in 1914 he developed stainless steel, in 1932–1945 he became general director.

Korespondence Orientálního ústavu s firmou Waldes a spol. ohledně umístění stipendistů v zahraničí, 19. 6. 1930. MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1918–1952, k. 13, i. č. 39

Correspondence between the Oriental Institute and Waldes and Co. concerning the placement of stipend holders abroad, 19 June 1930. MÚA, A AV ČR, Oriental Institute 1918–1952, box 13, inv. no. 39

ztenčily až na pětinu v souvislosti s hospodářskou krizí a postupným vystřízlivěním exportních kruhů, u nichž Orient ztrácel na přitažlivosti.

Jediné placené místo v Orientálním ústavu bylo místo úřednické, v jeho kanceláři. Plány na velký vědecký ústav, který by byl schopen zaměstnat orientalisty marně čekající na svou příležitost na filozofických fakultách, skončily dříve, než začaly. Ústav se tak stal důležitou platformou spojující univerzitní profesory s jejich kolegy pracujícími na středních školách, v knihovnách či na úřednických postech na ministerstvech, platformou propojující českou a německou vědu. Budova Lobkovického paláce, jejíž adaptace byla kompletně dokončena téměř po deseti letech od vydání zákona o vzniku Orientálního ústavu, poskytovala vědcům pracovny, sály pro přednášky a výuku jazyků a postupně budovanou cennou knihovnu se studovnou, jež byla otevřená též veřejnosti. Význam knihovny pro vědeckou práci nejlépe vystihují základní statistická data, v roce 1929 měla k dispozici 11 knih ve 106 svazcích, v roce 1937 již 4161 knih v 6753 svazcích a 259 různých periodik v kulturním a hospodářském odboru a jednotlivých sdruženích. Vedle knihovny mělo být vybudováno též muzeum, jež by vystavovalo jak předměty zakoupené, tak získané darem od cestovatelů a orientalistů, kteří měli v mnohem větší míře cestovat do zahraničí na konference či na delší studijní cesty. Tento koncept zůstal pouze v plánech a Orientální ústav vytvořil v meziválečné době jen malou sbírku omezenou na příležitostné nákupy a dary. Podařilo se zakoupit ostraka, papýry, orientální rukopisy a filmy, František Lexa daroval ústavu staroegyptské pazourkové nástroje, které přivezl ze své cesty po Egyptě v roce 1931, Bedřich Hrozný přenechal do sbírky fotografie a otisky hieroglyfů přivezené z cesty v roce 1934.⁶¹

Vydavatelská činnost ústavu se stala základní a nejdůležitější pro vědeckou práci orientalistů, a to především pro ty, kteří by bez institucionálních vazeb své studie a díla jen těžko dostávali do tisku v zahraničí. Texty obsahovaly nápisy v různých jazycích, bylo třeba vysázet egyptské hieroglyfy či klínové písmo a jejich přepisy do latinky se rovněž neobešly bez speciálních znaků pořízovaných pro tiskárnu nákladem Orientálního ústavu. Vědecká řada *Monografií Archivu orientálního* vycházela pod záštitou Jana Rypky. Finance byly čerpány z publikačního fondu⁶², jenž vznikl v roce 1930 na počest 80. narozenin prezidenta T. G. Masaryka, a z výtěžku z prodaných výtisků. V meziválečné době jich bylo

61 Seznam předmětů k roku 1937: ostraka 108 ks, hieroglyfické otisky 21 ks v 79 částech, orientální rukopisy 122 sv. (perské, turecké, arabské), štočky 715 ks, staroegyptské pazourkové nástroje 115 ks, papýry 691 ks, 490 zlomků, numismatické předměty 19 ks, filmy 2 ks (Port O'Call a Spalování mrtvol v Indii), mapy 75 ks, fotografie 108 ks, gramofonové desky 16 ks. LESNÝ, Vincenc, FAFL, Zdeněk (eds.). *Věstník Orientálního ústavu v Praze za desetiletí 1929–1938*. Praha: Orientální ústav, 1938, s. 76–77.

62 V roce 1930 byly na počest 80. narozenin prezidenta T. G. Masaryka založeny stipendijní a publikační fond. Slavnostní valné shromáždění dne 6. 3. 1930 zvolilo T. G. Masaryka čestným členem Orientálního ústavu (tedy v předvečer jeho narozenin). Každý fond disponoval částkou 200 000 Kč a v roce 1937 bylo na počest úmrtí prezidenta do každého fondu uvolněno dalších 10 000 Kč. Hlavním úkolem stipendijního fondu byla podpora pro usazení mladých československých obchodníků v zemích Orientu.

joined the Reinhard Heydrich Stiftung⁵³ in 1943 and was headed by Adolf Grohmann, a founding member who had worked for the institute for more than fifteen years.

The post-war developments were already moving more scientifically. Bedřich Hrozný was still the president, although at the time already rather emeritus, Vincenc Lesný became the director and although variously renamed committees lost their original power right after the 1946 election, when the new leadership and statutes failed to succeed, another generation of Orientalists, led by sinologist and Japanese scientist Jaroslav Průšek⁵⁴, gradually came to the fore. In March 1948, an action committee was established, headed by Jaroslav Průšek. It was gradually expanded by the pre-war generation of Orientalists and renamed the Administrative Committee, which was headed by Bedřich Hrozný and his deputy became Jaroslav Průšek. Vincenc Lesný remained in the position of director as the activity of the post of director continued to exist. The gradual reorganisation of the institute into a scientific institution meant a huge benefit for the young generation of Orientalists, who would otherwise, like their predecessors, wait for many years in the positions of high school teachers, librarians or officials. In 1952, when the Oriental Institute under the leadership of Jaroslav Průšek entered the Czechoslovak Academy of Sciences, it had 25 paid positions, 12 researchers and 13 assistant researchers. The importance of Orientalists in the Academy is underlined by the fact that four of them (Vincenc Lesný, Bedřich Hrozný, František Lexa and Jan Rypka) were appointed founding members of the Academy and subsequently Jaroslav Průšek became a corresponding member.

53 Reinhard Heydrich Stiftung – The Reinhard Heydrich Foundation was founded in 1942 as a foundation for scientific research. Its official task was to research the national, cultural, political and economic conditions of Bohemia and Moravia and the peoples of Eastern and Southeast Europe.

54 Jaroslav Průšek (1906–1980), a Czech sinologist and Japanologist, spent several years studying in Japan and China, taught Japanese and Chinese from 1937 at the People's College in Zlín and at the Oriental Institute. In 1945 he founded the Department of Philology and History of the Far East at FF UK, in 1948 he became a full professor of Chinese and Japanese language. In 1952 he was appointed the director of the Oriental Institute.

55 AKPR, fond Masaryk National Fund, box 5. Oriental Institute 1922–1924 and Accounting books of the Oriental Institute, 1925–1929.

56 Charles Richard Crane (1858–1939), an American businessman, philanthropist and patron. Among other things, Crane has long been friends with Masaryk, with whom he has known since the beginning of the 20th century. Masaryk introduced Musil to Crane and, with his help, published Musil's finally mentioned books through the American Geographical Society.

57 Unfortunately, salary assessments from this period have not been preserved in Alois Musil's personal files, both at the Ministry of Education and at the Charles University Archives. In connection with the new salary law in 1926, an overview was preserved for 1925, when Musil's regular salary was CZK 50,592. According to the new law from 1926, then CZK 75,600.

The scientific contribution of the cultural department for Czechoslovak Oriental Studies

The Oriental Institute played an important role in the scientific life of Orientalists even before its founding. The connection between Alois Musil and President Tomáš G. Masaryk, the Minister of Education Josef Šusta (professor of General History) and Rudolf Hotowetz, who headed the Office for Foreign Trade, was reflected in the financing of Oriental Studies. The economic policy of high import and export duties in the early 1920s made it possible to finance, for example, the Oriental Institute. Thus, a year before its official establishment, it received not only CZK 4 million in registered capital, but also CZK 3 million in the purchase of a demonstrative building. The registered capital was deposited in the Masaryk National Fund and Alois Musil was first a supporter of interest for a period when they can be used directly for the institute's activities. Due to the constant delay in the proper start of operations, he agreed to use the money to support Czechoslovak Oriental Studies. It should be noted that a large part of the half-million amount was eventually drawn by Alois Musil and a considerable amount was spent on Bedřich Hrozný's expeditions. A total of ten projects by five Orientalists worth CZK 508,500 were supported in 1923–1928.⁵⁵

Alois Musil set out for the USA in June 1923, where with the support of the patron Charles Richard Crane⁵⁶ he finished the negotiations for the publication of a collection of his books from the scientific journeys undertaken in 1908–1917 *Oriental Explorations and Studies*, and for London, where he continued in the study of the literature and archival sources. He received CZK 100,000 for study stays in 1923 and subsequently in 1924. The advantage of the position of full professor was that for this period he also received paid leave in the amount of his salary, i.e., CZK 50,000 or CZK 75,000⁵⁷. A similar scenario applies to follow-on aid paid in

Jaroslav Průšek s kolegy v Orientálním ústavu, 50. léta. MÚA, A AV ČR, fond Augustin Palát, neuspořádáno

Jaroslav Průšek with his colleagues at the Oriental Institute, 1950s. MÚA, A AV ČR, fond Augustin Palát, unorganised

mladší generace orientalistů, aby jim bylo umožněno věnovat se vědecké práci.

Vzdělávací činnost Orientálního ústavu se skládala z několika typů přednášek. Ve schůzích odborů probíhaly přednášky vědecké, jež seznamovaly s prací českých i zahraničních orientalistů, se studijními pobyty či s expedicemi. Dále probíhaly přednášky pro veřejnost a přednáškové kurzy, jež zahrnovaly informace o orientálních zemích určitého jazykového okruhu, často přednášené v angličtině. Rovněž probíhala výuka orientálních jazyků. Dle koncepce Rudolfa Růžičky zahrnovala výuka živé orientální jazyky, a tím doplňovala lingvistické přednášky na filozofické fakultě, kde se přednášela zprvu pouze arabština a díky Rudolfu Dvořákovi též čínština. Ve třicátých letech se vyučovala dle zájmu posluchačů arabština, turečtina, hindština, japonština, čínština (poslední dva zmiňované jazyky vyučoval

po určitou dobu rodilý mluvčí, po návratu ze studijních pobytů v Číně a Japonsku Jaroslav Průšek) a od roku 1938 též perština. Kurzy byly částečně placené a posluchači byli rozděleni do dvou až třech úrovní dle dosažených znalostí. Po vypuknutí druhé světové války a uzavření vysokých škol získaly jazykové kurzy mnohem širší rozměr. Výuka měla velmi vysokou úroveň, vedli ji především profesori z univerzit a rodilí mluvčí a Orientální ústav se stal jediným centrem české orientalistiky, kde se mohla nejen vzdělávat, ale též uplatnit nastupující mladá generace orientalistů.⁶⁶

Zatímco ve školním roce 1938/1939 probíhala výuka 6 jazyků ve 12 třídách a přednášely se hospodářské a politické reálie vztahující se k zemím Orientu (většinou tato výuka probíhala v angličtině, ale pokud se týkala francouzské severní Afriky, tak ve francouzštině, za války se většinou přednášely japonské nebo

in seven volumes and five were prepared for printing, probably the most famous being the four parts documenting inscriptions written in Hittite hieroglyphs by Bedřich Hrozný⁶³. The more popularly tuned books were published as an ensemble called the Oriental Library under the direction of Otakar Pertold. It is worth mentioning the book by Irena Lexová, daughter of Professor Lexa, about ancient Egyptian dance⁶⁴, published in Czech and English. Due to financial cuts, only three books were published. *Archiv orientální*, edited by Bedřich Hrozný, became the first Orientalist journal to be published in the Czech lands, or in Czechoslovakia, and served as a platform for domestic and foreign Orientalists, because since its inception, studies were published in it only in foreign language versions – German, English, and French. Last but not least, the publication of language textbooks also began in the interwar period. In 1930, a textbook of Hindi by Otakar Pertold was published in a series of *Language Handbooks of the Oriental Institute* and in 1939 a textbook of Japanese by Vlasta and Jaroslav Průšek and a textbook of Persian by Jan Rypka).⁶⁵

Travel stipends and study grants for the Orientalists' own scientific work, who went abroad to scientific congresses to study in libraries and archives, to acquire study material, etc., formed only a very small part of the cultural department's budget. If we look at the expenditures of the Oriental Institute, we find that the economic department placed a great emphasis on stays abroad, while the cultural ones focused more on financing the publication of the Orientalists' scientific works. For comparison, the costs of *Archiv orientální* and its series of monographs climbed to CZK 890,000 by 1939, and funding for trips abroad reached CZK 115,000. These were rather small subsidies in the amount of CZK 5,000–15,000. For example, František Lexa received CZK 15,000 for a trip to Egypt in two parts in 1930 and 1931, Otto Stein received a tenth of the original CZK 100,000 in 1931 for a trip to India, Otakar Pertold CZK 45,000 in three instalments for a trip to India. Jaroslav Průšek CZK 15,000 to study in Japan and China (allowed for 1932, he received the same amount from the Economic Department), and Bedřich Hrozný CZK 5,000 to

travel to Turkey in 1934. During the war, these funds were distributed as rewards mainly to the younger generation of Orientalists to enable them to pursue scientific work.

The educational activities of the Oriental Institute consisted of several types of lectures. Scientific lectures took place at department meetings, which introduced the work of Czech and foreign Orientalists, study stays and expeditions. There were also lectures for the public and lecture courses, which included information about the oriental countries of a certain language group, often taught in English. Oriental languages were also taught. According to Rudolf Růžička's conception, the teaching included living oriental languages and thus complemented linguistic lectures at the Faculty of Arts, where at first only Arabic was taught and, thanks to Rudolf Dvořák, also Chinese. In the 1930s, Arabic, Turkish, Hindi, Japanese, and Chinese were taught according to the students' interests (the last two languages mentioned were taught for some time by a native speaker; after returning from study stays in China and Japan, they were taught by Jaroslav Průšek) and from 1938 also in Persian. The courses were partially paid and students were divided into two to three levels according to their knowledge. After the outbreak of World War II and the closure of universities, language courses gained a much broader dimension. The teaching was of a very high standard, lessons were conducted mainly by university professors and native speakers and the Oriental Institute became the only centre of Czech Oriental Studies where the upcoming young generation of Orientalists could not only be educated, but also apply themselves.⁶⁶

Whereas in the academic year 1938/1939, 6 languages were taught in 12 classes and economic and political life and institutions related to the countries of the Orient were taught (mostly in English, but if about French North Africa, in French, during the war, mostly Japanese or Indian life and institutions were taught)⁶⁷. Bengali and Sanskrit began to be taught a year later, and from the academic year 1942/1943 there was conversation with a native speaker in Egyptian, Syrian and Moroccan Arabic (Egyptian and Moroccan Arabic were taught in German) and

63 HROZNÝ, Bedřich. *Les Inscriptions Hittites Hiéroglyphyques*. Vol. I–IV. Praha: Orientální ústav, 1933–1937.

64 LEXO VÁ, Irena. *O staroegyptském tanci*. Praha: Orientální ústav, 1930. The English version came out in 1935.

65 PERTOLD, Otakar. *Učebnice hindustání pro školy i samouky se zvláštním zřetelem k potřebám obchodníků, konsulárních úředníků a turistů*. Praha: Orientální ústav, 1930; PRŮŠKOVÁ, Vlasta, PRŮŠEK, Jaroslav. *Učebnice hovorové japonštiny*. Praha: Orientální ústav, 1939; TOLAR, Jan, PANZ, Adolf. *Slovníček hindustánsko-český a česko-hindustánský k učebnici Otakara Pertolda*. Praha: Orientální ústav, 1941; RYPKA, Jan. *Příručka perštiny do kapsy*. Praha: Orientální ústav, 1939.

66 On the teaching of Oriental languages, see JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. The Origins of the Czechoslovak Oriental Languages School. The Oriental Institute in Prague during the Second World War. *Central Europe*, 2020, Vol. 18, Issue 2, pp. 74–88.

67 MŮA, A AV ČR, box 15, inv. no. 45. Other issues and promotion of the School of Oriental Languages. And then box 14, inv. no. 42. Meetings of teachers of the School of Oriental Language and language courses. Minutes of the meeting of the scientific-educational commission on 18 June 1938.

66 K výuce orientálních jazyků viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. The Origins of the Czechoslovak Oriental Languages School. The Oriental Institute in Prague during the Second World War. *Central Europe*, 2020, roč. 18, č. 2, s. 74–88.

indické realie),⁶⁷ o rok později se začaly přednášet ještě bengálština a sanskrt. Od školního roku 1942/1943 probíhala konverzační cvičení s rodilým mluvčím v egyptské, syrské a marocké arabštině (egyptská a marocká arabština se přednášela německy) a německé kurzy japonštiny, čínštiny, turečtiny (a od roku 1944 též hindštiny), později přibyla ještě uzbečtina a malajština. V průměru se tak vyučovalo 8–11 jazykům a v roce 1945 fungovalo celkem 34 tříd se 169 žáky.⁶⁸ Lektori, tedy z velké části profesoři zavřených vysokých škol a mladí orientalisté, byli placeni Orientálním ústavem, v jehož prostorách se kurzy konaly. Vzhledem k tomu, že vysokoškolští profesoři pobírali za války jen základní plat, stala se odměna za kurzy vítaným příjmem. Podobně např. Jaroslav Průšek, který se těsně před válkou vrátil ze studijních pobytů v Japonsku a v Číně a pro něž se nepodařilo prosadit stolicí na univerzitě, se dokázal během válečných let udržet v oboru díky výuce jazyků a vědecké podpoře od Orientálního ústavu.⁶⁹

Rozvoj a směřování československé orientalistiky byly neoddělitelně spjaty s Orientálním ústavem. Profesoři české i německé univerzity se stali jeho řádnými členy, působili v jeho vedoucích funkcích a od úplných počátků spolurozhodovali o podobě jeho zaměření, složení členů i vedení. Podpora vědecké práce, financování nákladných monografií i vydávání obsáhlých studií představovaly doplnění opory, jež se orientalistům dostávala od univerzity v podobě zázemí a platu. Orientální ústav se stal vědeckou platformou propojující univerzitní i neuniverzitní vědu, stejně jako vědu českou i německou. To se potvrdilo i v době druhé světové války, kdy česko-německé vedení spolupracovalo na udržení ústavu v chodu a kdy byl pod vedením Adolfa Grohmanna ústav jen volně přidružen k Reinhard Heydrich Stiftung. Nadále tak mohl disponovat vlastním rozpočtem, pořádat jazykové kurzy a až do roku 1944 vydávat časopis *Archiv orientální*. I když byl ústav posléze donucen opustit Lobkovický palác, získal náhradní prostory v Lázeňské ulici, kde nakonec zůstal i po válce. Po roce 1945 proběhla postupná proměna Orientálního ústavu v instituci vědeckou, s placenými pozicemi pro orientalisty, a pod vedením Jaroslava Průška došlo v roce 1952, resp. 1953 k jeho včlenění do Československé akademie věd.

67 MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 15, i. č. 45. Ostatní záležitosti a propagace Školy orientálních jazyků. A dále k. 14, i. č. 42. Porady lektorů Školy orientálních jazyků a jazykových kurzů. Zápis o schůzi vědecko-výchovné komise 18. 6. 1938.

68 MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 14, i. č. 42. Porady lektorů Školy orientálních jazyků a jazykových kurzů. Zápis o schůzi lektorů 18. 9. 1940 a dále k. 11, i. č. 33. Výroční zpráva Orientálního ústavu 1940–1944 a k. 15, i. č. 45. Ostatní záležitosti a propagace Školy orientálních jazyků.

69 JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Nástup nové generace orientalistů. Proměny Orientálního ústavu v letech 1938–1946. In NOVÁKOVÁ, Tamara, DEVÁTÁ, Markéta, KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Mezi Čechy a Němci, mezi vědou a životem. K počtě historičky Aleny Miškové*. Praha: MÚA AV ČR, 2020, s. 157–176.

German courses in Japanese, Chinese, Turkish (and from 1944 also Hindi), later in Uzbek and Malay. On average, 8–11 languages were taught and in 1945 there were a total of 34 classes with 169 students.⁶⁸ The lecturers, i.e., mostly professors of closed universities and young Orientalists, were paid by the Oriental Institute, on the premises of which the courses took place. Due to the fact that university professors received only a basic salary during the war, the payment for the courses became a welcome income. Similarly, Jaroslav Průšek, who returned from study stays in Japan and China just before the war and failed to establish a chair at the university, managed to stay in the field during the war thanks to language teaching and scientific support from the Oriental Institute.⁶⁹

The development and direction of Czechoslovak Oriental Studies were inextricably linked with the Oriental Institute. The professors of the Czech and German Universities became its regular members, worked in leading positions and from the very beginning they participated in the form of its focus, composition of members and management. The support of scientific work, the financing of expensive monographs and the publication of extensive studies were a supplement to the support that Orientalists received from the university in the form of basic facilities and salary. The Oriental Institute became a scientific platform connecting university and non-university science, as well as Czech and German science. This manifested itself especially during the Second World War, when the Czech and German leadership cooperated in keeping the institute in operation, and subsequently, under the leadership of Adolf Grohmann, the institute was only freely affiliated with the Reinhard Heydrich Stiftung. It still had its own budget, could organize language courses, and until 1944 it published the journal *Archiv orientální*. Although the institute was later forced to leave Lobkowicz Palace, it gained replacement premises in Lázeňská Street, where it eventually remained after the war. After 1945, there was a gradual transformation of the Oriental Institute into a scientific institution, with paid positions for Orientalists, and under the leadership of Jaroslav Průšek it joined the Czechoslovak Academy of Sciences in 1952 or rather 1953.

68 MÚA, A AV ČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 14, inv. no. 42. Meetings of teachers of the School of Oriental Languages and language courses. Minutes of the meeting of lecturers on 18 September 1940 and further box 11, inv. no. 33. Annual Report of the Oriental Institute 1940–1944 and box 15, inv. no. 45. Other issues and promotion of the School of Oriental Languages.

69 JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Nástup nové generace orientalistů. Proměny Orientálního ústavu v letech 1938–1946. In NOVÁKOVÁ, Tea, DEVÁTÁ, Markéta, KOSTLÁN, Antonín. *Mezi Čechy a Němci, mezi vědou a životem. K počtě historičky Aleny Miškové*. Praha: MÚA AV ČR, 2020, pp. 157–176.

Pokus Československa o vybudování diplomatické a hospodářské infrastruktury v Orientu

Adéla Jůnová Macková

Vladimír Fric

Miloš Kobra

Cyril Dušek

Karel Pergler

Rozpad Rakousko-Uherska a vznik nástupnických států po první světové válce přinesl nové politické reprezentaci mnoho nelehkých úkolů při upevňování vnitřních i vnějších pozic Československa. Ve dvacátých letech stálo před nelehkým úkolem vybudovat úplně novou síť zahraničních zastupitelských úřadů po celém světě.¹ Československo na Blízkém ani Dálném východě nehrálo v té době žádnou velkou politickou roli. Úloha konzulátů a vyslanectví spočívala především v hospodářské agendě, která narůstala zejména ve třicátých letech v souvislosti s přesunem části československého zahraničního obchodu do zámořských zemí.

Karel Pergler

Budování diplomatické infrastruktury v Orientu

Prvním úřadem ustaveným na Blízkém východě byl tzv. Úřad delegáta ČSR v Istanbulu, kterého se v roce 1919 ujal Vladimír Fric². Od ledna 1926 mělo Československo vyslanectví v Ankaře pod vedením Miloše Kobra³. V Egyptě byl založen konzulát v Alexan-

drii v roce 1922 a o rok později byl Cyril Dušek⁴ jmenován prvním československým vyslancem v Káhiře. Libanon, Sýrie, Palestina a Irák byly v meziválečné době územími, která pro československý export nehrála příliš velkou roli, a zájmy Československa tam reprezentovaly pouze zastupitelské úřady na úrovni honorárních konzulátů a konzulátů, resp. generálních konzulátů, které sloužily více státům. V Teheránu byl zřízen konzulát až v roce 1927, v roce 1931 byl povýšen na vyslanectví. To vedl jako chargé d’affaires Miroslav Schubert⁵.

Na Dálném východě vznikly v roce 1919 úřady plnomocníků v Číně a v Japonsku, a to v souvislosti s přítomností československých legionářů. Diplomatické zastoupení v Tokiu zahájilo činnost v roce 1920 pod vedením vyslance Karla Perglera⁶ a v roce 1924 v Pekingu, kde ovšem Karel Halla⁷ působil jen jako zplnomocněný delegát, a teprve v roce 1930 byly navázány diplomatické styky na úrovni vyslanectví. V roce 1920 byl nově založen generální konzulát v indické Bombaji, jehož prvním vedoucím se stal československý indolog a religionista Otakar Pertold⁸. Rozmístění zastupitelských úřadů a převaha konzulárního zastoupení

- ↑ Viz DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. I. díl. Praha: Academia, 2012, s. 31–63; DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. II. díl. Praha: Academia, 2013; JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JŮN, Libor (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*. Praha: Scriptorium, 2020 (dále: JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*); JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JŮN, Libor, HAVLŮJJOVÁ, Hana. *S diplomatem v Orientu. Cyril a Pavla Duškovi v Egyptě (1922–1924)*. Praha: Scriptorium, 2015; NOVÁK, Petr. *Počátky československo-tureckých vztahů 1918–1926*. Rigorózní práce FF UK, Praha, 2006; KLUSOŇ, Tomáš. *Československo-arabské vztahy v meziválečném období. Politické a hospodářské vztahy meziválečného Československa k arabským zemím Blízkého východu*. Diplomová práce FF UK. Praha, 2010; BAKEŠOVÁ, Ivana. *Československo a Čína 1918–1949*. Praha: HŮ AV ČR, 1997; SKŘIVAN, Aleš. *Československý vývoz do Číny 1918–1992*.
- ↑ Vladimír Fric (1891–1979), vystudoval konzulární akademii ve Vídni, poté působil v diplomatické službě, v roce 1919 působil jako delegát v Istanbulu, v letech 1926–1932 jako konzul v Jeruzalémě a 1934–1939 jako chargé d’affaires en pied na vyslanectví v Teheránu (zároveň měl v gesci též Irák).
- ↑ Miloš Kobr (1878–1953), vystudoval konzulární akademii ve Vídni, poté působil v diplomatické službě v Číně, Argentině a po roce 1918 též jako vyslanec v Turecku (v letech 1926–1932).
- ↑ Cyril Dušek (1881–1924), vystudoval práva na české univerzitě, poté se živil jako redaktor a od roku 1920 působil v diplomatické službě, stal se vyslancem ve Švýcarsku, avšak ze zdravotních důvodů byl přeložen do Egypta jako generální konzul a posléze vyslanec.
- ↑ Miroslav Schubert (1895–1991), vystudoval konzulární akademii ve Vídni, poté působil v diplomatické službě v Evropě, po roce 1918 byl konzulem v New Yorku, Washingtonu a Chicagu, 1921–1926 v Rio de Janeiro a v letech 1927–1932 konzulem a následně chargé d’affaires en pied na vyslanectví v Teheránu.
- ↑ Karel Pergler (1882–1954), vystudoval práva, působil jako advokát, v roce 1918 se stal prvním diplomatickým zástupcem ve Washingtonu, v letech 1920–1921 byl vyslancem v Japonsku, podílel se na navázání obchodních styků s Dálným východem. Od roku 1923 žil trvale v USA.
- ↑ Karel Halla (1876–1939), vystudoval konzulární akademii ve Vídni, poté působil v diplomatické službě v Evropě a v letech 1903–1907 v Teheránu, po roce 1918 byl delegátem v Belgii, 1920–1922 chargé d’affaires ve Washingtonu, 1924–1928 vyslancem v Číně a následně do roku 1931 v Japonsku a 1935–1937 v Turecku.
- ↑ Otakar Pertold (1884–1965), indolog, etnolog a religionista, první profesor religionistiky na Univerzitě Karlově, ve 20. letech 20. století působil jako československý konzul v Bombaji.

The attempt of Czechoslovakia to build diplomatic and economic infrastructures in the Orient

Adéla Jůnová Macková

Vladimír Fric

Miloš Kobr

Cyril Dušek

Karel Pergler

The disintegration of Austria-Hungary and the emergence of successor states after the First World War brought the new political representations many difficult tasks in consolidating the internal and external positions of Czechoslovakia. In the 1920s, Czechoslovakia faced the difficult task of building a completely new network of embassies.¹ Czechoslovakia did not play any large political role at that time in the Near or Far East. The role of consulates and embassies lay mainly in the economic agenda, which grew especially in the 1930s in connection with the transfer of part of Czechoslovak foreign trade to overseas countries.

Karel Pergler

Establishment of diplomatic infrastructure in the Orient

Karel Pergler

The first office established in the Middle East was the so-called Czechoslovak Delegate’s Office in Istanbul, which was taken over in 1919 by Vladimír Fric². From January 1926, Czechoslovakia had an embassy in Ankara under the leadership of Miloš Kobr³. A consulate was established in Alexandria in Egypt in 1922, and

a year later Cyril Dušek⁴ was appointed the first Czechoslovak ambassador in Cairo. In the interwar period, Lebanon, Syria, Palestine and Iraq were territories that did not play a very large role for Czechoslovak export and the interests of Czechoslovakia were represented there only by representative offices on the level of honorary consulates and consulates, or general consulates, which included more states. A consulate was established in Teheran, Iran only in 1927, it was raised to an embassy in 1931. It was led by Miroslav Schubert⁵ as its chargé d’affaires.

Plenipotentiary offices were established in the Far East in 1919 in China and Japan in connection with the presence of Czechoslovak legionaries. The diplomatic mission in Tokyo began operations in 1920 under the leadership of Ambassador Karel Pergler⁶ and in 1924 in Beijing, where Karel Halla⁷ acted only as an authorized delegate and diplomatic relations were established at the embassy level only in 1930. In 1920, the Consulate General of India was newly established in Mumbai, the first leader of which became the Czechoslovak Indologist and Religious Studies scholar Otakar Pertold⁸. The location of embassies and

- ↑ See DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. I. díl. Praha: Academia, 2012, pp. 31–63; DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Vol. II. Praha: Academia, 2013; JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JŮN, Libor (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*. Praha: Scriptorium, 2020 (hereinafter: JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*); JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JŮN, Libor, HAVLŮJJOVÁ, Hana. *S diplomatem v Orientu. Cyril a Pavla Duškovi v Egyptě (1922–1924)*. Praha: Scriptorium, 2015; NOVÁK, Petr. *Počátky československo-tureckých vztahů 1918–1926*. Viva voce work. Ústav světových dějin FF UK. Praha, 2006; KLUSOŇ, Tomáš. *Československo-arabské vztahy v meziválečném období. Politické a hospodářské vztahy meziválečného Československa k arabským zemím Blízkého východu*. Diploma thesis. Ústav světových dějin FF UK. Praha, 2010; BAKEŠOVÁ, Ivana. *Československo a Čína 1918–1949*. Praha: HŮ AV ČR, 1997; SKŘIVAN, Aleš. *Československý vývoz do Číny 1918–1992*. Praha: Scriptorium, 2009 (hereinafter: SKŘIVAN, A. *Československý vývoz do Číny 1918–1992*).
- ↑ Vladimír Fric (1891–1979), graduated from the Consular Academy in Vienna, then worked in the diplomatic corps, in 1919 as a delegate in Istanbul, from 1926 to 1932 as consul in Jerusalem and from 1934 to 1939 as chargé d’affaires en pied at the embassy in Tehran (it also represented Iraq).
- ↑ Miloš Kobr (1878–1953), graduated from the Consular Academy in Vienna, then worked in the diplomatic service in China, Argentina and after 1918 also as an ambassador to Turkey in 1926–1932.
- ↑ Cyril Dušek (1881–1924), studied law at the Czech University, then worked as an editor, and from 1920 in the diplomatic corps, became an ambassador to Switzerland, for health reasons he was transferred to Egypt as consul general and later ambassador.
- ↑ Miroslav Schubert (1895–1991), graduated from the Consular Academy in Vienna, later worked in the diplomatic corps in Europe, after 1918 he served as the consul in New York, Washington and Chicago, 1921–1926 in Rio de Janeiro and in 1927–1932 as consul and then chargé d’affaires en pied at the embassy in Teheran.
- ↑ Karel Pergler (1882–1954), finished his studies in law, worked as a lawyer, in 1918 he became the first diplomatic representative in Washington, in 1920–1921 he was an ambassador to Japan, he participated in establishing trade relations with the Far East. From 1923 he lived permanently in the USA.
- ↑ Karel Halla (1876–1939), graduated from the Consular Academy in Vienna, then worked in the diplomatic corps in Europe and in 1903–1907 in Teheran, after 1918 as a delegate in Belgium, 1920–1922 as chargé d’affaires in Washington, from 1924 to 1928 he served as an ambassador in China and then until 1931 in Japan and from 1935 to 1937 in Turkey.
- ↑ Otakar Pertold (1884–1965), an Indologist, ethnologist and religious studies scholar, the first professor of religion at Charles University, he worked as a Czechoslovak

především v oblasti Blízkého východu poukazují na to, že hlavně ve dvacátých letech nebyly československé vztahy s těmito státy příliš rovinuté. Navazování diplomatických styků a uzavírání politických a hospodářských smluv většinou souviselo s nějakým dalším vnějším faktorem. Tak např. rušení kapitulací íránským šáhem Rezou Pahlavím znamenalo zvýšení celních poplatků pro všechny státy, jež neuzavřely obchodní smlouvu ve lhůtě jednoho roku. Velmi složitě se vedla Miroslavu Schubertovi z pozice konzula jednání o zbrojních dodávkách ve chvíli, kdy vyslanci dalších zainteresovaných států, jako byla Belgie či Německo, měli k šáhovi mnohem rychlejší a snadnější přístup. Podobně v Egyptě byl Cyril Dušek posledním evropským konzulem v Káhiře. Egypt a Turecko byly navíc důležité země pro svou strategickou polohu stejně jako Japonsko a Čína.

Hlavním úkolem zastupitelských úřadů bylo informovat o politické a hospodářské situaci jednotlivých zemí a pomáhat s rozvojem exportních možností pro československé firmy. To se stalo důležitou náplní práce vyslanectví a konzulátů v mnoha zemích Blízkého i Dálného východu, kde se teprve v době založení zastupitelského úřadu začalo dařit propagovat československé výrobky. Především za vývozem zbraní do Turecka, Íránu a Číny stálo složitě vyjednávání československých úředníků a následně zbrojařských firem, jako byly Českomoravská Kolben-Daněk, Škodovy závody a Zbrojovka Brno.⁹ Mezi další úkoly patřila též např. starost o vystěhovaleckou komunitu, o Čechoslováky pracující v zahraničí či propagace Československa. Úřady disponovaly filmy, fotografiemi a reklamními letáky československých firem, lázní či kulturních památek, iniciovaly publikování novinových článků o Československu a rovněž se staraly o oficiální návštěvy, jako byla např. cesta prezidenta T. G. Masaryka¹⁰ do Egypta a Palestiny (Izraele) v roce 1927.

Hledání cest na orientální trhy

Československý stát se od počátku snažil zajistit si vlastní spojení i s trhy zámořských zemí. Výbudování infrastruktury zastupitelských úřadů, sítě poboček, vazeb na místních komisionářské firmy či systému pravidelného vysílání odborníků si vyžádalo téměř celé meziválečné období. První větší průzkumy zámořských trhů byly realizovány legionáři. Vznik Legiobanky a jejího prvního koncernového podniku Centrokomise byl zpočátku směřován k získání chybějících surovin. V rámci tzv. surovinové akce byly zakládány nové pobočky na Dálném východě a prováděn průzkum oblastí pro nákup surovin a uplatnění československého zboží.¹¹ Výpravy legionářů na Kamčatku, Borneo či do Japonska inicioval zástupce československé Národní rady na Sibiři a později politický důvěrník Československé republiky na Rusi dr. Václav Girsa¹². Jednou z takovýchcto akcí byla i výprava do Turkestánu realizovaná v roce 1920¹³, kterou vedl Josef Hříbek¹⁴, major československých legií. Vzhledem k politické situaci a probíhajícím bojům se členové vyslané skupiny nakonec dostali do Íránu (resp. Persie, do roku 1935). Povědomí o této cestě a hospodářsko-politickém průzkumu máme především díky knize Josefa Hříbka *V zemi lva a slunce. Črty z cest napříč Persií*.¹⁵ Hlavní úkoly této a podobných legionářských výprav výstižně shrnuje Hříbkova zpráva adresovaná V. Girsovi: *„Úkolem naší výpravy bude: 1. Šíření známosti o republice Československé v Orientu (v přístavech a důležitých městech). Svět musí se dozvědětí o příležitostech obchodních, o vyspělosti našeho národa, o znamenitostech naší republiky atd. Vezeme [s] sebou celou kolekci různých fotografií, brožur vydaných na anglickém a francouzském jazyku. V jednotlivých městech budeme uveřejňovati články novinářské týkající se našeho života, budeme seznamovati Orient s našimi lidmi, s našimi výrobky*

the predominance of consular representations, especially in the Middle East, show the little importance of Czechoslovak relations with these states, especially in the 1920s. The establishment of diplomatic relations and the conclusion of political and economic agreements were mostly related to some other external factor. For example, the abolition of the 19th century capitulations by the Shah of Iran, Reza Pahlavi, meant an increase in tariffs for all states that would not conclude a trade agreement within one year, or negotiations on arms supplies, which led Miroslav Schubert to the position of consul at a very difficult time. States such as Belgium and Germany had much faster and easier access to the Shah. Similarly, in Egypt, Cyril Dušek was the last European consul in Cairo. In addition, Egypt and Turkey were important countries for their strategic location, as were Japan and China.

The main task of representative offices was to inform about the political and economic situation of individual countries and to help ensure export opportunities for Czechoslovak companies. This became an important part of the work of embassies and consulates in many countries in the Middle and Far East, where it was only at the time of the establishment of the representative office that it began to succeed in promoting Czechoslovak products. The export of weapons to Turkey, Iran and China was mainly due to the complex negotiations of Czechoslovak officials and subsequently arms companies, such as Českomoravská Kolben-Daněk, Škoda Works and Zbrojovka Brno.⁹ The other tasks also included, e.g., caring for the emigrant community, Czechoslovaks working abroad and promotion of Czechoslovakia. The authorities had films, photographs and leaflets of Czechoslovak companies, spas and cultural monuments; they initiated the pub-

	
consul in Mumbai in the 1920s.	
<div>9 See, e.g., SKŘIVAN, A. <i>Československý vývoz do Číny 1918–1992</i>; JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. <i>Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938</i>. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013 (hereinafter: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A. <i>Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938</i>).</div>	
<div>10 Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), the first Czechoslovak president, professor of philosophy at the Faculty of Arts of the Czech University in Prague. Masaryk went to Egypt, Palestine (Israel) and Greece in 1927 just before the presidential election.</div>	
<div>11 On this issue in more detail, see BRÁDLEROVÁ, Daniela. <i>Banka Československých legií v letech 1919–1938</i>. Dissertation thesis. Praha: FF UK, 2005, pp. 130–135.</div>	
<div>12 Václav Girsa (1875–1954), a doctor, diplomat, he was born in Shepetivka, Ukraine, after studying medicine he worked as a surgeon in Kiev, during WWI took part in the Czechoslovak resistance in Russia, in November 1919 he was appointed a representative of the Czechoslovak government in Siberia and was commissioned to deport the legions to Czechoslovakia. He was at the birth of the Central Economic Commission. After the war, he served as Deputy of the Foreign Minister Edvard Beneš from 1921 to 1926, then in the diplomatic corps in Poland, Finland and Yugoslavia.</div>	
<div>13 Turkestan – a region of Central Asia comprising several states, but in this case used as a synonym for present-day Turkmenistan.</div>	
<div>14 Josef Hříbek (1885–1972), high school teacher of geography, mathematics and chemistry in Telč, enlisted in the army in 1914, fell into Russian captivity and joined the Czechoslovak legion.</div>	
<div>15 HŘÍBEK, Josef. <i>V zemi lva a slunce. Črty z cest napříč Persií</i>. Vol. I., II. Praha: Česká grafická unie, 1927. On this journey and the source base, see further Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Archiv Akademie věd ČR (Masaryk Institute and Archives of the CAS, Archive of the CAS; hereinafter: MÚA, A AVČR), fond Jiří Bečka, unorganised. Documents of foreign persons, Josef Hříbek, a copy of the report justifying the trip to Turkestan, dated 25 May 1920 in Vladivostok. JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Cestování v zemi lva a slunce. Josef Hříbek a obchodní mise v Orientu. <i>Nový Orient</i>, 2014, Vol. 69, Issue 2, pp. 65–70.</div>	

lication of newspaper articles about Czechoslovakia and also arranged for official visits, such as President Tomáš G. Masaryk’s¹⁰ trip to Egypt and Palestine (Israel) in 1927.

Seeking connections to the Oriental markets

From the beginning, the Czechoslovak state tried to secure its own connections to the markets of overseas countries. Building the infrastructure of embassies and creating links to local commission companies or sending their own experts and setting up branches required almost the entire time of the interwar period. The first major overseas market surveys were conducted by legionnaires. The establishment of Legiobanka and its first group company Centrokomise (Central Economic Commission) was initially aimed at acquiring the missing raw materials. As part of this so-called raw materials action, new branches were established in the Far East and a survey of areas for the purchase of raw materials and the utilisation of Czechoslovak goods was carried out.¹¹ Legionnaires’ expeditions to Kamchatka, Borneo or Japan were initiated by a representative of the Czechoslovak National Council in Siberia and later by a political confidant of the Czechoslovak Republic in Ruthenia, Dr. Vaclav Girsa¹². One such event was an expedition to Turkestan carried out in 1920¹³, which was led by Josef Hříbek¹⁴, a major of the Czechoslovak Legions. Due to the political situation and the ongoing fighting, they eventually coincidentally reached Iran (Persia until 1935). We are aware of this journey and economic and political research mainly from Josef Hříbek’s book *In the Land of the Lion and the Sun: Sketches of travel across Persia*.¹⁵ Hříbek’s report for

^[1] Viz např. SKŘIVAN, A. Československý vývoz do Číny 1918–1992; JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013 (dále: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A. Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938).

^[2] Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), první československý prezident, profesor filozofie na filozofické fakultě české univerzity v Praze. Masaryk se vydal do Egypta, Palestiny (Izraele) a Řecka v roce 1927 těsně před prezidentskou volbou.

^[3] K této problematice blíže viz BRÁDLEROVÁ, Daniela. Banka československých legií v letech 1919–1938. Disertační práce FF UK Praha, 2005, s. 130–135.

^[4] Václav Girs(a (1875–1954), lékař, diplomat, narodil se v Šepetivce na Ukrajině, po studiu medicíny pracoval jako chirurg v Kyjevě, za 1. sv. války se účastnil čs. odboje v Rusku, v listopadu 1919 byl jmenován zástupcem čs. vlády na Sibiři a byl pověřen odsunem legií do Československa. Stál u zrodu Centrokomise. Po válce působil jako zástupce ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše (v letech 1921–1926), poté v diplomatických službách v Polsku, Finsku a v Jugoslávii.

^[5] Turkestán, oblast střední Asie zahrnující několik států, v tomto případě však používán jako alternativní název pro dnešní Turkmenistán.

^[6] Josef Hříbek (1885–1972), středoškolský profesor zeměpisu, matematiky a chemie v Telči, 1914 narukoval do armády, dostal se do ruského zajetí a vstoupil do československé legie.

^[7] HŘÍBEK, Josef. V zemi lva a slunce. Črty z cest napříč Persií. Díl I. a II. Praha: Česká grafická unie, 1927. K této cestě a pramenně základně dále viz Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Archiv Akademie věd ČR, v. v .i., (dále: MÚA, A AV ČR), fond Jiří Bečka, neuspořádáno. Dokumenty cizích osob, Josef Hříbek, kopie zprávy zdůvodňující cestu do Turkestánu, datováno 25. května 1920 ve Vladivostoku. JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Cestování v zemi lva a slunce. Josef Hříbek a obchodní mise v Orientu. Nový Orient, 2014, roč. 69, č. 2, s. 65–70.

Lehké tanky Praga TNH-P dodávané do Íránu firmou ČKD (v popředí Bohumil Mladějovský), 1936/1937. VHÚ, fond Podsbírka historická fotografie, č. XIX-25810, album Bohumila Mladějovského

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937. VHÚ, fond subcollection Historical photographs, no. XIX-25810, album of Bohumil Mladějovský

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937.

atd. Budeme hleděti přijíti do styku s různými velkými průmyslníky a vývozci, dozvědět se od nich čeho by v Orientu potřebovali a co by mohli k nám dovážeti. Takovým způsobem budeme upravovati cestu našemu dovozu i vývozu a střádati zkušenosti národohospodářské.“¹⁶

Podobné mapování trhů prováděl též Úřad pro zahraniční obchod, resp. pozdější ministerstvo obchodu. To vyslalo v roce 1920 do Egypta své zástupce, dr. J. Bettelheima a Rudolfa Chalupu¹⁷. Ti

upozorňovali na nutnost reprezentace Československa v Egyptě prostřednictvím konzulátu, který by se staral též o rozvoj československo-egyptské obchodní výměny.¹⁸ Pravděpodobně největší akcí daného typu se stala tzv. obhledná cesta do Orientu, na kterou bylo již v roce 1921 zásluhou Rudolfa Hotowetze¹⁹ vyčleněno 1 500 000 Kč.²⁰ Hlavním cílem bylo navázat kulturní a hospodářské kontakty se zeměmi severní Afriky a Blízkého východu a nakoupit zde vzorky pro podpoření importu do Československa. Tento podnik souvisel se zakládáním Orientálního ústavu a do jeho čela se měly postavit dvě hlavní osobnosti spojené s kulturním, respektive hospodářským oddělením ústavu, orientalista a biblista Alois Musil²¹ a specialista na zahraniční obchod Zdeněk Fafl²². Vzhledem k velkému pracovnímu vytížení Aloise Musila, který začal ve dvacátých letech vydávat v Americe své dílo *Oriental Explorations and Studies*, se nakonec cesta neuskutečnila.

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937.

Budování hospodářské infrastruktury v Orientu

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937.

Stále však zůstala v popředí myšlenka vytvoření hospodářské infrastruktury, jež by umožnila rozvinout obchodní vazby mezi Československem a zeměmi Blízkého a Dálného východu. Tuto myšlenku propagoval Alois Musil na podporu propojení kulturní a hospodářské činnosti Orientálního ústavu ve své studii *Naše úkoly v orientalistice a v Orientě: „Mladý náš stát snaží se upravití své styky s cizinou, i musí proto vybudovati základy těchto styků doma. Značnou část významné pro nás ciziny tvoří Orient, a to jak blízký, tak daleký. Obzvláště však blízký Orient má a bude míti pro nás velikou důležitost. V Orientě stála kolébka veškeré naší vzdělanosti, do Orientu jsme vypáželi přečetné své výrobky, Orient nám*

^[16] MÚA, A AV ČR, fond Jiří Bečka, neuspořádáno. Dokumenty cizích osob, Josef Hříbek, kopie zprávy zdůvodňující cestu do Turkestánu, datováno 25. května 1920 ve Vladivostoku.

^[17] Pravděpodobně Rudolf Chalupa (1875–1851), československý politik, 1920–1939 poslanec Národního shromáždění. J. Bettelheima se nepodařilo dohledat.

^[18] Ke vztahům Československa s Egyptem viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, HAVLŮJOVÁ, Hana, JŮN, Libor. *Krásný, báječný a nešťastný Egypt! Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století*. Praha: Libri, 2009, s. 85–146.

^[19] Rudolf Hotowetz (1865–1945), český právník, národohospodář. Po první světové válce se stal předsedou Československé dovozní a vývozní komise, od května 1920 do září 1921 byl ministrem pověřeným řízením Úřadu pro zahraniční obchod a od září 1920 do září 1921 též ministrem průmyslu, obchodu a živnosti. Od roku 1928 zastával pozici předsedy Orientálního ústavu.

^[20] Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Střípky z dějin První republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečená cesta do Orientu. In *Alois Musil a jeho odkaz. Sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018*. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 2018.

^[21] Alois Musil (1868–1944), český orientalista, biblista, cestovatel. V roce 1904 se stal řádným profesorem na bohoslovecké fakultě v Olomouci a 1909 řádným profesorem na teologické fakultě univerzity ve Vídni. Po válce se vrátil do Čech a od roku 1920 působil na Filozofické fakultě UK v Praze, kde byl jmenován řádným profesorem pomocných věd východních a novější arabštiny a stál v čele stejnojmenného semináře. Zasloužil se o vznik Orientálního ústavu.

^[22] Zdeněk Fafl (1881–1961), český národohospodář a teoretik zahraničního obchodu, právník. Působil jako advokát v soukromé praxi a od roku 1907 pracoval pro Obchodní a živnostenskou komoru v Praze. Po vzniku samostatné Československé republiky se uplatnil v Úřadu pro zahraniční obchod, v roce 1937 se stal generálním ředitelem Exportního ústavu československého.

Girsa concisely summarises the main tasks of this and similar le-gionary expeditions: *“The task of our expedition will be: 1. Dissemination of knowledge about the Czechoslovak Republic in the Orient (in ports and important cities). The world must learn about business opportunities, the level of advancement of our nation, the excellence of our republic, etc. We will take with us a whole collection of various photographs, brochures published in English and French. In each city we will publish journalistic articles about our lives, we will acquaint the Orient with our people, our products, etc. We will look to come into contact with various major industrialists and exporters, we will learn from them what they need in the Orient and what they could import us. In this way, we will adjust the path of our imports and exports and store national economic experience.”¹⁶*

A similar mapping of markets was also performed by the Of-fice for Foreign Trade, later the Ministry of Commerce. It sent in 1920 its representatives to Egypt, Dr. J. Bettelheim and Rudolf Chalupa¹⁷. They drew attention to the need to represent Czechoslovakia in Egypt through a consulate, which would also take care of the development of Czechoslovak-Egyptian trade.¹⁸ Prob-ably the largest planned event was the so-called reconnaissance trip to the Orient, for which already in 1921, thanks to Rudolf Ho-towetz¹⁹ CZK 1,500,000 was allotted.²⁰ The main goal was to es-tablish cultural and economic contacts in the countries of North Africa and the Middle East and to purchase samples to support imports into Czechoslovakia. This company was connected with the founding of the Oriental Institute and was headed by two main personalities connected with the cultural and economic department of the institute, orientalist and biblical scholar Alois Musil²¹ and specialist in foreign trade Zdeněk Fafl²². Due to the

heavy workload of Alois Musil, who began publishing his work *Oriental Explorations and Studies* in America in the 1920s, the journey never materialised in the end.

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937.

Establishment of economic infrastructure in the Orient

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937.

However, the idea of creating an economic infrastructure that would allow the development of trade ties between Czecho-slovakia and the countries of the Middle East remained at the forefront. Alois Musil promoted this idea in connection with the combination of the cultural and economic activities of the Ori-ental Institute in his study *Our Tasks in Oriental Studies and the Ori-ent*: *“Our young state is trying to regulate its relations with foreign countries, and therefore it must build the foundations of these rela-tions at home. The Orient, both near and far, is a significant part of foreign countries that are important to us. However, the Near East in particular is and will be of great importance to us. The cradle of all our education stood in the Orient, we exported many of our prod-ucts to the Orient, the Orient sold and will sell us raw materials, the resurrected Orient needs countless workers to give them a good income, and we have a lot of people who would like to settle abroad, but they do not know where and how.”²³*

The economic department of the Oriental Institute has set as its most important task the creation of a functional network of Czechoslovak sales representatives in the Orient. It creat-ed overviews of Czechoslovak companies that were interested in expanding into the Orient and a list of compatriots in these countries who would help them. At the same time, it sent its

^[16] MÚA, A AVČR, fond Jiří Bečka, unorganised. Documents of foreign persons, Josef Hříbek, a copy of the report justifying the trip to Turkestan, dated 25 May 1920 in Vladivostok.

^[17] Probably Rudolf Chalupa (1875–1851), a Czechoslovak politician, 1920–1939 Member of the National Assembly. J. Bettelheim could not be traced.

^[18] On relations between Czechoslovakia and Egypt, see JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, HAVLŮJOVÁ, Hana, JŮN, Libor. *Krásný, báječný nešťastný Egypt! Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století*. Praha: Libri, 2009, pp. 85–146.

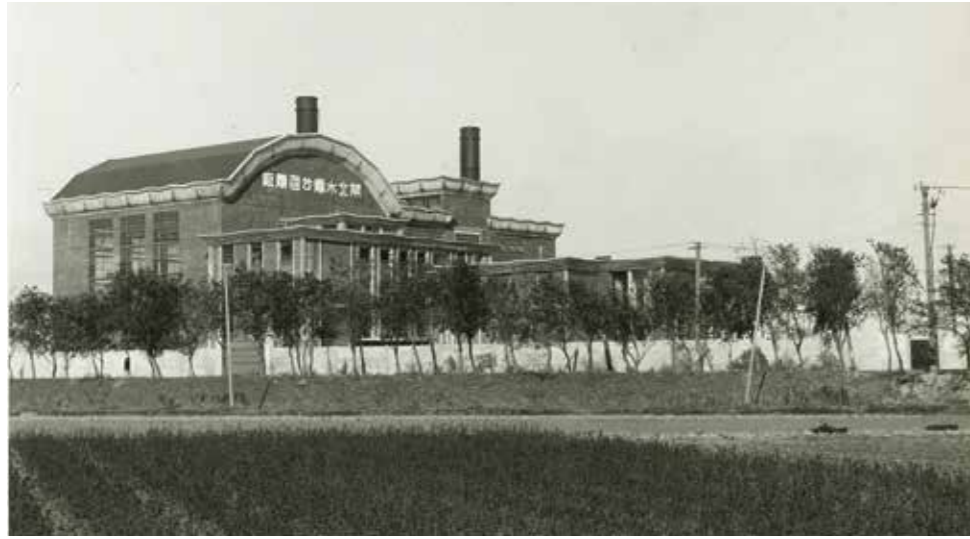
^[19] Rudolf Hotowetz (1865–1945), a Czech lawyer, national economist. After the First World War he became chairman of the Czechoslovak Import and Export Commission, from May 1920 to September 1921 he was appointed Minister in charge of the Office for Foreign Trade and from September 1920 to September 1921 also Minister of Industry, Trade and Trades. From 1928 he became chairman of the Oriental Institute.

^[20] See JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Střípky z dějin První republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečená cesta do Orientu. In *Alois Musil a jeho odkaz. Sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018*. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 2018.

^[21] Alois Musil (1868–1944), a Czech orientalist, biblical scholar, traveller. In 1904 he became a full professor at the Faculty of Theology in Olomouc and in 1909 a full professor at the Theological Faculty of the University of Vienna. After the war, he returned to Bohemia and from 1920 he worked at the Faculty of Arts, Charles University in Prague, where he was appointed full professor of eastern auxiliary sciences and newer Arabic and headed the homonymous seminar. He contributed to the establish-ment of the Oriental Institute.

^[22] Zdeněk Fafl (1881–1961), a Czech national economist and foreign trade theorist, lawyer. He worked as a lawyer in a private practice and from 1907 he worked for the Chamber of Commerce and Trade in Prague. After the establishment of the independent Czechoslovak Republic in the Office for Foreign Trade, in 1937 he became direc-tor of the Czechoslovak Export Institute.

^[23] MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. *Naše doba*, 1920, Vol. 27, pp. 176–182, 270–281.

Škodovy závody – elektrárna na šanghajském předměstí Čapej, 30. léta 20. století. SOA Plzeň, fond Škoda Plzeň, sbírka fotografické dokumentace, foto č. 30-1180

Škoda Works – a power station in the Shanghai suburb of Zhabei, 1930s. SOA Plzeň, fond Škoda Works, Plzeň, collection of photographic documentation, photo no. 30-1180

prodával a bude prodávati suroviny, k novému životu vzkříšený Orient potřebuje nesčetných pracovníků, jimž poskytne dobrého výdělků, a u nás máme hodně lidí, kteří by se v cizině rádi usadili, jenomže nevědí, kde a jak.²³

Hospodářský odbor Orientálního ústavu si jako nejdůležitější úkol stanovil vytvoření funkční sítě československých obchodních zástupců v Orientu. Vytvářel přehledy československých firem, které měly zájem expandovat do Orientu, a seznam krajanů v těchto zemích, kteří by jim mohli být nápomocní. Zároveň vysílal do zahraničí své vlastní stipendisty. V letech 1929–1938 bylo na základě pečlivého výběru z množství došlých žádostí uděleno 38 stipendií a bezúročných půjček v celkové výši 623 548 Kč.²⁴ Jednalo se převážně o podporu absolventů obchodních škol a Vysoké školy ekonomické (profesor této školy Jaroslav Šlemr²⁵ byl činným členem Orientálního ústavu), kteří odcházeli pracovat jako dobrovolníci k zahraniční firmě nebo si zakládali vlastní komisionářskou – zastupitelskou firmu v Orientu. V ideálním přípa-

dě měl do zahraničí odcházet ekonomicky vzdělaný člověk, který rovněž absolvoval jazykové a hospodářské kurzy Orientálního ústavu, a v případě zakládání vlastní firmy též disponující kontakty na krajany a nabídkami československých firem stojících o zastupování v zahraničí. Hospodářský odbor pořádal kurzy, jež byly vedeny v anglickém nebo francouzském jazyce: „Přímý popud ku konání těchto cvičení byl dán dvěma požadavky zájemců o usazení se v Orientě. Byly to především časté dotazy o vhodnosti té či oné země pro navazování obchodních styků a vyhlídkách v ní. Dále dotazy, kde a jak se zdokonaliti v angličtině. Nejbližší zemí, v níž by bylo možno projíti komerční praxí, především se zřetelem k jazykovému zdokonalení, jest velká Británie.“²⁶ Kurs byl zaměřen jak na přehled hospodářského vývoje jednotlivých zemí, tak na odbornou jazykovou přípravu ohledně hospodářského názvosloví.

Podle geografického rozdělení přidělených stipendií a půjček můžeme říci, že pokryly jak arabské oblasti Afriky, tak Blízký a Dálný východ. Patnáct jich bylo určeno pro obchodníky

own scholars abroad. In 1929–1938, 38 stipends and interest-free loans in the total amount of CZK 623,548 were awarded on the basis of applications and careful selection.²⁴ It was mainly support of graduates of business schools and the University of Business (the professor of this school Jaroslav Šlemr²⁵ was an active member of the Oriental Institute), who went to work as volunteers for a foreign company or set up their own *del credere* commission-representative company in the Orient. Ideally, an economically educated person should go abroad who had completed the language and business courses of the Oriental Institute, and in the case of founding his own company, also with contacts to compatriots and offers of Czechoslovak companies to represent abroad. The Department of Economics organized courses that were conducted in English or French: “*The direct impetus for holding these exercises was given by two demands of those interested in settling in the Orient. These were mainly frequently asked questions about the suitability of one or another country for establishing business relations and prospects in it. Further questions where and how to improve in English. The closest country in which it would be possible to go through commercial practice, especially with regard to language improvement, is the United Kingdom.*”²⁶ The course focused on both an overview of the economic development of individual countries and the professional language training in economic terminology.

According to the geographical distribution of the stipends and loans, it could cover both the Arab regions of Africa and the Middle and Far East, 15 of which were destined for traders leaving for Africa (Morocco, Algeria, Tunisia, North and South Africa without specification, Johannesburg and Cape Town, Abyssinia, Senegal, Kenya), 9 to the Near and Middle East (Turkey, Egypt, Palestine Lebanon, Syria, Iran, Iraq), 12 to the Far East (Indochina, China, India, Siam, Hong Kong, the Philippines).

The stipends of the Economic Department were very often supplemented by applications for support from the Ministry of Industry, Trade and Trades, and from the mid-1930s also from the Czechoslovak Export Institute.²⁷ Moreover, stipends were often conditional on obtaining additional funding from one of these institutions. E.g., a scholarship of CZK 15,000 approved for J. Bžoch for the purpose of doing business in the Philippines was conditional on obtaining another amount from the Czechoslovak Export Institute.²⁸

An interesting example of connecting the financing of a trader from multiple sources is the work of Ing. Jan F. Žalud²⁹ in Baghdad, Iraq.³⁰ In October 1933, he was allowed twice the amount of CZK 15,000, which were to be gradually paid according to his cooperation with the Oriental Institute – economic reporting on Iraq. Like most other stipend applicants, he had appropriate experience, he had worked for Škoda Works for four years in the export department and three years for the Prague company of Ing. V. Němec, travelled in Algeria and Tunisia, but eventually decided to try his luck in Iraq. “*This market is undoubtedly an important market for almost all sectors of our industry. – Its importance and consumption ability lies not only in its own consumption but to a large extent in the very high transit trade. An important factor for my decision in this area was the fact that no one from Czechoslovakia has worked in this direction in Iraq so far and that Czechoslovak industry has so far lacked any representation and professional defence of its interests in Iraq.*”³¹ Due to the great interest in the stipends of the Oriental Institute, the candidates were also selected on their own initiative. Jan Žalud prepared very well and attached to his application a list of companies to represent in Iraq. As an independent commission agent, he did not stay in Baghdad after the stipend, but he established himself as a representative of Škoda Works, for which he worked

23 MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. *Naše doba*, 1920, roč. 27, s. 176–182, 270–281.

24 MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 12, i. č. 36. Stipendia všeobecně. Seznamy stipendistů 1929–1939. *Věstník Orientálního ústavu v Praze za desetiletí 1928–1938*. Praha: Orientální ústav, 1938, s. 58–59.

25 Jaroslav Šlemr (1881–1937), právník, v roce 1912 se habilitoval na České vysoké škole technické (soukromý docent všeobecné nauky obchodní), v roce 1920 byl jmenován řádným profesorem. Působil jako profesor Československé obchodní akademie, pak na Vysoké škole obchodní.

26 MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 12, i. č. 35. Materiály ze schůzí hospodářského odboru 1931. Zpráva o dosavadní činnosti hospodářského odboru Orientálního ústavu, 5. června 1931.

24 MÚA, A AVČR, fond Orientální ústav (Oriental Institute) 1928–1952, box 12, inv. no. 36. Stipends, general. Lists of stipend holders 1929–1939. *Věstník Orientálního ústavu v Praze za desetiletí 1928–1938*. Praha: Orientální ústav, 1938, pp. 58–59.

25 Jaroslav Šlemr (1881–1937), a lawyer, in 1912 he received his habilitation at the Czech Technical University (private associate professor of general business science), in 1920 he was appointed full professor. He worked as a professor at the Czechoslovak business Academy, then at the University of Business.

26 MÚA, A AV ČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 12, inv. no. 35. Materials from meetings of the Economic Department 1931. Report on the activities of the Economic Department of the Oriental Institute to date, 5 June 1931.

27 Národní archiv (National Archives, hereinafter: NA), fond Exportní ústav československý (Czechoslovak Export Institute), Prague 1935–1944, box 41, inv. no. 44. Lists of stipend holders abroad. Lists of paid exponents of the Czechoslovak Export Institute have been preserved from 1935–1937. In 1935, it received the support of 7 stipend holders who also had a stipend from the Oriental Institute.

28 MÚA, A AVČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 12, inv. no. 35. Materials from meetings of the Economic Department 1936. Committee meeting of 13 March 1936.

29 Jan F. Žalud, an engineer, born in 1905, a graduate of the Higher State Industrial School, he mastered German, English and French. No more information could be found for this person.

30 MÚA, A AVČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 13, inv. no. 37. Stipend, Jan Žalud.

31 MÚA, A AV ČR, fond Oriental Institute 1928–1952, box 13, sine. Documents on the granting of a stipend for Jan Žalud.

odcházející do Afriky (Maroko, Alžírsko, Tunisko, severní a jižní Afrika bez upřesnění, Johannesburg a Kapské město, Habeš, Senegal, Keňa), 9 se vztahovalo k Blízkému a Střednímu východu (Turecko, Egypt, Palestina Libanon, Sýrie, Írán, Irák), a 12 k Dálnému východu (Indočína, Čína, Indie, Siam, Hongkong, Filipíny). Stipendia hospodářského odboru byla velmi často doplňována ještě podporami od ministerstva průmyslu, obchodu a živnosti, a od poloviny třicátých let 20. století též od Exportního ústavu československého.²⁷ Často bylo udělení stipendia dokonce podmíněno získáním dalších financí u jedné z těchto institucí. Např. stipendium ve výši 15 000 Kč schválené pro J. Bžocha za účelem obchodního působení na Filipínách bylo podmíněno získáním další částky u Exportního ústavu československého.²⁸

Zajímavým příkladem propojení financování obchodníka z více zdrojů je působení Ing. Jana F. Žaluda²⁹ v iráckém Bagdádu.³⁰ V říjnu 1933 mu byl povolen obnos ve dvou splátkách po 15 000 Kč, který měl být postupně vyplácen na základě podávání hospodářských zpráv o Iráku Orientálnímu ústavu. Jako většina ostatních žadatelů o stipendium měl za sebou náležitou praxi, pracoval čtyři roky v exportním oddělení Škodových závodů a tři roky u pražské firmy Ing. V. Němce, cestoval po Alžírsku a Tunisku, až nakonec se rozhodl zkusit štěstí v Iráku. „*Tento trh jest bezesporu důležitým odbytištěm pro skoro všechna odvětví našeho průmyslu. – Jeho důležitost a odběruschopnost spočívá nejen ve vlastní spotřebě, ale ve veliké míře v značně vysokém obchodu tranzitním. Důležitým faktorem pro mé rozhodnutí se pro tuto oblast byla ta okolnost, že dosud nikdo z Československa v tomto směru v Iráku nepracoval a že československý průmysl až dosud postrádal jakékoliv zastoupení a odborné hájení svých zájmů v Iráku.*“³¹ Vzhledem k velkému zájmu o stipendia Orientálního ústavu byli uchazeči vybíráni též na základě jejich vlastní iniciativy, Jan Žalud se velmi dobře připravil a ke své žádosti přiložil též seznam firem, které měl v Iráku zastupovat. Jako samostatný ko-

misionář se sice v Bagdádu po uplynutí doby stipendia neudržel, ale uchytil se jako zástupce Škodových závodů, pro které pracoval od roku 1935, a zároveň se stal spolupracovníkem Exportního ústavu československého. Podle dochovaných hospodářských zpráv a informací o stipendistech je nutné konstatovat, že většina stipendistů svou práci dříve či později z ekonomických důvodů vzdala nebo vstoupila do služeb zahraniční či československé firmy. Svou roli sehrála také povinnost splácet stipendium v případě, že se obchodníková firma úspěšně ujala.

V souvislosti s velkou hospodářskou krizí třicátých let byl v roce 1935 založen Exportní ústav československý. Jeho hlavním úkolem bylo informovat o nových trzích a dopravních možnostech a propojovat exportní firmy se zastupitelskými společnostmi, krajany a československými podnikateli v zahraničí. Vydával časopis *Světový obchod*, který přinášel nejnovější zprávy z různých oblastí a soustředil kolem sebe skupinu dopisovatelů a spolupracovníků, jež se v různé míře podíleli na získávání informací a vytváření hospodářské infrastruktury. V rámci budování obchodní sítě se spolupracovníkem Exportního ústavu stal v roce 1935 např. komisionář Albert Bláha z Káhiry.³² Ten vedl Československou kancelář obchodních styků, jež zastupovala několik československých firem v Egyptě a zprostředkovávala jim nákup zboží. Ovšem využití podnikatelů se ukázalo jako nepříliš přínosné, neboť jejich zprávy byly většinou nedostatečné, skládaly se z výstřižků z novin či z kratších zpráv a zastupovaly firmy jen v úzkém zaměření na určitý typ zboží.

Albert Bláha byl záhy nahrazen Milošem Kunou³³. Ten pracoval v Káhiře u firmy Rothschild a působil jako dopisovatel časopisu *Světový obchod*. Od roku 1936 vedl společně s Hubertem Schusterem³⁴ komisionářskou firmu a společně provozovali též Československou informační kancelář cizineckého ruchu, propojovali informace obchodního a turistického rázu a zasloužili se o propagaci Československa v Egyptě.³⁵ V letech 1936 a 1937

²⁷ Národní archiv (dále: NA), fond Exportní ústav československý, Praha 1935–1944, k. 41, i. č. 44. Seznamy stipendistů v cizině. Seznamy placených exponentů Exportního ústavu československého se dochovaly z let 1935–1937. V roce 1935 dostalo podporu 7 stipendistů, kteří měli zároveň stipendium od Orientálního ústavu.

²⁸ MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 12, i. č. 35. Materiály ze schůzí hospodářského odboru 1936. Schůze výboru ze dne 13. března 1936.

²⁹ Jan F. Žalud (1905–?), inženýr, absolvent Vyšší státní průmyslové školy, ovládal němčinu, angličtinu a francouzštinu. K této osobě se nepodařilo dohledat více informací.

³⁰ MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 13, i. č. 31. Stipendia, Jan Žalud.

³¹ MÚA, A AV ČR, fond Orientální ústav 1928–1952, k. 13, i. č. 31. Dokumenty k udělení stipendia pro Jana Žaluda.

³² NA, fond Exportní ústav československý, k. 239. Agencie Káhira Bláha 1935, 1936. V Egyptě působil určitě ještě v roce 1948. K Albertu Bláhovi se nepodařilo zjistit nic bližšího.

³³ Miloš Kuna, pracoval v exportních odděleních různých firem, po praxi u Rothschilda v Káhiře si založil vlastní komisionářskou firmu. V roce 1937 získal půjčku od Orientálního ústavu na rozvoj svého podniku. Jeho další osudy nejsou známy.

³⁴ Hubert Schuster, od roku 1934 pracoval pro československé vyslanectví v Káhiře, následně na konzulátu v Alexandrii. Vedl Československou informační kancelář cestovního ruchu. Jeho další osudy nejsou známy.

³⁵ NA, fond Exportní ústav československý, k. 239. Korespondence H. Schustera.

since 1935, and at the same time became a collaborator of the Czechoslovak Export Institute. According to preserved economic reports, information on stipend holders and the obligation to repay the stipend if the merchant’s company successfully took over the initiative, it is necessary to state that most stipend holders sooner or later gave up their work for economic reasons or started working for a foreign or Czechoslovak company.

In connection with the great economic crisis of the 1930s, the Czechoslovak Export Institute was founded in 1935. Its main task was to inform about new markets, transport opportunities and to connect export companies with representative companies, compatriots and Czechoslovak entrepreneurs abroad. It published the *World Trade* magazine, which brought the latest news and information from various fields and gathered around it a group of correspondents and collaborators who, to varying degrees, were involved in gathering information and creating the economic infrastructure. In 1935 e.g., Albert Bláha from Cairo³² became a commissioner of the Czechoslovak Export Institute as part of the creation of a trade network. He led the Czechoslovak Office of Trade Relations, which represented several Czechoslovak companies in Egypt and mediated the purchase of goods for them. However, the use of entrepreneurs proved to be not very beneficial, as their reports were mostly insufficient, they consisted of newspaper clippings or shorter reports, and they represented companies only in a narrow focus on a certain type of goods.

Albert Bláha was soon replaced by Miloš Kuna³³. He worked in the company Rothschild in Cairo and from 1936 led a *del credere* commission-representative company along with Hubert Schuster³⁴. In addition, he also worked as a correspondent for *World Trade* magazine, and from 1936 they also operated the Czechoslovak Foreign Tourism Information Office, linking information of a commercial and tourist nature and contributing to the promotion of Czechoslovakia in Egypt.³⁵ In 1936 and 1937, he received 150 Egyptian pounds of support for their activities (opening a branch in Alexandria) from the Oriental Institute. This

is one of the examples of funding from both institutes. Again, under the conditions of submitting economic reports, these have unfortunately not been preserved. In this way, the Economic Department of the Oriental Institute tried to combine its human and financial forces with other institutions such as the Czechoslovak Export Institute and the Ministry of Industry, Trade and Trades, which sought to support Czechoslovak exports not only to the Orient during the economic crisis, namely by both obtaining information on lesser-known markets and creating export infrastructure for Czechoslovak exporters.

Representative offices, consulates or embassies also played a similar role, as two or three people working in completely unsatisfactory and demanding conditions were able to build Czechoslovakia’s trade relations with some countries in the Orient. Miroslav Schubert, the Czechoslovak consul and subsequently ambassador in Tehran, Iran received this post by chance; originally, he had been expected to take some more important representative office. Nevertheless, just like Cyril Dušek in Egypt and many others, he took his task very seriously. Even before leaving, he secured contacts with Czechoslovak companies, as it was clear to him that establishing business relations would be the most important part of his work: “*I also began to work diligently to establish contacts with economic stakeholders, all the more so as I considered it a matter of honour to show that Persia is not so insignificant to us. After the negotiations in Prague, I also went to Liberec and Jablonec, so I soon had a lot of addresses of export companies that wanted to trade with Persia and whose samples I could immediately present in Persia.*”³⁶

Iran was not one of the colonies or mandates of the European powers, but very strong pressure was also exerted on it by two major political and economic players in the region – the Soviet Union (Russia), the borders of which with the northern provinces determined a significant role for it in this country, and Great Britain, which gripped Iran from both the East and the West (Iraq was a British mandate and subsequently a kingdom linked to British foreign and economic policy). In Iran, however, unlike, for

³² NA, fond Czechoslovak Export Institute, box 239. Cairo Bláha Agency 1935, 1936. He certainly still worked in Egypt in 1948. Nothing more specific could be found on Albert Bláha.

³³ Miloš Kuna worked in the export departments of various companies, after an internship at Rothschild in Cairo he established his own commission company. In 1937 he received a loan from the Oriental Institute to support this company. His further fate is unknown.

³⁴ Hubert Schuster worked from 1934 for the Czechoslovak embassy in Cairo, then at the consulate in Alexandria. He led the Czechoslovak Tourism Information Office. His further fate is unknown.

³⁵ NA, fond Czechoslovak Export Institute, box 239. Correspondence of H. Schuster.

³⁶ Private archive. SCHUBERT, Miroslav. *Pět let u Pávího trůnu*, manuscript, p. 5.

získali podporu na svou činnost (otevření pobočky v Alexandrii) 150 egyptských liber od Orientálního ústavu. Je to jeden z příkladů, kdy na financování určitého podniku přispělo více organizací, a to opět za podmínky podávání hospodářských zpráv, které se však bohužel nedochovaly. Hospodářský odbor Orientálního ústavu se tímto způsobem snažil své lidské i finanční síly provázat s dalšími institucemi, zvláště s Exportním ústavem československým a ministerstvem průmyslu, obchodu a živností, jež se snažily podpořit československý export v době hospodářské krize jak získáváním informací o méně známých trzích, tak vytvářením exportní infrastruktury pro československé vývozce.

Podobnou roli hrály též zastupitelské úřady, konzuláty či vyslanectví, jež v počtu dvou či tří osob pracujících ve zcela nevyhovujících a náročných podmínkách dokázaly vybudovat obchodní styky Československa s některými zeměmi Orientu. Miroslav Schubert, první československý konzul a následně vyslanec v Íránu, se na tento post dostal náhodou, původně se s ním počítalo pro některý důležitější zastupitelský úřad. Nicméně stejně jako Cyril Dušek v Egyptě a mnozí další vzal svůj úkol velmi vážně. Ještě před odjezdem si zajistil kontakty s československými firmami, neboť mu bylo jasné, že navázání obchodních vztahů bude nejdůležitější součástí jeho práce: *„Začal jsem také pilně navazovati styky s hospodářskými zájemci, a to tím pilněji, že jsem považoval za otázku cti, ukázati, že Persie není pro nás zemí tak bezvýznamnou. Po jednáních v Praze zajel jsem i do Liberce a do Jablonce, takže jsem měl brzy hodně adres vývozních firem, které chtěly s Persií obchodovati a jejichž vzorky jsem mohl hned v Persii předložiti.“*³⁶

Írán nepatřil mezi kolonie či mandáty evropských velmocí, ale zároveň se zde projevoval velmi silný tlak dvou hlavních politických a hospodářských hráčů v této oblasti – Sovětského svazu (Ruska), jehož hranice se severními provinciemi Íránu předurčovala jeho významnou roli v této zemi, a Velké Británie, která svírala Írán z východu i ze západu (Írák byl britským mandátem a následně královstvím provázaným se zahraniční a hospodářskou politikou Velké Británie). V Íránu však, na rozdíl například od Egypta či Iráku, měli zastupitelští úředníci alespoň možnost účastnit se hospodářských zakázek. Schubert stál před úkolem připravit politické a hospodářské smlouvy s Íránem. Poté, co se i s jeho přispěním podařilo povýšit zdejší konzulát na vyslanectví, se jeho vyjednávací

pozice při prosazování exportu československých firem významně vylepšila. Počátkem třicátých let se ovšem situace na perském trhu výrazně zhoršila. Zavedení monopolů a tzv. kontingentačních dohod téměř zamezilo vývozu lehkého a potravinářského průmyslu, který na sebe strhl Sovětský svaz. Tak např. v roce 1929 získal celý kontingent dovozu cukru. Navíc značná omezení týkající se dovozu luxusního zboží do Československa zapříčinila – vzhledem k tomu, že důležitým perským vývozním artiklem byly koberce – pokles československého dovozu.³⁷

Jedinou možností, jak export posílit, tak představovaly státní zakázky. S nástupem šáha Rezá Pahlavího se Írán začal modernizovat, budoval si vlastní průmysl a dopravní infrastrukturu. Dojednávání obchodů s tím spojených se vedlo na vysoké úrovni a často se táhlo několik měsíců či let. Většina velkých zahraničních firem měla v Teheránu své stálé zástupce, kteří se s pomocí zastupitelských úřadů seznamovali se situací v zemi, byli zváni na důležitá jednání na ministerstva a pořádali neformální akce pro vysoké úředníky a ministry. Miroslav Schubert byl zpočátku odmítán s odůvodněním, že československé firmy nejsou známé, nemají v Teheránu své zastoupení a obchodování s nimi by s sebou neslo příliš velké riziko. Přes počáteční neúspěchy, nedostatek finančních prostředků i problematické postavení v době, než byl jmenován vyslancem, se Miroslavu Schubertovi podařilo vydobýt si postavení ve zdejších politických kruzích, získat přízeň šáha a proniknout mezi státy, které se začaly podílet na industrializaci Íránu. Ze Schubertových pamětí³⁸ vyplývá, jak obrovské úsilí bylo nutné vynaložit při získání prvních zakázek, v následujícím případě na stavbu cukrovaru v Karadži, již vybojoval pro firmu Českomoravská Kolben-Daněk: *„První naše úspěchy v Persii stály ovšem mnoho práce a času. O první cukrovar jednal jsem plně tři roky. Často vrátil jsem se od jednání v ministerstvu zahraničních věcí, průmyslu nebo i od ministerského předsedy znechucen a nespokojen. Často jsem byl přesvědčen, že další jednání je zbytečné, že jednání jsou vedena bez vážného úmyslu cukrovar postavit. Jednání vbuzovalo dojem, že ministři i referenti chtějí si opatřiti jenom materiál a informace. Bylo k tomu třeba hodně houževnatosti a vytrvalosti, opatrovat nové a nové informace a jednati zdánlivě marně znovu a znovu.“*³⁹

Podobně se Schubert zasadil o proniknutí československých zbraní na perský trh. Zakázka na nákup pušek a kulometů pro

36 Soukromý archiv. SCHUBERT, Miroslav. *Pět let u Pávího trůnu*, rukopis, s. 5.

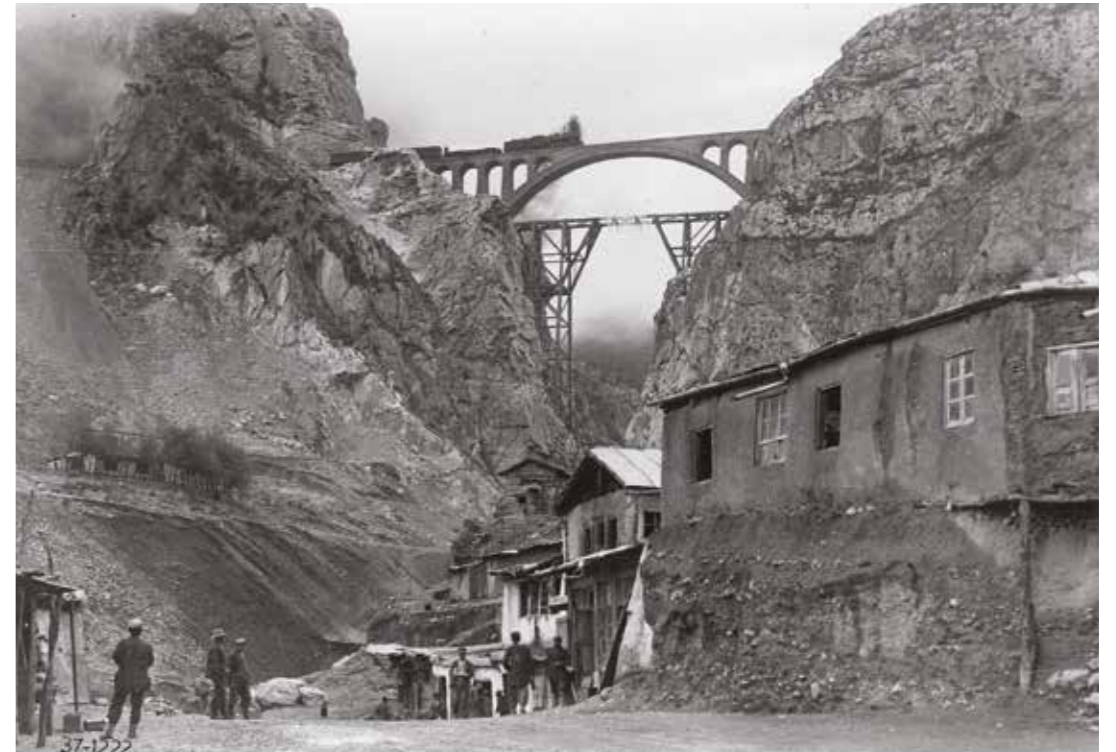
37 K československému politickému a hospodářskému pronikání do Íránu viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, A. *Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938*.

38 Miroslav Schubert sepsal paměti ze svého pobytu v Íránu pod názvem *Pět let u Pávího trůnu*. Edice pamětí viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*.

39 Soukromý archiv. SCHUBERT, Miroslav. *Pět let u Pávího trůnu*, rukopis, s. 143.

Škodovy závody – stavba mostů v Íránu. SOA Plzeň, fond Škoda Plzeň, sbírka fotografické dokumentace. Fotoalbum č. 148

Škoda Works – bridge construction in Iran. SOA Plzeň, fond Škoda Works, Plzeň, collection of photographic documentation. Photoalbum no. 148

example, Egypt, Iraq and the Mandate Territories, representative offices had the opportunity to at least economically manoeuvre among their rivals. Schubert faced the task of preparing the political and economic agreements with Iran and at the same time advocated the promotion of the consulate to an embassy, which greatly facilitated his negotiating position in promoting the export of Czechoslovak companies, because in the early 1930s, the situation on the Persian market deteriorated significantly. The introduction of monopolies and so-called contingent agreements almost prevented the export of the light and food industry, which was taken over by the Soviet Union. Thus, for example, in 1929 it acquired the entire contingent of sugar imports. Moreover, significant restrictions on the import of luxury goods to Czechoslovakia contributed to the reduction of Czechoslovak imports, given that carpets were an important Persian export item.³⁷

Thus, government procurement became the only way to strengthen exports. With the arrival of Shah Reza Pahlavi, Iran began to modernize, building its own industry and transportation infrastructure. The negotiation of these deals was at a high level and often took several months or years. Most large foreign companies had permanent representatives in Tehran who, with the help of embassies, became acquainted with the situation in the country, were invited to important meetings at ministries and held informal events for senior officials and ministers. Miroslav Schubert was initially rejected on the grounds that Czechoslovak companies are not known, have no representation in Tehran and it would be too great a risk. Despite initial setbacks, lack of funds and a difficult position before he was appointed ambassador, Miroslav Schubert managed to gain a position in political circles, gain the favour of the Shah and infiltrate the states that began

37 On the Czechoslovak political and economic penetration of Iran, see JÚNOVÁ MACKOVÁ, A. *Nerovné partnerství. Československo-iránské vztahy 1918–1938*.

VYSKOČIL, Quido Maria. Obchodní možnosti Československa s Persií. (Rozhovor s p. Mir. J. Schubertem, čl. konsulem v Teheráně), 1928. ANM, fond Matouškoví 4 – Miroslav Schubert, Leodegar Wenzel, k. 1, i. č. 31

VYSKOČIL, Quido Maria. Trade possibilities of Czechoslovakia with Persia (Interview with Mr. Mir. J. Schubert, Czechoslovak Consul in Tehran), 1928. ANM, fond Matouškoví 4 – Miroslav Schubert, Leodegar Wenzel, box 1, inv. no. 31

perskou armádu byla původně dána soubojem mezi německými a belgickými firmami. Ovšem poté, co perská nákupní komise operující v Evropě zavítala též do Československa, získala v roce 1930 zakázku Zbrojovka Brno, jež dokázala vyhovět cenou i krátkou dodací lhůtou. Hlavní zásluhou Miroslava Schuberta tak bylo navázání politických a hospodářských vztahů, uzavření smluv, propagace Československa a jeho firem a výrobků, otevření velmi náročného trhu a zajištění prvních státních zakázek, jež se osvědčily a umožnily progresivní nástup exportních firem zaměřených na těžký průmysl a zbrojní odvětví. Patřily k nim hlavně Českomoravská Kolben-Daněk, Škodovy závody, Zbrojovka Brno či firmy spojené s jejich podnikáním jako Lanna a Konstruktiva (ta patřila mezi koncernové společnosti Škodových závodů, jež vlastnily 67,8% jejího akciového kapitálu).⁴⁰

Zastoupení v Orientu si budovaly rovněž velké československé firmy, jejichž strategie kopírovala postup zahraničních společností. Vytvářely postupně svou vlastní síť zástupců po celém světě, aby se vyhnuly závislosti na reexportu zboží, a v důležitých zemích pak vytvářely pobočky či tzv. „skryté dceřiné společnosti“. Jednalo se o nově vytvořené, navenek samostatné firmy, které však byly s mateřskými firmami propojeny akciovým kapitálem. Škodovy závody tak například ovládaly stoprocentní kapitálovou účastí společnost Škoda India Ltd. v Bombaji (1930–1946), Société Iranienne Skoda v Teheránu (1933–1945) a Skoda Malaya Ltd. (1938). V Egyptě a v Iráku byla zastoupení tohoto typu plánována v roce 1939, ale k jejich vzniku již v důsledku války nedošlo.⁴¹ Podobně postupoval i Omnipol, obchodní společnost patřící do koncernu Škodových závodů (vlastnících 99% akciového kapitálu), který ovládal Omnipol Türk Ltd. v Istanbulu, Omnipol Marocain S. A. v Casablance a Omnipol India Ltd. v Bombaji.⁴²

Vzhledem k růstu československého exportu průmyslových celků a zbraní do Íránu je logické, že právě v této zemi si Škodovy závody založily velkou „dceřinou společnost“, která zanikla až za druhé světové války. Société Iranienne Skoda v Teheránu známá pod zkratkou S. I. S. byla založena jako akciová společnost (s akciovým kapitálem 2 mil. Rls) dne 1. prosince 1933.⁴³ Pro

40 KARLICKÝ, Vladimír, HOFMAN, Petr, KLIMEK, Antonín, KRÁTKÝ, Vladislav. *Svět okřídleného Šípu. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945*. Plzeň: Škoda, a. s., 1999 (dále: KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*), Příloha č. 6: Koncernové společnosti akc. spol. dříve Škodovy závody a její kapitálové účasti v letech 1919–1945, s. 592–593.

41 KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*, Příloha č. 7: Kapitálové účasti akc. spol. dříve Škodovy závody v zahraničí v období 1918–1945, s. 594–595.

42 KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*, Příloha č. 8: Kapitálové účasti akc. spol. Omnipol, Praha v zahraničí v letech 1935–1945, s. 596–597.

43 Státní oblastní archiv (dále: SOA) Plzeň, fond Škodovy závody 1918–1938, S. I. S. Teherán, k. 106, sl. 53. Koncept zastupitelského ujednání.

to participate in Iran’s industrialization. What stands out from Schubert’s memoirs³⁸ is the enormous efforts it was necessary to make to obtain the first contracts, in this case the construction of a sugar factory in Karaj, which he won for the Českomoravská Kolben-Daněk company. “Our first success in Persia cost a lot of work and time. I negotiated the first sugar factory for a full three years. I have often returned from meetings in the Ministry of Foreign Affairs, Industry or even from the Prime Minister disgusted and dissatisfied. I have often been convinced that further negotiations are unnecessary, that negotiations are being conducted without a serious intention to build a sugar factory. The meeting gave the impression that ministers and officials only wanted to obtain material and information. It took a lot of tenacity and perseverance, providing new and new information and acting seemingly in vain again and again.”³⁹

He similarly advocated the penetration of Czechoslovak weapons into the Persian market. The order to buy rifles and machine guns for the Persian army was originally a duel between German and Belgian companies. However, after the Persian Purchasing Commission in Europe also visited Czechoslovakia, Zbrojovka Brno won the contract in 1930, which was able to meet the price and short delivery time. Miroslav Schubert’s main merits were to establish political and economic relations, conclude agreements, promote Czechoslovakia and its companies and products, open a very demanding market and secure the first state contracts that proved successful and enabled the progressive entry of export companies focused on heavy industry and armaments, such as Českomoravská Kolben-Daněk, Škoda Works, Zbrojovka Brno or companies associated with their business such as Lanna and Konstruktiva (which was one of the group companies of Škoda Works, which owned 67.8% of the share capital).⁴⁰

Representations in the Orient were also built by large Czechoslovak companies, whose strategies were copied by foreign com-

panies. They gradually created their own network of representatives around the world to avoid dependence on the re-export of goods, and in important countries branches or so-called “hidden subsidiaries” were established. It was a newly created, externally independent company, which, however, was connected with the parent company by share capital. Škoda Works for instance fully controlled with a 100% shareholding the companies Škoda India Ltd. in Bombay (1930–1946), Sociéte Iranienne Skoda in Tehran (1933–1945) and Skoda Malaya Ltd. (1938). Representations of this type were planned in Egypt and Iraq in 1939, but they no longer arose as a result of the war.⁴¹ Omnipol, a trading company belonging to the Škoda Works group (which owned 99% of the share capital), which similarly controlled Omnipol Türk Ltd., did the same in Istanbul, Omnipol Marocain S. A. in Casablanca and Omnipol India Ltd. in Mumbai.⁴²

Given the growth of Czechoslovak exports of industrial units and weapons to Iran, it is logical that it was in this country that Škoda Works established a large “subsidiary”, which only closed during World War II. Sociéte Iranienne Skoda in Tehran, known as S. I. S., was established as a joint stock company (with a share capital of Rls 2 million) on 1 December 1933.⁴³ It worked for Škoda Works in Pilsen as a representative company, the deals were concluded mainly on behalf of S. I. S., but with the addition that this is done on the basis of a power of attorney from Škoda Works (they guaranteed the correct and timely execution of the contract) and on behalf of Škoda Works. S. I. S. acquired the exclusive representation for the sale of products of Škoda Works and their group plants and friendly companies for the territory of Iran.⁴⁴ However, it was not allowed to represent competing companies without the permission of Škoda Works. Its commission was set at 2% of each order up to CZK 1 million, 1% of orders from CZK 1-10 million and ½% of orders over CZK 10 million.⁴⁵ In

38 Miroslav Schubert wrote his memoirs from his stay in Iran entitled *Pět let u Pávího trůnu*. Memoirs see JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*.

39 Private archive. SCHUBERT, Miroslav. *Pět let u Pávího trůnu*, manuscript, p. 143.

40 See Appendix No. 6. Group companies of the stock company formerly Škoda Works and its equity participation in 1919–1945. KARLICKÝ, Vladimír, HOFMAN, Petr, KLIMEK, Antonín, KRÁTKÝ, Vladislav. *Svět okřídleného Šípu. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945*. Plzeň: Škoda a. s., 1999, pp. 592–593 (hereinafter: KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*).

41 See Appendix No. 7. Equity participations of the stock company formerly Škoda Works abroad in the period 1918–1945. KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*, pp. 594–595.

42 See Appendix No. 8. Equity participation of the stock company Omnipol, Prague abroad in 1935–1945. KARLICKÝ, V., HOFMAN, P., KLIMEK, A., KRÁTKÝ, V. *Svět okřídleného Šípu*, pp. 596–597.

43 Státní oblastní archiv, Plzeň (State Regional Archives, Pilsen; hereinafter: SOA, Plzeň), fond Škoda Works 1918–1938, S. I. S. Teheran, box 106, no. 53. Concept of the representative agreement.

44 SOA, Plzeň, fond Škoda Works 1918–1938, S. I. S. Teheran, box 106, no. 52, in Teheran, 27. 1. 1938. Administrative items.

45 In the remuneration arrangements of the leaders of S. I. S. with Škoda Works, preserved in personal files, it was stated that the remuneration was paid from concluded

Škodovy závody v Plzni pracovala jako zastupitelská firma, obchody byly uzavírány převážně jménem S. I. S., ovšem s dodatkem, že se tak děje na základě plné moci od Škodových závodů (ručily za správné a včasné provedení kontraktu) a na účet Škodových závodů. S. I. S. získala výhradní zastoupení pro prodej výrobků Škodových závodů, jejich koncernových podniků a spřátelených firem pro území Íránu.⁴⁴ Nesměla však bez svolení Škodových závodů zastupovat konkurenční firmy. Její provize byla stanovena 2 % z každé objednávky do výše 1 mil. Kč, 1 % z objednávky od 1–10 mil. Kč a 0,5 % z objednávky nad 10 mil. Kč.⁴⁵ U státních zakázek, obchodů s úřady a městy měla být výše provize dohodnuta vždy samostatně, nezávisle na výši uvedené částky. Platnost tohoto ujednání byla vymezena 31. prosincem 1934 s tím, že pokud nebude ani jednou stranou vypovězeno, bude jeho platnost prodloužena o jeden rok. Navenek tedy S. I. S. vystupovala jako zastupitelská společnost, která však byla prostřednictvím svých vedoucích zaměstnanců řízena Škodovými závody a fungovala de facto (i když ne de iure) jako dceřiná společnost.

V dalších zemích pak měly Škodovy závody své zástupce, např. zmíněného inženýra Jana Žaluda v Iráku, který spolupracoval se S. I. S. v Teheránu, či architekta Jana Letzela⁴⁶ v Japonsku, kde fungovala v letech 1926–1931 pobočka vedená inženýrem Fuchsem⁴⁷. Ve třicátých letech byly Škodovy závody v Japonsku zastupovány prostřednictvím poboček v Číně, hlavně však zastoupením v Charbinu.⁴⁸

Budování československé exportní infrastruktury, které probíhalo v průběhu dvacátých a třicátých let na různých politických a hospodářských platformách s nestejnou intenzitou i výsledkem, záviselo na úspěchu československého exportu a vice versa. Síť zastupitelských úřadů byla nedostatečná, honorární konzuláty často vedli místní obchodníci, kteří zastupovali firmy různých států, chyběly finanční prostředky na průzkum trhů a vysílání specialistů. Státní ústavy nedokázaly vybudovat dostatečně početnou síť komisionářů, kteří by zprostředkovávali obchod československým exportérům a zároveň dokázali dostat orientální zboží ve větší míře na československý trh. Pouze v ze-

mích, kde se díky firemnímu zástupci či schopnému konzulovi či vyslanci podařilo získat první větší zakázky, došlo k úspěšnému rozvoji přímých obchodních styků s jednotlivými firmami.

Československý zahraniční obchod se ve dvacátých letech realizoval především s geograficky blízkými zeměmi, postupně však s poklesem obchodní výměny s Německem a nástupnickými státy Rakouska-Uherska vzrůstal obchod se státy západní Evropy a USA. Jistý nárůst zaznamenal již během druhé poloviny dvacátých let též obchod s dalšími zámořskými státy. Obrat československého obchodu s Asií se v letech 1924–1929 téměř zdvojnásobil, stoupl z 1,7 % na 3,1 %. Tyto hodnoty však byly pravděpodobně daleko vyšší, neboť vývoz na zámořské trhy se realizoval pomocí tzv. reexportu, nejvíce přes velké obchodní domy ve Vídni. Na zámořské trhy začalo pronikat zboží lehkého průmyslu, sklo, textil, kožené zboží či cukr. Jablonecká bižuterie či boty firmy Baťa se staly vítaným artiklem od Maroka po Japonsko, firma Baťa úspěšně zakládala své pobočky po celém světě.

S příchodem velké hospodářské krize se trhy uzavíraly a různé státní zásahy, jako byl clearing, monopolizace trhů či kontingenty, ztěžovaly exportérům pozice. Ve třicátých letech se výrazně zmenšila obchodní výměna s tradičními partnery Československa a došlo k reorientaci zahraničního obchodu. V ní hrály nepřehlédnutelnou roli též země Blízkého a Dálného východu. Postupný pokles obchodní výměny s Evropou zapříčinil nárůst obchodu s Amerikou a Asií. Obchod s Asií vzrostl ve třicátých letech na 8 %. Mnohem snáze se v Orientu prosadily velké firmy těžkého průmyslu, jež se podílely na industrializaci a zbrojení těchto zemí. Největší úspěchy slavily v Turecku, Íránu a v Číně, neboť například v oblastech, jež spadaly pod britský mandát, musela mít místní armáda vybavení kompatibilní s britskou armádou. Velká obchodní výměna se ovšem uskutečňovala i s Egyptem, který do Československa exportoval velmi kvalitní bavlnu. Přestože tyto případy představují jen jednotky procent z celkové obchodní výměny Československa, tedy velmi malou část z pohledu makroekonomického, pro zúčastněné firmy šlo o počiny velmi důležité, zvláště v době velké hospodářské krize.

the case of government contracts, transactions with authorities and municipalities, the amount of the commission should always have been agreed separately, regardless of the amount indicated. This arrangement was set until 31 December 1934, and if it was not terminated by either party, it was extended by one year. Externally, therefore, S. I. S. acted as a representative company, but through its senior employees it was managed by Škoda Works and functioned *de facto* (though not *de jure*) as a subsidiary.

In other countries, Škoda Works had representatives such as the aforementioned engineer Jan Žalud in Iraq, who worked with S. I. S. in Tehran, and the architect Jan Letzel⁴⁶ in Japan, where a branch headed by Ing. Fuchs⁴⁷ operated from 1926 to 1931. In the 1930s, Škoda Works in Japan were represented through its branches in China, but mainly by its representation in Harbin.⁴⁸

The construction of Czechoslovak export infrastructure, which came about during the 1920s and 1930s on various political and economic platforms with unequal intensity and result, took place depending on the success of Czechoslovak exports and vice versa. The network of representative offices was insufficient, honorary consulates were often run by local traders who represented companies from different countries, and there was a lack of funding for market research and the sending of specialists. The state institutes failed to build a sufficiently large network of commission agents who would mediate trade to Czechoslovak exporters and at the same time be able to bring Oriental goods to a greater extent onto the Czechoslovak market. Only in countries where, thanks to a company representative or a capable consul or ambassador, they managed to obtain the first major contracts, were direct business relations with individual companies successfully developed.

In the 1920s, Czechoslovak foreign trade was carried out mainly with geographically close countries, but gradually, with the decline in trade with Germany and the successor states of Austria-Hungary, trade with the states of Western Europe and the USA increased. Trade with the overseas countries also saw a certain increase during the second half of the 1920s. The turnover of Czechoslovak trade with Asia almost doubled between 1924 and 1929, rising from 1.7% to 3.1%. However, these values

were probably much higher, as exports to overseas markets were made through so-called re-exports, mostly through large department stores in Vienna. Light industry goods, glass, textiles, leather goods and sugar began to penetrate overseas markets. Jablonec jewellery and Bata shoes became a welcome item from Morocco to Japan, and Bata successfully established branches around the world.

With the onset of the Great Depression, markets closed and various state interventions such as clearing, market monopolization or contingents made it more difficult for exporters to maintain markets. In the 1930s, trade with the traditional partners of Czechoslovakia diminished, and foreign trade was reoriented. The countries of the Middle East and the Far East also played an important role in this. The gradual decline in trade with Europe led to an increase in trade with overseas countries, the Americas and Asia. Trade with Asia rose to 8% in the 1930s. It became so much easier for large heavy industry companies in the Orient to take part in the industrialization and armaments of these countries in the 1930s. The greatest successes were in Turkey, Iran and China, because, for example, in areas under the British mandate, the army had to have equipment compatible with the British army. However, a great deal of trade also took place with Egypt, which exported very-high-quality cotton to Czechoslovakia. Although in these cases it is only a few percent of the total trade of Czechoslovakia, i.e., a very small part from a macroeconomic point of view, from a microeconomic point of view, it was very important for the participating companies, especially during the Great Depression.

⁴⁴ SOA Plzeň, fond Škodovy závody 1918–1938, S. I. S. Teherán, k. 106, sl. 52. Zpráva z Teheránu dne 27. ledna 1938. Věci správní.

⁴⁵ V zastupitelských ujednáních vedoucích představitelů S. I. S. se Škodovými závody, dochovaných v osobních spisech, bylo k odměnám uvedeno, že se vyplácejí z uzavřených obchodů (kromě zbraní a střeliva) „bez rozdílu, zda jsou uzavřeny jménem Škodových závodů nebo přes Société Iranienne Skoda.“

⁴⁶ Jan Letzel (1880–1925), český stavitel, architekt Kotěrový školy, v roce 1907 odešel do Japonska, kde si s Karlem Janem Horou založil projekční kancelář; známý jako stavitel Průmyslového paláce v Hirošimě (známého dnes jako Atomový dóm).

⁴⁷ Ing. Fuchs vedl filiálku Škodových závodů v Japonsku. K této osobě se nepodařilo zjistit nic bližšího.

⁴⁸ GECKO, Tomáš. *Československo-japonské hospodářské vztahy mezi světovými válkami (institucionální zázemí, zahraniční obchod, transfer technologií a vstupní bariery)*. Rigorózní práce FF UK, Praha, 2015, s. 114–115.

deals (except weapons and ammunition), “regardless of whether they were concluded on behalf of Škoda Works or through Sociéte Iranienne Skoda. ”

⁴⁶ Jan Letzel (1880–1925), a Czech builder, architect of the Kotěra School, went to Japan in 1907, where he and Karel Jan Hora established a design office famous as the builder of the atomic dome in Hiroshima.

⁴⁷ Ing. Fuchs led a branch of Škoda’s Plants in Japan. Nothing more specific on this person could be found.

⁴⁸ GECKO, Tomáš. *Československo-japonské hospodářské vztahy mezi světovými válkami (institucionální zázemí, zahraniční obchod, transfer technologií a vstupní bariery)*. Viva voce work. Praha: FF UK, 2015, pp. 114–115.

VĚDECKÉ CESTY (NEJEN) DO ORIENTU

Národní muzeum a poznávání Orientu v letech 1918–1939

Libor Jůn

Pokud bychom se pokusili o sestavení výčtu významných českých kulturních, vzdělávacích a vědeckých institucí, jednou z předních by nepochybně bylo i pražské Národní muzeum. To se už od svých počátků výrazně zapsalo jak do dějin domácí vědy, tak i vzdělanosti. Konečně mnoho z toho bylo už popsáno v četných historiografických zpracováních jednotlivých i obecnějších dějů z bohatých muzejních dějin.¹ Přesto lze v historii muzea nalézt stále mnoho zajímavých okamžiků zpracovaných spíše okrajově nebo téměř zapomenutých. K nim je bezesporu možno přičíst i muzejní aktivity související s poznáváním těch oblastí, které tradičně nazýváme Orientem.²

Byť Národní muzeum mělo ve svém pomyslném rodném listě vtisknuto hlavně vytváření *obrazu vlasti*³, jeho činnost v mnoha ohledech překračovala zemské hranice. A to ať již se jednalo o navazování zahraničních kontaktů, nebo o získávání muzejních

sbírek. To se ostatně plně projevilo už v průběhu 19. století. Muzeum oslovovalo tehdy mnohé evropské instituce, avšak proniklo např. i na americký kontinent. Proto už v roce 1858 zaslal Vojta Náprstek⁴ k rukám muzejního sekretáře Václav B. Nebeského⁵ několik kusů egyptských starožitností nakoupených v USA.⁶ Neméně zajímavou je v tomto případě i Náprstkova žádost o zaslání několika čísel muzejního časopisu pro užití v USA. A obdobně v roce 1874 český krajan Jaroslav B. Storch⁷ věnoval muzeu etnografické předměty z Mexika a Severní Ameriky. V roce 1892 naopak muzejníci hned několikrát řešili otázky spojené s předáním a uložením pozůstalosti přírodovědce Otakara Feistmantela⁸ obsahující i mnoho asijských přírodnin. Čas od času se pak na muzeum obraceli i čeští cestovatelé, a to nejvíce se žádostmi o peněžní podporu, případně alespoň o cestovní doporučení, jež bylo např. v roce 1891 uděleno Josefu Kořenskému.⁹

- 1 Viz např. SKALSKÝ, Gustav et al. *Národní muzeum 1818–1948*, Praha: Národní muzeum, 1949; SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2001 (dále: SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*); WOITSCHOVÁ, Klára, JŮN, Libor. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum, 2019 (dále: WOITSCHOVÁ, K., JŮN, L. *Národní muzeum v éře Československa*).
- 2 V tomto textu je Orient vymezen v geograficky nejširším smyslu, od severu Afriky až po Dálný východ a Malajsii. Viz STEWIG, Reinhard. *Der Orient als Geosystem*. Opladen: Leska and Budrich, 1977.
- 3 Viz SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*, s. 12.
- 4 Vojta Náprstek (1826–1894), český mecenáš a národopisec. Zakladatel Českého průmyslového muzea (dnes Náprstkovo muzeum). SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: mecenáš, sběratel a vlastenec*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- 5 Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), český literát, básník, sekretář Českého muzea a redaktor *Časopisu Českého muzea*. HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: ČAVU, 1896.
- 6 Viz Archiv Národního muzea (dále: ANM), fond Registratura Národního muzea (dále: RNM), k. 20, i. č. 272.
- 7 Jaroslav B. Storch (1834–1912), český důlní inženýr a krajan působící v USA a Mexiku. ANM, fond RNM, k. 27, i. č. 73.
- 8 Otakar Feistmantel (1848–1891), český geolog a paleontolog. V letech 1875 až 1883 působil jako vládní geolog v tehdejší britské Indii. ANM, fond RNM, k. 37, i. č. 228, 247.
- 9 Josef Kořenský (1847–1938), český pedagog, cestovatel a spisovatel. Viz ANM, fond RNM, k. 38, i. č. 91, 109. VAVROUŠEK, Bohumil. *Josef Kořenský*. Praha: soukromý tisk, 1937.

SCIENTIFIC JOURNEYS (NOT ONLY) TO THE ORIENT

The National Museum and learning about the Orient in 1918–1939

Libor Jůn

If we tried to compile a list of important Czech cultural, educational and scientific institutions, one of the leading would undoubtedly be the Prague National Museum. From the very beginning, this has made a significant contribution to both the history of domestic science and education. Finally, much of this has already been described in numerous historiographical elaborations of individual and more general events from the rich history of the museum.¹ Nevertheless, in the history of the museum one can still find many interesting moments treated rather marginally or almost forgotten. Undoubtedly, museum activities related to exploring those areas that we traditionally call the Orient can be added to them.²

Although the National Museum had in its notional birth certificate imprinted mainly on the creation of the *image of the homeland*³, its activity in many regards crossed the country's borders.

Whether it is about establishing foreign contacts or acquiring museum collections. This was already fully evident during the 19th century. The museum addressed many European institutions at the time, but it also penetrated the American continent. Therefore, already in 1858, Vojta Náprstek⁴ sent the museum secretary Václav B. Nebeský⁵ several pieces of Egyptian antiques purchased in the USA.⁶ Equally interesting in this case is Náprstek's request to send several issues of the museum journal for use in the USA. Similarly, Czech compatriot Jaroslav B. Storch⁷ donated ethnographic items from Mexico and North America to the museum in 1874. On the contrary, in 1892, museum employees dealt several times with issues related to the transfer and storage of the scholarly estate of the naturalist Otakar Feistmannel⁸ containing many Asian natural objects. From time to time, Czech travellers also turned to the museum, mostly with requests for

- 1 See SKALSKÝ, Gustav et al. *Národní muzeum 1818–1948*, Praha: Národní muzeum, 1949; SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2001 (hereinafter: SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*); WOITSCHOVÁ, Klára, JŮN, Libor. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum, 2019 (hereinafter: WOITSCHOVÁ, K., JŮN, L. *Národní muzeum v éře Československa*).
- 2 In this text, the Orient is defined in the broadest geographical sense, from North Africa to the Far East and Malaysia. See STEWIG, Reinhard. *Der Orient als Geosystem*. Opladen: Leska and Budrich, 1977.
- 3 See SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*, p. 12.
- 4 Vojta Náprstek (1826–1894), a Czech patron and ethnographer. Founder of the Czech Industrial Museum (now Náprstek Museum). SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: mecenáš, sběratel a vlastenec*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- 5 Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), a Czech man of letters, poet, secretary of the Czech Museum and editor of the *Časopisu Českého muzea* [Journal of the Czech Museum]. HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: ČAVU, 1896.
- 6 See Archiv Národního muzea (National Museum Archives; hereinafter: ANM), fond Registratura Národního muzea (National Museum Office; hereinafter: RNM), box 20, inv. no. 272.
- 7 Jaroslav B. Storch (1834–1912), a Czech mine engineer and compatriot working in the USA and Mexico. ANM, fond RNM, box 27, inv. no. 73.
- 8 Otakar Feistmantel (1848–1891), a Czech geologist and palaeontologist. From 1875 to 1883, he served as a government geologist in then British India. ANM, fond RNM, box 37, inv. no. 228, 247.

Různě intenzivní přísun artefaktů, knih či přírodnin pocházejících z různých částí světa tak můžeme v případě muzea vystopovat prakticky ve všech fázích jeho existence. A to i přesto, že jak historický koncept (odvolávající se na Františka Palackého^[10]), tak i koncept přírodovědný (vytvořený Antonínem J. Fričem^[11]) cizí materiál připouštěly pouze v případech, kdy vhodně ilustroval domácí české poměry.^{[12} A vzhledem k tomu, že tato „ilustrativnost“ se v jednotlivých oborech výrazně lišila, vyvolával postoj muzea k takovýmto akvizicím občas různé kolize a konflikty. Z nich muzeum zpravidla vycházelo jako instituce odborně špatně vedená, konzervativní a příliš provinční. Proslulým se stal nezájem Národního muzea v době jeho počátků o archeologickou sbírku císařského vojáka a českého zemského vlastence Františka Kollera^[13], jenž za svého dlouhého pobytu v Neapolsku vytvořil cennou antickou sbírku, obsahující mimo egyptských či řeckých starožitností hlavně unikátní artefakty z vykopávek v římských Pompejích. Sbírka, původně uložená na Kollerově zámku v Obrříství u Mělníka, tak namísto do Národního muzea nakonec putovala do Berlína.^{[14}

Ještě větší pozornost si získala obdobně zmařená akvizice rozsáhlých sbírek známého cestovatele Emila Holuba^[15]. Muzeum jeho dar odmítlo a zklamáný Holub většinu ze svých etnografických a přírodovědných sbírek rozdál nejrůznějším muzeím v Evropě a v Americe. Idea o provinčnosti muzea^{[16} se v důsledku toho stala natolik všeobecně přijímanou, že jistě nepřekvapí její přítomnost coby jednoho z hlavních motivů československého filmu *Velké dobrodružství*,^{[17} věnovaného životním osudům Emila Holuba. Stejně pevně a neotřesitelně zakotvila i v četných Holubových životopisech.^{[18}

Národní muzeum a československý stát

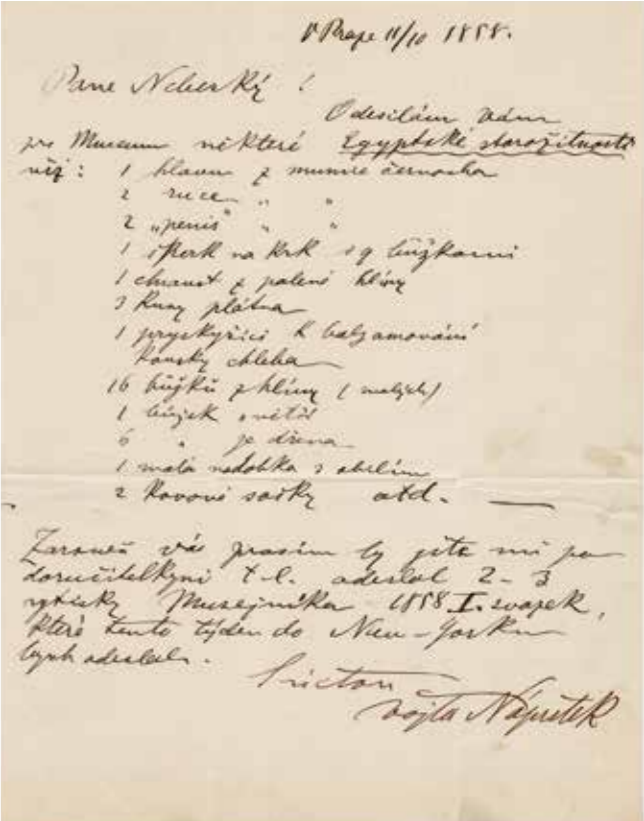
Pokud přistoupíme k popisu role Národního muzea při poznávání Orientu v meziválečné době, v čase první Československé republiky, můžeme hned na počátku konstatovat, že bylo obecně na co navazovat z dob dřívějších. Mimoevropské orientální, africké či americké sbírky – archeologické, umělecké nebo přírodovědné – putovaly jak do českého, tak posléze i československého Národního muzea. Vznik samostatného československého státu v říjnu 1918 postavil muzeum do nové a pro něj neznámé situace. Prakticky ze dne na den se stalo muzejní institucí státotvorného československého národa. Skrytý rozpor mezi zemsky orientovaným (a o své výlučnosti přesvědčeným) muzeem a nově utvářenou demokratickou československou realitou v sobě nepochybně ukrýval mnohá budoucí nedorozumění, ale i skutečné výzvy.^{[19} Většina tehdejších muzejníků se do adaptace na nové poměry pustila s velkým odhodláním. Mnoho z jejich snah ovšem dopadlo zcela jinak, než jaké byly původní představy, protože jejich úspěšné řešení přesahovalo možnosti instituce, a to zejména finanční a prostorové.^{[20}

První a velmi prozíravý krok učinila muzejní správa už v listopadu 1918, kdy celé Národní muzeum dala plně k dispozici a v ochranu tehdejšímu Národnímu výboru.^{[21} Tím v symbolické i v praktické rovině začala skutečná československá éra Národního muzea. Nástup „nových“ časů konečně potvrdila i brzká návštěva prezidenta Tomáše G. Masaryka v muzeu. Byl to právě on, kdo muzea chápal jako důležitý edukativní a výchovný prostředek ovlivňující široké lidové publikum a běžně pracující s výsledky moderní, kritické vědy.^{[22} To samozřejmě oslovovalo obzvláště

financial support, or at least for travel recommendations, which were granted in 1891 to Josef Kořenský.^{[9}

In the case of a museum, we can thus trace the varyingly intensive supply of artefacts, books or natural objects from different parts of the world in practically all phases of its existence. This is despite the fact that both the historical concept (referring to František Palacký^[10]) and the natural science concept (created by Antonín J. Frič^[11]) admitted foreign material only in cases where it appropriately illustrated domestic Czech conditions.^{[12} Moreover, since this “illustrativeness” varied greatly from one discipline to another, the museum’s attitude toward such acquisitions sometimes provoked various collisions and conflicts. The museum usually emerged from them as an institution that was poorly run, conservative and too provincial. The National Museum’s lack of interest in the archaeological collection of the imperial soldier and Bohemian land patriot František Koller,^[13] who during his long stay in the Naples area created a valuable ancient collection, containing, in addition to Egyptian or Greek antiques, mainly unique artefacts from the excavations in Roman Pompeii, became famous during its beginnings. The collection, originally stored at Koller’s Castle in Obrříství near Mělník, eventually travelled to Berlin instead of to the National Museum.^{[14}

The similarly failed acquisition of the extensive collections of the famous traveller Emil Holub^[15] received even more attention. The museum refused his gift, and the disappointed Holub distributed most of his ethnographic and natural-scientific collections to various museums in Europe and America. As a consequence, the idea of the provinciality of the museum^{[16} became so universally accepted that its presence as one of the main motifs of the Czechoslovak film, *The Great Adventure*,^{[17} dedicated to the life of Emil Holub, is certainly not surprising. It is just as firmly and unshakably entrenched in Holub’s numerous biographies.^{[18}

Dopis Vojta Náprstka pro Václava B. Nebeského z roku 1858 s výčtem egyptských starožitností pro muzejní sbírky. ANM, fond RNM, k. 20, i. č. 272

Letter from Vojta Náprstek to Václav B. Nebeský from 1858 with a list of Egyptian antiquities for museum collections. ANM, fond RNM, box 20, inv. no. 272

^[10] František Palacký (1798–1876), český historik, politik a spisovatel. Tvůrce moderního českého dějepisectví a vědeckého programu Národního muzea.

^[11] Antonín Jan Frič (183–1913), český přírodovědec (zoolog, geolog a paleontolog), muzejník, profesor Univerzity Karlovy.

^[12] Viz SKLENÁŘ, K. Obraz vlasti: Příběh Národního muzea, s. 75–78.

^[13] František (Franz) von Koller (1767–1826), rakouský polní podmaršálek a diplomat, amatérský archeolog a sběratel starožitností. Účastník napoleonských válek a rakouský vojenský a diplomatický zástupce v Neapolsku.

^[14] Viz PETŘEKOVÁ, Eliška: Osudy antické sbírky barona Františka Kollera. Bakalářská práce MU. Brno, 2017.

^[15] Emil Holub (1847–1902), český lékař, cestovatel, kartograf a etnograf. V Africe pobýval v letech 1872 až 1879 a 1883 až 1887. ŠÁMAL, Martin. Emil Holub. Cestovatel – etnograf – spisovatel. Praha: Vyšehrad, 2013.

^[16] Jedním z prvních, kdo upozornil na oboustranně komplikované vztahy mezi E. Holubem a A. J. Fričem zvláště ve vztahu k cenným Holubovým sbírkám, byl známý cestovatel a muzejník Jiří Baum. Viz BAUM, Jiří. Holub a Mašukulumbové. Praha: Vesmír, 1937. V této knize velice dobře popsal i prostorovou nedostatečnost tehdejšího muzea.

^[17] Snímek vzniklý v roce 1952 režíroval Miloš Makovec, v titulní roli E. Holuba se představil Otomar Krejča.

^[18] Viz např. KUNSKÝ, Josef. Čeští cestovatelé. Díl II. Praha: Orbis, 1961, s. 104–113.

^[19] Podrobněji viz WOITSCHOVÁ, K., JŮN, L. Národní muzeum v éře Československa, s. 75.

^[20] Obě tyto záležitosti (nedostatek peněz a místa) se poměrně pravidelně stávaly vědným tématem denního tisku a následně iniciovaly vzrušené debaty o budoucím statusu muzea a o jeho případném převzetí zemskou či dokonce státní správou, a to za hojné účasti jednotlivých muzejníků. Viz KOZÁK, Jan B. Jaké je vědecké poslání Národního muzea? K diskusi o jeho úkolech. České slovo, 1930, roč. 22, č. 264, 12. 11., s. 10.

^[21] Viz WOITSCHOVÁ, K., JŮN, L. Národní muzeum v éře Československa, s. 92.

^[22] Viz tamtéž, s. 123.

^[9] Josef Kořenský (1847–1938), a Czech teacher, traveller and writer. ANM, fond RNM, box 38, inv. no. 91, 109. VAVROUŠEK, Bohumil. Josef Kořenský. Praha: private print, 1937.

^[10] František Palacký (1798–1876), a Czech historian, politician and writer. Creator of modern Czech historiography and the scientific program of the National Museum.

^[11] Antonín Jan Frič (183–1913), a Czech naturalist (zoologist, geologist and palaeontologist), museologist, professor at Charles University.

^[12] See SKLENÁŘ, K. Obraz vlasti: Příběh Národního muzea, pp. 75–78.

^[13] František (Franz) von Koller (1767–1826), an Austrian field marshal and diplomat, amateur archaeologist and antiques collector. Participant in the Napoleonic Wars and Austrian military and diplomatic representative in the Naples region.

^[14] See PETŘEKOVÁ, Eliška: Antická sbírka barona Františka Kollera. Brno, 2017.

^[15] Emil Holub (1847–1902), a Czech physician, traveller, cartographer and ethnographer. He lived in Africa from 1872 to 1879 and 1883 to 1887. ŠÁMAL, Martin. Emil Holub. Cestovatel – etnograf – spisovatel. Praha: Vyšehrad, 2013.

^[16] Jiří Baum, a well-known traveller and museologist, was one of the first to point out the mutually complicated relations between E. Holub and A. J. Frič, especially in relation to Holub’s valuable collections. See BAUM, Jiří. Holub a Mašukulumbové. Praha: Vesmír, 1937. In this book, he also described the spatial insufficiency of the then museum very well.

^[17] The film, made in 1952, was directed by Miloš Makovec, and Otomar Krejča played the title role of E. Holub.

^[18] See, e.g., KUNSKÝ, Josef. Čeští cestovatelé. Vol. II. Praha: Orbis, 1961, pp. 104–113.

nastupující mladou generaci muzejníků, jejichž odborný vzestup měl být svázán právě s československým státem. A to ať již se jednalo o představitele oborů humanitních, nebo přírodovědných.

A právě všechno toto formovalo všední dny československého Národního muzea, muzea hledajícího svoji novou tvář v nově ustavených poměrech, které naopak po muzeu vyžadovaly aktivní participaci na budování československé identity a pomoc při její prezentaci a propagaci doma i v zahraničí. To vedlo např. k častějšímu pořádání veřejných přednášek a výkladů ve sbírkách nebo k nárůstu počtu dočasných výstav a obměn sbírek v expozicích. Obecně měly být kladeny vyšší nároky na vědeckou úroveň muzejní práce, obzvláště v porovnání s univerzitním prostředím. Mladý československý stát nově definoval i otázku knihovnickou, v níž pochopitelně muzeum hrálo významnou roli. Zcela nečekanou dynamiku přinesly republikánské časy do muzejních přírodovědných oborů, kde se projevilo hned několik vzájemně pozitivně působících faktorů.

Muzejní cesty za přírodou Orientu

Aktivita muzea věnované v meziválečném období přírodovědnému výzkumu severní Afriky, Balkánského poloostrova, případně Blízkého východu byly donedávna téměř neznámé, byť se obzvláště ve třicátých letech jednalo o počiny pozoruhodné, organizačně náročné a plně mezinárodně srovnatelné. Pozitivně se zde projevila existence samostatné Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, založené v roce 1920, a její propojení s muzejní přírodovědou v oblasti využívání muzejních přírodovědných sbírek pro výuku i z pohledu personálního. Dlouholetým jednatelem Společnosti Národního muzea, spravující chod této instituce, byl profesor Bohumil Němec²³, spoluorganizátor vzniku samostatné přírodovědecké fakulty. Existence obsáhlých muzejních přírodovědných sbírek ve spojení s dostatkem studentů a absolventů

přírodovědných oborů mohly v delší časové perspektivě zajistit potřebné vědecké výsledky a stejně tak i personální posílení starší generace muzejníků-přírodovědců.²⁴

To vše se navíc odehrávalo v čase, kdy v československých podmínkách alespoň na čas zmizela konkurence působící na německých a rakouských univerzitách. Ty po prohrané válce prakticky nevedly žádné rozsáhlejší přírodovědné terénní výzkumy, a tak se pražským muzejníkům otevíralo volnější pole působnosti. Snad nejvíce to bylo patrné na Balkánu, kde se uplatnilo nové státoprávní uspořádání nahrávající ambicím československé vědy. Balkánský poloostrov se tak pro muzejní přírodovědce stal jakýmsi „malým Orientem“. Byl dobře dostupný díky železnici, vyžadoval přijatelně nízké nutné finanční výdaje a navíc v mnoha ohledech poskytoval přírodniny téměř totožné s těmi, které pocházely z oblastí blízkovýchodních či maloasijských. Mimo to bylo tehdejší přírodovědné poznání této oblasti v mnoha ohledech vyložene torzovité, což slibovalo dosažení dosud neznámých výsledků. To platilo např. o Bulharsku, jugoslávské Makedonii a také o Řecku, kde pražští přírodovědci fakticky zahájili soustavný zoologický výzkum Kréty.²⁵ A jak ještě uvedeme níže, tento „malý Orient“ pražským muzejníkům „velký Orient“ postupně fakticky nahradil.

Přirovnání Balkánského poloostrova k Orientu však v sobě skrývalo i nečekaná rizika spočívající v často výrazně svízelnějších a nebezpečnějších cestovatelských podmínkách ve srovnání s těmi, které tehdy charakterizovaly Blízký východ (nebo některé jeho části). V řeckých horách bylo nutno stále počítat s banditismem a v některých místech byl proto nutný doprovod místních četníků. Podobně neutěšenou se jevila i zdravotní situace s častým výskytem cholery, úplavice nebo tyfu.²⁶ Velkým problémem byl rovněž nedostatek vody a velká vedra sužující hlavně řecké vnitrozemí. Závažné nedostatky vykazovala také tamní silniční síť. Naproti tomu v Alžírsku, Tunisku, Palestině nebo v Egyptě bylo možno se dlouhodobě pohybovat v místech s fungující dopravou a s dobrými silnicemi. Podobně nechyběla

The National Museum and the Czechoslovak State

If we approach the description of the role of the National Museum in exploring the Orient in the interwar period, during the First Czechoslovak Republic, we can state at the outset that there was generally something to build on from earlier times. Non-European oriental, African or American collections – archaeological, artistic or natural science – travelled to both the Czech and later the Czechoslovak National Museum. The establishment of an independent Czechoslovak state in October 1918 put the museum in a new situation unknown to it. Practically from one day to the next, it became a museum institution of the state-forming Czechoslovak nation. The hidden contradiction between the land-oriented (and convinced of its exclusivity) museum and the newly formed democratic Czechoslovak reality undoubtedly hid many future misunderstandings, but also real challenges.¹⁹ Most of the museum managers of the time set about adapting to the new conditions with great determination. However, many of their efforts turned out completely differently from what the original ideas had been, because their successful solution exceeded the possibilities of the institution, especially in terms of finances and space.²⁰

The first and very far-sighted step was taken by the museum administration in November 1918, when it made the entire National Museum fully available and protected by the then National Committee.²¹ This marked the beginning of the real Czechoslovak era of the National Museum, both symbolically and practically. The arrival of “new” times was finally confirmed by the early visit of President Tomáš G. Masaryk to the museum. It was precisely him who saw museums as an important educational and upbringing tool influencing the general public and working routinely with the results of modern, critical science.²² This, of course, appealed especially to the emerging young generation of museologists, whose professional advancement was to be tied to the Czechoslovak state. Whether it was representatives of the humanities or natural sciences.

All of this shaped the everyday life of the Czechoslovak National Museum, a museum looking for its new face in the newly established conditions, which in turn required the museum to actively participate in building the Czechoslovak identity and assistance in its presentation and promotion at home and abroad. That led, for instance, to more frequent public lectures and interpretations in the collections or to an increase in the number of temporary exhibitions and variations of collections in exhibitions. In general, higher demands were to be placed on the scientific level of museum work, especially compared to the university milieu. The young Czechoslovak state also redefined the library issue, in which, of course, the museum played an important role. Republican times brought completely unexpected dynamism to the museum’s natural sciences, where several mutually positive factors manifested themselves together at the same time.

Museum journeys for the nature of the Orient

The museum’s activities in the interwar period devoted to scientific research in North Africa, the Balkans or the Middle East were almost unknown until recently, although especially in the 1930s it was remarkable, organisationally demanding and fully comparable with international efforts. The existence of an independent Faculty of Science of Charles University, founded in 1920, and its connection with museum natural science in the field of using museum science collections for teaching also in terms of personnel had a positive effect here. The long-term executive of the Society of the National Museum, which manages the operation of this institution, was Professor Bohumil Němec²³, co-organiser of the establishment of the independent faculty of science. The existence of extensive museum science collections in conjunction with a sufficient number of students and graduates of the natural science fields could provide the necessary scientific results in the longer term, as well as strengthen the

^[1] Bohumil Němec (1873–1966), botanik, mykolog, český a československý politik a senátor. Děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v letech 1919 až 1920 a následně rektor Univerzity Karlovy 1921 až 1922. V čele muzejní společnosti stál v letech 1913 až 1919. BARVÍKOVÁ, Hana, JANKO, Jan, MOSKOVIČ, Boris, PODANÝ, Václav (eds.). Bohumil Němec. Vzpomínky. Praha: NLN, 2021.

^[2] Ilustrativním příkladem nástupu mladé generace absolventů Přírodovědecké fakulty UK může být tehdejší muzejní zoologické oddělení. V poměrně krátké době jeho řady posílili Otakar Štěpánek, Václav J. Staněk, Josef Mařan, Jiří Baum a Karel Táborský, absolventi fakulty z přelomu 20. a 30. let 20. století a rovněž i významné osobnosti svých oborů. Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JÚN, Libor. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 16–17 (dále: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930).

^[3] Viz ŠTĚPÁNEK, Otakar. V zemi Mínótaura. Vzpomínky přírodovědce. Praha: Národní muzeum, 2016.

^[4] V Řecku ještě ve 30. letech 20. stol. nebylo například zcela potlačeno malomocenství, o čemž se měl na Krétě přesvědčit sám O. Štěpánek. O celé věci mj. napsal tato slova: „Konečně jsem pochopil, proč není možno si vyjet na Spinalongu tak jednoduše jako na Dia. Poloostrov Spinalonga, který obrací k přístavu svoji kratší stranu a který se jeví jako hornatý ostrov, je totiž jediná řecká leproserie, přísně izolovaná země malomocných.“ Viz tamtéž, s. 111–112.

^[5] For more details, see WOITSCHOVÁ, K., JÚN, L. Národní muzeum v éře Československa, p. 75.

^[6] Both of these issues (lack of money and space) became a grateful topic of the daily press on a relatively regular basis, and subsequently initiated heated debates about the future status of the museum and its eventual takeover by the land or even national administration, with the large participation of individual museologists. See KOZÁK, Jan B. Jaké je vědecké poslání Národního musea? K diskusi o jeho úkolech. České slovo, 1930, Vol. 22, Issue 264, 12. 11., p. 10.

^[7] See WOITSCHOVÁ, K., JÚN, L. Národní muzeum v éře Československa, p. 92.

^[8] See ibid., p. 123.

^[9] Bohumil Němec (1873–1966), a botanist, mycologist, Czech and Czechoslovak politician and senator. Dean of the Faculty of Arts of Charles University from 1919 to 1920 and subsequently rector of Charles University from 1921 to 1922. He headed the museum company from 1913 to 1919. See BARVÍKOVÁ, Hana, JANKO, Jan, MOSKOVIČ, Boris, PODANÝ, Václav (eds.) Bohumil Němec. Vzpomínky. Praha: NLN, 2021.

Muzejní zoologové při inscenování péče o entomologickou sbírku. První vlevo vedoucí muzejní zoologie Jan Obenberger.

ANM, fond Jan Obenberger, k. 50, neuspořádáno

Museum zoologists staging the care of the entomological collection. The first on the left is Jan Obenberger, head of the museum zoology.

ANM, fond Jan Obenberger, box 50, unorganised

ani další infrastruktura, možnosti ubytování atd. Samozřejmě i zde existovala místa nebezpečná, případně trvale uzavřená (minimálně pro zahraniční návštěvníky) a terénní výzkum muzejníky přiváděl spíše do odlehlejších míst, kde západní infrastruktura buď úplně chyběla, nebo byla nedostatečná. Na rozdíl od balkánských poměrů si však nikdo z účastníků blízkovýchodních výprav na bezpečnostní rizika příliš často nestěžoval. Zdejší relativní bezpečnost byla samozřejmě jedním z četných produktů koloniální, případně mandátní správy (např. v Palestině nebo v Sýrii) a našim cestovatelům přišla velice vhod. Na druhé straně si tu – navzdory omezenému času, který zde strávili – povšimli narůstajících konfliktů mezi místními obyvateli a Evropany.²⁷

Posledním, ovšem stejně důležitým faktorem, ovlivňujícím zdar těchto výprav byla angažovanost několika výrazných osobností, které tehdy spojily svůj odborný život s Národním muzeem.

Ze všeho nejvíce se jednalo o agilního šéfa muzejní zoologie a vynikajícího entomologa Jana Obenbergera²⁸. Šlo o vědce světového formátu s četnými zahraničními vědeckými kontakty, ale i o výraznou osobnost a muzejníka s jasnou představou, jak by mělo fungovat moderní přírodovědné muzeum. Navíc dokázal pro své četné vědecké a odborné vize získat i potřebné finance, což se ukázalo jako zcela rozhodující pro muzejní vědecké výpravy. Ty měly v jeho pojetí muzejní práce napomoci nahradit překonané Fričovo schéma zaměření se na domácí českou přírodu a zajistit jak potřebný srovnávací materiál, tak i vědeckou prestiž pro Národní muzeum i československou vědu.²⁹ Jeho jistá prostofekost a ochota mnoho ze svých myšlenek o nutných změnách v Národním muzeu svěřit tehdejšímu tisku jej však často přiváděly do ostrých polemik a debat, ne vždy vítězných a konstruktivních. Obzvláště když na druhé straně pomyslné barikády stála osobnost

²⁷ Snad nejlepším pozorovatelem této nedůvěry, zjevných i zdánlivých křivd a animozit byl Jiří Baum, který mnoho z těchto motivů rozpracoval ve svých populárních článcích a přednáškách. Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JÚN, Libor. Když cestovatel necestuje – přednáší. Příspěvek k popularizační, fotografické a filmové činnosti Dr. Jiřího Bauma. *Časopis Národního muzea, řada historická*, 2011, roč. 180, č. 1–2, s. 86–92.

²⁸ Jan Obenberger (1892–1964), entomolog a muzejník, od roku 1927 docent entomologie. První československý profesor entomologie (v roce 1947 mimořádný, od roku 1956 řádný). V Národním muzeu se dlouhodobě neúspěšně angažoval pro myšlenku stavby nové budovy Přírodovědného muzea. V letech 1956 až 1962 ředitel Entomologického ústavu ČSAV.

²⁹ Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JÚN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl II. Praha: Scriptorium, 2013, s. 85–90 (dále: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., JÚN, L., STORCHOVÁ, L., OERTER, W. B. *Českoslovenští vědci v Orientu II*).

staffing of the older generation of museum managers-natural scientists.²⁴

Moreover, all this took place at a time when competition operating at German and Austrian universities had disappeared in the Czechoslovak conditions, at least for a while. After the lost war, they practically did not conduct any extensive natural-scientific field research, and thus a wider field of activity opened up for Prague’s museologists. Perhaps this was most evident in the Balkans, where a new constitutional order was applied, playing into the ambitions of Czechoslovak science. The Balkan Peninsula thus became a kind of “little Orient” for museum natural scientists. It was easily accessible by rail, required acceptably low necessary financial expenditures, and in many respects provided natural objects almost identical to those from the Middle East or Asia Minor. In addition, the scientific knowledge of this area was in many respects clearly fragmentary, which promised the achievement of hitherto unknown results. This was the case, for example, with Bulgaria, Yugoslav Macedonia and also Greece, where Prague naturalists actually began systematic zoological research of Crete.²⁵ As we will state below, this “little Orient” gradually replaced the “great Orient” for Prague museologists.

However, the comparison of the Balkan Peninsula to the Orient also entailed unexpected risks, often in more difficult and dangerous travel conditions compared to those that then characterised the Middle East (or parts of it). Banditry was still to be expected in the Greek mountains, and it was necessary to be accompanied by local gendarmes in some places. The health situation with frequent occurrence of cholera, dysentery or typhus also seemed similarly unfortunate.²⁶ The lack of water and the great heat plaguing mainly the Greek interior were also a large problem. The local

road network also had serious shortcomings. In contrast, in Algeria, Tunisia, Palestine or Egypt, it had long been possible to move in places with good traffic and good roads. Similarly, there was no lack of other infrastructure, accommodation, etc. Of course, there were dangerous or permanently closed places (at least for foreign visitors) and field research led museums to more remote places, where Western infrastructure was either completely lacking or insufficient. However, unlike in the Balkans, none of the participants in the Middle East expeditions complained too often about security risks. The local relative security was, of course, one of the many products of the colonial or mandate administration (e.g., in Palestine or Syria) and it came in very handy for our travellers. On the other hand, despite the limited time they spent here, they noticed growing conflicts between locals and Europeans.²⁷

The last, but equally important factor influencing the success of these expeditions was the involvement of several prominent personalities who then combined their professional lives with the National Museum. Most of all, he was the agile head of museum zoology and the excellent entomologist Jan Obenberger²⁸. He was a world-class scientist with numerous foreign scientific contacts, but also a strong personality and a museologist with a clear idea of how a modern natural history museum should work. Furthermore, he was able to obtain the necessary funding for his numerous scientific and professional visions, which proved to be absolutely crucial for the museum’s scientific expeditions. In his conception of museum work, they were to help replace Frič’s outdated scheme of focusing on domestic Czech nature, and to provide both the necessary comparative material and scientific prestige for the National Museum and Czechoslovak science.²⁹ However, his certain frankness and

²⁴ An illustrative example of the young generation of graduates of the Faculty of Science at Charles University can be the then museum zoology department. In a relatively short time, Otakar Štěpánek, Václav J. Staněk, Josef Mařan, Jiří Baum and Karel Táborský, graduates of the faculty from the turn of the 1920s and 1930s, as well as important personalities in their fields, strengthened his ranks. See JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JÚN, Libor. *Expediitio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930*. Praha: Národní muzeum, 2012, pp. 16–17 (hereinafter: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. *Expediitio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930*).

²⁵ See ŠTĚPÁNEK, Otakar. *V zemi Mínótaura. Vzpomínky přírodovědce*. Praha: Národní muzeum, 2016.

²⁶ In Greece in the 1930s. for example, leprosy was not completely suppressed, which O. Štěpánek himself was supposed to see in Crete. He wrote these words about the whole thing: “I finally understood why it is not possible to go on Spinalong as easily as on Dia. The Spinalonga Peninsula, which faces the shorter side of the port and appears to be a mountainous island, is the only Greek leprosy, a strictly isolated land of lepers.” See *ibid.*, pp. 111–112.

²⁷ Perhaps the best observer of this mistrust, apparent and seemingly injustices and animosities was Jiří Baum, who elaborated many of these motifs in his popular articles and lectures. See JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JÚN, Libor. Když cestovatel necestuje – přednáší. Příspěvek k popularizační, fotografické a filmové činnosti Dr. Jiřího Bauma. *Časopis Národního muzea, řada historická*, 2011, Vol. 180, Issue 1–2, pp. 86–92.

²⁸ Jan Obenberger (1892–1964), an entomologist and museologist, associate professor of entomology since 1927. The first Czechoslovak professor of entomology (extraordinary in 1947, full from 1956). He has long been unsuccessfully involved in the National Museum for the idea of building a new building for the Museum of Natural History. From 1956 to 1962 he was the director of the Entomological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences.

²⁹ See JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JÚN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Vol. II. Praha: Scriptorium, 2013, pp. 85–90 (hereinafter: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., JÚN, L., STORCHOVÁ, L., OERTER, W. B. *Českoslovenští vědci v Orientu II*).

stejného formátu, botanik, zasloužilý jednatel muzejní společnosti a výrazná tvář československé politiky Karel Domin³⁰.

Koncepčně a vizionářsky uvažující Obenberger však přesto kolem sebe postupně shromáždil celou řadu nadějných přírodovědců a nadšených muzejníků, z nichž je nutno připomenout alespoň Otakara Štěpánka³¹, spojeného ve 30. letech 20. století s vedením zoologických výzkumů v Řecku (včetně tehdy prakticky neprozkoumané Kréty), a dále Václava J. Staňka³² a Jiřfho Bauma³³. Jejich odborné zájmy se tehdy pomyslně protnulý právě v Národním muzeu, odkud Václav J. Staněk posléze zamířil do pražské zoologické zahrady a nastoupil dráhu úspěšného filmového dokumentaristy a Jiří Baum se stal jedním z nejoblíbenějších cestovatelů a autorem stejně oblíbených cestopisů. Právě tvůrčí a inspirativní prostředí bylo oním důležitým myšlenkovým východiskem pro podnikání výzkumných cest s cílem zisku co možná největší *vědecké kořisti*³⁴.

Z mnoha důvodů bylo jejich nejčastějším cílem Bulharsko a Řecko, ale už v roce 1930 se podařilo zorganizovat vpravdě velkolepý podnik, proslulou *Expeditio Obenberger*, mířící do Tuniska, Alžírska a na jih Francie. Příprava výpravy finančně podpořené ministerstvem školství a národní osvěty ovšem v Národním muzeu vyvolala nebývale ostrý spor. Jeho podstatou byl konkurenční vztah mezi Dominem a Obenbergerem. První z nich měl vlastní zájem na výzkumné botanické cestě Vladimíra Krajiny³⁵ pořá-

dané Univerzitou Karlovou s finanční pomocí Národního muzea a druhý si zase příliš nelámal hlavu s úřední subordinací a muzejní administrativou. Výprava čtveřice muzejních asistentů (Jiřífho Bauma, Karla Táborského,³⁶ Josefa Mařana³⁷ a Václava J. Staňka) nakonec k africkým břehům zamířila, ale namísto automobilem jela obyčejným rychlíkem a nikoliv pod záštitou Národního muzea, ale cestovali fakticky jako soukromé osoby.³⁸ Přesto výprava skončila až nečekaným úspěchem, o který se výrazně zasloužil Jiří Baum. Ten z vlastních prostředků zakoupil v Tunisku osobní automobil a v podstatě se stal i hlavním řidičem výpravy. Mnoho nechybělo a vůz by se bývalo podařilo dopravit i do Prahy, ale celní a další formality se ukázaly být nepřekonatelnou překážkou.

Naši čtyři cestovatelé sbírající přírodniny, ale i etnografické artefakty se na tuniském pobřeží vylodili 10. května 1930 a během několika týdnů navštívili jak přímořské pásmo země, tak i hornaté vnitrozemí a proslulé solné pánve – šoty. Z hlavního města Tunisu nejdříve zamířili přes El Kef a Kajruwán do přístavu Sfax, odkud se podél pobřeží dostali do dalšího přístavu, Gabesu. Odtud malá výprava zamířila přes Gafsu k alžírsko-tuniské hranici, jíž dosáhla 11. června. Před koncem téhož měsíce se expedice po náročné cestě alžírským vnitrozemím konečně objevila v Alžíru. Zpáteční cestu muzejníci nastoupili 29. června 1930, a to včetně Josefa Mařana s jasnými příznaky malárie.³⁹

^[1] Karel Domin (1882–1953), botanik, politik a veřejný činitel, docent a profesor Univerzity Karlovy, v letech 1933 až 1934 její rektor. V meziválečném období zorganizoval botanický výzkum tehdejšího Československa a patřil k významným průkopníkům myšlenky ochrany přírody. Po roce 1945 byl nespravedlivě obviněn z kolaborace s okupační mocí.

^[2] Otakar Štěpánek (1903–1995), český zoolog a muzejník, v Národním muzeu působil v letech 1923 až 1966 (mj. jako ředitel Přírodovědného muzea NM), v letech 1948 až 1950 ředitel zoologické zahrady v Praze.

^[3] Václav J. Staněk (1907–1983), zoolog, fotograf a filmař specializující se na přírodovědná témata. V letech 1938 až 1939 ředitel pražské zoologické zahrady, kterou uchránil před hrozícím finančním bankrotem. Po roce 1945 působil v Krátkém filmu a přednášel na FAMU.

^[4] Jiří Baum (1900–1944), zoolog, cestovatel, fotograf, spisovatel a mecenáš Národního muzea. Ve 30. letech 20. století jeden z nejpobulárnějších československých cestovatelů a autor četných odborných pojednání, ale i cestopisů a populárních článků. J. Baum navštívil USA, Brazílii, společně se svojí chotí Růženu Baumovou podnikl cestu kolem světa, při níž mj. navštívil Austrálii a Japonsko. Účastník Expeditio Obenberger z roku 1930 a cesty napříč Afrikou v roce následujícím. Dále podnikl automobilovou cestu k polárnímu kruhu ve Finsku a v roce 1938 navštívil Jižní Afriku se záměrem fotografovat zde divoká zvířata. Vzhledem ke svému židovskému původu byl v době okupace rasově pronásledován, což mu nezabránilo aktivně se účastnit druhého odboje. Po obvinění z porušování protizidovských předpisů byl deportován do Osvětimi a nakonec zemřel v koncentračním táboře ve Varšavě, vzniklém na troskách zničeného židovského ghetta. V Národním muzeu pracoval jako dobrovolný odborný asistent bez nároku na plat. Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřífho Bauma 1930, s. 16–17.

^[5] Tento termín často používal právě J. Obenberger. Viz OBENBERGER, Jan. „Pod žhavým sluncem“ – film české vědecké výpravy do severní Afriky. Velká sběratelská kořist výpravy – Kus života výpravy na filmové pásce. České slovo, 1930, roč. 22, č. 265, 13. 11., s. 2.

^[6] Vladimír Krajina (1905–1993), významný český botanik (nejlepší a nejoblíbenější žák K. Domina) a politický činitel. Jeden z nejdůležitějších představitelů nekomunistického druhého odboje. Po únoru 1948 odešel do exilu, kde se nadále angažoval vědecky i politicky.

^[7] Karel Táborský (1906 – ?), zoolog a entomolog, zprvu muzejní dobrovolník a po ukončení vysokoškolských studií odborný pracovník Národního muzea. V letech 1951 až 1953 byl na základě nespravedlivého obvinění vězněn. Posléze emigroval do Kanady.

^[8] Josef Mařan (1905–1978), entomolog a zoogeograf, propagátor ochrany přírody. V Národním muzeu působil jako odborný pracovník až do roku 1971.

^[9] Výpravy se měl účastnit také O. Štěpánek, pod hrozbou propuštění ze služeb Národního muzea mu však cesta byla zakázána, a to i přes udělenou finanční podporu ministerstva školství a národní osvěty. Tato neúčast na expedici stála mj. v pozadí jeho zájmu o zoologický průzkum pevninského Řecka a Kréty. Viz JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřífho Bauma 1930, s. 20.

^[10] JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, STORCHOVÁ, Lucie, HAVLŮJOVÁ, Hana, JÚN, Libor. Českoslovenští vědci v Orientu. Díl I. Praha: Scriptorium, 2012, s. 239–282 (dále: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVÁ, L., HAVLŮJOVÁ, H., JÚN, L. Českoslovenští vědci v Orientu I).

willingness to entrust many of his ideas about the necessary changes in the National Museum to the press at the time often led him to heated controversies and debates, not always victorious and constructive. Especially when on the other side of the notional barricade stood a personality of the same format, a botanist, a deserving executive of the museum society and a prominent face of Czechoslovak politics, Karel Domin³⁰.

However, the conceptually gifted and visionary Obenberger, despite that, gradually gathered around him a large number of promising naturalists and enthusiastic museologists, of whom we can at least mention Otakar Štěpánek³¹, who in the 1930s was associated with leading zoological researches in Greece (including Crete, which was practically unexplored at the time) and further Václav J. Staněk³² and Jiří Baum³³. At that time, their professional interests intersected in the National Museum, from where Václav J. Staněk later headed to the Prague Zoo and began his career as a successful documentary filmmaker, and Jiří Baum became one of the most popular travellers and the author of equally popular travelogues. It was the creative and inspiring environment that was the important mental starting point for the business of research trips in order to gain as much *scientific booty*³⁴ as possible.

For many reasons, their most frequent destinations were Bulgaria and Greece, but as early as 1930, a truly magnificent enter-

prise was organized, the famous *Expeditio Obenberger*, heading for Tunisia, Algeria and the south of France. However, the preparation of the expedition, financially supported by the Ministry of Education and National Enlightenment, caused an unusually sharp dispute in the National Museum. Its essence was the competitive relationship between Domin and Obenberger. The first of them had his own interest in the research botanical journey of Vladimír Krajina³⁵, organized by Charles University with the financial help of the National Museum, and the second did not bother much with official subordination and museum administration. The expedition of four museum assistants (Jiří Baum, Karel Táborský,³⁶ Josef Mařan³⁷ and Václav J. Staněk) eventually headed for the African shores, but instead of a car they drove an ordinary express train and not under the auspices of the National Museum, but travelled as private individuals.³⁸ Nevertheless, the expedition ended with an unexpected success, which Jiří Baum significantly contributed to. He bought a car in Tunisia from his own resources and basically became the main driver of the expedition. It was a close call for the car to have been their transport back to Prague, but customs and other formalities proved to be an insurmountable obstacle.

Our four travellers collecting natural objects and ethnographic artifacts landed on the Tunisian coast on 10 May 1930, and within a few weeks had visited both the coastal zone of the country

^[11] Karel Domin (1882–1953), a botanist, politician and public figure, associate professor and professor at Charles University, from 1933 to 1934 its rector. In the interwar period, he organized botanical research in what was then Czechoslovakia and was one of the important pioneers of the idea of nature protection. After 1945, he was unjustly accused of collaborating with the occupying power.

^[12] Otakar Štěpánek (1903–1995), a Czech zoologist and museologist, worked at the National Museum from 1923 to 1966 (among others as the director of the Museum of Natural History of the NM), from 1948 to 1950 the director of the Prague Zoo.

^[13] Václav J. Staněk (1907–1983), a zoologist, photographer and filmmaker specializing in natural science topics. From 1938 to 1939, the director of the Prague Zoo, which he saved from imminent financial bankruptcy. After 1945 he worked in Krátký film and lectured at FAMU.

^[14] Jiří Baum (1900–1944), zoologist, traveller, photographer, writer and patron of the National Museum. In the 1930s, one of the most popular Czechoslovak travellers and the author of numerous professional treatises, as well as travelogues and popular articles. J. Baum visited the USA, Brazil, and together with his wife Růžena Baumová he undertook a trip around the world, during which he visited, among others, Australia and Japan. Participant of the Expeditio Obenberger from 1930 and a trip across Africa the following year. He also made a road trip to the Arctic Circle in Finland and in 1938 visited South Africa with the intention of photographing wild animals there. Due to his Jewish origin, he was racially persecuted during the occupation, which did not prevent him from actively participating in the second resistance. He was deported to Auschwitz after being charged with violating anti-Jewish regulations and eventually died in a concentration camp in Warsaw, set up on the ruins of a destroyed Jewish ghetto. He worked at the National Museum as a volunteer assistant professor without the right to a salary. See JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřífho Bauma 1930, pp. 16–17.

^[15] This term was often used by J. Obenberger. See OBENBERGER, Jan. „Pod žhavým sluncem“ – film české vědecké výpravy do severní Afriky. Velká sběratelská kořist výpravy – Kus života výpravy na filmové pásce. České slovo, 1930, Vol. 22, Issue 265, 13. 11., p. 2.

^[16] Vladimír Krajina (1905–1993), an important Czech botanist (the best and most popular pupil of Karel Domin) and a political figure. One of the most important representatives of the non-communist second resistance. After February 1948, he went into exile, where he continued to engage scientifically and politically.

^[17] Karel Táborský (1906 – ?), a zoologist and entomologist, at first a museum volunteer and after graduating from university he was a specialised employee at the National Museum. He was imprisoned between 1951 and 1953 on unjust charges. He later emigrated to Canada.

^[18] Josef Mařan (1905–1978), an entomologist and zoogeographer, promoter of nature conservationist. He worked at the National Museum as a specialist until 1971.

^[19] Otakar Štěpánek was also to take part in the expedition, but under the threat of dismissal from the services of the National Museum, he was forbidden to travel, despite the financial support given by the Ministry of Education and National Enlightenment. This non-participation in the expedition was, among other things, in the background of his interest in zoological research in mainland Greece and Crete. See JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., JÚN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřífho Bauma 1930, p. 20.

V každém případě se ovšem jednalo o úspěch završený vznikem dokumentárního filmu *Pod žhavým sluncem*⁴⁰. Ten společně natočili Václav J. Staněk a Jiří Baum. Film představil práci přírodovědné expedice přímo v terénu a zároveň s tím zachytil i mnoho tuniských a alžírských pamětihodností a etnografických motivů z tamního venkova. Došlo i na inscenaci „maurského“ tance, byť značně neautentickou.⁴¹ Film výrazně rozšířil tehdejší vizuální vnímání orientálního světa, byť jeho hlavní těžiště se nacházelo ve zprostředkování přírodovědného poznání.⁴²

Návrat do Prahy však přinesl i další pokračování sporu o celou výpravu. Národní muzeum dokonce odmítlo převzít nasbírané přírodniny do svých sbírek a nutností se stal zásah Zemského úřadu. Ten *vědeckou kořist* výpravy prohlásil za zemský majetek a úředně ji nechal uložit v muzejních sbírkách.⁴³ Výsledkem byla nejen další slovní přestřelka v denním tisku,⁴⁴ ale i částečné zbrzdění cestovních aktivit Obenbergerova oddělení, které se soustředilo hlavně již na výše připomínaný Balkánský poloostrov.

V následujícím roce 1931 tak Václav J. Staněk s mykologem Albertem Pilátem⁴⁵ vycestovali na sběrnou cestu do Turecka⁴⁶ a Jiří Baum se sochařem Františkem V. Foitem⁴⁷ podnikli odvážnou cestu vozem zn. Tatra napříč africkým kontinentem z egyptské Alexandrie až do Kapského Města na jihu Afriky.⁴⁸ Na cestu získal Baum muzejní doporučení a většinu získaných přírodnin

Národnímu muzeu skutečně daroval. I tuto několikaměsíční náročnou cestu zachytil filmový dokument, a to dokonce ozvučený v české a německé jazykové verzi. Bohužel byl do kin uveden v době hospodářské krize a finančně propadl, ovšem záběry z Egypta a Súdánu opětovně významně rozšířily dobové představy o orientálních zemích.⁴⁹ Další cesty podnikal Jiří Baum již jako soukromník, byť vždy přírodniny sbíral pro Národní muzeum ať již s Obenbergerovým doporučením, či bez něj. Cesta kolem světa jej zavedla do Japonska, kde Baumův expediční vůz Tatra 75 vyvolal skutečnou senzaci a obrovský zájem.

V Praze mezitím nezahálel ani Jan Obenberger, který se svojí typickou zarputilostí a energií a díky svým rozvinutým zahraničním kontaktům udržoval rozsáhlou korespondenci s četnými krajany, úředníky československých firem působícími v zahraničí, s československými diplomaty apod. Jeho cílem bylo získat kvalifikované spolupracovníky pro sběr přírodnin, v tomto případě nejčastěji materiálu entomologického, ale výjimkou nebyly ani větší zásilky ryb, ptačích kůžek nebo i menších obratlovců. To všechno byli po „korespondenčním“ zaučení Obenbergerovi dobrovolní spolupracovníci schopní pro Národní muzeum získat a nepoškozené odeslat do Prahy. Bezesporu k nejúspěšnějším dobrovolníkům agilního entomologa náležela známá lékařka MUDr. Vlasta Kálalová Di-Lotti⁵⁰, působící v Bagdádu i ve značně

and the mountainous interior and the famous salt lakes – chotts. From the capital Tunis, they first headed via El Kef and Kairouan to the port of Sfax, from which they reached another port along the coast, Gabès. From there, the small expedition headed across the Gafsa to the Algerian-Tunisian border, which they reached on 10 June. Before the end of the same month, an expedition on a difficult journey through the Algerian hinterland finally arrived in Algiers. The museologists embarked on the return journey on 29 June 1930, including Josef Mařan with clear signs of malaria.³⁹ In any case, it was a success culminating in the making of the documentary *Under the Scorching Sun*⁴⁰. It was filmed by Václav J. Staněk and Jiří Baum together. The film presented the work of the natural scientific expedition in the field and at the same time captured many Tunisian and Algerian monuments and ethnographic motifs from the local countryside. There was also a production of “Moorish” dance, although quite inauthentic.⁴¹ The film significantly expanded the then visual perception of the oriental world, although its main focus was on the mediation of natural scientific knowledge.⁴²

However, the return to Prague also brought about a continuation of the dispute over the entire expedition. The National Mu-

seum even refused to take over the collected natural objects into its collections, and the intervention of the Land Office became a necessity. It declared this *scientific booty* of the expedition as land property and officially had it deposited in the museum’s collections.⁴³ The result was not only another verbal skirmish in the daily press,⁴⁴ but also a partial slowdown in the travel activities of Obenberger’s department, which focused mainly on the above-mentioned Balkan Peninsula.

In the following year 1931 Václav J. Staněk and mycologist Albert Pilát⁴⁵ travelled on a collection trip to Turkey;⁴⁶ and Jiří Baum with the sculptor František Vladimír Foit⁴⁷ undertook a daring journey in a Tatra car across the African continent from Alexandria in Egypt, to Cape Town in South Africa.⁴⁸ Baum received a museum recommendation for the trip and actually donated most of the acquired natural objects to the National Museum. Even this challenging journey of several months was captured in a film documentary, with sound in the Czech and German language versions. Unfortunately, it was released in cinemas during the Great Depression and failed financially, but the footage from Egypt and Sudan has again significantly expanded contemporary notions of Oriental countries.⁴⁹ Jiří Baum already

^[1] JŮN, Libor. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma. Časopis Národního muzea, řada historická, 2012, roč. 181, č. 1-2, s. 3–23 (dále: JŮN, L. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma)

^[2] Viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930, s. 126.

^[3] Před veřejným promítáním filmu Pod žhavým sluncem v Bio Hvězda byla v deníku České slovo uveřejněna tato anotace: „Pod žhavým sluncem. Orientální město Tunis na pobřeží severní Afriky je východiskem československé studijní výpravy do untrozemí Afriky. Expedice studuje a sbírá zvířenu pro Národní museum v Praze. Putuje k jihu, v oasách objevuje bohatou květenu a zajímavou zvěř. Pustým krajem vydává se k slaným jezerům, navštíví zbytky dávných staveb, v městě El Kef, založeném Kartaginci, tráví krátký oddech. Putuje podél vyschlých řek, kde bují palmy a rostou nádherné oleandry. Potkává kočovníky s jejich velbloudy, poznává přírodní krásy pod žhavým sluncem a obohacuje svoje sbírky. Míjí okraj pouště a oasa Gabes s tisíci palmami poskytuje krásný požitek. Obloukem se vrací výprava krajem kočovných nomádů, kolem zřícenin starověkých měst, soutěskami skal. Potkává karavany, prochází cedrovým lesem a objevuje znova zbytky staveb dávných kultur. V Alžiru upoutá krásný přístav, tanec domorodých dívek a proslulé zahrady. Po lodi se vrací výprava do Francie, kde ještě na pobřeží pokračuje ve své práci. Přírodní film „Pod žhavým sluncem“ předvádí krásy orientální přírody, neznámé a svrchovaně zajímavé pohledy ze severní Afriky.“ Viz České slovo, 1930, roč. 22, č. 264, 12. 11., s. 6.

^[4] Viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930, s. 24.

^[5] Například v nepodepsaném textu uveřejněném v roce 1930 v Českém slovu pod názvem Skvělý výsledek soukromé výpravy z Nár. musea byla uvedena i následující velice tvrdá slova a obvinění: „Důvodem k tomuto nepochopitelnému jednání výboru (odmítnutí realizace výpravy – pozn. L. Jůn) byla výmluva, že museum nemá zájmu na exotickém materiálu a že sbírá jen v rámci hranic československého státu... v čele Společnosti Národního muzea stojí jako jednatel univerzitní profesor Domin, jehož sběratelské zájmy pro universitu se úplně kříží se zájmy musea. Jenom proto byli pracovníci z musea označeni za soukromníky...“. ANM, fond RNM, Zoologické oddělení, k. 125.

^[6] Albert Pilát (1903–1974), botanik a mykolog, jeden z nejvýznamnějších československých mykologů světového významu. Dlouhodobě působil v muzejním botanickém oddělení, které po roce 1948 i vedl. Náležel k nejbližším přátelům Jiřího Bauma, s nímž navštívil na sklonku 20. let 20. století rovníkovou Afriku.

^[7] Původní cestovní plán obsahoval i Sýrii a Libanon. Z důvodů finančních i administrativních nakonec oba přírodovědci navštívili jen Turecko. Vědecky úspěšnou cestu ovšem předčasně ukončili, důvodem byly i vzájemně velmi vyhocené vztahy. Viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVA, L., HAVLŮJOVÁ, H., JŮN, L. Českoslovenští vědci v Orientu I., s. 85–120.

^[8] František V. Foit (1900–1971), český sochař, etnograf a cestovatel. Společně s J. Baumem vykonal svoji první cestu Afrikou, druhou nastoupil v roce 1947. Tato cesta skončila Foitovou emigrací a dlouhodobým pobytem v Africe. Viz FOIT, František Vladimír. Autem napříč Afrikou. Díl I., II. Praha: n. vl., 1932–1934.

^[9] Viz JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVA, L., HAVLŮJOVÁ, H., JŮN, L., OERTER, W. B. Českoslovenští vědci v Orientu II., s. 121–238.

^[10] JŮN, L. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma.

^[11] Vlasta Kálalová Di-Lotti (1896–1971), česká lékařka specializující se na tropické choroby. V letech 1925 až 1932 působila v Iráku. V Bagdádu založila a úspěšně vedla vlastní nemocnici.

^[12] JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, STORCHOVÁ, Lucie, HAVLŮJOVÁ, Hana, JŮN, Libor. Českoslovenští vědci v Orientu. Vol. I. Praha: Scriptorium, 2012, pp. 239–282 (hereinafter: JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVÁ, L., HAVLŮJOVÁ, H., JŮN, L. Českoslovenští vědci v Orientu I).

^[13] JŮN, Libor. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma. Časopis Národního muzea, řada historická, 2012, Vol. 181, Issue 1-2, pp. 3–23 (hereinafter: JŮN, L. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma).

^[14] See JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930, p. 126.

^[15] Prior to the public screening of the film Under the Scorching Sun in Bio Hvězda, the annotation was published in the daily České slovo: "Under the Scorching Sun. The oriental city of Tunis on the coast of North Africa is the starting point of a Czechoslovak study trip to the interior of Africa. The expedition will study and collect animals for the National Museum in Prague. It will travel to the south, discovering rich flora and interesting game in the oases. It will travel through the desolate region to the salt lakes, visit the remains of ancient buildings, and spend a short break in the Carthaginian-founded city of El Kef. It will travel along dry rivers, where palm trees thrived and beautiful oleanders grew. It will meet nomads with their camels, discover natural beauties under the scorching sun and enrich his collections. It will pass the edge of the desert and the oasis of Gabes with thousands of palm trees that provides a beautiful pleasure. Through the arch, the expedition will return through the region of itinerate nomads, around the ruins of ancient cities, gorges of rocks. It will meet caravans, walk through the cedar forest and rediscover the remains of ancient cultures. In Algiers, it will be drawn by a beautiful port, the dancing of indigenous girls and famous gardens. By ship, the expedition will return to France, where it will continue its work on the coast. The nature film "Under the Scorching Sun" shows the beauties of oriental nature, unknown and supremely interesting views from North Africa." See České slovo, 1930, Vol. 22, Issue 264, 12. 11., p. 6.

^[16] See JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., JŮN, L. Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930, p. 24.

^[17] For example, in an unsigned text published in 1930 in Czech Word under the title A great result of a private expedition from the National Museum. The following very harsh words and accusations were also made: "The reason for this incomprehensible committee action (refusal to carry out the expedition – note L. Jůn) The head of the Society of the National Museum is the university Professor Domin, whose collecting interests for the unieristy completely intersect with the interests of the museum. That is the only reason why the museum staff were identified as private citizens...." ANM, fond RNM, Zoology department, box 125.

^[18] Albert Pilát (1903–1974), a botanist and mycologist, one of the most important Czechoslovak mycologists of global importance. He worked for a long time in the museum’s botanical department, which he headed after 1948. He was one of Jiří Baum’s closest friends, with whom he visited equatorial Africa in the late 1920s.

^[19] The original itinerary also included Syria and Lebanon. In the end, both scientists visited only Turkey for financial and administrative reasons. However, they ended the scientifically successful journey prematurely, due to mutually escalated relations. See JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVA, L., HAVLŮJOVÁ, H., JŮN, L. Českoslovenští vědci v Orientu I, pp. 85–120.

^[20] František V. Foit (1900–1971), a Czech sculptor, ethnographer and traveller. Along with J. Baum, he made his first trip to Africa, the second he started in 1947. This trip ended with Foit’s emigration and long-term stay in Africa. See FOIT, František Vladimír. Autem napříč Afrikou. Vol. I., II. Praha: private print, 1932–1934.

^[21] See JŮNOVÁ MACKOVÁ, A., NAVRÁTILOVÁ, H., STORCHOVA, L., HAVLŮJOVÁ, H., JŮN, L., OERTER, W. B. Českoslovenští vědci v Orientu II, pp. 121–238.

^[22] JŮN, L. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma, pp. 3–23.

Jiří Baum (první zleva) a Otakar Štěpánek (druhý zleva) s muzejními preparátory před dokončovaným dermoplastickým preparátem slona afrického, 30. léta 20. století. ANM, fond Jiří Baum, sign. 2/263

Jiří Baum (first from the left) and Otakar Štěpánek (second from the left) with museum preservationists in front of a nearly finished taxidermy mount of an African elephant, 1930s. ANM, fond Jiří Baum, sign. 2/263

nebezpečném iráckém Kurdistánu. Obenberger stejně agilně vydával jednotlivým cestovatelům do Orientu potvrzení o přínosu jejich cest pro Národní muzeum a neváhal takto oslovovat jak jednotlivé československé diplomatické mise, tak i příslušné orgány v jednotlivých státech. A jak se zdá, razítko Národního muzea s rozmáchlým Obenbergerovým podpisem bylo pro československé cestovatele skutečně platným pomocníkem. I to byla neopominutelná součást českého a československého vyrovnávání se s Orientem.

51 Viz ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Skřivan, 2005, s. 244–248.

52 Viz ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha: Národní muzeum, 1979.

Případ Náprstkova muzea

Naše líčení muzejního usilování o Orient by nebylo zcela úplné, pokud bychom se alespoň stručně nezminili o Náprstkově muzeu. V tomto případě se jednalo o zcela samostatnou instituci, jíž její zakladatel Vojta Náprstek vtiskl muzejní program zaměřený na technické novinky. Tak vzniklo ve své době jedinečné muzeum pokroku, čemuž ostatně odpovídal i jeho název: České průmyslové muzeum. Teprve po Náprstkově smrti se zde prosadila orientace na etnografii, posléze především na zahraniční či „cizokrajnou“. To učinilo z muzea i pomyslné a všeobecně uznávané centrum českých cestovatelů a krajanů, kteří jeho sbírky pravidelně obohacovali o nejrůznější předměty pocházející prakticky z celého světa.⁵¹

Dlouhodobě neřešené finanční problémy, nedostatek místa pro sbírky a neadekvátní odborné zázemí však po celá dlouhá desetiletí podvazovaly činnost této jedinečné instituce. To vše gradovalo v meziválečném čase, kdy se situace celého ústavu stávala neudržitelnou. Na druhé straně však tehdejší československý stát projevoval alespoň základní snahu o novou reorganizaci domácího muzejnictví, kterému se mělo dostat jak nové organizace, tak i pravidelnějšího přísunu potřebných peněz.⁵² Ovšem i tyto poměrně ambiciózní plány narážely na zcela reálné překážky v podobě nezájmu příslušných politických míst nebo všudypřítomného nedostatku finančních prostředků.

Vítaným řešením se stalo tzv. pozemštění Náprstkova muzea, které se stalo majetkem Země české, a ta jako územně správní celek převzala i jeho financování. Tato administrativně náročná operace proběhla na počátku třicátých let 20. století a s velkou pravděpodobností muzeum zachránila před finančním krachem a možným zánikem. Pozemštění Náprstkovo muzeum finančně a personálně stabilizovalo a skrze řídicí výbor složený ze zemských úředníků (a zároveň i odborných pracovníků Národního muzea) se mohlo výrazněji zapojit do tehdejšího odborného muzejního dění. Realitou se staly rovněž delimitace některých orientálních či „cizokrajných“ sbírek z Národního muzea v jeho prospěch, čímž se navázalo na praxi zavedenou již ve dvacátých letech 20. století. Už tehdy se tak dělo za všeobecného očekávání brzkého sloučení obou muzejních ústavů, respektive včlenění Náprstkova muzea do struktury Národního

as a private individual took other trips, although he has always collected natural objects for the National Museum, with or without Obenberger's recommendation. His trip around the world took him to Japan, where Baum's Tatra 75 expedition car caused a real sensation and great interest.

In the meantime, Jan Obenberger, who with his typical stubbornness and energy and thanks to his developed foreign contacts maintained extensive correspondence with numerous compatriots, officials of Czechoslovak companies operating abroad, with Czechoslovak diplomats, etc., was not idle in Prague. His goal was to obtain qualified partners for the collection of natural objects, in this case, most often entomological material, but larger consignments of fish, bird skins or even smaller vertebrates were no exception. After Obenberger's "correspondence" training, all of these volunteers were able to obtain material for the National Museum and send it undamaged to Prague. Undoubtedly, one of the most successful volunteers of the agile entomologist was the well-known physician MUDr. Vlasta Kálalová Di-Lotti⁵⁰, working in Baghdad and in a very dangerous Iraqi Kurdistan. Obenberger, just as agilely, issued to individual travellers to the Orient confirmation of the benefits of their trips to the National Museum and did not hesitate to address both the individual Czechoslovak diplomatic missions and the relevant authorities in the individual states. And it seems that the stamp of the National Museum with Obenberger's sweeping signature was a really valid aid for Czechoslovak travellers. This was also an indispensable part of the Czech and Czechoslovak dealing with the Orient.

The case of Náprstek Museum

Our account of the museum's quest for the Orient would not be complete if we did not at least briefly mention Náprstek Museum. In this case, it was a completely independent institution, which its founder Vojta Náprstek imprinted a museum programme

focused on technical innovations. Thus, a unique museum of progress was created in its time, which was also reflected in its name: the Bohemian Industrial Museum. Only after Náprstek's death did the orientation towards ethnography prevail here, and later mainly towards foreign or "exotic". This made the museum a notional and generally recognized centre of Czech travellers and compatriots, who regularly enriched its collections with various objects from practically all over the world.⁵¹

However, long-term unresolved financial problems, lack of space for collections and inadequate professional background undermined the activities of this unique institution for many decades. All this escalated in the interwar period, when the situation of the entire institute became unsustainable. On the other hand, the then Czechoslovak state manifested at least a basic effort to reorganise domestic museum management, which was to receive both new organisations and a more regular supply of necessary money.⁵² However, even these relatively ambitious plans encountered very real obstacles in the form of a lack of interest from the relevant political positions or a pervasive lack of funding.

The so-called landisation (nationalisation) of Náprstek Museum, through which it became the property of the Bohemian Land, became a welcome solution, and it, as a territorial administrative unit, also took over its financing. This administratively demanding operation took place in the early 1930s and most likely saved the museum from financial collapse and possible closure. The landisation stabilised Náprstek Museum both in terms of finance and staffing and through the steering committee composed of land officials (as well as experts from the National Museum), it was able to become more significantly involved in professional museum events of that time. The delimitations of some oriental or "exotic" collections from the National Museum in its favour also became a reality, thus continuing the practice already established in the 1920s. Even then, this was done under the general expectation of the early merger of the two museum institutes, or the incorporation of Náprstek Museum into the structure of the National Museum.⁵³ Another advantage was the possibility

50 Vlasta Kálalová Di-Lotti (1896–1971), a Czech physician specializing in tropical diseases. From 1925 to 1932, she worked in Iraq. She founded and successfully ran her own hospital in Baghdad.

51 See ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Skřivan, 2005, pp. 244–248.

52 See ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha: Národní muzeum, 1979.

53 A good example of this is the transfer of a relatively large collection of Egyptian "antiquities" from the prehistoric collection of the National Museum to the Náprstek Museum depository. This took place at the beginning of the 1920s, with the fact that there was no use for this collection in the National Museum (the museum, on the other hand, kept the ancient collection, which also included a gradual expansion). SKLENÁŘ, Karel. *Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. Fontes archeologici Pragenses*, Vol. 40. Praha: Národní muzeum, 2014, pp. 175–176.

muzea.⁵³ Další výhodou byla možnost uložení artefaktů v muzejních sbírkách tzv. zemských depozit, zemského majetku často tvořeného soubory orientálních předmětů. V meziválečném čase se tak Náprstkovo muzeum mohlo nadále považovat za onen často připomínaný přístav českých krajanů a cestovatelů, a to i s přispěním právě Národního muzea.

Závěr

S ohledem na výše uvedené skutečnosti jistě nemusíme pochybovat o odborném a vědeckém zájmu Národního muzea o Orient. Tento zájem není nutno nijak přeceňovat, ale na straně druhé se jednalo o reálně existující děje s vlastní dynamikou. Aktivity meziválečného Národního muzea na tomto poli byly nepochybně součástí tehdejšího československého vyrovnávání se s orientální skutečností, a jako takové je nutno je i chápat. Poměrně rozsáhlý přírodovědný výzkum směřovaný do této oblasti přinesl nejen cenné a celoevropsky vědecky srovnatelné výsledky, ale v přímém vztahu s tím i nutnou odbornou prestiž muzea. Zároveň tento výzkum zprostředkoval obecněji chápané poznání o daných oblastech, včetně poznatků historických a etnografických. A to obzvláště tehdy, když se na těchto aktivitách podílela celá řada vědců, cestovatelů, případně krajanů a další rezidentů dlouhodobě pobývajících v těchto regionech. Společně s dalšími obdobnými institucemi se tím Národní muzeum podílelo na vytváření vnímavého a obecně poučeného prostředí, z nějž úspěšně čerpala i rychle se rozvíjející československá orientalistická studia.

Praktickým a potřebným cílem bylo zároveň úspěšné předvedení mladé československé vědy v zahraničí, která alespoň v některých případech poměrně pohotově zaplnila dočasně uprázdněný prostor vyklizený německými a rakouskými univerzitami po ukončení Velké války v roce 1918. Ovšem i tyto aktivity měly své limity, o čemž se ostatně přesvědčili nemnozí českoslovenští protagonisté vědeckého usilování o Orient. V cestě jim stály obtíže finančního rázu, domácí nepochopení, případně vztahy povíceru konkurenční. Letité muzejní přestřelky na linii Jan Obenberger versus Karel Domin, přelévající se i do tehdejšího tisku, jsou toho snad nejlepším ilustrací. Při absenci stránky hospodářského

či politického „krytí“ vědeckých výprav je tak víceméně s podivem, že bylo realizováno alespoň něco. Žadatelů o peněžní subvence ministerstva školství a národní osvěty bylo zkrátka příliš mnoho a zámožných mecenášů bylo poskrovnu. I z těchto důvodů je nutno dosažené výsledky dvojnásob ocenit, obzvláště když si uvědomíme, že se ponejvíce jednalo o osobní iniciativu a rizika několika málo osobností, mezi nimiž vynikají organizační schopnosti Jana Obenbergera a cestovatelská vytrvalost Jiřího Bauma.

Jestliže ve vypočítávání jednotlivých úspěchů a zásluh muzejní přírodovědy v oblasti poznávání Orientu bychom mohli pokračovat ještě velmi dlouho, v teritoriu tehdejších muzejních humanitních oborů bychom takto profilovaný zájem o Orient hledali marně. Ačkoli tehdy v muzeu působila celá řada vynikajících historiků, archeologů či literárních vědců, jejich zájem se soustřeďoval hlavně na české země, případně na jejich bezprostřední okolí, což korespondovalo s posláním muzea v humanitní oblasti a s úkoly tehdejší domácí archeologie či historiografie. Situace muzejních archivářů, archeologů, historiků či knihovníků byla prostě jiná než situace jejich kolegů přírodovědců. To, že se tehdejší muzejní přírodověda postupně dokázala oprostít od původního Fričova konceptu orientace na domácí přírodu, avšak v oblasti humanitní nadále zůstalo středem zájmu české prostředí, nebylo jistě dáno konzervativismem věd humanitních a jasnozřivostí věd přírodních. Důvodem byl celkově odlišný rozvoj těchto vědních oblastí. A díky osobnostem typu Karla Domina, Bohumila Němce nebo Jana Obenbergera pouze příslušné přírodovědné obory vzaly tyto změny na vědomí a dokázaly s nimi úspěšně pracovat.

Ovšem ani představitelům muzejních humanitních věd není možno upřít zásluhy při poznávání Orientu, a to hlavně ve vztahu k Náprstkovu muzeu. To se v dobách první republiky ocitlo prakticky na hraně svého zániku, před kterým jej zachránilo toliko pozemštění a faktické odborné propojení právě s Národním muzeem. Zájem o Orient se tak ještě více mohl soustředit v Náprstkově muzeu, alespoň částečně finančně a personálně stabilizovaném. Poznávání Orientu jistě nepatřilo mezi stěžejní úkoly meziválečného Národního muzea, dosažené výsledky (především vědecké poznatky či sbírky) však nesporně obohatily tehdejší československou společnost. Ta byla ostatně velice vnímavým divákem a Orient ji opravdově zajímal.

of storing artefacts in the museum collections of the so-called land depositories, a land property often made up of sets of oriental objects. In the interwar period, Náprstek Museum could continue to be considered the often-mentioned port of Czech compatriots and travellers, even with the help of precisely the National Museum.

Conclusion

In view of the above, we certainly do not have to doubt the professional and scientific interest of the National Museum in the Orient. This interest does not need to be overestimated, but on the other hand, it was a real-life event with its own dynamics. The activities of the interwar National Museum in this field were undoubtedly part of the then Czechoslovak dealing with Oriental reality, and they must be understood as such. Relatively extensive natural scientific research in this area has brought not only valuable and scientifically comparable results, but also the necessary professional prestige of the museum in direct relation to it. At the same time, this research provided a more generally understood knowledge about the given areas, including historical and ethnographic information. Especially when a number of scientists, travellers, or compatriots and other long-term residents in these regions took part in these activities. Along with other similar institutions, the National Museum thus contributed to the creation of a receptive and generally enlightened milieu, from which the rapidly developing Czechoslovak Oriental Studies also successfully drew.

The practical and necessary goal was also a successful demonstration of young Czechoslovak science abroad, which at least in some cases relatively quickly filled the temporarily vacant space cleared by German and Austrian universities after the Great War in 1918. However, these activities had their limits, which the few Czechoslovak protagonists of the scientific pursuit of the Orient became convinced of. Difficulties of a financial nature, domestic misunderstandings, or rather competitive relationships stood in their way. Years of museum skirmishes on the line of Jan Obenberger versus Karel Domin, spilling over into the press of the time, are perhaps the best illustration of this. In the absence of an aspect of economic or political “cover” of scientific expeditions, it is so more or less surprising that at least something has been done. In short, there were too many applicants for financial subsidies from the Ministry of Edu-

cation and National Enlightenment, and there were too few wealthy patrons. For these reasons, the results must be doubly appreciated, especially when we realize that it was mostly a personal initiative and the risks of a few personalities, among whom Jan Obenberger’s organisational skills and Jiří Baum’s travel perseverance stand out.

If we could continue to calculate the individual achievements and merits of museum natural science in the field of exploring the Orient for a very long time, in the territory of the then museum humanities we would search in vain for such a profiled interest in the Orient. Although a wide range of outstanding historians, archaeologists and literary scholars worked at the museum at the time, their interest was mainly focused on the Czech lands or their immediate surroundings, which corresponded to the museum’s mission in the humanities and the tasks of period domestic archaeology and historiography. The situation of museum archivists, archaeologists, historians and librarians was simply different from that of their fellow natural scientists. The fact that the then museum science at the time gradually managed to break free from Frič’s original concept of orientation towards domestic nature, but in the humanities it remained the focus of the Czech milieu, was certainly not due to the conservatism of the humanities and the clairvoyance of the natural sciences. The reason was the overall different development of these scientific areas. And thanks to personalities such as Karel Domin, Bohumil Němec or Jan Obenberger, only the relevant natural sciences took note of these changes and were able to work with them successfully.

However, even the representatives of the museum’s humanities cannot be denied credit for exploring the Orient, especially in relation to Náprstek Museum. During the First Republic, this institution found itself practically on the verge of its closure, from which it was saved only by landisation and a *de facto* professional connection with the National Museum. The interest in the Orient could thus be even more concentrated in Náprstek Museum, which was at least partially stabilised in terms of finance and staffing. Becoming acquainted with the Orient was certainly not one of the key tasks of the interwar National Museum, but the results achieved (especially scientific findings or collections) undoubtedly enriched the then Czechoslovak society. After all, it was a very receptive spectator and the Orient truly interested it.

53 Dobrým příkladem toho je předání poměrně velké sbírky egyptských „starožitností“ z prehistorické sbírky Národního muzea do depozitu Náprstkova muzea. To se odehrálo na počátku dvacátých let 20. století s tím, že pro tuto sbírku není v Národním muzeu uplatnění (muzeum si tehdy naopak ponechalo sbírku antickou, u níž se počítalo i s postupným rozšiřováním). SKLENÁŘ, Karel. Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. *Fontes archeologici Pragenses*, vol. 40. Praha: Národní muzeum, 2014, s. 175–176.

Cesty Aloise Musila po roce 1918. Z pouště do džungle velkoměst

Pavel Žďárský

Alois Musil, 1918

Vysoký tmavovlasý muž s ostře řezanými rysy a hustým plnovousem. Vyzbrojen puškou, revolverem, ale i kompasem a výškovým tlakoměrem cestoval od sklonku 19. století po Orientu na hřbetu koně i velblouda. V nebezpečí se chopil pušky, se kterou se naučil velmi dobře zacházet, ale nezabýjel. Zbraněmi jen hrozil a raději vyjednával. Byl mnohokrát obklíčen a zajat, ale vždy dokázal vyváznout. Hovořil mnoha jazyky a dialekty arabštiny. Říkali o něm, že je „miláček Arabů“, a kočovníci pouště se mu naučili důvěřovat. Stal se spolunáčelníkem dvou beduínských kmenů. Učenec a spisovatel, který publikoval na sedmdesát knih, včetně dobrodružné literatury pro mládež, kde líčil dramatické zážitky ze svých cest. „Kdo by ho neznal“, chce se nám říci. Vždyť právě takový byl hrdina našeho dětství – Kara ben Nemsí! Na rozdíl od fiktivní postavy milovaných mayovek však tento muž skutečně žil. Byl jím moravský rodák profesor Alois Musil, v Orientu známý jako Músá ar-Ruwajlí.

Můžeme na úvod přiblížit jeho osobnost výčtem civilnějších charakteristik: profesor Vídeňské a Karlovy univerzity, člen mnoha světových geografických společností, papežský prelát, světově uznávaný orientalista a cestovatel, blízký spolupracovník posledního rakousko-uherského císaře Karla I. a jeho manželky Zity, ale též prvních prezidentů Československé republiky, Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše.

Prof. ThDr. Alois Musil, dr. h. c., (1868–1944), příbuzný významného rakouského spisovatele Roberta Musila (1880–1942), zároveň patří k nejpłodnějším českým autorům. Do roku 1918 mu vyšlo deset svazků převážně odborného charakteru a po roce 1918 dalších jednapadesát děl velmi různorodého obsahu a typu.

Na čtyřicet nevydaných rukopisů bylo odkázáno do pozůstalosti.¹ I z toho je patrné, že se seznamujeme s mimořádnou osobností, jakých náš národ neměl mnoho.²

Alois Musil se narodil v Rychtářově poblíž Vyškova na Moravě. Po gymnaziálních studiích se rozhodl ulehčit rodině od materiálního strádání na zadluženém statku a vstoupil do teologického semináře v Olomouci. V roce 1891 složil s vynikajícími výsledky závěrečné zkoušky a byl vysvěcen na kněze. Vzápětí nastoupil jako katecheta a pomocný kněz v Moravské Ostravě³ a pokračoval v doktorském studiu teologie (1891–1895).

V té době se dozvěděl o otevření dominikánské Biblické školy v Jeruzalémě, kde zatoužil prohloubit své znalosti a na niž s malým stipendiem od olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna (1845–1915) nastoupil v listopadu 1895. V letech 1897 a 1898 pokračoval ve studiu mezi jezuity na Universitě St. Joseph v Bejrútu. Přesun do Orientu, kolébky všech tří největších světových monoteistických náboženství, mu umožnil podnikat výzkumné výpravy, které zpočátku směřoval do málo osídlených oblastí v okolí Palestiny spojených s událostmi Starého zákona (Sinaj, Negev, území na východ od Mrtvého moře).

Už v roce 1898 učinil svůj nejvýznamnější objev. Jako první Evropan navštívil v poušti dosud zcela neznámý pouštní zámek Qusajr ‘Amra (cca 80 km východně od Ammánu), s unikátní mařířskou výzdobou s figurálními motivy. Trvalo však delší čas, než se Musilovi podařilo v letech 1900 a 1901 objekt důkladně zdokumentovat a přesvědčit vůči neznámému mladému knězi silně nedůvěřivou vědeckou obec o jeho existenci.

The journeys of Alois Musil after 1918. From the desert to jungle of big cities

Pavel Žďárský

Alois Musil, 1918

A tall dark-haired man with sharply cut features and a thick beard. Armed with a rifle, revolver, but also a compass and altitude gauge, he travelled from the end of the 19th century around the Orient on horseback and camel. In danger, he grabbed a rifle, which he learned to handle very well, but did not kill. He just threatened with weapons and preferred to negotiate. He was surrounded and captured many times, but he always managed to escape. He spoke many languages and dialects of Arabic. He was said to be a “darling of the Arabs” and desert nomads had learned to trust him. He became a co-chief of the two Bedouin tribes. A scholar and writer who published seventy books, including adventure literature for young people, where he recounted dramatic experiences from his travels. “Who would not have known him,” we want to say. After all, precisely such was the hero of our childhood – Kara ben Nemsí! However, unlike the fictional character of the beloved novels by Karl May, this man did live. He was a Moravian native, Professor Alois Musil, known in the Orient as Mūsā ar-Ruwailí.

We could first introduce his personality by listing more civilian characteristics: professor at the University of Vienna and Charles University, member of many global geographical societies, papal prelate, world-renowned orientalist and traveller, close associate of the last Austro-Hungarian emperor Charles I and his wife Zita, but also the first Presidents of the Czechoslovak Republic, Tomáš Garrigue Masaryk and Edvard Beneš.

Professor Alois Musil, D.Th. (1868–1944), a relative of the significant Austrian writer Robert Musil (1880–1942), is also one of

the most prolific Czech authors. By 1918, he had published ten volumes, mostly of a specialised nature, and after 1918, another 51 works of very diverse content and type. Nearly forty unpublished manuscripts were left to his scholarly legacy.¹ Even from this, it is clear that we are getting to know an extraordinary personality that our nation did not have many of.²

Alois Musil was born in Rychtářov near Vyškov in Moravia. After his high school studies, he decided to relieve his family of material hardship on an indebted farm and enter a theological seminary in Olomouc. In 1891 he passed the final exam with outstanding results and was ordained a priest. He immediately started as a catechist and assistant priest in Moravská Ostrava³ and continued his doctoral studies in theology (1891–1895).

At that time he learned of the opening of the Dominican Bible School in Jerusalem, where he longed to deepen his knowledge and attended it with a small scholarship from the Archbishop of Olomouc, Theodor Kohn (1845–1915), in November 1895. In 1897 and 1898, he continued his studies among the Jesuits at Universitě St. Joseph in Beirut. The move to the Orient, the cradle of all three monotheistic religions, made it possible to undertake research expeditions that initially headed for sparsely populated areas around Palestine associated with Old Testament events (the Sinai, Negev, the area east of the Dead Sea).

He made his most important discovery already in 1898. He was the first European to visit in the desert the until-then entirely unknown castle Qusayr ‘Amra (ca 80 km east of Amman), with its unique painted decoration with figural motifs. It, however,

- Mezi nejvýznamnější Musilova díla patří čtyři německy psané svazky s názvem *Arabia Petraea* (1907–1908), dva díly *Kusejř Amra* (1907) a brožura *Zur Zeitgeschichte von Arabien* (1918). Dále je třeba vyzdvihnout šest anglicky psaných děl vědecké série *Oriental Explorations and Studies* a populárně pojatý spis *In the Arabian Desert*. Pro české čtenáře Musil zjednodušil svá německá a anglická díla v osmísvazkové sérii populárních cestopisů vydávaných nakladatelstvím Novina: *Pod ochranou Nóriho* (1929), *V posvátném Hedžázu* (1929), *V zemi královny Zenobie* (1930), *V biblickém ráji* (1930), *Mezi Šammary* (1931), *Za Mrtvým mořem* (1931), *V roklích edomských* (1932) a *Tajemná Amra* (1932). Významná je též jedenáctisvazková řada *Dnešní Orient* z nakladatelství Melantrich vydávaná od r. 1934 a věnovaná tehdejšímu stavu vybraných zemí Asie a Afriky. Musilův poslední vědecký spis *Ze světa islámu*, který nemohl být v protektorátní době publikován, vyšel v upravené a komentované podobě až v roce 2014. Musil se rovněž řadí mezi české spisovatele dobrodružné literatury pro mládež. Připravil pro ni celkem 33 rukopisů, vydání se ale dočkalo jen 19 z nich. Kromě toho publikoval stovky odborných i novinových článků.
- V širší populaci je známější chetitolog Bedřich Hrozný (1879–1952). K oběma osobnostem srov. ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil, Bedřich Hrozný a budování československé orientalistiky. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha – Hradec Králové – Poděbrady: Libri, 2021.
- Srov. k tomuto období PŘEBINDA, Petr. Působení kněze a pozdějšího slavného orientalisty Aloise Musila v Moravské Ostravě (1891–1895). In PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. (eds.). *Ostrava 26. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2012, s. 190–230.

- Musil’s most important works include four volumes written in German entitled *Arabia Petraea* (1907–1908), two volumes of *Kusejř Amra* (1907) and the brochure *Zur Zeitgeschichte von Arabien* (1918). In addition, six English-language works in the *Oriental Explorations and Studies* series and the popularisation treatise *In the Arabian Desert* are highlighted. For the Czech reader, Musil simplified his German and English works in an eight-volume series of popular travelogues issued by the Novina Publishing House: *Pod ochranou Nóriho* (1929), *V posvátném Hedžázu* (1929), *V zemi královny Zenobie* (1930), *V biblickém ráji* (1930), *Mezi Šammary* (1931), *Za Mrtvým mořem* (1931), *V roklích edomských* (1932) and *Tajemná Amra* (1932). The eleven-volume series *Dnešní Orient* [‘Today’s Orient] from the Melantrich publishing house, published from 1934 and dedicated to the then state of selected countries in Asia and Africa is also important. Musil’s last scientific treatise *Ze světa islámu*, which could not be published at the time of the Protectorate, was issued in an adapted and commented form only in 2014. Musil is also one of the Czech writers of adventure literature for young people. He prepared a total of 33 manuscripts for it, but only 19 of them were published. In addition, he has published hundreds of professional and newspaper articles.
- The Hittitologist Bedřich Hrozný (1879–1952) is more famous in the wider population. On both figures, cf. ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil, Bedřich Hrozný a budování československé orientalistiky. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha – Hradec Králové – Poděbrady: Libri, 2021.
- Cf. on that period PŘEBINDA, Petr. Působení kněze a pozdějšího slavného orientalisty Aloise Musila v Moravské Ostravě (1891–1895). In PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. (eds.). *Ostrava 26. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2012, pp. 190–230.

Alois Musil v Londýně, 1923. Archiv ASAM

Alois Musil in London, 1923. Archive ASAM

Po vydání několika významných vědeckých prací ve Vídni na počátku 20. století se Musil v roce 1908 vrátil do Orientu na téměř roční cestu, aby prozkoumal oblasti ležící hlouběji ve vnitrozemí severní části Arabského poloostrova. Zaměřil se na topografický výzkum spojený s výzkumem etnografickým. Žil s beduíny kmene Ruwala vedeného knížetem Núrím, který ho přijal za svého bratra a ustanovil šejchem.

Za necelý rok po návratu ho vyzvala osmanská vláda, aby zmapoval kraj podél nově vybudované Hidžázské dráhy, tj. severozápadní část dnešní Saúdské Arábie, a v roce 1912 se vypravil na území dnešní Sýrie a Iráku jako průvodce prince Sixta de Bourbon-Parma (1886–1934), bratra arcivévodkyně a příští rakousko-uherské císařovny Zity (1892–1989). Musil tak pronikl k vídeňskému habsburskému dvoru, kde získal nemalý vliv. Důvěra císařské rodiny mu přinesla novou, politickou roli, které se mj. zhostil při svých výpravách do Orientu v letech 1914–1915 a 1917.

Na počátku první světové války, v letech 1914–1915, odcestoval na Východ jako císařský dvorní rada. Oficiálním cílem expedice bylo sjednotit znesvářené arabské kmeny a pohnout je

k podpoře nenáviděné osmanské vlády v boji proti dohodovým mocnostem. Politický úkol měla i mise v roce 1917. Byla to jeho poslední, osmá cesta na Blízký východ, kterou absolvoval v uniformě rakousko-uherského generála.

S výjimkou poslední výpravy přivázel Musil při svých návrazech do Evropy stovky okopírovaných starověkých nápisů, náčrtků, fotografií, ale i množství biblistických, topografických, etnografických, archeologických a botanických poznatků. Neblahým průvodním jevem však bylo také podlomené zdraví – malárie či šrámy z opakovaných, životu nebezpečných loupežných přepadení arabskými kočovnými.

Když uprostřed Velké války zemřel staříčkový mocnář, arcivévodský pár usedl na trůn a z Musila se stala jeho šedá eminence. O to intenzivněji využíval svého postavení a vlivu i ve prospěch mnoha krajanů. Válečná porážka centrálních mocností a z něho plynoucí převrat politických poměrů na konci první světové války otřásl i Musilovou kariérou. Po vzniku Československa a republiky Německé Rakousko se rozhodl přejít do Prahy.

Cesty ve službách Československé republiky

Alois Musil byl v této době na vrcholu sil a měl za sebou již dlouhou a mimořádně úspěšnou kariéru, spojenou s Vídni. Z prostého selského prostředí se dokázal houževnatě vypracovat k vysokým postům, poctám i akademickým titulům. Po rozpadu podunajské monarchie se však ocitl znovu na startovní čáře a ukázalo se, že cesta na pražskou univerzitu bude nečekaně složitá. Příchod do Prahy s sebou přinášel řadu obtíží spojených s Musilovým válečným angažmá ve službách rakousko-uherského císařského dvora.

České nacionalistické kruhy v čele s poslancem prof. Otakarem Srdínkem (1875–1930), jenž proti němu brojil v parlamentu, na Musila nevybíravě zaútočily. V tisku se objevily články, které Musilovi vyčítaly jeho vídeňskou éru a důvěrné vztahy s posledním císařským párem, kdy vlastně pracoval proti novým spojencům Československa.

Když politická kampaň proti Musilovi neutichala, obrátilo se československé ministerstvo zahraničí na jaře r. 1919 na francouzskou a britskou vládu, zda by neměly proti Musilovu jmenování nějaké námitky vzhledem k jeho činnosti během první světové války. Francouzská vláda se vyjádřila obratem, britská strana oznámila až na podzim, že o Musilových aktivitách za války nemá žádné informace, které by byly nějak závadné.

Návrh na Musilovo jmenování profesorem pražské univerzity byl schválen vládou 17. prosince 1919 a předán na Hrad.

took a longer time before Musil managed to document the building thoroughly in 1900 and 1901 and convince the scientific community that strongly distrusted the unknown young priest of its existence.

After the publication of several significant scientific works in Vienna at the beginning of the 20th century, Musil returned to the Orient in 1908 for an almost year-long journey to investigate the area lying deeper into the interior of the northern part of the Arabian Peninsula. He focused on topographical research connected with ethnographic research. He lived with the Bedouin tribe Ruwallah led by Amīr Nūrī, who adopted him as his brother and made him a sheikh of the tribe.

Not quite a year after his return, the Ottoman government called on him to map the region along the newly built Hejaz Railway, i.e., the northwest part of today's Saudi Arabia and in 1912 he set out for present-day Syria and Iraq as a guide to Prince Sixtus de Bourbon-Parma (1886–1934), the Archduchess's brother and the next Austro-Hungarian Empress Zita (1892–1989). Musil thus entered the Viennese Habsburg court, where he acquired great influence. The confidence of the imperial family brought him a new, political role, which he played, inter alia, during his expeditions to the Orient in 1914–1915 and 1917. At the beginning of the war, in 1914–1915, he travelled to the East as the Imperial Court Councillor. The official goal of the expedition was to unite the warring Arab tribes and move them to support the hated Ottoman government in the fight against the Entente powers. The mission in 1917 also had a political task. It was his last, eighth trip to the Middle East, which he completed in the uniform of an Austro-Hungarian general.

With the exception of the last expedition on his return to Europe, Musil brought hundreds of copied ancient inscriptions, sketches, photographs, as well as a wealth of biblical, topographical, ethnographic, archaeological and botanical knowledge. On the other hand, he also brought poor health – malaria and scars from repeated, life-threatening robberies of Arab nomads.

When the elderly monarch died in the middle of the Great War, the archducal couple ascended the throne and Musil became their grey eminence. He used his position and influence even more intensively for the benefit of many of his compatriots. The collapse of the Central Powers and the resulting coup d'état at the end of the First World War also shook Musil's career. After

the establishment of Czechoslovakia and the Republic of German Austria, Musil decided to move to Prague.

On journeys in the service of the Czechoslovak Republic

Alois Musil was at the peak of his career at the time and had already had a long and extremely successful career, connected with Vienna. From a simple peasant milieu, he was able to work hard for high positions, honours and academic degrees. However, after the disintegration of the Danube monarchy, he found himself at the starting line again and it turned out that the journey to the Prague University would be unexpectedly difficult. Arriving in Prague brought with it a number of difficulties associated with Musil's war engagement in the service of the Austro-Hungarian Imperial Court.

The Czech nationalist circles led by Member of Parliament Professor Otakar Srdínko (1875–1930), who fought against him in parliament, attacked Musil indiscriminately. Articles appeared in the press that blamed Musil for his Viennese era and intimate relations with the last imperial couple, when he actually worked against the new allies of Czechoslovakia. When the political campaign against Musil did not subside, the Czechoslovak Ministry of Foreign Affairs turned to the French and British governments in the spring of 1919 to see if they had any objections to Musil's appointment due to his activities during the First World War. The French government responded by return post, with the British not announcing until the autumn that it had no information about Musil's activities during the war that would be in any way detrimental.

The proposal of Musil's appointment as a professor at the Prague University was approved by the government on 17 December 1919 and handed over to the Prague Castle. President Tomáš G. Masaryk confirmed it a week later and on 21 January 1920 Alois Musil was officially appointed a full professor of the Eastern Auxiliary Sciences and Newer Arabic at the Faculty of Arts of the Prague university. Musil was primarily aided by the fact that he came to Prague with the support of the first Czechoslovak president Tomáš G. Masaryk, who perceived his academic reputation as a valuable foreign exchange of the republic being built.⁴ He called Musil to the Prague Castle on 8 December 1919,

⁴ On the relationship between Musil and Masaryk, see JÚNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽĎÁRSKÝ, Pavel, CICHROVÁ, Iveta. *Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé*. Praha: MÚA AV ČR, 2022 (in print) (hereinafter: JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., ŽĎÁRSKÝ, P., CICHROVÁ, I. *Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé*).

Prezident Masaryk jej potvrdil o týden později a 21. ledna 1920 byl Alois Musil oficiálně jmenován řádným profesorem pomocných věd východních a novější arabštiny na filozofické fakultě české univerzity.

Pomohla mu především skutečnost, že přišel do Prahy s podporou prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, jenž vnímal jeho akademické renomé jako cennou devízu pro budovanou republiku.⁴ Musila povolal 8. prosince 1919 na Hrad, kde spolu o československé orientalistice dlouze debatovali. Hlava státu jej pověřila, aby důkladně sepsal své návrhy a připravil stanovy Orientálního ústavu.⁵

Vstup do letního semestru nebyl jediným faktorem, který z Musila v té době udělal velmi zaměstnaného muže. Vedle přednášek se intenzivně věnoval publikační činnosti, pracoval pro ministerstvo zahraničních věcí a snažil se jako zakladatel československé orientalistiky naplňovat deklarované plány.

V této souvislosti vycestoval na jaře r. 1920 do Německa shánět odborné publikace pro svůj strahovský orientalistický seminář. Do Lipska dorazil v úterý 11. května 1920 a v sobotu hlásil na Moravu sestře Karle: *„Tak cestuji, jak jsem cestoval z Vídně. Mám opět svůj pas diplomatický. […] Zde v Lipsku jsem od úterý a zapražěn. Shledávám knihy. […] V pondělí odjedu do Drážďan a odtud zpět.“*⁶ V Německu mohl zároveň porovnat poměry doma s tamějším neutěšeným poválečným stavem. *„Často vzpomínám na Vás – a na naši republiku. Děkujme Pánu Bohu, že se nám daří tak, jak to jest. […] Tak říkej každému, by byl*

rád, že se nám daří tak dobře. Zde nám aspoň závidí…“, napsal sestře Karle.⁷

Podobně kritický k zahraničním poměrům byl i na své týdenní cestě do Vídně v únoru 1923. Odjel tam ve středu 7. února kvůli přípravě svých map ve Vojenském zeměpisném ústavu.⁸ *„Pracuji se třemi úředníky od ½ 8. do 8. večer. Dnes a zítra s pěti – proto práce ubývá, jsem spokojen. Vídeň umírá – není zde života, jaký býval. […] Odjedu do Prahy snad ve čtvrtek odpoledne.“*⁹

V té době však před Musilem stály hned dvě mnohem delší a složitější mise – tzv. obhledná cesta do Orientu¹⁰ a plavba do USA.

Cesta necesta

Když se v prosinci r. 1914 chystal Musil v Damašku na odjezd do nitra pouště, chápal, že i když byl vyslán do Orientu s politickým zadáním, otvírala se před ním možná poslední příležitost ke sběru topografického a etnografického materiálu pro svou práci odbornou. Napsal o tom sestře Karle téměř prorocká slova: *„Ale to mohu říci, že bude tato cesta asi poslední výprava vědecká do Arabie. Vráťm-li se zdrav, budu mítí nejméně 6 let co dělat, bych vše zpracoval a vydal, a pak budu již stár, než abych mohl podniknouti novou cestu.“*¹¹ Ve stejném duchu uvažoval, když psal na sklonku r. 1919 zmíněné „programové prohlášení“ československé orientalistiky: *„Sám dále cestovati nemohu, poněvadž bych*

^[1] O vztahu Musila a Masaryka viz JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, CICHROVÁ, Iveta. Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé. Praha: MÚA AV ČR, 2022, v tisku (dále: JÜNOVÁ MACKOVÁ, A, ŽDÁRSKÝ, P, CICHROVÁ, I. Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé).

^[2] První část textu vyšla již 20. prosince 1919 v revue Naše doba s názvem Naše úkoly v orientalistice a v Orientě (dokončení 20. ledna 1920). Text vznikl na základě staršího Musilova memoranda a předkládal plány nejen vědecké a kulturní, ale i politické a hospodářské. Podle rakouského vzoru měla vzniknout orientální společnost (později se již Musil držel označení Orientální ústav), dále Musil požadoval zřízení školy živých orientálních jazyků, orientální knihovny, jež by čítala alespoň dvacet tisíc svazků. V neposlední řadě bylo podle Musila nutné založit na univerzitě v Praze orientální ústav (katedru) s vlastní knihovnou s přibližně tisícem nejdůležitějších svazků. Musil rovněž plánoval vydávání odborného časopisu a pro oživení přednášek pořízení sbírky „světelných obrazů“, jak se tehdy nazývaly skleněné diapositivy. Dále bylo třeba zajistit řadu přístrojů pro výzkumné cesty a výkopy v Orientu.

^[3] Muzeum Vyškovska ve Vyškově (dále: MVV), Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18122/15. Dopis Aloise Musila Karle Musilové, dne 15. 5. 1920.

^[4] Tamtéž.

^[5] Šlo o zpracování materiálu z výprav v letech 1908–1915. Ve Vídni už před lety publikoval výsledky svých cest z přelomu 19. a 20. století a ve Vojenském zeměpisném ústavu k nim připravil své mapy: V roce 1906 vyšla v měřítku 1 : 300 000 na třech listech dosud nejpodrobnější mapa oblastí bývalé římské provincie Arabia Petraea, zachycující území v rozsahu 95 000 km², do velké míry korespondující s dnešním Jordánskem. Vzápětí následovala mapa Wádi Músá v měřítku 1 : 20 000, zahrnující proslulou skalní lokalitu Petra, bývalé hlavní město zmíněné provincie.

^[6] Odjezd tedy plánoval na čtvrtek 15. února. MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18125/2. Dopis Aloise Musila Karle Musilové, dne 10. 2. 1923.

^[7] K tzv. obhledné cestě viz ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. Nový Orient, 2014, roč. 69, č. 1, s. 54–60; JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu. In KOTULÁNOVÁ, Renata (ed.). Alois Musil a jeho odkaz. Sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 2018, s. 41–50 (dále: JÜNOVÁ MACKOVÁ, A. Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu); JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“. Praha: MÚA AV ČR., 2019.

^[8] MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18116/35. Dopis Aloise Musila Karle Musilové, dne 1. 12. 1914.

where they long debated Czechoslovak Oriental Studies. The head of state entrusted Musil with thoroughly writing down his proposals and preparing the statutes of the Oriental Institute.⁵

The beginning of the summer semester was not the only factor that made Musil a very busy man at that time. In addition to his lectures, he devoted himself intensively to publishing activities, worked for the Ministry of Foreign Affairs and, as the founder of Czechoslovak Oriental Studies, tried to fulfil the declared plans. In this connection, he travelled to Germany in the spring of 1920 to search for professional publications for his Strahov Orientalist seminar. He arrived in Leipzig on Tuesday, 11 May 1920 and on Saturday reported to his sister Karla in Moravia: *“So I travel like I travelled from Vienna. I have my diplomatic passport again. […] I have been here in Leipzig since Tuesday and in the harness. I am looking for books. […] On Monday, I leave for Dresden and from there back.”*⁶ In Germany, he was also able to compare the situation at home with the unfortunate post-war situation there. *“I often remember you – and our republic. Thank the Lord that that we are doing as well as we are. […] So, tell everyone he would be glad to do as well as we are. At least they envy us here…”* he wrote to his sister.⁷

He was similarly critical of foreign relations on his week-long trip to Vienna in February 1923. He left there on Wednesday, 7 February, to prepare his maps at the Military Geographical Institute.⁸ *“I work with three officials from half seven to 8 in the*

*evening. Today and tomorrow with five – that is why the work is decreasing; I am satisfied. Vienna is dying – life here is not as it used to be. […] I will probably leave for Prague on Thursday afternoon.”*⁹

At that time, however, Musil had two much longer and more complex missions on his mind – the so-called inspection journey to the Orient¹⁰ and a voyage to the USA.

Unrealised journey

When Musil prepared to leave for the interior of the desert in Damascus in December 1914, he understood that even though he had been sent to the Orient with a political assignment, the last opportunity might be opening for him to collect topographic and ethnographic material for his professional work. He wrote almost prophetic words about that to his sister Karla: *“But I can say that this trip will probably be the last scientific expedition to Arabia. If I come back healthy, I’ll have at least 6 years of work to do, to process and publish everything, and then I will be old before I can undertake a new journey.”*¹¹ He considered in the same vein when he wrote the mentioned “programme declaration” of Czechoslovak Oriental Studies at the end of 1919: *“I cannot travel myself own because I would not publish the results of these dangerous and yet so interesting journeys.”*¹² He expressed a similar opinion during his inaugural lecture at the Prague University on

^[1] The first part of the text came out already on 20 December 1919 in the revue Naše doba [Our Time] entitled Naše úkoly v orientalistice a v Orientě (completed on 20 January 1920). The text was created on the basis of Musil’s earlier memorandum and presented not only scientific and cultural plans, but also political and economic. Following the Austrian model, an oriental society was to be established (later Musil held to the name Oriental Institute), and Musil further demanded the establishment of a school of living oriental languages, an oriental library with at least twenty thousand volumes. Last but not least, according to Musil, it was necessary to establish an Oriental Institute (department) at the university in Prague with its own library with approximately one thousand of the most important volumes. Musil also planned to publish a specialised journal and to enliven the lectures to create a collection of “light images”, as glass slides were called at the time. It was also necessary to ensure a number of devices for research journeys and excavations in the Orient.

^[2] Muzeum Vyškovska ve Vyškově (Museum of the Vyškov Region in Vyškov; hereinafter: MVV), Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 18122/15. Letter of Alois Musil to Karla Musilová, on 15 May 1920.

^[3] Ibid.

^[4] It was the processing of material from the expeditions in 1908–1915. He had published the results of his trips from the turn of the 20th century in Vienna years ago and prepared his maps for them at the Military Geographical Institute: In 1906, the most detailed map of the former Roman province of Arabia Petraea came out on a scale of 1:300,000, covering an area of 95,000 km², largely corresponding to today’s Jordan. This was followed by a 1:20,000 scale map of Wádi Músá, including the famous rock site of Petra, the former capital of the province.

^[5] He thus planned the departure for Thursday, 15 February. MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 18125/2. Letter of Alois Musil to Karla Musilová, on 10 February 1923.

^[6] On the inspection journey, see ŽDÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. Nový Orient, 2014, Vol. 69, Issue 1, pp. 54–60; JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu. In KOTULÁNOVÁ, Renata (ed.). Alois Musil a jeho odkaz. Sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 2018, pp. 41–50 (hereinafter: JÜNOVÁ MACKOVÁ, A. Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu); JÜNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“. Praha: MÚA AV ČR, 2019.

^[7] MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 18116/35. Letter of Alois Musil to Karla Musilová, on 1 December 1914.

^[8] MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. Naše doba, 1920, no. 4, p. 280.

*nevydal výsledků těchto nebezpečných a přece tak zajímavých cest.*¹² Podobně se vyjádřil i během nástupní přednášky na pražské univerzitě 11. února 1920,¹³ byť to paradoxně byly právě i jeho teze, které jej o několik měsíců později přivedly k přípravě rozsáhlé mise do Orientu.

V Musilových představách měl být Orientální ústav vybudován na podobném principu jako někdejší rakouská C. k. orientální a zámořská společnost (K. k. österreichische Orient- und Überseegesellschaft) a fungovat jak v oblasti kulturní a vzdělávací, tak ekonomické. Právě Musil v úvodu své československé kariéry často zdůrazňoval, že nám Orient může nahradit kolonie. Československo si zde podle něj mohlo zajistit dodávky surovin výměnou za různé výrobky a země Orientu mohly poskytnout řadě Čechoslováků prostor k uplatnění. *„Třeba jen, bychom soustavně probouzeli zájem pro živý orient u nás doma a v orientě pro svoji vlast, bychom na podkladě kulturním umožnili čilé styky národohospodářské.*¹⁴

Musilovy názory, jak upozornila Adéla Jůnová Macková,¹⁵ rezonovaly se snahami právníka a národohospodáře Rudolfa Hotowetze (1865–1945), který stál v čele Úřadu pro zahraniční obchod. Ten od r. 1919 podporoval průzkumné cesty na Dálný a Střední východ a v r. 1920 i do Afriky a Jižní Ameriky. S Aloisem Musilem spolupracovali při zakládání Orientálního ústavu a v létě 1920 Hotowetz Musilovi navrhl misi do Orientu: *„Dále: chystám se k tomu, abych vyslal studijní a obchodní mise do různých států. První, větší půjde asi v říjnu do Spojených států. Snad by mohl Váš dosud embryonální Orientální ústav, mi navrhnouti způsobile cíle i osobnosti takové mise do nějaké orientální země? Byl bych Vám velmi vděčen za podobný návrh; nejděčnější ovšem, kdybyste se i vedení mise chtěl zúčastniti sám. Jistě Vy nejlépe byste mohl sestaviti i rozpočet její.*¹⁶

Stárnoucí cestovatel zareagoval na hozenou udičku vstřícně a během podzimu našly zmíněné myšlenky vyznění v Musilově konkrétním návrhu tzv. obhledné cesty, který zahrnoval severní Afriku a země Blízkého i Dálného východu.¹⁷ Stále v duchu svých

dřívějších postojů upínal svou pozornost především ke zpracování a publikování shromážděné látky, ale postupně připouštěl i svou osobní účast na misi. Cesta měla být zásadním počínem zakládáného ústavu a měla jej v Orientě propagovat. V čele výpravy tak měli stát sekretáři obou sekcí nové instituce, kulturní i hospodářské, a všeobecně se předpokládalo, že Musil se ujme vedení té kulturní, stejně jako tomu bylo ve Vídni. Musil však váhal, jelikož zhroutení monarchie oddálilo a zkomplikovalo vydání jeho zásadních děl a vzhledem k prudkým proměnám v oblasti Orientu nezpracovatelný materiál rychle zastarával. Na druhou stranu cítil odpovědnost vůči mladé republice a cesta na Východ, byť by již byla na hony vzdálena jeho někdejším dobrodružným výpravám s beduíny, se zdála být nedílnou součástí přijetí této odpovědnosti. Dost možná jej tento úkol začal podvědomě i trochu lákat, jak vyplývá ze závěru dopisu Hotowetzovi obsahujícího plán cesty: *„Osobně bych si přál, by se stal tajemníkem skupiny kulturní někdo jiný. Víím, co to dá práce, jak pomalý je užitek a jak rychlá je kritika. Věnoval bych se úplně dokončení svých vědeckých děl a výchově svých posluchačů a spolupracovníků. Pravím úmyslně výchově, poněvadž se u nás mnoho vyučuje, ale málo vychovává. Do Orientu se mně prozatím nechce. Přinesl bych si odtud novou látku, a tím i novou práci. Orientální ústav a generální sekretariát pohlťi aspoň prvá dvě léta mnoho mého času a mám ho tak málo. To by byly důvody proti. Pro uvádím, že by bylo přece jen dobře, kdybych se pokusil vybudovati ve vlasti a pro vlast, co jsem budoval v cizině. Použil bych přitom nabytých zkušeností a usnadnil postup jiným. Bylo by hříchem, kdybych přerušil styky s Orientem a svými tamními přáteli a důvěrníky. Když by z nich mohl vzejtí prospěch mé vlasti, obzvláště nyní, kdy mne jak francouzská, tak anglická vláda v Orientě potřebují a již se mé pomoci dožadují. Bez důkladné obhledné cesty je ale činnost generálních tajemníků Orientálního ústavu nemožna. Proto stanu-li se generálním tajemníkem skupiny kulturní, mně nezbyvá, než abych do Orientu šel.*¹⁸

Cestu, která záhy získala podporu nejvyšších politických kruhů, začal Musil chystat rychle a důkladně. Již v lednu 1921 měl dle

^[12] MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. *Naše doba*, 1920, č. 4, s. 280.

^[13] „Mne již vnitřní Arabie asi neuvidí. Zakončil jsem sbírání vědecké látky, a jest na mně, bych ji zpracoval a vydal, než kořen mého života vyschne…” MUSIL, Alois. Jak jsem poznával Orient. Nástupní přednáška universitní. *Česká revue*, 1921, č. 5–6, s. 226.

^[14] Tamtéž, s. 226.

^[15] JŮNOVÁ MACKOVÁ, A. *Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu*, s. 41nn.

^[16] Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále: LA PNP), fond Alois Musil, i. č. 282. Dopis Rudolfa Hotowetze Aloisi Musilovi, dne 22. 8. 1920. Též JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*, s. 189.

^[17] Podrobný návrh i s rozpočtem obsahuje dopis Aloise Musila Rudolfu Hotowetzovi, dne 22. 11. 1920. Archiv Národního technického muzea (dále: ANTM), fond Zdeněk Fafl, neuspořádáno. Též JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*, s. 191–195.

^[18] Tamtéž.

11 February 1920,¹³ although paradoxically it was precisely his theses that led him a few months later to prepare an extensive mission to the Orient.

In Musil’s conceptions, the Oriental Institute should be built on a similar principle as the erstwhile Austrian Imperial and Royal Oriental and Overseas Society (K. K. österreichische Orient- und Überseegesellschaft) and function both in the cultural and educational area and economic sphere. It was Musil at the beginning of his Czechoslovak career that often emphasized that the Orient could replace colonies – Czechoslovakia could secure supplies of raw materials here in exchange for various products, and the countries of the Orient could provide a number of Czechoslovaks with a place to apply themselves. *“Perhaps, if we were to constantly arouse interest in the living Orient in our country and in the Orient for our homeland, we would enable lively national economic contacts on a cultural basis.*¹⁴

Musil’s opinions, as Adéla Jůnová Macková pointed out,¹⁵ resonated with the efforts of the lawyer and national economist Rudolf Hotowetz (1865–1945), who was the head of the Office for Foreign Trade. Since 1919, he had supported reconnaissance trips to the Far and Middle East and in 1920 to Africa and South America. They worked with Alois Musil to establish the Oriental Institute, and in the summer of 1920, Hotowetz proposed a mission to the Orient to Musil: *“Further: I am preparing to send study and trade missions to various countries. The first, larger one will go to the United States in October. Could your hitherto embryonic Oriental Institute suggest to me the qualified goals and personalities of such a mission to an Oriental country? I would be very grateful for a similar proposal; most grateful, however, if you would like to participate in the mission management yourself. Surely you could best draw up and budget it.*¹⁶

The ageing traveller reacted positively to the gauntlet thrown, and during the autumn, their thoughts crystallized into Musil’s specific design of the so-called “inspection journey”, which included North Africa and countries of the Middle and Far East.¹⁷

Still in the spirit of his previous attitudes, he thought about processing and publishing the collected material, but he had already begun to admit his personal participation in the mission. The trip was to be a fundamental act of the established institute and to promote it in the Orient. The secretaries of both sections, cultural and economic, were to lead the expedition, and it was generally assumed that Musil would take over the leadership of the cultural one, as was the case in Vienna. However, Musil hesitated: the collapse of the monarchy delayed and complicated the publication of his major works, and due to the rapid changes in the Orient, the unprocessed material was rapidly becoming obsolete. On the other hand, he felt a responsibility to the young republic, and the trip to the East, though far removed from his former adventurous expeditions with the Bedouins, seemed an integral part of accepting this responsibility, and quite possibly this task began to subconsciously attract him a bit. This follows from the conclusion of the letter to Hotowetz, which included the itinerary: *“Personally, I would like someone else to become the secretary of the cultural group. I know what it means in terms of work, how slow the utility is and how fast the criticism is. I would devote myself completely to completing my scientific works and educating my students and co-workers. I say intentionally upbringing, because we teach a lot, but we raise little. I don’t want to go to the Orient yet. I would bring a new material from here, and thus also new work. The Oriental Institute and the General Secretariat have been consuming a lot of my time for at least the first two years, and I have so little. That would be the reasons against. I state that it would be good if I tried to build in my homeland and for my homeland, that which I built abroad. I would use the experience gained and facilitate the process for others. It would be a sin to break contact with the Orient and my friends and confidants there. They could benefit my country, especially now that both the French and English governments need me in the Orient and are already asking for my help. But without a thorough inspection journey, the activity of the Secretaries-General of the Oriental Institute is impossible.*

^[13] “I don't think inner Arabia will see me again. I have finished collecting scientific material, and it is up to me to process and publish it before the root of my life dries up.” MUSIL, Alois. Jak jsem poznával Orient. Nástupní přednáška universitní. *Česká revue*, 1921, no. 5–6, p. 226.

^[14] Ibid., p. 226.

^[15] JŮNOVÁ MACKOVÁ, A. *Strípky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu*, pp. 41nn.

^[16] Literary Archive of the Museum of Literature (hereinafter: LA PNP), fond Alois Musil, inv. no. 282. Letter of Rudolf Hotowetz to Alois Musil, on 22 August 1920. Also JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*, p. 189.

^[17] The letter of Alois Musil to Rudolf Hotowetz, on 22 November 1920 includes a similar proposal even with a budget. Archiv Národního technického muzea (Archive of the National Technical Museum; hereinafter: ANTM), fond Zdeněk Fafl, unorganised. See JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽDÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*, pp. 191–195.

svědectví jeho sekretářky Anny Blechové (1900–1986) připravené i fotografie do cestovního pasu: *„Zamýšlenou cestu by p. prof. rád odložil aspoň na podzim, bude-li možno. Chybí pouze doporučení anglické vlády, jinak je vše připraveno (i 12 fotografií si dal p. prof. dělati, z nichž 2 jsou určeny pro pas).*“¹⁹ Musil se snažil získat doporučující listy od britské, francouzské a italské vlády, pod jejichž správou jednotlivá mandátní a protektorátní území v Africe a na Blízkém východě tehdy spadala. Žádané dokumenty by zde Musilovi umožňovaly jednat s potřebnou autoritou přímo s konkrétními lidmi a nezávisle na rozmarech tamějších vrchních úředníků.²⁰

Ve svém úsilí pokračoval i na podzim 1921. V listopadu probíral obhlednou cestu s britským vyslancem v Praze Georgem Clerkem (1874–1951) a snažil se ho přimět k vstřícnějšímu postoji britské strany. Debata byla podle Musilova líčení v dopise Edvardu Benešovi komplikovaná. Vyslanec Musila nejprve urazil, když zapochyboval o vyhlídkách československého zahraničního obchodu, a poté mu vysvětloval, že vzhledem k potížím, které má vláda Jeho Veličenstva v celé oblasti od Egypta po Indii, nejsou Britové podobným návštěvám cizinců nakloněni. Ovšem pokud by cesta byla pojata turisticky, z úcty k Musilovi a Československé republice by ji své vládě okamžitě doporučil. Britům se rovněž nelíbilo, že československá delegace měla začít cestu ve Francii a francouzské severní Africe.²¹

Průtahy a odklady utvrdily Musila v tom, že prioritou jeho úsilí má být příprava vydání odborného materiálu. Britskou podporu si výslovně kladl jako podmínku konání obhledné cesty a žádal Beneše, aby v tomto smyslu na Clerka působil. Nijak se přitom netajil vlastními zájmy a otevřeně dával najevo, že by mu bylo milejší odložit cestu na dobu po vydání díla, nebo ještě lépe – vůbec se jí nezúčastnit.²²

Músá mezi mrakodrapy

Vědecká látka nasbíraná Musilem na několika expedicích během let 1908–1915 měla původně vyjít německy ve Vídni a navázat na dvě mapy a celkem šest svazků děl, které tam publikoval s podporou Císařské akademie věd. Vydání v Praze po odchodu z Vídně by však pro Musilovy spisy znamenalo ztrátu mezinárodního pole. Musilovy budoucí kroky však pomohl nasměrovat prezident T. G. Masaryk. V květnu 1922 jej v Lánech seznámil se svým přítelem, mecenášem a diplomatem Charlesem Richardem Cranem (1858–1939), s nímž se domluvili na vydání opusu v USA s Craneovou finanční podporou. Musil se měl nejprve zapsat v zámoří na intenzivní kurz anglického jazyka, aby mohl dohlížet na korektury. Pobyt v zahraničí mohl rovněž využít k navázání styků, které by mu umožnily přednášet na univerzitách a prestižních fórech, a tím zásadně přispět k propagaci Československé republiky. Začátkem června 1923 odcestoval Musil v Craneově doprovodu přes Londýn do USA, aby začal připravovat své dílo *Oriental Explorations and Studies* k vydání.

Ve středu 13. června vypluli ze Southamptonu na palubě největšího zaoceánského parníku Majestic k americkým břehům. Své dojmy z plavby a potíže s imigračními úředníky před odplutím vylíčil publicisticky hyperaktivní Musil v článku pro *Národní listy*: *„Praha se zdála býti velice podezřelou pro styky s bolševiky a těch Američané nechtějí. Velikou smůlu mám s očima. V pasu je zaznamenáno, že jsou šedé, na dotazníku americké vlády jsem udal, že jsou hnědé. Prohlíželo mně je několik úředníků; jedni soudili, že mám oči hnědé, jiní byli pro šedé – a když se ptali mě, přiznal jsem, že nevím, jaké oči vlastně mám. Co řekne úřad v New Yorku?“*²³

^[1] MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 18123/4. Dopis Anny Blechové Karle Musilové, dne 25. 1. 1921.

^[2] Musil to vysvětloval v listu R. Hotowetzovi z května 1921 a dával najevo své rozhořčení z postupu britské strany: „Znám dosti dobře věci v anglickém Orientě. Bojím se, aby nám nebyl samou přátelskou pozorností znemožněn veškerý styk s kruhy, které bychom chtěli pro sebe získati. Majíce doporučovací listy, mohli bychom je ukázati různým úředníkům, a tím si zabezpečiti volnost pohybu, dříve než bychom se představili urchnímu komisaři. Bez nich bychom byli povinni jíti k němu a odevzdati se jeho dobré vůli. Když by tato nebyla dobrá, ztratíme čas i peníze a oběho je škoda. Francouzská vláda nám již dala a ještě slíbila různá doporučení, italská rovněž. Proč právě anglická tak učiniti nechce?“ ANTM, fond Rudolf Hotowetz, k. 1, sign. 2.II. Dopis Aloise Musila Rudolfu Hotowetzovi, dne 9. 5. 1921.

^[3] Srov. ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. Nový Orient, 2014, roč. 69, č. 1, s. 58–59; a JÚNOVÁ MACKOVÁ, A, ŽĎÁRSKÝ, P, CICHROVÁ, I. Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé.

^[4] Musil se v dopise Benešovi snažil přetlumočit obsah rozhovoru s Clerkem pomocí přímých řečí: „Cesta sama ruší můj stanovený pořádek jak na univerzitě, tak v mé pracovně. Rád bych dokončil svá vědecká díla, odejel na dva měsíce do British Musea, na dva do Louvru, obnovil své známosti jak v Londýně, tak v Paříži a vrátil se začátkem 1922 s hotovými pracemi jako svobodný člověk do naší republiky. Pak bych byl volnější a mohl snáze konati práce jiné, jak v Orientálním ústavě, tak v Orientě. Proto Vás prosím, abyste mně aspoň k tomuto odkladu dopomohl.“ […] „My neodjedeme, pokud nedostaneme doporučení Vaší vlády.“ „Ale to, myslím, jistě dostanete. Ovšem, že čas není velice příznivý.“ „Čím později je dostaneme, tím je mně to milejší a nejmilejší by mně bylo, kdybychom ho, pane vyslanče, vůbec nedostali.“ […] „Prosím Vás, pane ministře, […] Uznáte-li za dobré, byste před svým odchodem do Itálie s anglickým vyslancem o naší cestě mluvil, tak to učinite.“ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Archiv Ústavu Tomáše Garrigua Masaryka (dále: MÚA, AÚTGM), fond Edvard Beneš, odd. IV/2 – osobní korespondence, k. 18, sign. KOR-56, i. č. 2104. Dopis Aloise Musila Edvardu Benešovi, dne 9. 11. 1921.

^[5] MUSIL, Alois. Na lodi Majestic. Národní listy, 1923, roč. 63, č. 188, 11. 7., s. 2 a 3.

Therefore, if I become the general secretary of the cultural group, I have no choice but to go to the Orient.“¹⁸

Musil began to prepare the journey, which soon gained the support of the highest political circles, quickly and thoroughly – already in January 1921, according to the testimony of his secretary Anna Blechová (1900–1986), he already had even the photographs for the passport: *“Mr. Professor would be glad to postpone the planned journey at least to the autumn, if it is possible. Only the recommendation of the English government is missing, otherwise everything is ready (Mr. Professor even had 12 photographs made, of which 2 are intended for the passport).*“¹⁹ Musil sought to obtain letters of recommendation from the British, French and Italian governments, under whose administration the various mandate and protectorate territories in Africa and the Middle East fell at that time. The requested documents would allow Musil to deal with the necessary authority directly with specific people in these areas and independently of the whims of local officials.²⁰

Musil continued in his efforts even in the autumn of 1921. In November, he discussed the inspection journey with the British ambassador in Prague George Clerk (1874–1951) and tried to persuade him the British side should be more accommodating. According to Musil’s account in a letter to Edvard Beneš, the debate was complicated. The ambassador first insulted Musil when he questioned the prospects of Czechoslovak foreign trade, and then explained to him that due to the difficulties of His Majesty’s government from Egypt to India, the British were not in favour of similar visits by foreigners. However, if the journey were conceived as a tourist trip, out of respect for Musil and the Czechoslovak Republic, he would immediately recommend it to his

government. The British also did not like the fact that the Czechoslovak delegation was to start the trip in France and French North Africa.²¹

Delays and postponements confirmed to Musil that the priority of his efforts would be to prepare the publication of professional material. He explicitly placed British support as a condition for an inspection journey and asked Beneš to work on Clerk in this sense. At the same time, he made no secret of his own interests and openly indicated that he would have liked to postpone the trip until after the work was published, or even better – not to participate in it at all.²²

Mūsā among skyscrapers

The scientific material collected by Musil on several expeditions during 1908–1915 was originally to be issued in German in Vienna and build on two maps and a total of six volumes of works, which had been published there with the support of the Imperial Academy of Sciences. Their publication in Prague after his departure from Vienna would, however, have meant a lost of the international field for Musil’s treatises. Nevertheless, President Tomáš G. Masaryk helped guide Musil’s future steps. In May 1922, he introduced Musil at Lány with his friend, patron and diplomat Charles Richard Crane (1858–1939), and they agreed on the publication of the work in the USA with Crane’s financial support. Musil first had to enrol overseas in an intensive English course so that he could oversee the proofreading. He could also use his stay abroad to establish contacts that would allow him to lecture at universities and prestigious forums, and thus fundamentally

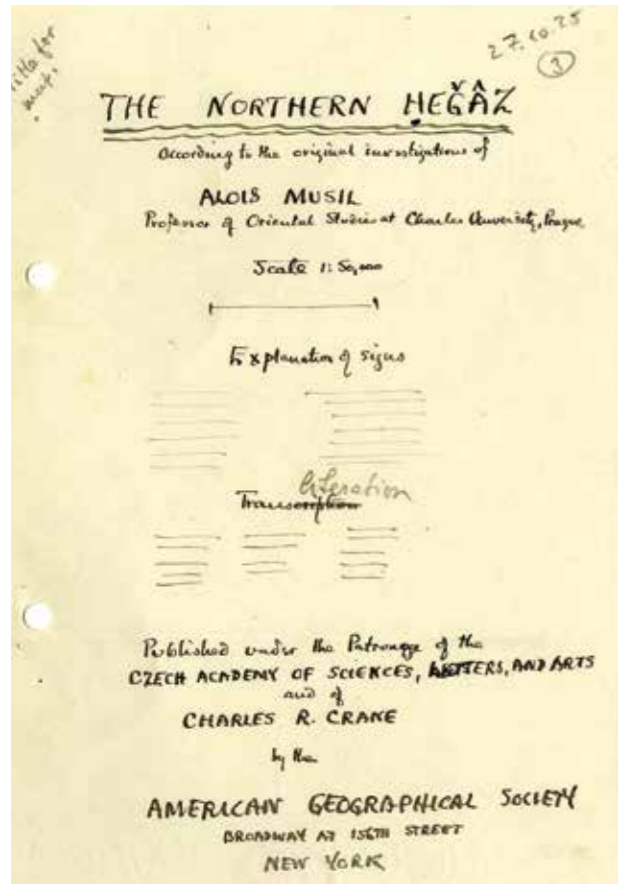
^[1] Ibid.

^[2] MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 18123/4. Letter from Anna Blechová to Karla Musilová, on 25 January 1921.

^[3] Musil explained this in a letter to R. Hotowetz in May 1921, expressing his indignation at the British side: “I know things quite well in the English Orient. I am afraid that our friendly attention will prevent us from having all the contact with the circles that we would like to gain for ourselves. Having letters of recommendation, we could show them to various officials, thus ensuring freedom of movement, before we introduce ourselves to the High Commissioner. Without them, we would be obliged to go to him and surrender to his good will. If this isn’t good (will), we’ll lose time and money, and both are a shame. The French Government has already given us and still promised various recommendations, as has the Italian. Why doesn’t precisely the English want to do so?” ANTM, fond Rudolf Hotowetz, box 1, sign. 2.II. Letter of Alois Musil to Rudolf Hotowetz, on 9 May 1921.

^[4] Cf. ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. Nový Orient, 2014, Vol. 69, Issue 1, pp. 58–59 and JÚNOVÁ MACKOVÁ, A., ŽĎÁRSKÝ, P, CICHROVÁ, I. Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři poltickém Republiky československé.

^[5] In a letter to Beneš, Musil tried to translate the content of the conversation with Clerk using direct speech: ““The journey itself disturbs my established order both at the university and my work. I would like to finish my scientific work, go to the British Museum for two months, to the Louvre for two, restore my acquaintances in both London and Paris, and return to our republic in early 1922 with my works done as a free man. Then I would be freer and could more easily do other work, both in the Oriental Institute and in the Orient. That is why I am asking you to at least help me with this delay.“ […] “We will not leave unless we receive a recommendation from your government.“ “But I think you will surely get it. Of course, the time is not very favourable.“ “The later we get them, the nicer it would be for me if we did not get them at all, Ambassador.“ […] Please, Minister, […] If you think it is good, you will talk to our English ambassador about our trip before you leave for Italy, so do it.“ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Archiv Ústavu Tomáše Garrigua Masaryka (Masaryk Institute and Archive of the CAS, v. v. i., Archive of the Institute of Tomáš Garrigue Masaryk; hereinafter: MÚA, AÚTGM), fond Edvard Beneš, part IV/2 - personal correspondence, box 18, sign. KOR-56, inv. no. 2104. Letter of Alois Musil to Edvard Beneš, on 9 November 1921.

Návrh patitulní stránky prvního dílu americké série. LA PNP, fond Alois Musil, i. č. 946

Design of the half-title page of the first episode of the American series. LA PNP, fond Alois Musil, inv. no. 946

V New Yorku, kam byl přes nejasnou barvu očí přece jen vpuštěn, pobyl Musil po příjezdu pouhé dva dny, 19. a 20. června 1923. Po jednání s Putnamovým nakladatelstvím o vydání svého díla odcestoval v noci do Cambridge u Bostonu, kde si potřeboval zajistit bydlení. Zařizoval se zde od 21. do 23. června a před zahájením lekcí na harvardské Summer School si 24. června ještě odskočil na Craneovo pozvání na týden k moři do Woods Hole na Cape Codu, do letního sídla Craneovy rodiny. Do Cambridge se vrátil

1. července a druhý den zahájil studium spolu s pestrou směsicí dalších posluchačů – Španěly, Mexičany, Japonci a Číňany.

Prvních deset dní bydlel Musil v Colonial Clubu na Quincy Street. Ubytování si zprvu chválil, ale nebyl spokojen se stravou a její cenou, a tak chodil do levnější samoobslužné jídelny s větším výběrem. Když se po pěti dnech v sousedství ubytoval hlučný nájemník, jenž se vracel na pokoj o půlnoci, začal Musil postrádat klid. Zahájené malířské práce na chodbách a v pokojích o několik dní později jej definitivně přiměly k odchodu, když se 11. července přestěhoval do bytu na Irving Street. Změna to byla šťastná, neboť vedle vytouženého klidu navázal přátelské vztahy se sousedy, s nimiž se pak i společně stravoval. Psal o tom své sestře Karle, příteli prof. Luboru Niederlovi (1865–1944) i prezidentu Masarykovi: „Jsem na bytě jako student. Byt mám levný, čistý, tichý v menším domě. Sousedí se mnou matka se synem. [...] S nimi chodím jísti do Cafeteria...“²⁴

V Cambridgi zůstal i po ukončení kurzů 10. srpna, jen si v druhé polovině měsíce opět zajel ke Craneovým do Woods Hole. Úspěšné završení kurzů mu umožnilo věnovat v následujících týdnech veškeré úsilí prvním úpravám anglických překladů svých spisů a komunikaci s překladateli a nakladatelstvím G. P. Putnam's Sons. Příprava vydání se protahovala, navíc vydavatel požadoval za tisk vysokou cenu. Když se Musil v září zastavil v New Yorku v Americké zeměpisné společnosti, zrodil se plán vydat dílo zde a tisk obstarat levněji v Evropě. Bylo však nutné čekat na souhlas Cranea, který v té době pobýval v Evropě. Musil plán nakonec prosadil, včetně tisku ve Státní tiskárně v Praze.

Po letním kurzu angličtiny na Harvardu a klíčových jednáních v New Yorku odplul počátkem října 1923 na parníku Aquitania do Velké Británie. V pondělí 8. října přistál v Southamptonu, odkud odjel rychlíkem do Londýna. V následujících měsících se chtěl v Britském muzeu věnovat doplňování látky a korekturám anglických překladů. Do Londýna za ním o dva dny později přijela i sekretářka Anna Blechová, kterou nechal oficiálně přiřadit jako kancelářskou sílu k tamějšímu československému vyslanectví. V Londýně měl záhy možnost setkat se opakovaně s prezidentem Masarykem, který do Velké Británie v říjnu zavítal v rámci své cesty po západní Evropě u příležitosti pátého výročí vzniku ČSR. Musil se zúčastnil vítání delegace 21. října a slavnostní recepce na československém vyslanectví o tři dny později.

Nic nepřipomínalo méně nedávný studijní pobyt v Massachusetts, doplněný návštěvami na Cape Codu, než intenzivní pracovní

contributed to the promotion of the Czechoslovak Republic. At the beginning of June 1923, Musil travelled accompanied by Crane through London to the USA in order to begin to prepare his work *Oriental Explorations and Studies* for publication.

On Wednesday, 13 June, they sailed from Southampton on-board the largest ocean liner *RMS Majestic* for American shores. The journalistically hyperactive Musil described his impressions of the voyage and his difficulties with immigration officials before leaving in an article for *Národní listy*: “*Prague seemed to be very suspicious for its contacts with the Bolsheviks, and the Americans do not want them. I'm very unlucky with my eyes. In the passport, it states that they are grey, I stated on the US government questionnaire that they are brown. Several officials looked at me; some thought I had brown eyes, others were grey – and when they asked me, I admitted that I didn't know what eyes I actually had. What will the office in New York say?*”²³

Musil stayed in New York, where he was admitted despite his unclear eye colour, only two days after his arrival, on 19 and 20 June 1923. After negotiating with Putnam's publishing house to issue his work, he travelled to Cambridge near Boston at night, where he needed to secure housing. He set up here from 21 to 23 June, and before starting his lessons at Harvard Summer School, he returned on June 24 at Crane's invitation to the sea for a week to Woods Hole on Cape Cod, to the Crane family's summer residence. He returned to Cambridge on 1 July and began his studies the next day, along with a diverse mix of other students – Spaniards, Mexicans, Japanese and Chinese.

Musil lived at the Colonial Club in Quincy Street for the first ten days. At first, he praised the accommodation, but he was not satisfied with the food and its price, so he went to a cheaper self-service dining room with a larger selection. When, after five days in the neighbourhood, a noisy tenant was accommodated, who returned to his room at midnight, he began to lack quiet, and the painting work that started in the corridors and rooms a few days later definitely forced him to leave – on 11 July he moved into an apartment on Irving Street. The change was fortunate, because in addition to the desired quiet, he established friendly relations with the neighbours, with whom he then ate. He wrote about that to his sister Karla, his friend prof. Lubor Niederle (1865–1944) and even President Tomáš G. Masaryk: “*I'm in a flat like a student. I have a cheap, clean, quiet apartment in*

a smaller house. A mother and son are neighbours with me. [...] I eat with them in the Cafeteria...”²⁴

He remained in Cambridge even after the end of the courses on 10 August; it was only in the second half of the month that he again went to see the Cranes at Woods Hole. The successful completion of the courses allowed him to make every effort in the coming weeks to the first edits of the English translations of his writings and to communication with the translators and publishers, G. P. Putnam's Sons. Preparations for the publication took a long time, and the publisher demanded a high price for the printing. When Musil stopped at the American Geographical Society in New York in September, a plan was born to publish the work here and procure the press cheaper in Europe. However, it was necessary to wait for the consent of Crane, who stayed in Europe at the time. Musil eventually pushed the plan through, including the printing at the State Printing House in Prague.

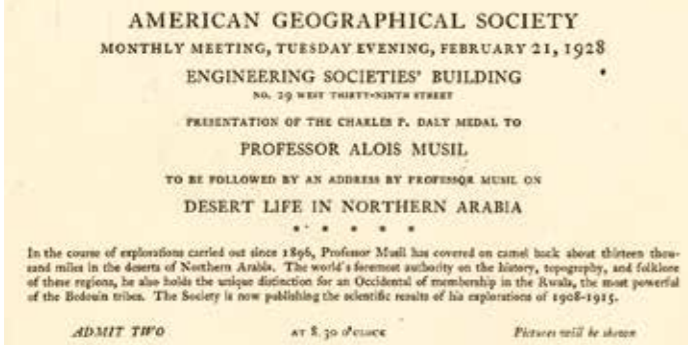
After a summer English course at Harvard and key negotiations in New York, he sailed in early October 1923 on the steamer, *RMS Aquitania*, for Great Britain. He landed in Southampton on Monday, 8 October, from where he took a fast train to London. In the following months, he wanted to work on supplementing the material and proofreading the English translations at the British Museum, and two days later his secretary Anna Blechová came to London, whom he had officially assigned as office labour to the Czechoslovak embassy. In London, he soon had the opportunity to meet repeatedly with President Tomáš G. Masaryk, who visited Great Britain in October on a trip to Western Europe on the fifth anniversary of the founding of the Czechoslovak Republic. Musil attended the welcoming of the delegation on 21 October and the gala reception at the Czechoslovak embassy three days later.

Nothing resembled less his recent study stay in Massachusetts, complemented by visits to Cape Cod, than the intensive work marathon in London. Musil worked many hours a day, and shorter daily walks around the area, complemented with longer weekend hikes in Kew Gardens, to Hampstead Heath, or Hampton Court, of course, were not enough to regenerate his mental powers. The exhaustion deepened over time. The very clash with another large world city throbbing with constant hustle and bustle was quite exhausting, and Musil's lines in a letter to Lubor Niederle strongly remind us of the observations of Karel Čapek

24 MÚA, AÚTGM, fond Tomáš G. Masaryk, k. 707, sign. KOR-II-43. Dopis Aloise Musila T. G. Masarykovi, dne 27. 8. 1923.

23 MUSIL, Alois. Na lodi *Majestic*. *Národní listy*, 1923, Vol. 63, Issue 188, 11. 7., pp. 2 and 3.

24 MÚA, AÚTGM, fond Tomáš G. Masaryk, k. 707, sign. KOR-II-43. The letter of Alois Musil to T. G. Masaryk, on 27 August 1923.

Pozvánka na přednášku v American Geographical Society, 1928.

Archiv ASAM

Invitation to a lecture at the American Geographical Society, 1928.

Archive ASAM

Pozvánka na přednášku v American Geographical Society, 1928.

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

Archiv ASAM

maraton v Londýně. Musil pracoval mnoho hodin denně a kratší každodenní procházky po okolí doplněné delšími víkendovými výšlapy v Kew Gardens, do Hampstead Heath či Hampton Courtu k regeneraci psychických sil pochopitelně nemohly stačit. Únava se s přibývajícím časem prohlubovala. Již samotný střet s dalším světovým velkoměstem tepajícím neustálým shonem byl značně vysilující a Musilovy řádky v dopise Luboru Niederlovi silně připomínají postřehy Londýnem podobně otřeseného Karla Čapka

- ↑ V Musilově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se dochoval výstřížek se známou Čapkovou karikaturou George Bernarda Shawa (1856–1950) z časopisu *Manchester Guardian*, který Selverův překlad *Anglických listů* začal otiskovat od srpna 1924.
- ↑ „…londýnská ulice je jen takové koryto, kterým život teče, aby už byl doma. Na ulicích se nežije, nekouká, nemluví, nestojí ani nesedí; ulicemi se jenom probíhá. […] Bez konce a přerušení se sune čtyřnásobný pás vehiklů: busy, supající mastodonti řítící se ve stádech s hejny lidiček na zádech; předoucí auta, náklady, parní mašiny, cyklisti, busy, busy, letící smečka aut, běžící lidé, traktory, ambulance, lidé šplhající jako veverka na střechy busů, nové stádo motorových slonů, tak, a teď to všechno stojí, mručící přival, a nemůže to dál…“ ČAPEK, Karel. *Anglické listy*. Praha: Štorch-Marien, 1925, s. 13 a 15 (dále: ČAPEK, K., *Anglické listy*).
- ↑ „Jakživ jsem nebyl v tak gigantickém jarmarku. […] Čtyři sta milionů barevných lidí je v Britské říši; a na výstavě Britské říše je z nich vidět jen několik reklamních panáků, pár žlutých nebo hnědých kramářů a několik starých památek, jež se sem dostaly jaksi pro kuriozitu a pro zábavu. A já nevím, je-li to strašný úpadek barevných ras nebo strašné mlčení čtyř set milionů; a nevím ani, co z toho dvojího by bylo hroznější.“ ČAPEK, K., *Anglické listy*, s. 36 a 38–39. Musil byl ještě o poznání kritičtější: „*The Empire Exhibition mne naprosto zklamala. Není to výstava Imperia, ale je to zcela obyčejný londýnský jarmark; nečisto, prachu, bláta, papírá, děcek či vlastně dorůstajícího anglického výkvětu, vše od nich ohmatáno, pošpiněno, pokaženo. Načisto jinak jsem si Empire Exhibition představoval. Je vidětí, že bylo vše narychlo zbudnováno a že nechtěla platití ani dominia, ani některé kolonie.*“ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Archiv Akademie věd ČR (dále: MÚA, A AV ČR), fond Lubor Niederle, k. 2, i. č. 127. Dopis Aloise Musila Luboru Niederlovi, dne 6. 7. 1924.
- ↑ Čapek nepatří ani mezi osobnosti, se kterými byl Musil v korespondenčním styku. Jedinou výjimku tvoří dopis, který je k nalezení v Musilově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, jímž se Čapek obrátil na Musila s prosbou o text do velikonoční ankety *Lidových novin* na téma „Proč mám rád své povolání“. LA PNP, fond Alois Musil, i. č. 1135. Dopis Karla Čapka Aloisi Musilovi, dne 8. 4. [1924]. Čapek škrtl oslovení v univerzálním textu redakce „Vážený a drahý pane“ a vlastnoručně je přepsal na „Slovutný pane profesore“. Dopis je datovaný 8. dubna a stručný text byl vyžadován do 14. dubna. Musilův příspěvek se nepodařilo dohledat a pravděpodobně ani nevznikl – Musil byl v té době v Londýně a korespondence k němu chodila se zpožděním. Než by zareagoval, bylo by po udaném termínu. K datu 8. dubna je ex post pravděpodobně rukou Anny Blechové připsán rok 1931. Anketa byla uspořádána v r. 1924. V r. 1931 však byly sebrané odpovědi vydány knižně v Knižnovně životní moudrosti redigované Čapkem ([FEI]GEL, František. *O lidských povoláních I, II*. Praha: Štorch-Marien, 1931; knihy výtiskl František Obzina ve Vyškově). To může být zdrojem špatné datace. Adresa redakce je totiž v dopisu udávána v Jindřišské 13, kam se čerstvě v r. 1924 přestěhovala. V r. 1931 již ale několik let sídlila na Národní třídě.
- ↑ Přeložil Musilův rukopis prvního svazku americké série *The Northern Hegaz*.

(1890–1938) v *Anglických listech*²⁵: *„Klid mám skutečně velkolepý. Před okny mně projede denně nejméně 200 vlaků železničních; sám jezdím aspoň dvakrát denně nějakých 12km aspoň 60m pod zemí rychlostí až zběsilou. Na ulicích čekáme často mnoho a mnoho minut, než zastaví strážník osobní a nákladní auta, motory, buses nebo trams, které jezdí čtyřstupem. Myslil jsem zpočátku, že ohluchnu. Možná, že jsem již skutečně hluchý; aspoň toho hluku již ani neslyším. Zmocnila se mne jakási zběsilá lakota času. Již nosím knihu, ovšemže anglickou nebo arabskou, i na místo nevyslovitelné. Všechny modlitby konám anglicky. Zdá se mně, že se mně i v noci sny zdávají anglicky. Diktovati české listy mně působí obtíže. Raději bych nahradil slovo nebo frazi běžnější anglickou.*“²⁶

Srovnání vytane čtenáři na myslí ještě jednou – při četbě hodnocení výstavy britského impéria (British Empire Exhibition) ve Wembley, kterou oba spisovatelé shodně nazvali jarmarkem.²⁷ Karel Čapek dorazil do Londýna na pozvání Penklubu 28. května 1924 a navzdory záplavě společenských povinností si koloniální výstavu nenechal ujít. Zatímco setkání s Masarykem zde bylo Musilovi dopřáno, s Čapkem se podle všeho osobně nesešel,²⁸ přestože je oba spojovala nepříliš spolehlivá osobnost překladatele jejich děl Paula Selvera (1888–1970),²⁹ pracujícího pro česko-slovenské vyslanectví v Londýně.

I v této metropoli provázela Musila nespokojenost s ubytováním. Nejprve zakotvil v bytě v penzionátu ve vilové čtvrti Willesden Lane č. 227, který mu doporučilo vyslanectví. Líbilo se mu

(1890–1938) similarly shaken by London in his *Letters from England*²⁵: *“My quiet is truly magnificent. At least 200 railway trains pass my windows every day; I ride at least twice a day some 12km at least 60m underground at an almost furious speed. We often wait many, many minutes on the streets before a police officer stops cars and trucks, engines, buses or trams that run in four lanes. At first, I thought I would go deaf. Maybe I’m already really deaf; at least I don’t even hear the noise anymore. I was seized by a frantic greed of time. I already carry a book, of course English or Arabic, even in an unspeakable place. All prayers are done in English. It seems to me that even at night my dreams appear to me in English. It is difficult for me to dictate Czech letters. I’d rather replace a word or phrase with a more common English one.*”²⁶

The comparison will come to the minds of the readers once again – in reading the assessment of the British Empire Exhibition at Wembley from the quill of both writers, which they both called a fair.²⁷ Karel Čapek arrived in London at the invitation of International PEN Club on 28 May 1924 and, besides the flood of social duties, he did not miss the colonial exhibition. However, unlike the meeting with Tomáš G. Masaryk, Musil seems not to have met Karel Čapek in person,²⁸ despite the two being joined by the not very reliable person of the translator of their works Paul Selver (1888–1970),²⁹ working for the Czechoslovak embassy in London.

Karel Čapek

Karel Čapek

Karel Čapek

- ↑ In Musil’s scholarly estate in the Literary Archive of the Monument of National Literature, a clipping with Čapek’s famous caricature of George Bernard Shaw (1856–1950) has been preserved from the magazine *Manchester Guardian*, which started to print Selver’s translation of *Letters from England* from August 1924.
- ↑ *“London’s street is just a trough through which life flows so that it is already at home. There is no life on the streets, they do not look, talk, stand or sit on the streets; the streets are just going on. […] A quadruple belt of vehicles moves without end and interruption: busy, squatting mastodons rushing in herds with flocks of humans on their backs; purring cars, loads, steam engines, cyclists, buses, buses, flying pack of cars, running people, tractors, ambulances, people climbing like squirrels on the roofs of buses, a new herd of motor elephants, such, and now it all stands, a roaring and rumbling rush, and it can’t go on…”* ČAPEK, Karel. *Anglické listy*. Praha: Štorch-Marien, 1925, pp. 13 and 15 (hereinafter: ČAPEK, K., *Anglické listy*).
- ↑ *“I’ve never been to such a gigantic fair. […] Four hundred million people of colour are in the British Empire; and at the exhibition of the British Empire, you can see only a few advertising shots, a couple of yellow or brown shopkeepers and a few old monuments that came here somehow for curiosity and entertainment. And I don’t know if it’s a terrible decline of the coloured races or a terrible silencing of four hundred million; and I don’t even know which of the two would be more terrible.”* ČAPEK, K., *Anglické listy*, pp. 36, 38–39. Musil was even more critical: *“The Empire Exhibition completely disappointed me. It is not an Imperial exhibition, but it is an ordinary London fair; dirt, dust, mud, papers, children or, in fact, teenage English in bloom, everything from them touched, soiled, corrupted. I imagined the Empire Exhibition in a different way. It can be seen that everything was rushed and that neither the dominion nor some of the colonies wanted to pay.”* Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Archiv Akademie věd ČR Masaryk (Institute and Archive of the CAS, Archive of the CAS; hereinafter: MÚA, A AV ČR), fond Lubor Niederle, box 2, inv. no. 127. Letter of Alois Musil to Lubor Niederle, on 6 July 1924.
- ↑ Karel Čapek is not one of the personalities with whom Musil was in correspondence. The only exception is the letter, which can be found in Musil’s scholarly estate in the Literary Archive of the Monument of National Literature, with which Čapek turned to Musil with a request for a text to be in the Easter poll of *Lidové noviny* on the topic, “Why I like my profession”. LA PNP, fond Alois Musil, inv. no. 1135. The letter of Karel Čapek to Alois Musil, on 8 April [1924]. Čapek deleted the address in the universal text of the editorial office “Dear Sir and Madam” and rewrote it by hand to “The famous Professor”. The letter is dated 8 April and a brief text was required by 14 April. Musil’s contribution could not be traced and probably was never written – Musil was in London at the time and correspondence was late. Before he could react, it would have been overdue. On 8 April there is an *ex post* probably in the hand of Anna Blechová for the year 1931. The poll was organised in 1924. But in 1931 selected answers were published in a book in the Library of Life Wisdom edited by Čapek ([FEI]GEL, František. *O lidských povoláních*. Vol. I, II. Praha: Štorch-Marien, 1931; the books were printed by František Obzina in Vyškov). It may be the source of the incorrect dating, because the address of the editorial office is given in the letter as in Jindřišská 13, where it had freshly moved in 1924. In 1931, it has already been headquartered in Národní třída for several years.
- ↑ He translated Musil’s manuscript of the first volume of the American series *The Northern Hegaz*.

Even in this metropolis, Musil was accompanied by dissatisfaction with accommodation. He first anchored in a flat in a guest-house in the villa quarter of Willesden Lane 227, which had been recommended to him by the embassy. He liked the location of the two-storey building in a large garden with mature trees, but criticized the considerable distance from the British Museum, where he went to work with Miss Blechová. From 6 November, he was lodged with Masaryk’s former secretary Jaroslav Císař (1894–1983), to whom Miss Blechová moved them with her own hands. She came off worse herself, because she lost a separate room and had to sleep with a maid. Musil hoped that he would be fluent in English during the joint conversations, which, however, ran into the stubbornness of the lady of the house, who spoke exclusively Czech to her husband and guests. When Jaroslav Císař also spoke in Czech after Christmas, Musil started looking for accommodation in an English family. They moved from Ambrose Avenue 42 in Golders Green to Highgate at Avenue Road 46 on 15 February 1924, the house of the Iranian scholar and employee of the Oriental Books and Manuscripts Department of the British Museum, Edward Edwards (1870–1944). Here he found more of the peace of mind he desired, could speak in English only, and was so kindly received that he felt more like a family member than a subtenant.

Musil had originally planned to sail back to New York in the autumn after completing proofreading translations and extracts

^[1] Musil (1890–1938)

^[2] Musil (1890–1938)

umístění dvoupatrové budovy ve velké zahradě se vzrostlými stromy, ovšem kritizoval značnou vzdálenost od Britského muzea, kam se slečnou Blechovou jezdili pracovat. Od 6. listopadu přebýval u bývalého Masarykova sekretáře Jaroslava Císaře (1894–1983), k němuž je slečna Blechová vlastnoručně přestěhovala. Sama si pohoršila, neboť přišla o samostatný pokoj a spávala se služkou. Musil doufal, že si při společné konverzaci bude pilovat angličtinu, což ovšem naráželo na zarputilost paní domu, která na manžela i hosty mluvila výhradně česky. Když se po Vánocích nechal k češtině strhnout i Jaroslav Císař, začal Musil hledat ubytování v anglické rodině. Z Ambrose Avenue 42 v Golders Green se odstěhovali 15. února 1924 do Highgate na Avenue Road 46, do domu íránisty a pracovníka oddělení orientálních knih a rukopisů Britského muzea Edwarda Edwardse (1870–1944). Zde Musil našel více potřebného klidu, mohl hovořit výhradně anglicky a byl natolik vlídně přijat, že se cítil více jako člen rodiny než jako podnájemník.

Původně plánoval, že po dokončení korektur překladů a výpisků v knihovně Britského muzea odpluje na podzim zpět do New Yorku. Nečekaně silná únava, kterou nezahnal ani výlet do mořských lázní Thorpe Bay v Southend-on-Sea v Essexu na začátku srpna, jej nakonec přiměla ke změně plánů. V úterý 18. srpna 1924 ráno opustil s Annou Blechovou Londýn a vrátil se domů. Na zbytek léta a začátek podzimu odcestoval na zotavenou do rodného Rychtářova. Do zahraničí se mu znovu odjet nechtělo. Po návratu do Prahy se věnoval přednáškám, publicistice a připravoval vydání česky psaných populárních cestopisů. Zároveň měl v Praze pod dohledem sazbu svých anglických knih, kterou zde připravovala Státní tiskárna. Práce na korekturách se však velice protahovala. Editor Americké zeměpisné společnosti John Kirtland Wright (1891–1969) měl u sebe v New Yorku od června 1924 všechny rukopisy a na změnách a úpravách se domlouval s Musilem poštou.

V lednu 1926 však Musil seznal, že bude lepší pracovat s Wrightem přímo v New Yorku. V té době tam konečně vyšel první americký svazek jeho díla s názvem *The Northern Hegaz*. Do Spojených států odplul Musil znovu 2. listopadu 1926 večer z Rotterdamu. V New Yorku se vylodil 13. listopadu a 25. ledna 1927 za ním dorazila i Anna Blechová.

Americká zeměpisná společnost ubytovala Musila v jedenáctém poschodí International House, zařízení pro zahraniční studenty pobývající v New Yorku. Tolik vyhledávaný klid zde měl

asi jen dvě hodiny v noci. Přes 600 studentů a studentek z celého světa tvořilo příliš živou a hlučnou kulisu do jedné hodiny po půlnoci a po třetí hodině ranní dům znovu ožíval. Naštěstí jej 2. prosince 1926 zachránil newyorský římskokatolický arcibiskup Patrick Joseph kardinál Hayes (1867–1938), kterého si Musil naklonil tím, že mu v řjnu nechal zaslat jeden z prvních výtisků knihy *The Northern Hegaz*. „... bál jsem se, že se zhroutím. Konečně mne vysvobodil pan Kardinál, vyhledav mně byt v útulku Pasionistů. Bydlím zde s jedním knězem, mnichem a jedním bratrem. Bratr zůstává, ale kněží se mění. Jsou to Američané, vzdělaní a vlídní. Mohu hodně hovořit. Máme rozsáhlou zahradu na stráni nad novým Hudsonem s vyhlídkou na zalesněné školy v New Jersey. K vlaku mám pět minut, k surface car 12 minut – i mohu jet i subway do města, kde pracuji od 8 ráno do 6 večer. Pracuji v Am[erican] Geog[raphical] Soc[iety], na Columbia University a v Public Library.“³⁰

Nakonec však ani zde nedošel kýženého klidu, neboť dřevěným domem se snadno šířil kročejevý hluk z bytů nad Musilovým, obkrouženým navíc ze tří stran chodbou. V polovině června si tak Musil zakoupil spací vak a po několik měsíců přespával v otevřené zahradní besidce nad řekou Hudson. Spánek si zde nakonec velmi pochvaloval. Na zimu se pro změnu odstěhoval na půdu, kde v noci vytrval navzdory nízkým teplotám. „*Děkuji Pánu Bohu, že mi dovolili spávat na půdě. Mrzne tam sice, ale mám aspoň klidnou noc; nade mnou je pouze střecha a zdola hluk tak neproniká,*“ napsal do Prahy Luboru Niederlovi.³¹

Intenzivní práce jako by nebrala konce a Musil proto odmítal i různé nabídky na rekreaci, např. u jezera Erie. Vlnu letních veder trávil ve stále stejném strojovém pracovním rytmu v rozpáleném New Yorku. Cenou za výkon bylo nesmírné vyčerpání a jeho věčná touha po absolutním klidu se rozvinula v neurózu, kterou si odvezl i zpět do vlasti. Vadit mu pak dokázala i po papíru šustící ruka, stenografující diktovaný text... Klid na práci nenacházel ani doma, ani v kanceláři Americké zeměpisné společnosti: „*Sedím a diktuji ve své pracovně, v níž pravidelně pracuji od desáté do páté; je v přízemí v rohu Broadway a 156th Street. Kolem projíždějí denně statisíce osobních a nákladních automobilů a mlékařských vozů. Vedle se dali v červenci do stavby a vrtají stroji skálu snad 15m vysokou. Dynamitu použití nemohou, aby nepoškodili vysokých domů okolních. Skřípot motoru a hvízdavý zvuk elektrického nebozezu proniká až do morku. Veliké jeřáby nakládaly a nakládají rozdrobenou skálu a motory ji odvážejí. V prázdninách a též nyní,*

in the British Museum’s library. Unexpectedly severe fatigue, which was not relieved by a trip to the Thorpe Bay Sea Spa in Southend-on-Sea in Essex in early August, eventually led him to change his plans. On the morning of Tuesday, 18 August 1924, he left London with Anna Blechová and returned home. For the rest of the summer and the beginning of autumn, he travelled to his native Rychtářov to recover. Musil did not want to go abroad again, after returning to Prague he devoted himself to lectures, journalism and prepared the publication of popular travelogues written in Czech. At the same time, he supervised the typesetting of his English books in Prague, which was prepared here by the State Printing House. However, the work on proofreading dragged on. John Kirtland Wright (1891–1969), editor of the American Geographical Society, had all the manuscripts with him in New York since June 1924, and agreed on changes and adjustments with Musil by post.

Only in January 1926 did Musil begin to prepare a change of approach, when he recognised that it would be better to work with Wright directly in New York. At that time, the first American volume of his work, *The Northern Hegaz*, was finally published there. Musil sailed to the United States again on the evening of 2 November 1926 from Rotterdam. He disembarked in New York on 13 November and Anna Blechová also arrived on 25 January 1927.

The American Geographical Society accommodated Musil in the eleven-storey International House, a facility for foreign students staying in New York. He thus always had his such sought-after peace here for only about two hours a night. More than 600 students from all over the world formed a very lively and noisy backdrop until one hour after midnight, and after three o’clock in the morning the house came to life again. Fortunately, on 2 December 1926, he was saved by the New York Roman Catholic archbishop Patrick Joseph Cardinal Hayes (1867–1938), whom Musil gained for his side when he had one of the first copies of the book *The Northern Hegaz* sent to him in October. „...I was afraid I would collapse. I was finally freed by the Cardinal, he found me a flat in the shelter of the Passionists. I live here with one priest, a monk and one brother. The brother remains, but the priests change. They are Americans, educated and kind. I can talk a lot. We have an extensive garden on a hillside above New Hudson with views of forest nurseries in

New Jersey. I have five minutes to the train, 12 minutes to the surface car – I can also go by subway to the city, where I work from 8 am to 6 pm. I work at the Am[erican] Geog[raphical] Soc[iety], at Columbia University and in the Public Library.”³⁰

In the end, the coveted calm did not occur here either, as the footfalls from the flats above Musil, moreover surrounded by a corridor on three sides, spread easily through the wooden house. In mid-June, Musil bought a sleeping bag and slept in an open garden pavilion over the Hudson River for a few months. In the end, he praised his sleep here. For the winter, he moved to the attic for a change, where he persevered despite the low temperatures. “*I thank the Lord that they allowed me to sleep in the attic. While it freezes there, I at least have a quiet night; only the ceiling is above me and the noise from below does not penetrate,*” he wrote to Lubor Niederle in Prague.³¹

The intensive work did not seem to have an end, and Musil therefore refused various offers for recreation, for example at Lake Erie. He spent the summer heat wave in the same machine work rhythm in hot New York. The price for the performance was immense exhaustion, and his eternal desire for absolute peace developed into a neurosis, which he took back to his homeland. He was even bothered by a hand rustling paper, when taking shorthand of a dictated text... He found no peace at work or in the office of the American Geographical Society: “*I sit and dictate in my office, in which I regularly work from 10 to 5; it is on the ground floor on the corner of Broadway and 156th Street. Hundreds of thousands of cars, lorries and milk trucks pass by every day. Next to them, they started construction in July and the machines drill a cliff perhaps 15m high. They cannot use dynamite so as not to damage the high houses in the surroundings. The creaking of the engine and the whistling sound of the electric auger penetrate to the marrow. Large cranes load and unload crushed rock and the engines haul it away. During the holidays and even now that there is no school, the promising American youth enjoy various games in front of my window. Nowhere in the world do young people shout or scream like they do here, and tall houses reflect the sound into my open window. I do mental work in such peace of mind day after day except Sundays.*”³²

However, Musil’s immense effort was offset by extraordinary success. In 1927, the American Geographical Society awarded

30 MÚA, A AV ČR, fond Lubor Niederle, k. 2, i. č. 127. Dopis Aloise Musila Luboru Niederlovi, dne 5. 12. 1926.

31 MÚA, A AV ČR, fond Lubor Niederle, k. 2, i. č. 127. Dopis Aloise Musila Luboru Niederlovi, dne 5. 12. 1927.

30 MÚA, A AV ČR, fond Lubor Niederle, box 2, inv. no. 127. The letter of Alois Musil to Lubor Niederle, on 5 December 1926.

31 MÚA, A AV ČR, fond Lubor Niederle, box 2, inv. no. 127. The letter of Alois Musil to Lubor Niederle, on 5 December 1927.

32 Ibid.

*když není školy, se baví nadějná mládež americká před mým oknem různými hrami. Nikde na světě mládež tak nekřičí, ba neječí jako zde a vysoké domy narážejí zvuk do otevřeného okna. V takovém klidu pracuji duševně den ode dne vyjma neděle.*³²

Nezměrné úsilí však bylo vyváženo mimořádným úspěchem. Americká zeměpisná společnost věnovala Musilovi, jehož jméno nechala zapsat na desku cti ve své slavnostní síni, za rok 1927 zlatou medaili zakladatele tradice jejího udělování Charlese Patricka Dalyho (1816–1899). Žádný další Čech od té doby takového úspěchu nedosáhl. Slavnostní předání, spojené s Musilovou přednáškou *Desert Life in Northern Arabia*, se uskutečnilo 21. února 1928. O události i o Musilovi a jeho díle informoval dokonce prestižní časopis *Science*. Auditorium čítající na 800 hlav nejprve oslovil předseda Americké zeměpisné společnosti. Stručně vyzdvihl význam díla i osobnost vědce pocházejícího ze stejné země jako Komenský a Masaryk a za uznalého potlesku předal medaili Musilovi, který poděkoval a pronesl svou přednášku o životě v poušti. O pár týdnů později ji zopakoval ve Washingtonu, kde se na jeho počest rovněž konala slavnostní recepce na československém vyslanectví.

Práce s vydáváním souboru *Oriental Explorations and Studies* se v březnu 1928 chýlila ke konci: u pátého svazku se už tiskl index, ze šestého byly dvě třetiny vysazeny a zbylé korektury mohl Musil provést doma. Po téměř roce a půl v Novém světě byl čas zvednout kotvy – 20. března 1928 odplul Alois Musil s Annou Blechovou z New Yorku na lodi *Presidente Wilson* do Evropy.

Epilog: cestovatel na plážích u Rimini

Do vlasti se Musil vrátil počátkem dubna 1928. Záhy se dostavil na Hrad s žádostí o audienci v Lánech. Ve čtvrtek 12. dubna nejprve kancléři Šámalovi naznačil své dilema ohledně neustále odsouvané cesty do Orientu a poté se viděl přímo s prezidentem Masarykem. Vzápětí v pátek odcestoval do rodného Rychtářova, kde zůstal až do podzimu. Vedle korektur, psaní novinových článků a vyřizování korespondence jinak – dle Anny Blechové – výhradně relaxoval při fyzické práci.

Po návratu byla obhledná cesta do Orientu ještě stále na stole, i když při audienci dával najevo své váhání. Musil byl v té době ještě přesvědčen, že se do Spojených států vrátí na sérii přednášek a chtěl tak učinit po skončení orientální mise, kdy by se přelplavil z Dálného východu do San Franciska. Plánovaná výprava po celá léta úmorné ediční práce tvořila závaží jeho mysli. Svoje obavy vylíčil např. v korespondenci s geografem Jiřím Viktorem Danešem (1880–1928) záhy po příjezdu do Londýna na podzim 1923. „*Čeká mne známá cesta obhledná po Orientě, jíž bych se velice rád vyhnul, ale pochybuji, že to bude možno, poněvadž ji uznávají za velice důležitou jak pro Republiku, tak pro moji další působnost ve světě anglickém.* […] *Ale věřte mně, že se tohoto úkolu bojím. Mám léta a toužím po klidu.*“³³

Musilův zdravotní stav se však příliš nelepšil, vydání šestého svazku americké série se protahovalo a v lednu 1929 mu zemřela matka. Přestože byl Musil zpět ze Spojených států již téměř rok, zůstával otřesený. Místo do Orientu na radu spráteleného lékaře MUDr. Antonína Smělého (1868–1931) nakonec odjel v polovině května 1929 na měsíc k Jaderskému moři do italského Riccione. Zde se rekreoval pobytem v přírodě i při toulkách za pamětihodnostmi do Rimini, Ravenny a Ancony.

Léta plánovaná cesta se nakonec nikdy neuskutečnila, a to z mnoha důvodů. Především Musil toužil po vydávání plánovaných knih, česky psaných cestopisů a historicko-politické řady *Dnešní Orient*, než aby s odstupem téměř jednoho desetiletí naplnil někdejší plán a znovu se harcoval cizinou už se šesti křížky v zádech. Navíc se nepřestával obávat o své zdraví a jako zásadní varování chápal náhlé úmrtí jen o tři roky staršího právníka, historika a slavisty Karla Kadlece (1865–1928), a také mrtvici, která v r. 1929 ranila v Londýně geografa Viktora Dvorského (1882–1960) a vyřadila jej z vědecké práce.³⁴ Nakonec se tedy naplnila Musilova slova z nástupní přednášky univerzitní v únoru 1920, že ho Arábie již neuvidí.

Přečetné odborné poznatky Aloise Musila zůstávají dodnes pro badatele nenahraditelným zdrojem informací. Jeho vědecký záběr byl obrovský a stejně rozsáhlé je i zanechané dílo. Zemřel v Otrybech u Českého Šternberka 12. dubna 1944.

Musil, whose name they had inscribed on the plaque of honour in their ceremonial hall, the gold medal of the founder of the tradition of its award, Charles Patrick Daly (1816–1899). No other Czech has achieved such success since then. The award ceremony, connected with Musil’s lecture *Desert Life in Northern Arabia*, took place on 21 February 1928. The prestigious journal *Science* even informed about the event and about Musil and his work. The president of the American Geographical Society first addressed the auditorium numbering 800 heads. He briefly emphasized the importance of the work and the personality of a scientist from the same country as Comenius and Masaryk, and with appreciative applause he presented the medal to Musil, who thanked them and gave his lecture on life in the desert. He repeated it a few weeks later in Washington, D.C., where a ceremonial reception was also held at the Czechoslovak embassy in his honour.

The work with the publication of the collection *Oriental Explorations and Studies* was coming to an end in March 1928: the index was already printed for the fifth volume, two-thirds of the sixth had been typeset, and the remaining corrections could be done from home. After almost a year and a half in the New World, it was time to raise anchor: on 20 March 1928, Alois Musil sailed from New York to Europe with Anna Blechová on *SS Presidente Wilson*.

Epilogue: traveller on the beaches near Rimini

Musil returned to his homeland at the beginning of April 1928. He soon arrived at the Prague Castle with a request for an audience in the Lány Chateau. On Thursday, April 12, he first indicated his dilemma to Chancellor Šámal due to the still postponed trip to the Orient, and then he met directly with President Masaryk. Immediately on Friday, he travelled to his native Rychtářov, where he stayed until the autumn. In addition to proofreading, newspaper articles and correspondence, according to Blechová, he otherwise relaxed exclusively during physical work.

After his return, the inspection journey to the Orient was still on the table, even though he expressed his hesitation during the audience. Musil was still convinced at the time that he would

return to the United States for a series of lectures, and he wanted to do so after completing the Oriental mission, when he would cross from the Far East to San Francisco. The planned expedition for years of tedious editorial work formed a weight on his mind. He described his concerns, for example, in correspondence with the geographer, Jiří Viktor Daneš (1880–1928), soon after his arrival in London in the autumn of 1923. “*The well-known inspection journey through the Orient awaits me, which I would very much like to avoid, but I doubt that it will be possible, because they recognise it as very important both for the Republic and for my further activity in the English world.* […] *But believe me, I am afraid of this task. I am old and I long for quiet.*”³³

Musil’s health, however, did not improve much, the publication of the sixth volume of the American series dragged on, and Musil’s mother died in January 1929. Although Musil had been back from the United States for almost a year, he remained shaken. On the advice of a friendly doctor Antonín Smělý (1868–1931), he finally left in mid-May 1929 for a month on the Adriatic Sea in Riccione, Italy, instead of to the Orient. Here he recreated by staying in nature and wandering around the historical sights of Rimini, Ravenna and Ancona.

In the end, the journey planned for years never took place, for many reasons. Above all, Musil longed for the publication of planned books, Czech-language travelogues and the historical-political series *Today’s Orient*, rather than fulfilling the former plan almost a decade later and travelling abroad again when he was already over sixty. Furthermore, he continued to worry about his health and took as a fundamental warning the sudden death of Karel Kadlec (1865–1928), a lawyer, historian and Slavist, who was three years older, as well as the stroke that struck the geographer Viktor Dvorský (1882–1960) in 1929 and excluded him from scientific work.³⁴ Finally, therefore, Musil’s words from his inaugural lecture in February 1920 that Arabia would no longer see him came true.

Alois Musil’s extensive expertise remains an irreplaceable source of information for researchers to this day. His scientific scope was enormous and the work left behind is just as wide-ranging. He died in Otryby near Český Šternberk on 12 April 1944.

³² Tamtéž.

³³ MÚA, A AV ČR, fond Jiří Viktor Daneš, k. 2, i. č. 274. Dopis Aloise Musila Jiřímu Viktoru Danešovi, dne 9. 11. 1923.

³⁴ Jak napsal generálnímu konzulovi v New Yorku Jaroslavu Novákovi: „*Smrt Kadlecova a krutá rána, která dolehla na Dvorského, mne zrovna přinutila, abych dokončil své rukopisy, než odejdu navždy.*“ MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 23518. Kopie dopisu Aloise Musila Jaroslavu Novákovi, dne 19. 12. 1929. Srov. další zmínku o deset dnů později v listu Bohdanu Kuškovi na konzulát v Clevelandu: „*Odložil jsem na neurčitou dobu, pravděpodobně na vždy práci v cizině; hledím, abych dokončil své různé knihy.*…“ MVV, Historická sbírka, osobní fond Alois Musil, i. č. H 23454. Kopie dopisu Aloise Musila Bohdanu Kuškovi, dne 29. 12. 1929.

³³ MÚA, A AV ČR, fond Jiří Viktor Daneš, box 2, inv. no. 274. The letter of Alois Musil to Jiří Viktor Daneš, on 9 November 1923.

³⁴ As he wrote to the Consul General in New York, Jaroslav Novák: “*Kadlec’s death and the severe blow that struck Dvorský just forced me to finish my manuscripts before I left forever.*” MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 23518. A copy of the letter of Alois Musil to Jaroslav Novák, on 19 December 1929. Cf. another mention ten days later in a letter to Bohdan Kuška at the consulate in Cleveland: “*I have postponed indefinitely, probably forever, work abroad; I’m looking to finish my various books.*” MVV, Historical Collection, personal fond Alois Musil, inv. no. H 23454. A copy of the letter of Alois Musil to Bohdan Kuška, on 29 December 1929.

Bedřich Hrozný a Orient

Šárka Velhartická

Bedřich Hrozný v roce 1915

Mezi českými vědci, kteří jsou neoddělitelně spjati s Předním východem, je nutné uvést předního orientalistu a filologa Bedřicha Hrozného (1879–1952), který se proslavil zejména rozluštěním chetitského jazyka v roce 1915. V souvislosti se stým výročím tohoto rozluštění v roce 2015 byla důsledně zdokumentována Hrozného pozůstalost, což umožnilo objevení a zasazení do kontextu mnoha dnes neznámých a zapomenutých materiálů – korespondence, Hrozného textů a přednášek, archivních dokladů týkajících se jeho expedic do Orientu, přednáškových turné a lingvistických objevů, založení Semináře pro klínopisné bádání a dějiny starého Orientu na Univerzitě Karlově i mnoha dalších historických událostí.¹

Bedřich Hrozný, který pocházel z rodiny evangelického faráře v Lysé nad Labem, měl původně na přání otce rovněž nastoupit dráhu evangelického duchovního, a po gymnaziálních studiích se proto zapsal ke studiu teologie ve Vídni. Nicméně již dříve se začal intenzivně zajímat o filologii mrtvých jazyků – kromě latiny a staré řečtiny ho lákaly zejména jazyky Orientu. Tento jeho zájem po prvním semestru studia převážil a Hrozný se rozhodl vydat výhradně na dráhu filologických studií. Jak již bylo zmíněno v nedávno uveřejněných publikacích, Hrozný ve Vídni navštěvoval přednášky předních orientalistů a ocitl se přímo

v centru vědeckého dění: z Vídně byly uskutečňovány expedice na Přední východ a zdejší instituce se postupně plnily početnými, zejména epigrafickými památkami dovezenými z této oblasti. Mezi jeho hlavní profesory patřil semitista David Henrich Müller,² u něhož Hrozný navštěvoval všechny nabízené přednášky týkající se semitských jazyků, zejména arabštiny a sabejštiny. Nadto studoval egyptské hieroglyfy a hieratické texty, egyptské dějiny a texty, novoperskou gramatiku či syrštinu a zabýval se mnoha dalšími tématy.³ Aby se zdokonalil v četbě klínového písma a seznámil se důkladně s jazyky starého Orientu jím zapisovanými, zejména sumerštinou a akkadštinou, rozhodl se Hrozný odjet na rok do Berlína a do Londýna, kde mohl navštěvovat hodiny předních asyriologů a znalců staroorientálních textů Friedricha Delitzsche⁴, Hugo Wincklera⁵ a dalších.

Expedice Tell Ta’annek

Bedřich Hrozný v roce 1915

Jak později Hrozný sám zmiňoval, jeden semestr studia teologie ve Vídni pro něj byl přínosný především proto, že se blíže seznámil s profesorem biblického bádání Ernstem Sellinem⁶: *„Ale ani ten jeden semestr evangelické teologie nebyl pro mji*

- ↑ Z nejnovějších publikací uvedme katalog ke stálé expozici v Muzeu Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem, viz VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. Praha: Národní galerie, 2015, a dále publikace VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Dopisy Bedřicha Hrozného literárním osobnostem*. Praha: Památník národního písemnictví, 2015; VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klínopisného bádání*. Praha – Hradec Králové: Academia – Univerzita Hradec Králové, 2019; VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný, the Decipherer of the Hittite Language. In DOĞAN-ALPARSLAN, Meltem, SCHACHNER, Andreas, ALPARSLAN, Metin (eds.). *The Discovery of an Anatolian Empire / Bir Anadolu İmparatorluğunun Keşfi. A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of the Decipherment of the Hittite Language (November 14th and 15th, 2015; Istanbul Archaeological Museum – Library)*. İstanbul: Haziran, 2017, s. 87–94, 4 fig.; VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný in seiner Korrespondenz im Museum der tschechischen Literatur in Prag. In ALAURA, Silvia (ed.). *Digging in the Archives: From the History of Oriental Studies to the History of Ideas*. Documenta Asiana XI, Roma: Quasar, 2020, s. 373–389; VELHARTICKÁ, Šárka. Dokumentation zu Bedřich Hrozný in den Archiven des tschechischen Nationalmuseums. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová*. Culture & History of the Ancient Near East 79, Leiden – Boston: Brill, 2016, s. 438–453; VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (v tisku). Ze starší literatury zmiňme publikace SOUČEK, Vladimír. *Bedřich Hrozný 1879–1952. K stému výročí narození akademika Bedřicha Hrozného*. Lysá nad Labem: Městské kulturní středisko v Lysé nad Labem, 1979; SOUČKOVÁ, Jana. *Bedřich Hrozný, Život a dílo. K 100. výročí narození. Katalog výstavy*. Praha: Národní muzeum v Praze – Náprstkovo muzeum, 1979, a VAVROUŠEK, Petr. *Pán chetitských tabulek*. Praha: FF UK, 2009.
- ↑ David Heinrich Müller (1846–1912), rakouský orientalista, specialista na semitského jazyky Předního východu.
- ↑ K Hrozného pobytu ve Vídni viz zejména EICHNER, Heiner. *Studijní a pracovní léta Bedřicha Hrozného ve Vídni (1897–1919) / Friedrich Hroznýs Studien- und Arbeitsjahre in Wien (1897–1919)*. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 81–123.
- ↑ Friedrich Delitzsch (1850–1922), německý asyriolog, spoluzakladatel Německé orientální společnosti a od roku 1899 ředitel Předovýchodního oddělení Královských muzeí v Berlíně, autor stěžejních gramatických příruček v oboru asyriologie. Profesorem v Berlíně byl od roku 1899.
- ↑ Hugo Winckler (1863–1913), německý staroorientalista. Promoval v Berlíně roku 1886, profesorem byl jmenován v roce 1904. Od roku 1906 vedl spolu s Theodorem Makridim výkopy v Boğazköy v centrální Anatolii.
- ↑ Ernst Sellin (1867–1946), německý protestantský teolog, ve Vídni působil v letech 1897–1908, posléze přešel na univerzity v Rostocku, Kielu a Berlíně.

Bedřich Hrozný and the Orient

Šárka Velhartická

Bedřich Hrozný v roce 1915

Among the Czech scientists who are inextricably linked with the Near East, it is necessary to mention the leading orientalist and philologist Bedřich Hrozný (1879–1952), who became famous mainly for his decipherment of the Hittite language in 1915. In connection with the centenary of this decipherment in 2015, Hrozný’s legacy was consistently documented, which enabled the discovery and placement of many unknown and forgotten materials today – correspondence, Hrozný’s texts and lectures, and archival documents concerning his expeditions to the Near East, lecture tours and linguistic discoveries, the establishment of the Seminar of the Cuneiform Research and the History of Ancient Near East at Charles University, and many other historical events.¹

Bedřich Hrozný, who came from the family of an evangelical pastor in Lysá nad Labem, was originally meant to pursue a career as an evangelical clergyman in accordance with his father’s wishes, so after grammar school he enrolled to study theology in Vienna. However, he had previously become intensely interested in the philology of dead languages – in addition to Latin and ancient Greek, he was particularly attracted to the languages of the ancient Near East. After his first semester, this interest of his prevailed and Hrozný decided to pursue a career in philological studies exclusively. As shown in recent publications, Hrozný at-

tended lectures by leading orientalists in Vienna and found himself at the centre of scientific events: expeditions to the Near East were mounted from Vienna and the local institutions were gradually filled with numerous monuments imported from the region, especially epigraphic material. His main professors included the Semitic scholar David Henrich Müller,² all of whose lectures on Semitic languages Hrozný attended, especially Arabic and Sabae-an. Moreover, Hrozný studied Egyptian hieroglyphs and hieratic texts, Egyptian history and texts, and New Persian grammar and Syriac, besides pursuing many other interests.³ In order to improve his reading of cuneiform and become thoroughly acquainted with the languages of the ancient Near East written in it, especially Sumerian and Akkadian, Hrozný decided to go to Berlin and London for a year, where he could attend the lessons of leading Assyriologists and experts on ancient Near Eastern texts such as Friedrich Delitzsch,⁴ Hugo Winckler⁵ and others.

The Tell Ta’annek Expedition

Bedřich Hrozný v roce 1915

However, as Hrozný himself later mentioned, one semester of studying theology in Vienna was beneficial to him mainly because

- ↑ Of the latest publications, we mention the catalogue for the permanent exhibition in the Museum of Bedřich Hrozný in Lysá nad Labem VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. Praha: Národní galerie, 2015 and further the publications VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Dopisy Bedřicha Hrozného literárním osobnostem*. Praha: Památník národního písemnictví, 2015; VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klínopisného bádání*. Praha – Hradec Králové: Academia – Univerzita Hradec Králové, 2019; VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný, the Decipherer of the Hittite Language. In DOĞAN-ALPARSLAN, Meltem, SCHACHNER, Andreas, ALPARSLAN, Metin (eds.). *The Discovery of an Anatolian Empire / Bir Anadolu İmparatorluğunun Keşfi. A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of the Decipherment of the Hittite Language (November 14th and 15th, 2015; Istanbul Archaeological Museum – Library)*. İstanbul: Haziran, 2017, pp. 87–94, 4 fig.; VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný in seiner Korrespondenz im Museum der tschechischen Literatur in Prag. In ALAURA, Silvia (ed.). *Digging in the Archives: From the History of Oriental Studies to the History of Ideas*. Documenta Asiana XI, Roma: Quasar, 2020, pp. 373–389; VELHARTICKÁ, Šárka. Dokumentation zu Bedřich Hrozný in den Archiven des tschechischen Nationalmuseums. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová*. Culture & History of the Ancient Near East 79, Leiden – Boston: Brill, 2016, pp. 438–453; VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (in print). From the older sources we name SOUČEK, Vladimír. *Bedřich Hrozný 1879–1952. K stému výročí narození akademika Bedřicha Hrozného*. Lysá nad Labem: Městské kulturní středisko v Lysé nad Labem, 1979; SOUČKOVÁ, Jana. *Bedřich Hrozný, Život a dílo. K 100. výročí narození. Katalog výstavy*. Praha: Národní muzeum v Praze – Náprstkovo muzeum, 1979; and VAVROUŠEK, Petr. *Pán chetitských tabulek*. Praha: FF UK, 2009.
- ↑ David Heinrich Müller (1846–1912), Austrian orientalist, specialist in Semitic languages of the Near East.
- ↑ On Hrozný’s stay in Vienna, see especially EICHNER, Heiner. *Studijní a pracovní léta Bedřicha Hrozného ve Vídni (1897–1919) / Friedrich Hroznýs Studien- und Arbeitsjahre in Wien (1897–1919)*. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 81–123.
- ↑ Friedrich Delitzsch (1850–1922), a German Assyriologist, co-founder of the Deutsche Orient-Gesellschaft and, from 1899, director of the Near-Eastern Department of the Royal Museums in Berlin, author of key grammar manuals in the field of Assyriology. He was professor in Berlin from 1899.
- ↑ Hugo Winckler (1863–1913), German Assyriologist. He graduated in Berlin in 1886 and was appointed professor in 1904. From 1906 he co-led the excavations at Boğazköy in central Anatolia with Theodor Makridi.

Bedřich Hrozný (vpravo) během expedice na Šech Sa'adu. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, k. 8, i. č. 137

Bedřich Hrozný (on the right) during the expedition to Sheikh Sa'ad. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, box 8, inv. no. 137

vědu a pro můj život bez významu. Mým profesorem hebrejštiny byl tam znamenitý starozákonní theolog prof. E. Sellin, dnes profesor university berlínské, který brzy nato významným způsobem zasáhl do mé dráhy životní... V roce 1903 svěřil mi prof. Sellin k vydání čtyři klínové tabulky, jež našel při svých výkopech v Taanneku v Palestině (viz moji práci ‚Die Keilschrifttexte von Taannek‘, Klínové nápisy z Taanneku)⁷ a r. 1904 mne pozval, abych se jako assyriolog zúčastnil jeho dalších výkopů tamtéž. Klínové nápisy, jež jsme při této kampani našli, vydal jsem v práci ‚Die neugefundenen Keilschrifttexte von Taannek‘ (Nově nalezené klínové nápisy z Taanneku).⁸ Na této své své cestě do Orientu, jež měla pro mne přirozeně neobyčejný význam, poznal jsem Cařihrad, značnou část Malé Asie, Syrie, Palestiny a Egypta.⁹ Tell Ta'annek, biblický Taanach, byl ve starověku důležitou obchodní křižovatkou, kde se protínaly západovýchodní cesty spojující pobřeží Středoziemního moře s oblastí Jordánu a severojižní

trasa spojující syromezopotamská území s Egyptem.¹⁰ Vídeňský profesor Ernst Sellin zde vedl výkopy v letech 1902–1904, během kterých objevil 14 klínopisných tabulek, postupně zpracovaných Hrozným. Tyto texty – dopisy a seznamy jmen – jsou sepsány v babylonštině, obsahující západosemitské formy, a pocházejí z poloviny 2. tisíciletí př. n. l. Hrozný tyto klínopisné texty uveřejnil v prepisech a překladech, přičemž se mu je podařilo úspěšně interpretovat, a podle Siegfrieda Kreuzera „Hrozného vydání textů z Taanachu neoddiskovatelně představuje průkopnický čin.“¹¹

O této první Hrozného cestě do Orientu nebylo dosud nic bližšího známo, nicméně pomocí nejnověji nalezených materiálů lze rekonstruovat mnohé údaje. V interview, které Hrozný poskytl roku 1937 pro Naši republiku, vzpomíná:

„Abych se přiznal, měl jsem štěstí. Moje první cesta do Orientu byla r. 1904. Tehdy výpravu vedl prof. Sellin a já byl pozván jako

he became acquainted with the professor of biblical research Ernst Sellin:⁶ “But not a single semester of evangelical theology was irrelevant to my science and my life. My professor of Hebrew there was the excellent Old Testament theologian prof. E. Sellin, today professor at the university of Berlin, who soon made a significant impact on my career... In 1903, prof. Sellin entrusted me with publishing four cuneiform tablets he had found during his excavations at Taannek in Palestine (see my work ‘Die Keilschrifttexte von Taannek’, Cuneiform Inscriptions from Taannek),⁷ and in 1904 invited me to take part in his further excavations there as an Assyriologist. I published the cuneiform inscriptions we found during this campaign in the work ‘Die neugefundenen Keilschrifttexte von Taannek’ (Newly found cuneiform inscriptions from Taannek).⁸ During my first journey to the Orient, which was naturally of great importance to me, I became acquainted with Constantinople, much of Asia Minor, Syria, Palestine, and Egypt.”⁹ Tell Ta'annek, biblical Taanach, was an important trade crossroads in antiquity, where the west-east roads connecting the Mediterranean coast with the Jordan region and the north-south route connecting the Syro-Mesopotamian territories with Egypt intersected.¹⁰ The Viennese Professor Ernst Sellin led the excavations here in 1902–1904, during which he discovered 14 cuneiform tablets, gradually processed by Hrozný. These texts – letters and name lists – are written in Babylonian, containing West Semitic forms, and date from the middle of the 2nd millennium BC. Hrozný published these cuneiform texts in transcriptions and translations, and managed to interpret them successfully and according to Siegfried Kreuzer, “Hrozný’s publication of the Taanach texts was certainly a pioneering work.”¹¹

No more detail was known about this first journey of Hrozný to the Near East until now, but using the latest materials found, it has been possible to reconstruct a lot of information. In the

interview which Hrozný provided in 1937 to Naše republika, he remembers:

“I have to admit I was lucky. My first journey to the Orient was in 1904. At that time, the expedition was led by prof. Sellin and I was invited as an expert-Assyriologist. I was 25 at the time. We worked near Nazareth. When the excavations at Taannek were over, I wanted to get to know the whole of Palestine, and in 2 days I rode all over it with one Arab. I have been in the Orient many times since then. I also went to Egypt, where the pyramids made an amazing impression on me and where I admired the advanced civilisation of the ancient Egyptians.”¹² In his lecture on Palestine in 1934, he specified what influence this journey had had on him:

“...I myself undertook a scientific journey to Palestine just 30 years ago, as Assyriologist of the Viennese Professor Sellin’s scientific expedition, which in 1904 dug in Tell Taannek in Galilee. In August of that year, after these excavations ended, I travelled on horse, accompanied by the Arab Abu Ibrahim, across the whole of Palestine from north to south. I will forever remember this two-day journey through Palestine, undertaken in the unbearable Palestinian heat, a journey that introduced me, then a young, 25-year-old doctor of philosophy and intern at the University Library in Vienna, to this wonderful and historically so memorable country for the first time. This path stands at the very beginning of my scientific career, and I thank it for its many stimuli for my later studies devoted to the Orient and its peoples.”¹³ In his article on horse training in antiquity, Hrozný recounts how after the end of the excavations he visited Nazareth, Samaria, Sichem and Jerusalem and describes his subsequent journey to Bethlehem.¹⁴

In addition to these later memories, it was also possible to discover Hrozný’s reportage, which he published after his return from this first journey. In the article “At the Dead Sea”,

⁷ Viz HROZNÝ, Friedrich. Die Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Tell Ta'annek*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift 1904, roč. 50, č. IV, s. 113–122, Pl. X., XI.

⁸ HROZNÝ, Friedrich. Die neugefundenen Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Eine Nachlese auf dem Tell Ta'annek in Palästina*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift 1906, roč. 52, č. III, s. 36–41, Pl. I.–III.

⁹ HROZNÝ, Bedřich. Vlastní životopis v kostce. *Venkov*, 1931, roč. XXVI, č. 1, 1. 1., supplement (dále : HROZNÝ, B. *Vlastní životopis v kostce*).

¹⁰ Viz zejména KREUZER, Siegfried (ed.). *Taanach / Tell Ta'annek. 100 Jahre Forschungen zur Archäologie, zur Geschichte, zu den Fundobjekten und zu den Keilschrifttexten*. Wiener Alttestamentliche Studien 5, Frankfurt: Peter Lang, 2006.

¹¹ KREUZER, Siegfried. První úspěchy Bedřicha Hrozného: texty z Taanachu. In: VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021, s. 73.

⁶ Ernst Sellin (1867–1946), German Protestant theologian, worked in Vienna from 1897–1908, then transferred to the universities of Rostock, Kiel and Berlin.

⁷ See HROZNÝ, Friedrich. Die Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Tell Ta'annek*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift 1904, Vol. 50, Issue IV, pp. 113–122, Pl. X., XI.

⁸ HROZNÝ, Friedrich. Die neugefundenen Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Eine Nachlese auf dem Tell Ta'annek in Palästina*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift 1906, Vol. 52, Issue III, pp. 36–41, Pl. I.–III.

⁹ HROZNÝ, Bedřich. Vlastní životopis v kostce. *Venkov*, 1931, Vol. XXVI, Issue 1, 1. 1., supplement (hereinafter: HROZNÝ, B. *Vlastní životopis v kostce*).

¹⁰ See especially KREUZER, Siegfried (ed.). *Taanach / Tell Ta'annek. 100 Jahre Forschungen zur Archäologie, zur Geschichte, zu den Fundobjekten und zu den Keilschrifttexten*. Wiener Alttestamentliche Studien 5, Frankfurt: Peter Lang, 2006.

¹¹ KREUZER, Siegfried. První úspěchy Bedřicha Hrozného: texty z Taanachu. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021, pp. 73.

¹² Čechoslovák, objevitel starověkého národa. (Interview M. Soukupová). *Naše republika*, 1937–1938, Vol. VIII, Issue 4, pp. 49–51.

¹³ For the quotation, see VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (in print), p. 619.

¹⁴ HROZNÝ, Bedřich. Trenování koní před čtyřmi tisíciletími. *Jezdec a chovatel*, 1933, Vol. I, pp. 4–6.

*znalec-assyrolog. Bylo mi tehdy 25 roků. Pracovali jsme u Nazaretu. Když byly vykopávky v Taanneku skončeny, chtěl jsem poznat celou Palestinu a za 2 dny jsem ji projel na koni s jedním Arabem celou. Od té doby jsem byl mnohokrát v Orientě. Zajel jsem i do Egypta, kde na mne úžasným dojmem působilý pyramidy a kde jsem obdivoval vyspělost starých Egyptanů.*¹² Již ve své přednášce o Palestině v roce 1934 uvedl, jaký vliv na něj měla tato cesta:

*„… já sám podnikl jsem vědeckou cestu do Palestiny právě před 30 roky, jako assyriolog vědecké expedice vídeňského profesora Sellina, jež v r. 1904 vykopávala v Tell Taanneku v Galilei. V srpnu téhož roku, po skončení těchto výkopů, projel jsem na koni, v průvodu Araba Abu Ibrahima, celou Palestinu od severu až k jihu. Navždy mi zůstane nezapomenutelnou tato dvoudenní jízda Palestinou, podniknutá za nesnesitelného horka palestinského, cesta, jež mne, tehdy mladého, 25letého doktora filosofie a současně praktikanta universitní knihovny ve Vídni, poprvé seznámila s touto podivuhodnou a historicky tak památnou zemí. Cesta tato stojí tak v samém počátku mé dráhy vědecké a jí děkuji za mnohý podnět pro své pozdější studie, věnované Orientu a jeho národům.*¹³ Ve svém článku o trénování koní ve starověku Hrozný popisuje, že po skončení výkopů navštívil Nazaret, Samaří, Sichem a Jeruzalém a líčí v něm i svou následnou cestu do Betléma.¹⁴

Kromě těchto pozdějších vzpomínek se podařilo dohledat i Hrozného reportáž, kterou publikoval po svém návratu z této své první cesty. V článku *U Mrtvého moře* popisuje, jak se vydal do Jericha, aby odtud podnikl cestu k Mrtvému moři. Své zážitky popisoval velmi vtípně, vylíčil své snahy fotografovat místní děti, následky svého ponoření v Mrtvém moři navzdory varováním v průvodci nebo svůj komický pád do bahna řeky Jordánu: *„Opatřiv se dlouhou holí – byl to, myslím, kmen mladé vrby, jež jsem našel pohozený na břehu – k měření hloubek (jak již nahoře zmíněno, neumím plavat), sestoupil jsem opatrně do vody a octl jsem se v tom okamžiku po kolena v černém bahně. Byla to nemilá situace, na niž jsem si však brzy zvykl, vida, že je to nutno. Až na tuto okolnost lze koupel v Jordáně nazvatí opravdu velice osvěžující. Mrzuté je ovšem pak na konci smývání bahna s nohou, zdlouhavá a poněkud fádíní to procedura, již jsem prodělal dvakrát;*

*když jsem totiž byl poprvé hotov, zlomil se vrbový kmen, o který jsem se opíral, a já spadl znova do bahna, a to tentokráte hodně hluboko.*¹⁵ Nicméně, na konci tohoto mého příspěvku budu citovat jiný článek, z nějž je patrné, že Hrozný se později v plavání velmi zdokonalil.

Kromě cesty v roce 1904 navštívil Hrozný ještě jednou Cařihrad v roce následujícím, na základě dvouměsíčního stipendia určeného ke studiu klínopisných textů. V roce 1908 vylíčil Hrozný pro české čtenáře tyto své návštěvy Cařihradu, který později označil „za nejkrásnější město světa“.¹⁶ V článku *Vzpomínky na Cařihrad* popisuje svou cestu vlakem přes Budapešť, Bělehrad, Sofii a Balkán a posléze místa a památky, které v Cařihradě navštívil. Zajímavá jsou i Hrozného líčení celních prohlídek a cařihradských tlumočnicků, tzv. dragomanů, kteří byli najímáni cizinci, aby jim pomohli s orientací ve městě. Hrozný popisuje své návštěvy Stambulu, projíždky parníkem nebo v kaiku na Zlatém rohu, Bospor, Nový most, Galatu, Peru, Skutari i cařihradský bazar, mešity i cařihradská muzea. V archeologickém muzeu pracoval a opisoval tabulky nalezené profesorem Sellinem v Ta’anneku v Palestině, zmiňuje však i další nálezy, jež byly v muzeu uloženy. Hrozný popisuje cařihradskou pestrost lidí, oděvů, jazyků i všechny nevšední zážitky a dojmy, jež na něj Cařihrad udělal. Město projel také se svým průvodcem na koni, jak líčí ve své reportáži:

„Poslední den svého druhého (a také prvního) pobytu v Cařihradě věnoval jsem prohlídce prastarých hradeb cařihradských. Podnikl jsem tento výlet na koni v průvodě Spikbogově. Koně zaopatřil Spikbog… Byla to střemhlavá jízda! Jeli jsme nejprve Stambulem a jeho klikatými a úzkými uličkami, pravým to labyrintem. A téměř stále do kopce. Neradil bych cizinci odvážiti se tohoto zmatku ulic bez průvodce. Zcela jistě by zbloudil. Ulice mají sice jména, těch však téměř nikdo nezná. Také by bylo zpravidla marnou námahou chtítí hledati uliční tabulky. A kdo je přece jen najde, shledá, že děšť jejich nápis již dávno smyl. Mezi domky těchto ulic, jevícími často ty nejbizarnější formy, nejsou opuštěné ruiny nijakou vzácností. Vedle zcela slušné budovy lze viděti dům ležící v rozvalinách; nikdo se oň nestará. V ulicích poblíž bazaru jsou celé davy lidí, jimiž nutno

Hrozný describes how he set out for Jericho to make his way from there to the Dead Sea. He depicted his experiences in the surviving text very humorously, describing his efforts to photograph local children, the consequences of his immersion in the Dead Sea despite warnings in the guide book, or his comical fall into the mud of the Jordan River: *“Being provided with a long stick – I think it was the trunk of a young willow I found cast on the shore – to gauge the depths (as mentioned above, I cannot swim), I descended carefully into the water and at that moment I found myself knee-deep in black mud. It was an unpleasant situation, which I soon got used to, seeing that it was necessary. Except for this circumstance, a bath in the Jordan can be called really refreshing. However, washing the mud from the feet at the end is annoying, a lengthy and somewhat dull procedure, which I underwent twice; when I was done for the first time, the willow trunk I was leaning on broke, and I fell into the mud again, this time very deep.*¹⁵ Nevertheless, at the end of this piece I will quote another article from which it is clear that Hrozný later improved greatly in swimming.

Other than the journey in 1904, Hrozný visited Constantinople another time in the following year, based on a two-month scholarship to study cuneiform texts. In 1908 Hrozný described these two visits to Constantinople, which he later called “the most beautiful city of the world”, for Czech readers.¹⁶ In the article “Memories of Constantinople”, he describes his journey by train through Budapest, Belgrade, Sofia and the Balkans and later the places and monuments that he had visited in Constantinople. Another interesting item is Hrozný’s description of the customs inspection and Constantinople interpreters, or dragomans, who are hired by foreigners to help them find their way around the city. Hrozný describes his visits to Stambul, his trips by steamboat or caïque on the Golden Horn, the Bosphorus, the New Bridge, Galata, Pera, Skutari and the Constantinople bazaar, mosques and the Constantinople museums. In the Archaeological Museum, he worked and copied the tablets found by Professor Sellin in Ta’annek in Palestine, but he also mentions other

finds, which were deposited in the museum. Hrozný describes the diversity of Constantinople people, garments, languages and all the extraordinary experiences and impressions that Constantinople gave him. He also rode through the city with his guide on horseback, as he describes in his report:

*“I spent the last day of my second (and also my first) stay in Constantinople on a tour of the ancient walls of Constantinople. I took this trip on horseback guided by Spikbog. Spikbog provided the horses… It was a headlong ride! We first rode through Stambul and its winding and narrow streets, a real labyrinth. And uphill almost the whole way. I would not advise any foreigner to dare attempt this muddle of streets without a guide. One would certainly go astray. Although the streets have names, almost no one knows them. It would also usually be a futile effort to look for street signs. And whoever finds them after all, will state that the rain has long since washed away their inscription. Abandoned ruins are not uncommon among the houses of these streets, which often appear in the most bizarre forms. Next to a very decent building you can see a house lying in ruins; nobody takes care of it. In the streets near the bazaar, there are crowds of people necessary to ride through. At our rather fast pace, we have to pay the greatest attention not to knock anyone to the ground.”*¹⁷

After his return from the Near East, Hrozný, based on his earlier published scientific works and the treatment of the texts from Ta’annek, went through habilitation at the University of Vienna and became a docent for Semitic languages with a special focus on cuneiform studies in 1905. At the university he lectured mainly on Assyrian and Sumerian grammar and reading texts in these languages, such as reading the Epic of Creation, texts of historical and legal content, neo-Babylonian texts and contracts, interpretation of El-Amarna letters, etc.¹⁸ In 1913, Hrozný’s extensive treatise on cereal production in ancient Babylonia was published, in which he amassed the available written evidence of the cultivation of grain in the ancient Near East and, in particular, reached important conclusions concerning the relationship between Babylonian and Egyptian culture.¹⁹

^[12] Čechoslovák, objevitel starověkého národa. (Interview M. Soukupová). *Naše republika*, 1937–1938, roč. VIII, č. 4, s. 49–51.

^[13] Citace viz VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (v tisku), s. 619.

^[14] HROZNÝ, Bedřich. Trénování koní před čtyřmi tisíciletími. *Jezdec a chovatel*, 1933, roč. I, s. 4–6.

^[15] HROZNÝ, Bedřich. U Mrtvého moře. *Čas*, 1904, roč. 18, č. 299, 29. 10. 1904, s. 3, citováno zde: VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (v tisku), s. 63.

^[16] Tamtéž, s. 428.

^[15] HROZNÝ, Bedřich. U Mrtvého moře. *Čas*, 1904, Vol. 18, Issue 299, 29. 10., p. 3, quoted here: VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (in print), p. 63.

^[16] Ibid., p. 428.

^[17] HROZNÝ, Bedřich. Vzpomínky na Cařihrad. *Orloj*, 1908, Vol. XXXVI, pp. 71–72.

^[18] See BIHL, Wolfdieter. *Orientalistik an der Universität Wien. Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien: Die Professoren und Dozenten*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2009, 74–76 and EICHNER, Heiner. *Studijní a pracovní léta Bedřicha Hrozného ve Vídni (1897–1919) / Friedrich Hroznýs Studien- und Arbeitsjahre in Wien (1897–1919)*. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 108–112.

^[19] HROZNÝ, Friedrich. *Das Getreide im alten Babylonien. Ein Beitrag zur Kultur- und Wirtschaftsgeschichte des alten Orients, I. Teil. Mit einem botanischen Beitrage von Dr. Franz von Frimmel. „Über einige antike Samen aus dem Orient“*. Wien: A. Hölder, 1913.

*projeti. Při našem dosti rychlém tempu je třeba té nejnapjatější pozornosti, abychom někoho nesrazili k zemi.*¹⁷

Po návratu z Orientu se Hrozný v roce 1905, na základě svých dříve publikovaných odborných prací i zpracování textů z Ta’anneku, habilitoval na vídeňské univerzitě jako docent pro řeči semitské se zvláštním zřetelem ke klínopisnému studiu. Na univerzitě přednášel zejména asyrskou a sumerskou gramatiku a četbu textů v těchto jazycích, např. četbu Eposu o stvoření lidstva, textů historického a právního obsahu, novobabylonských textů a smluv, interpretaci el-amarnských dopisů aj.¹⁸ V roce 1913 vyšel Hrozného obsáhlý spis o obilnářství ve staré Babylonii, v němž shromáždil dostupné písemné doklady o pěstování obilí na starém Předním východě a zejména došel k významným závěrům týkajícím se poměru babylonské a egyptské kultury.¹⁹

Hrozný v Cařihradě, 1914

Chetitské klínopisné texty

Hrozný v Cařihradě, 1914

Další příležitost k cestě do Cařihradu měl Bedřich Hrozný až v roce 1914, kdy se mu podařilo získat finanční podporu rakouského ministerstva a na podnět Otto Webera²⁰ mu Německá orientální společnost nabídla smlouvu, na jejímž základě se měl stát jedním ze dvou badatelů, kteří byli v Cařihradě pověřeni publikováním nově nalezených klínopisných textů, sepsaných neznámým a nesrozumitelným chetitským jazykem. Hliněné tabulky s těmito texty našel německý asyriolog Hugo Winckler při svých výkopech v centrální Anatolii, v hlavním městě Chetitské říše, v letech 1906–1907 a 1911–1912. Jak Hrozný ve svém životopise uvedl, záhy po tomto objevu se u Wincklera, svého bývalého učitele z berlínských studií, ohlásil a přednesl mu svůj zájem podílet se na luštění těchto záhadných dokumentů. Winckler

souhlasil, Hrozný však svou účast pro zaneprázdněnost jinými tématy neustále odkládal. Po smrti Wincklera Německá orientální společnost hledala vhodné znalce klínového písma, kteří by se úkolu mohli ujmout, přičemž Bedřich Hrozný si v té době v Evropě již vydobyl jméno vynikajícího odborníka na klínopisné, zejména sumerské a akkadské texty. Kromě Bedřicha Hrozného byl zvolen i berlínský asyriolog Hugo Heinrich Figulla²¹. V berlínském archivu Německé orientální společnosti byla nalezena dokumentace a korespondence týkající se nejen dojednávání Hrozného i Figullovy smlouvy, ale i okolností jejich pobytu v Cařihradě. Tato dokumentace byla nově publikována i v českém jazyce²² a dokládá, že Hrozný se od dubna do srpna 1914 v Cařihradu usilovně zabral do přepisování a luštění chetitských textů, zatímco jeho kolega Figulla byl přespráliš zdržován konflikty s dalším kolegou a především sváry mezi oběma jejich manželkami. Z korespondence Hrozného s Otto Weberem vyplývá, že Hroznému se mezi chetitskými texty podařilo objevit fragmenty chetitského zákoníku, které plánoval publikovat samostatně v uceleném svazku.²³ Hrozný později uvedl ve své autobiografii:

„V horečném přímo tempu počal jsem kolem 10. dubna 1914 v mu-seu nad Zlatým rohem kopírovati hethitské nápisy pro oficiální edici, abych tak dohonil časový předskok, jež měli přede mnou zmínění pánové.²⁴ Vedle toho přepisoval jsem si rychle písmem latinským i nápisy jiné, jichž jsem v písmě klínovém vydávati nemínil, abych tak měl rozsáhlejší materiál pro své luštění řeči hethitské. Doma pak ve svém bytě v Modě na asijském břehu moře Marmarského večer a dlouho do noci jsem excerpoval jednotlivá slova hethitská z těchto nápisů a seřazoval je ve slovníky, a to nejen alfabetycky podle jejich počátku, nýbrž i podle jejich koncovek. I takovýchto slovníků a ter-go bylo třeba, měl-li jsem s nadějí na úspěch se pokusiti o určení neznámých nám ještě gramatických tvarů hethitských. Tak jsem

^[1] HROZNÝ, Bedřich. Vzpomínky na Cařihrad. Orloj, 1908, roč. XXXVI, s. 71–72.

^[2] Viz BIHL, Wolfdieter. Orientalistik an der Universität Wien. Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien: Die Professoren und Dozenten. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2009, 74–76, a EICHNER, Heiner. Studijní a pracovní léta Bedřicha Hrozného ve Vídni (1897–1919) / Friedrich Hroznýs Studien- und Arbeitsjahre in Wien (1897–1919). In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology. Praha: Národní galerie, 2015, s. 108–112.

^[3] HROZNÝ, Friedrich. Das Getreide im alten Babylonien. Ein Beitrag zur Kultur- und Wirtschaftsgeschichte des alten Orients, I. Teil. Mit einem botanischen Beiträge von Dr. Franz von Frimmel: „Über einige antike Samen aus dem Orient“. Wien: A. Hölder, 1913.

^[4] Otto Weber (1877–1928), německý orientalista, druhý ředitel Předovýchodního oddělení Královských muzeí v Berlíně, vydavatel chetitských klínopisných textů.

^[5] Hugo Heinrich Figulla (1885–1969) rok předtím promoval u Bruno Meissnera ve Vratislavi prací na téma historických dokumentů z doby krále Assurbanipala.

^[6] Viz VELHARTICKÁ, Šárka. Smlouva o vydávání chetitských textů a rozluštění chetitského jazyka I. Historica Olomucensia, 2017, roč. 53, s. 321–349; II. Historica Olomucensia, 2018, roč. 54, s. 149–183.

^[7] Překlad chetitského zákoníku uveřejnil Bedřich Hrozný po svém rozluštění chetitštiny jako samostatný svazek v roce 1922, viz HROZNÝ, Frédéric. Code hittite provenant de l'Asie Mineure (vers 1350 av. J.-C.). Ire partie. Transcription, traduction française. Paris: Paul Geuthner, 1922.

^[8] Tj. H. H. Figulla v Cařihradě a Ernst F. Weidner, Friedrich Delitzsch a Otto Weber v Berlíně.

Hrozný v Cařihradě, 1914

Výkopové práce – Kültepe. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, k. 8, i. č. 137

Excavation works at Kültepe. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, box 8, inv. no. 137

Hrozný v Cařihradě, 1914

Hittite Cuneiform Texts

Hrozný v Cařihradě, 1914

Bedřich Hrozný did not have another opportunity to travel to Constantinople until 1914, when he managed to obtain financial support from the Austrian Ministry and, at the initiative of Otto Weber,²⁰ the Deutsche Orient-Gesellschaft offered him a contract, on the basis of which he was to become one of two researchers in Constantinople commissioned to publish newly found cuneiform texts, written in an unknown and incomprehensible Hittite language. The clay tablets with these texts had been found by the German Assyriologist Hugo Winckler during his excavations in central Anatolia, in the capital city of the Hittite Empire, in 1906–1907 and 1911–1912. As Hrozný stated in his autobiography, shortly after the discovery, he reported to Winckler, his former teacher from his Berlin studies, and showed him his interest in taking part in deciphering these mysterious documents. Winckler agreed, but Hrozný was constantly postponing

his involvement due to his busy schedule with other topics. After Winckler's death, the Deutsche Orient-Gesellschaft sought suitable experts on cuneiform script to take up the task, and by that time Bedřich Hrozný had already earned a name as an outstanding expert in cuneiform, especially Sumerian and Akkadian texts, in Europe. As well as Bedřich Hrozný, the Berlin Assyriologist Hugo Heinrich Figulla was also chosen.²¹ Documentation and correspondence concerning not only the negotiation of Hrozný and Figulla's contracts but also the circumstances of their stay in Constantinople were found in the Berlin archive of the Deutsche Orient-Gesellschaft. This documentation has been newly published in the Czech language²² and proves that, from April to August 1914, in Constantinople, Hrozný became strenuously engaged in transliterating and deciphering the Hittite texts, whereas his colleague Figulla was overly delayed by conflicts with another colleague and, above all, by quarrels between their two wives. Hrozný's correspondence with Otto Weber

^[1] Otto Weber (1877–1928), German orientalist, second director of the Near-Eastern Department of the Royal Museums in Berlin, publisher of Hittite cuneiform texts.

^[2] Hugo Heinrich Figulla (1885–1969) had graduated one year earlier under Bruno Meissner in Wroclaw with a work on historical documents from the time of King Ashurbanipal.

^[3] See VELHARTICKÁ, Šárka. Smlouva o vydávání chetitských textů a rozluštění chetitského jazyka I. Historica Olomucensia, 2017, Vol. 53, pp. 321–349; II. Historica Olomucensia, 2018, Vol. 54, pp. 149–183.

*pracoval v Cařihradě až do konce srpna 1914, když nás vypuklá za-tím válka světová přinutila k návratu do Vídně.*²⁵ Hrozný v předtuše blížící se války neúnavně opisoval texty, takže když musel Cařihrad opustit, měl již dostatek materiálu, aby mohl v luštění nadále pokračovat i ve Vídni. O postupu luštění se Hrozný svěřil v dopise svému příteli Otokaru Šimkovi, v němž detailně osvětluje své gramatické vývody a uvádí, že jeho rozluštění chetitštiny se stane mezi badateli světovou senzací, neboť dospěl k názoru, že chetitština je jazykem indoevropským.²⁶ Hrozný své rozluštění chetitštiny opřel především o své bohaté filologické znalosti. Jak bylo uvedeno výše, ve své době patřil k předním znalcům klínového písma, kromě toho ovládal řadu živých i mrtvých jazyků. Jako klínopisec vycházel z přepisů textů na hliněných tabulkách: jednotlivé znaky klínového písma byly v té době již rozlušťeny, neznámý byl však jazyk těchto textů. Četbu mu usnadňovaly klínopisné znaky pro celá slova – logogramy, které znal z pramenů sumerských a akkadských a jež mu umožňovaly alespoň přibližně zasadit dané texty do kontextu. Brzy se vpracoval do struktury chetitského jazyka, pozvolna začal objevovat jak gramatické tvary, tak jednotlivá slova. Zprvu identifikoval zájmena a slovesné koncovky, jež mu více a více potvrzovaly spřízněnost chetitštiny s indoevropskými jazyky, a postupně dokázal číst celé chetitské věty.²⁷ Hrozný proslovil přednášku o rozluštění chetitského jazyka dne 24. listopadu 1915 na zasedání Předoaasijské společnosti v Berlíně, které se protáhlo až do noci (Hrozného přednáška vyšla paralelně k tomu i tiskem ve zprávách Německé orientální společnosti²⁸). Po prvotním nadšení z Hrozného výsledků, které podpořili i přední badatelé jako Otto Weber a Eduard Meyer²⁹, však záhy několik předních srovnávacích jazykovědců publikova-

lo zdrcující kritiku Hrozného teorie o indoevropském charakteru chetitštiny a zpochybnilo jeho závěry. Těmto zamítavým postojům musel Hrozný čelit po dobu více než pěti let, nadále však uveřejňoval spisy na podporu svých tvrzení.³⁰ Již na přelomu let 1916/17 vydal první gramatiku chetitského jazyka³¹ a později i překlady textů,³² aby doložil správnost své teorie a postupů při rozluštění chetitštiny.³³ Pro českou veřejnost publikoval analýzu luštění chetitského jazyka ve *Věstníku české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*.³⁴

Expedice do Sýrie a Anatólie

Po skončení války byl Hrozný v roce 1919 povolán na pozici profesora Univerzity Karlovy a již ve své nástupní přednášce vyslovil svůj záměr zorganizovat samostatnou československou expedici do Sýrie a Malé Asie, oblastí, které označil za „archeologické země budoucnosti“. To se mu také o pár let později skutečně podařilo, za finanční podpory nejen prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka a ministra Edvarda Beneše, ale i českých průmyslníků a dalších osobností. Bedřich Hrozný se ve dvacátých letech 20. století stal významnou a aktivní postavou české akademické sféry a dochované archivní dokumenty dokládají, jak dovedně si dokázal získat podporu pro archeologické expedice. Hrozného záměrem bylo kopat přímo v centru Chetitské říše, v Boğazköy, podařilo se mu však nejprve získat povolení k výkopům v Sýrii na lokalitě Šech Sa’ad, kterou zvolil zejména proto, že ležela na území, kde docházelo k nejintenzivnějším střetům Chetitské a Egyptské říše, a očekával, že by v této strategicky položené

^[1] HROZNÝ, B. Vlastní životopis v kostce.

^[2] Otokar Šimek (1878–1950), romanista a literární historik, překladatel francouzských děl do českého jazyka a autor obsáhlých dějin francouzské literatury. Viz dopis z 18. 9. 1915 (Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, fond Šimek, Otokar, LA 91/65/0098) a podrobně VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). Dopisy Bedřicha Hrozného literárním osobnostem. Praha: Památník národního písemnictví, s. 141–144.

^[3] Detailně k postupu luštění viz VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie. Praha: Národní galerie, 2015, s. 11–54 a HROZNÝ, Bedřich. O problému hethitském a o úkolech vědy staroorientální vůbec. Nástupní přednáška. Nové Atheneum, 1919, roč. I, č. 1 (září 1919), s. 32–51.

^[4] HROZNÝ, Friedrich. Die Lösung des hethitischen Problems. Ein vorläufiger Bericht. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, 1915, roč. 56, s. 17–50.

^[5] Eduard Meyer (1855–1930), německý historik, egyptolog a orientalista, autor obsáhlého díla Geschichte des Alterthums, vydávaného v letech 1884 až 1902.

^[6] K boji Hrozného o prosazení správnosti rozluštění chetitského jazyka viz VELHARTICKÁ, Šárka. Rezeption der Entzifferung der hethitischen Sprache in der österreichischen und deutschen Presse. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, 2015, č. 147, s. 9–23.

^[7] HROZNÝ, Friedrich. Die Sprache der Hethiter, ihr Bau und ihre Zugehörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm. Ein Entzifferungsversuch. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1917.

^[8] HROZNÝ, Friedrich. Hethitische Keilschrifttexte aus Boghazköi. In Umschrift, mit Übersetzung und Kommentar. BoSt Heft 3, Stück II, Lief. I, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1919.

^[9] Kromě toho vyšly jeho studie HROZNÝ, Friedrich. Über die Völker und Sprachen des alten Chatti-Landes. Hethitische Könige. Zwei Aufsätze. BoSt Heft 5, Stück 3, Lief. 2, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1920, a dva sešity chetitských textů, viz HROZNÝ, Friedrich. Keilschrifttexte aus Boghazköi. 5. und 6. Heft. Autographien. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1921.

^[10] HROZNÝ, Bedřich. Objevení nové řeči indoevropské. Věstník české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1915, roč. XXIV, č. 8–9, s. 432–434.

shows that Hrozný managed to discover fragments of the Hittite code among the Hittite texts, which he planned to publish separately in a comprehensive volume.²³ Hrozný later stated in his autobiography:

“Around 10 April 1914, I began to copy the Hittite inscriptions for the official edition at the museum above the Golden Horn at a frantic pace, in order to catch up with the time lag I had behind the gentlemen I mentioned.²⁴ In addition, I quickly transcribed in Latin alphabet also other inscriptions, which I did not intend to publish in cuneiform script, in order to have more extensive material for my decipherment of the Hittite language. At home in my flat in Moda on the Asian shore of the Sea of Marmara, in the evening and late into the night, I excerpted individual Hittite words from these inscriptions and arranged them in dictionaries, not only alphabetically according to their beginning, but also according to their endings. Even such dictionaries of endings were necessary if I was to succeed my attempt to identify Hittite grammatical forms hitherto unknown to us. So, I worked in Constantinople until the end of August 1914, when the outbreak of World War forced us to return to Vienna.”²⁵ Hrozný tirelessly copied the texts in anticipation of the approaching war, so when he had to leave Constantinople, he already had enough material to be able to continue with his decipherment in Vienna. Hrozný confided about the process of deciphering in a letter to his friend Otokar Šimek, in which he explains in detail his grammatical deductions and states that his decipherment of Hittite will become a world sensation among researchers, since he came to the conclusion that Hittite is an Indo-European language.²⁶ Hrozný based his decipherment of

Hittite primarily on his rich philological knowledge. As mentioned above, at this time he was one of the leading experts in cuneiform, moreover he handled a number of living and dead languages. As an expert in cuneiform, he relied on transcriptions of texts on clay tablets: the individual cuneiform characters were already deciphered at the time, but the language of these texts was unknown. The reading was facilitated by cuneiform characters for whole words – logograms, which he knew from Sumerian and Akkadian sources, and which allowed him to put the texts into context at least approximately. He soon worked his way into the structure of the Hittite language, gradually beginning to discover both grammatical forms and individual words. At first, he identified pronouns and verb endings, which increasingly confirmed the affinity of Hittite with Indo-European languages, and gradually he was able to read entire Hittite sentences.²⁷ Hrozný gave a lecture on deciphering the Hittite language on 24 November 1915 at a meeting of the Vorderasiatische Gesellschaft in Berlin, which went on late into the night (Hrozný’s lecture came out in parallel in print in the Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft²⁸). However, after the initial enthusiasm for Hrozný’s results, which were supported by eminent researchers such as Otto Weber and Eduard Meyer,²⁹ several leading comparative linguists soon published an overwhelming critique of Hrozný’s theory of the Indo-European character of Hittite and questioned his conclusions. Hrozný had to face these negative attitudes for more than five years, but he continued to publish writings in support of his claims.³⁰ Already at the turn of 1916/17, he had published the first grammar of the Hittite language³¹ and

^[11] The translation of the Hittite Code was published by Bedřich Hrozný, after his decipherment of Hittite, as a separate volume in 1922; see HROZNÝ, Frédéric. Code hittite provenant de l’Asie Mineure (vers 1350 av. J.-C.). Ire partie. Transcription, traduction française. Paris: Paul Geuthner, 1922.

^[12] That is H. H. Figulla in Constantinople and Ernst F. Weidner, Friedrich Delitzsch and Otto Weber in Berlin.

^[13] HROZNÝ, B. Vlastní životopis v kostce.

^[14] Otokar Šimek (1878–1950), Romance languages scholar and literary historian, translator of French works into the Czech language and author of an extensive history of French literature. See a letter from 18 September 1915 (Literary Archive of the Museum of Czech Literature, collection Šimek, Otokar, LA 91/65/0098) and in detail, see VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). Dopisy Bedřicha Hrozného literárním osobnostem. Praha: Památník národního písemnictví, pp. 141–144.

^[15] In detail on the approach to the decipherment, see VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 11–54 and HROZNÝ, Bedřich. O problému hethitském a o úkolech vědy staroorientální vůbec. Nástupní přednáška. Nové Atheneum, 1919, Vol. I, Issue 1 (September 1919), pp. 32–51.

^[16] HROZNÝ, Friedrich. Die Lösung des hethitischen Problems. Ein vorläufiger Bericht. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, 1915, Vol. 56, pp. 17–50.

^[17] Eduard Meyer (1855–1930), German historian, Egyptologist and orientalist, author of the extensive work Geschichte des Alterthums, published in 1884 through 1902.

^[18] On the struggle of Hrozný to enforce the correctness of the decipherment of the Hittite language, see VELHARTICKÁ, Šárka. Rezeption der Entzifferung der hethitischen Sprache in der österreichischen und deutschen Presse. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, 2015, Issue 147, pp. 9–23.

^[19] HROZNÝ, Friedrich. Die Sprache der Hethiter, ihr Bau und ihre Zugehörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm. Ein Entzifferungsversuch. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1917.

Bedřich Hrozný (uprostřed) a architekt Václav Petraš (sedící vpravo) s dozorcí během výkopů na pahorku Kültepe v Anadolii. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, k. 8, i. č. 137

Bedřich Hrozný (in the centre) and architect Václav Petraš (sitting on the right) with the foremen during the excavations at Kültepe in Anatolia. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, box 8, inv. no. 137

oblasti mohl nalézt bilingvu, která by byla klíčem k rozluštění anatsolských hieroglyfických textů. Již dopředu si s *Národními listy* dojednal pravidelné uveřejňování reportáží z expedic. Kromě toho o těchto výpravách neúnavně českou veřejnost zpravoval i historik Justin Václav Prášek³⁵, Hrozného profesor z gymnázia v Kolíně, s nímž byl Hrozný po celou svou studentskou i profesní dráhu ve spojení.³⁶

Výkopy na Šech Sa'adu zahájil Bedřich Hrozný 4. dubna roku 1924 a je nutno obdivovat logistiku celé expedice – Hrozný

dokázal zařídit nejen povolení k výkopům a dovedně vyjednával s místními úřady, ale obstarával i veškerý materiál, nezbytný pro uskutečnění výkopů. K tomu je nutné započítat i místní přírodní podmínky a poměry, kterým Hrozný po téměř celé dva roky expedic neúnavně čelil. Na prvních výpravách byl Hrozný doprovázen architektem Jaroslavem Cukrem³⁷, během výkopů na Šech Sa'adu spali ve stanech pod pahorkem a na jejich bezpečnost dohlíželi vládou přidělení četníci, žandarmové. Šech Sa'ad byla v té době menší vesnice asi o 500 obyvatelích, jež však těžila ze své pověsti poutního místa spojeného se starozákonním Jobem, jehož svatyně stojí na pahorku, kde se Hrozný rozhodl kopat. Kromě významné administrativní budovy z bazaltových balvanů a pálených i nepálených cihel expedice nalezla další budovy, hroby, kamenné nádrže a řecké sochy, sousoší a reliéfy – především několik vyobrazení bohyně Niké, Erotů aj.³⁸ Bylo nalezeno velké množství menších artefaktů, např. lampičky, mlýnky a hmoždíře, zlomky nádob, hroty šípů, ozdoby a mince, zejména z řecko-římského období a doby amorejské. Hrozný se nemálo radoval z nálezů obilných špýcharů – neboť počátky obilnářství a analýza obilných druhů ve starověku byly tématem, jímž se celoživotně zabíral, a vzorky obilí dal poslat k rozboru Ústavu pro fyziologii rostlin na Univerzitě Karlově v Praze. Hrozný zaměstnával až 250 dělníků, rozdělených do několika skupin, přičemž muži většinou kopali krumpáči a nakládali hlínu a kamení do košíků, jež další muži a ženy odnášeli. Pracovalo se vždy osm hodin denně, s dvouhodinovou polední přestávkou; ráno přicházeli dělníci mezi šestou a sedmou hodinou, kdy obdrželi pracovní nářadí, a po páté hodině odpolední zase nářadí odevzdávali.

Po skončení výkopů na Šech Sa'adu se Hrozný s architektem Cukrem odebral do Anatólie, kde získal povolení k výkopům u města Kaisarie (dnešní Kayseri). Tato oblast byla v době, kdy se Hrozný ucházel o možnost zde kopat, v Evropě proslulá tzv. „kappadockými tabulkami“, které putovaly mezi obchodníky a údajně pocházely z pahorku Kültepe v Kappadokii nebo pahorků okolních. Přesné místo jejich nálezů nebylo známo a zejména domorodí obyvatelé je pečlivě tajili, protože výtěžek

³⁵ Justin Václav Prášek (1853–1924), český historik a orientalista, středoškolský profesor. Hrozného vyučoval na kolínském gymnáziu ve školním roce 1896/97.

³⁶ Detailně k novinovým článkům J. V. Práška viz VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klinopisného bádání*. Praha – Hradec Králové: Academia – Univerzita Hradec Králové, 2019.

³⁷ K postavě Jaroslava Cukra viz VELHARTICKÁ, Šárka, ŽDÁRSKÝ, Pavel. The Architect Jaroslav Cukr. In ŠAŠKOVÁ, Kateřina (ed.). *Climb the Wall of Uruk... Essays in Honor of Petr Charvát from his Friends, Colleagues and Students*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, s. 115–136.

³⁸ Viz podrobně MEYNERSEN, Felicia. „V archeologické zemi budoucnosti“. Bedřich Hrozný a sochařská díla z období pozdního helénismu a římského císařství z Šech Sa'adu v jižní Sýrii / „Im archäologischen Zukunftsland“. Bedřich Hrozný und die späthellenistisch-kaiserzeitlichen Bildwerke aus Sheikh Sa'ad in Südsyrien. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 161–168.

later also translations of the texts³² to prove the correctness of his theory and the method of deciphering the Hittite language.³³ For the Czech public, he published an analysis of the decipherment of the Hittite language in the *Bulletin of the Emperor Franz Josef Czech Academy for Sciences, Literature, and Arts*.³⁴

Expeditions to Syria and Anatolia

After the end of the war, in 1919, Hrozný was called to the position of professor at Charles University and in his inaugural lecture he already declared his intention to organize an independent Czechoslovak expedition to Syria and Asia Minor, areas he described as the “archaeological countries of the future”. And indeed, a few years later he succeeded, with the financial support of not only the President of the Republic Tomáš Garrigue Masaryk and Minister Edvard Beneš, but also Czech industrial entrepreneurs and other personalities. In the 1920s, Bedřich Hrozný became an important and active figure in the Czech academic sphere, and the surviving archival documents show how skilfully he managed to gain support for archaeological expeditions. Hrozný’s intention was to dig right in the centre of the Hittite Empire, in Boğazköy, but he first managed to obtain permission for excavations in Syria at the Sheikh Sa’ad site, which he chose mainly because it was located in the area where the clashes between the Hittite and Egyptian Empires had been most intense, and he anticipated that in this strategically located area he might find a bilingual tablet, which would be the key to deciphering Anatolian hieroglyphic texts. He had previously arranged with the *Národní listy* [National Paper] for the regular publication of reports from expeditions. In addition, the historian Justin Václav Prášek,³⁵ Hrozný’s teacher from the grammar

school in Kolín, with whom Hrozný remained in contact for his entire student and professional career, tirelessly informed the Czech public about these expeditions.³⁶

Bedřich Hrozný commenced excavation at Sheikh Sa’ad on 4 April 1924 and it is impossible not to admire the logistics of the entire expedition – Hrozný managed to not only arrange permits for excavations and skilfully negotiate with local authorities, but also procure all the material necessary to carry out the excavations. It is necessary to take into account the challenging natural conditions and local circumstances, which Hrozný tirelessly faced for almost the entire two years of the expeditions. On the first expeditions, Hrozný was accompanied by the architect Jaroslav Cukr,³⁷ and during the excavations at Sheikh Sa’ad they slept in tents at the foot of the hill and their safety was overseen by government-assigned gendarmes. At that time, Sheikh Sa’ad was a smaller village with a population of about 500, which, however, benefited from its reputation as a place of pilgrimage associated with the Old Testament Job, whose sanctuary stands on the tell where Hrozný decided to dig. In addition to an important administrative building made of basalt boulders and fired and unfired bricks, the expedition found other buildings, graves, stone basins and Greek statues, sculptural groups and reliefs – notably several depictions of the goddess Nike, Eros, etc.³⁸ A large number of smaller artifacts were found, such as small lamps, grinders and mortars, ceramic fragments, arrowheads, ornaments and coins, especially from the Greco-Roman and Amorite periods. Hrozný rejoiced not a little in the finding of granaries – since the beginnings of grain cultivation and the analysis of grain species in antiquity was a topic that he dealt with throughout his life – and he sent grain samples to the Department of Plant Physiology at Charles University in Prague for analysis. Hrozný employed as many as 250 labourers, divided into several groups, with the men

³² HROZNÝ, Friedrich. *Hethitische Keilschrifttexte aus Boghazköi. In Umschrift, mit Übersetzung und Kommentar*. BoSt Heft 3, Stück II, Lief. I, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1919.

³³ Next to this his treaties and editions of Hittite texts were published, see HROZNÝ, Friedrich. *Über die Völker und Sprachen des alten Chatti-Landes. Hethitische Könige. Zwei Aufsätze*. BoSt Heft 5, Stück 3, Lief. 2, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1920; and HROZNÝ, Friedrich. *Keilschrifttexte aus Boghazköi. 5. und 6. Heft. Autographien*. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1921.

³⁴ HROZNÝ, Bedřich. Objevení nové řeči indoevropské. *Věstník české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, 1915, Vol. XXIV, Issue 8–9, pp. 432–434.

³⁵ Justin Václav Prášek (1853–1924), Czech historian and orientalist, grammar-school teacher. He taught Hrozný at the Kolín grammar school in the school year 1896/97.

³⁶ In detail for the newspaper articles of J. V. Prášek, see VELHARTICKÁ, Šárka. *Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. Počátky české staroorientalistiky a klinopisného bádání*. Praha – Hradec Králové: Academia – Univerzita Hradec Králové, 2019.

³⁷ On the figure Jaroslav Cukr, see VELHARTICKÁ, Šárka, ŽDÁRSKÝ, Pavel. The Architect Jaroslav Cukr. In ŠAŠKOVÁ, Kateřina (ed.). *Climb the Wall of Uruk... Essays in Honor of Petr Charvát from his Friends, Colleagues and Students*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, pp. 115–136.

³⁸ See in detail MEYNERSEN, Felicia. „V archeologické zemi budoucnosti“. Bedřich Hrozný a sochařská díla z období pozdního helénismu a římského císařství z Šech Sa'adu v jižní Sýrii / „Im archäologischen Zukunftsland“. Bedřich Hrozný und die späthellenistisch-kaiserzeitlichen Bildwerke aus Sheikh Sa'ad in Südsyrien. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 161–168.

Kappadocké tabulky nalezené na Kültepe. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, k. 8, i. č. 137

Cappadocian tablets found at Kültepe. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, box 8, inv. no. 137

z obchodu s tabulkami jim zajišťoval značný příjem. Francouzský archeolog Ernst Chantre³⁹ a pak i německý orientalista Hugo Winckler se pokoušeli na Kültepe kopat a tabulky nalézt, ale klínopisný archiv neobjevili.⁴⁰ Při návštěvě Kültepe v roce 1924 se Hroznému nepodařilo zahájit výkopy, vrátil se proto v červnu do Cařihradu. Na konci srpna pak odjel z Cařihradu opět do Sýrie, aby podnikl bližší prozkoumání severní Sýrie a určil nejvhodnější lokalitu pro další výkopy. Na základě těchto poznávacích cest požádal o povolení k výkopům na pahorku Tell Erfadu, biblickém Arpadu, zmiňovaném i v asyrských pramenech, který ho zaujal nejen svou velikostí, ale i tím, že zde našel zlomek nádoby s vyrytým „chetitským“ hieroglyfickým znakem a doufal tedy v další nálezy epigrafických památek ze 2. a 1. tisíciletí př. n. l.

Během výkopů na Tell Erfadu, které pokračovaly i na jaře roku 1925 (tentokrát za spolupráce architekta Václava Petraše), byla odkryta mohutná hradba a schodiště a velké množství terrakotových sošek i nápisů. Hrozný požádal francouzsko-syrské úřady o možnost vývozu některých z nalezených objektů, které byly později – společně s nálezy z Anatólie – převezeny do Československa. V současné době jsou součástí sbírek Národní galerie, ty nejzachovalejší jsou vystaveny ve stálé expozici v Muzeu Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem.⁴¹ Po ukončení výkopů na Tell Erfadu obrátil Hrozný v roce 1925 svou pozornost opět k centrální Anatólii a zahájil výkopy na pahorku Kültepe. Zpočátku se výkopové práce soustředily na centrální část pahorku, kde byla odkryta monumentální budova a množství dalších nálezů. Až po nějaké době se Hroznému podařilo od místních spolupracovníků vyzvědět, že klínopisné tabulky jsou domorodci nacházeny ne na pahorku samém, ale na louce asi 180m od něj vzdálené. Ihned požádal o povolení kopat i v okolí pahorku a během několika dnů našel tak dlouho hledaný archiv klínopisných textů. Jedná se o klínopisné dokumenty staroasyrských kupců, kteří se jako obchodníci usadili v centrální Anatólii, aby řídili obchod mezi touto oblastí a svou domovskou Asýrií. Texty z Kültepe, starobylého města Kaneš, mají pro historiky starověku mimořádný význam, neboť nás zpravují o rozsahu a předmětu obchodu mezi Asyrskou říší a Anatólií na počátku 2. tisíciletí př. n. l. Ohromující jsou zejména vzdálenosti, které museli obchodníci se svým zbožím urazit, a intenzita mezinárodně vedené korespondence mezi městem Ašurem a Kaneš (Kültepe). Hrozný odkryl archivy jednotlivých kupeckých rodin a společností a tabulky zde objevené – smlouvy, dopisy, firemní vyúčtování aj. – nás informují nejen o hospodářské a právní povaze tohoto mezinárodního obchodu, ale i o soukromých a rodinných záležitostech pisatelů a příjemců těchto dokumentů.⁴² Pro české publikum vydal Hrozný o své anatolské expedici poutavou knihu *V říši půlměsíce*.⁴³

Po ukončení výkopů a návratu do Československa se Hrozný věnoval především zpracování nálezů, přednáškám na univerzitě

mostly digging with pickaxes and loading clay and stones into baskets taken by other men and women. They always worked eight hours a day, with a two-hour lunch break; in the morning the workers arrived between six and seven o'clock when they received their tools, and after five o'clock in the afternoon they handed the tools in again.

After the conclusion of the excavations at Sheikh Sa'ad, Hrozný set off with the architect Cukr for Anatolia, where he obtained a permit for excavations near the town of Kaisarie (today's Kayseri). At the time when Hrozný applied for the opportunity to dig here, this area was famous in Europe for the so-called “Cappadocian tablets”, which were traded among merchants and allegedly came from Kültepe in Cappadocia or the surrounding hills. The exact location of their discovery was unknown, and the local people were careful to conceal it as the proceeds from the tablet trade provided them with a substantial income. Both the French archaeologist Ernst Chantre³⁹ and the German orientalist Hugo Winckler tried to dig at Kültepe in search of tablets, but they did not discover the cuneiform archive.⁴⁰ During his visit to Kültepe in 1924, Hrozný failed to start excavations, so he returned to Constantinople in June. At the end of August, he left Constantinople again for Syria to undertake a closer examination of northern Syria and determine the most suitable location for further excavations. On the basis of these exploratory travels, he asked for permission to excavate the Tell Erfad, the biblical Arpad, also mentioned in Assyrian sources, which impressed him not only by its size but also by the fact that he found there a fragment of a vessel with an engraved “Hittite” hieroglyphic sign, and so hoped for further finds of epigraphic monuments from the 2nd and 1st millennia BC.

During the excavations at Tell Erfad, which continued in the spring of 1925 (this time in collaboration with the architect Václav Petraš), a massive wall and staircase and a large number of terracotta figurines and inscriptions were uncovered. Hrozný asked the Franco-Syrian authorities about the possibility of exporting some of the objects found, which were later – along with the finds from Anatolia – transported to Czechoslovakia. They

are currently part of the collections of the National Gallery, while the best-preserved ones are exhibited in the permanent exhibition at the Bedřich Hrozný Museum in Lysá nad Labem.⁴¹ After finishing the excavations at Tell Erfad, Hrozný turned his attention again to central Anatolia in 1925 and began excavations at Kültepe. Initially, the excavation work focused on the central part of the hill, where a monumental building and a number of other finds were discovered. It was only after some time that Hrozný managed to find out from his local workers that the cuneiform tablets had been found by the natives not on the hill itself, but in a meadow about 180 metres away from it. He immediately asked permission to dig around the hill, and within a few days he found the long-sought archive of cuneiform texts. These are cuneiform documents of ancient Assyrian tradesmen who settled as merchants in central Anatolia to manage trade between the area and their home, Assyria. The texts from Kültepe, the ancient city of Kanesh, are of particular importance to historians of antiquity, as they tell us the extent and subject of trade between the Assyrian Empire and Anatolia in the early 2nd millennium BC. Particularly striking are the distances traders have had to cover and the intensity of the international correspondence between the city of Assur and Kanesh (Kültepe). Hrozný uncovered the archives of individual merchant families and companies and the tablets discovered here – contracts, letters, corporate accounts, etc. – inform us not only about the economic and legal nature of this international trade, but also about the private and family affairs of the writers and recipients of these documents.⁴² For Czech readers, Hrozný published an engaging book *In the Realm of the Crescent Moon* about his Anatolian expedition.⁴³

After the conclusion of the excavations and his return to Czechoslovakia, Hrozný focused mainly on processing the finds, lecturing at the university and pursuing academic matters in his capacity as dean of the Faculty of Arts in 1926/27. He was invited to lecture abroad and published tirelessly; from 1929 on he managed the editorial board of the newly established journal *Archiv orientální*.

39 Ernst Chantre (1843–1924), francouzský archeolog, na Kültepe vedl výzkum v letech 1893–1894.

40 K výzkumu pahorku Kültepe viz KULAKOĞLU, Fikri. Archeologický výzkum v Kaneši / The Archaeology of Kaneš. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 199–210.

41 Katalog k expozici viz VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. Praha: Národní galerie, 2015.

42 Blíže k povaze těchto textů viz KRYSZAT, Guido. „... potom i já zemřu.“ Nálezy staroasyrských tabulek z vykopávek Bedřicha Hrozného / „... dann werde auch ich sterben.“ Die altassyrischen Tontafelfunde aus den Ausgrabungen von Bedřich Hrozný. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.), *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 216–226.

43 HROZNÝ, Bedřich. *V říši půlměsíce*. Praha: J. R. Vilímek, 1927.

39 Ernst Chantre (1843–1924), French archaeologist; he led the research at Kültepe in 1893–1894.

40 On the research at Kültepe, see KULAKOĞLU, Fikri. Archeologický výzkum v Kaneši / The Archaeology of Kaneš. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 199–210.

41 On the catalogue of the exposition, see VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology / Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. Praha: Národní galerie, 2015.

42 In greater detail on the nature of these texts, see KRYSZAT, Guido. „...potom i já zemřu.“ Nálezy staroasyrských tabulek z vykopávek Bedřicha Hrozného / „...dann werde auch ich sterben.“ Die altassyrischen Tontafelfunde aus den Ausgrabungen von Bedřich Hrozný. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.), *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, pp. 216–226.

43 HROZNÝ, Bedřich. *V říši půlměsíce*. Praha: J. R. Vilímek, 1927.

a akademickým záležitostem z pozice děkana filozofické fakulty v roce 1926/27. Byl zván k přednáškám do zahraničí a neúnavně publikoval, od roku 1929 řídil redakci nově založeného časopisu *Archiv orientální*.

Hieroglyfické texty

Na poslední velkou cestu na Přední východ se Bedřich Hrozný vydal v roce 1934 a jeho cílem bylo zmapovat dosud nerozluštěné anatolské hieroglyfické nápisy. Cesta trvala pět měsíců, během kterých Hrozný nejen navštívil nejvýznamnější muzea, jež uchovávala památky s hieroglyfickými texty, ale nápisy kopíroval i přímo v terénu, mnohdy na obtížně přístupných místech. Na tuto cestu vzpomínal v roce 1969 lékař Theodor Hanák, který byl k Hrozného expedici přizván žákem Bedřicha Hrozného, Ladislavem Černým.⁴⁴ Kromě nich doprovázela Hrozného jeho žena Vlasta i obě dcery, které mu pomáhaly s pořizováním kopií nápisů. Hanák vypráví, že odcestoval pouhé dva dny poté, co dostal nabídku se cesty zúčastnit („*Celá administrativní záležitost s pořízením pasu a přidělu tureckých liber se vyřídila bez nadsázky ve dvou hodinách.*“⁴⁵). Hanákovy vzpomínky na Hrozného jsou plné obdivu, kdy zdůrazňoval zejména Hrozného píli a houževnatost: „*Nejen že dovedl vysedávat dlouhé hodiny při pořizování kopií textů…, ale dovedl se starat i o drobné záležitosti spojené s vedením domácnosti.*“⁴⁶ Podle Hanákových zpráv bydlel Hrozný v Cařihradě ve čtvrti Yedikule, v podnájmu u jedné Řekyně: „*Hrozný dovedl dobře turecky, byl znamenitý lingvista, a chodil nakupovat na tržiště, při čemž zcela orientálně smlouval. Třetí podstatný rys, který zanechal v mé paměti nesmazatelnou stopu, byl jeho udivující rozhled, všestranná vzdělanost a bystrý intelekt… Jako tehdy mladého lékaře mne však udivila především jeho fyzická zdatnost a prakticky uplatňované zásady životosprávy. Jednou při společném výletu na blízký ostrov Prinkipo v Marmarském moři jsem*

se přesvědčil, jakým výborným a vytrvalým byl plavcem. Zakládal jsem si tehdy na svém plaveckém umění, ale Bedřich Hrozný, tehdy pětapadesátiletý, nás všechny předstihl. A doc. Černý – nic ve zlém – ani do vody nevstročil, voda se mu zdála studená… Bedřich Hrozný měl velký smysl pro humor, nebyl to ‚suchý vědec‘… Jeho humor byl strohý, sarkastický… I v pozdější době jsem se pak s Bedřichem Hrozným setkával, zpravidla v nekuřácké kavárně Slavia v Praze, kam si chodil přečíst denní tisk.“⁴⁷ Theodor Hanák působil později jako komisař na ministerstvu zdravotnictví a po válce byl komunisty perzekvován. Vzpomínku na Hrozného mohl proto publikovat až koncem 60. let a zakončuje ji zmínkou o svém zatýkání v roce 1952, kdy u něj policie objevila Hrozného adresu a vyšetřovatel se zajímal o Hrozného i Hanákův pobyt v roce 1934 v Turecku.

Po návratu z Turecka dokončil Hrozný své uveřejňování hieroglyfických nápisů ve třídílném spise *Les inscriptions hittites hiéroglyphiques*⁴⁸ a kromě hieroglyfů se soustředil na zpracování předoasijských dějin v celém jejich kontextu. Nadto se zaměřil na luštění dalších písemných systémů a jazyků, zejména písma protoindického a krétského. Nadále byl zván na zahraniční instituty a univerzity, podnikl pětiměsíční přednáškové turné po zemích Sovětského svazu a jako odborník působil i na mezinárodním vědeckém fóru jako zástupce československé vědy a kultury. V předvečer druhé světové války byl zvolen rektorem Univerzity Karlovy, záhy nato však byly české vysoké školy zavřeny. Hrozného přednášky na počátku války, které pronesl pro širokou veřejnost na téma nejstarších dějin lidstva a stěhování národů, měly obrovský úspěch. Hrozný během války uveřejnil své rozsáhlé *Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie*,⁴⁹ po válce dokončil edici klínopisných textů nalezených na Kültepe⁵⁰ a vrátil se na fakultu jako vedoucí svého semináře, který byl v celé šíři obnoven. V roce 1952 byl Hrozný zvolen řádným členem Československé akademie věd, do níž byl začleněn i Orientální ústav.

Hieroglyphic Texts

Bedřich Hrozný set out on his last great journey to the Near East in 1934, his goal being to map the hitherto undeciphered Anatolian hieroglyphic inscriptions. The journey lasted five months, during which Hrozný not only visited the most important museums containing monuments with hieroglyphic texts, but also copied the inscriptions directly in the field, often in hard-to-reach places. This journey was remembered in 1969 by the physician Theodor Hanák, who was invited to join Hrozný’s expedition by a pupil of Bedřich Hrozný, Ladislav Černý.⁴⁴ In addition to them, Hrozný was accompanied by his wife Vlasta and both daughters, who helped him make copies of the inscriptions. Hanák recalls that he set out only two days after receiving an offer to take part in the expedition (“*The whole administrative matter with the acquisition of a passport and the allocation of Turkish pounds was settled without exaggeration in two hours.*“⁴⁵). Hanák’s recollections of Hrozný are full of admiration, emphasizing Hrozný’s diligence and tenacity in particular: “*Not only was he able to sit for long hours making copies of texts…, but he was also able to take care of small matters connected with running the household.*“⁴⁶ According to Hanák’s reports, Hrozný lived in Constantinople in the Yedikule quarter, in a sublet from a Greek woman: “*Hrozný knew Turkish well, was an excellent linguist, and went shopping in the marketplace, haggling entirely in the oriental way. The third essential feature that left an indelible mark on my memory was his astonishingly wide breadth of views, all-round education, and keen intellect… As a young doctor at the time, however, I was particularly surprised by his physical fitness and his practically applied principles of lifestyle. One day on a joint trip to the nearby island of Prinkipo in the Sea of Marmara, I was persuaded of how excellent and persistent a swimmer he was. I relied on my swimming skills at the time, but Bedřich Hrozný, then 55, outperformed us all. And docent Černý – nothing bad in that – did*

not even get in the water, the water seemed cold to him… Bedřich Hrozný had a great sense of humour, he was not a ‘dry scientist’… His humour was austere, sarcastic… Even at a later time I used to meet with Bedřich Hrozný, usually in the non-smoking Café Slavia in Prague, where he went to read the daily papers.“⁴⁷ Theodor Hanák later worked as a commissioner at the Ministry of Health and was persecuted by the Communists after the war. For that reason he could not publish his memoir of Hrozný until the late 1960s and he closes it with an account of his own arrest in 1952, when the police discovered Hrozný’s address on him and the investigator became interested in Hrozný and Hanák’s stay in Turkey in 1934.

After returning from Turkey, Hrozný completed his publication of hieroglyphic inscriptions in the three-volume work *Les inscriptions hittites hiéroglyphiques*.⁴⁸ In addition to his work on hieroglyphs, he concentrated on the treating of Near Eastern history in its entire context. Moreover, he focused on deciphering other writing systems and languages, especially the Proto-Indian and Cretan scripts. He continued to be invited to foreign institutes and universities, undertook a five-month lecture tour of the countries of the Soviet Union, and served as an expert at the international scientific forum as the representative of Czechoslovak science and culture. On the eve of World War II, he was elected rector of Charles University, but soon afterward the universities were closed down. Hrozný’s public lectures, which he gave at the beginning of the war on the earliest history of mankind and the migration of peoples, were a huge success. During the war, Hrozný published his extensive *Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie*;⁴⁹ after the war he completed the edition of the cuneiform texts found at Kültepe⁵⁰ and returned to the faculty as the head of his seminar, which was re-established in its entirety. In 1952, Hrozný was elected a regular member of the Czechoslovak Academy of Sciences, which incorporated the Oriental Institute.

^[1] Ladislav Černý (1907–1970, pseudonym Ladislav Josef Krušina-Černý), český asyriolog, viz VELHARTICKÁ, Šárka. Česká staroorientalistika ve 2. polovině 20. století. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). 100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech. Praha: Libri, 2021, s. 346.

^[2] HANÁK, Theodor. S Bedřichem Hrozným v Cařihradě 1934. Nový Orient, 1969, roč. 24, s. 122.

^[3] Tamtéž, s. 122.

^[4] Tamtéž, s. 122–123.

^[5] HROZNÝ, Bedřich. Les inscriptions hittites hiéroglyphiques. Essai de déchiffrement. I.–III. Praha – Paris – Leipzig: Orientální ústav – P. Geuthner – Otto Harrassowitz, 1933, 1934, 1937.

^[6] HROZNÝ, Bedřich. Die älteste Geschichte Vorderasiens und Indiens (zweite, neubearbeitete und ergänzte Auflage). Prag: Melantrich, 1943, a HROZNÝ, Bedřich. Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie. Praha: Melantrich, 1943.

^[7] HROZNÝ, Bedřich. Inscriptions cunéiformes du Kultépé. I. Monografie Archivu orientálního XIV. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

^[8] Ladislav Černý (1907–1970, pseudonym Ladislav Josef Krušina-Černý), Czech Assyriologist, see VELHARTICKÁ, Šárka. Česká staroorientalistika ve 2. polovině 20. století. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). 100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech. Praha: Libri, 2021, p. 346.

^[9] HANÁK, Theodor. S Bedřichem Hrozným v Cařihradě 1934. Nový Orient, 1969, Vol. 24, p. 122.

^[10] Ibid., p. 122.

^[11] Ibid., pp. 122–123.

^[12] HROZNÝ, Bedřich. Les inscriptions hittites hiéroglyphiques. Essai de déchiffrement. I.–III. Praha – Paris – Leipzig: Orientální ústav – P. Geuthner – Otto Harrassowitz, 1933, 1934, 1937.

^[13] HROZNÝ, Bedřich. Die älteste Geschichte Vorderasiens und Indiens (zweite, neubearbeitete und ergänzte Auflage). Prag: Melantrich, 1943 and HROZNÝ, Bedřich. Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie. Praha: Melantrich, 1943.

^[14] HROZNÝ, Bedřich. Inscriptions cunéiformes du Kultépé. I. Monografie Archivu orientálního XIV. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

Vybraná literatura a prameny

Selected Literature and Sources

AICHNER, Christof. The Reforms of the Austrian University System. In AICHNER, Christoph, MAZOHL, Brigitte (eds.). *The Thun-Hohenstein University Reforms 1849-1860*. Saint Philip Street Press, 2020, s. 180–221.

BAKEŠOVÁ, Ivana. *Československo a Čína 1918-1949*. Praha: HÚ AV ČR, 1997.

BAUM, Jiří. *Holub a Mašukulumbové*. Praha: Vesmír, 1937.

BECK von MANNAGETTA, Leo, KELLE, Carl. *Die österreichischen Universitätsgesetze. Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze, Verordnungen, Erlässe, Studien- und Prüfungsordnungen usw.* Wien: Verlag der G. J. Manz'schen Buchhandlung, 1906.

BIHL, Wolfdieter. *Orientalistik an der Universität Wien. Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien. Die Professoren und Dozenten*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2009.

BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Banka Československých legií v letech 1919-1938*. Disertační práce FF UK, Praha, 2005.

CICVÁREK, Rudolf. *Asijské problémy a naše vystěhovalectví*. Praha: Česká grafická unie, a. s., 1927.

CICVÁREK, Rudolf. *Holandská východní Indie*. Díl I-III. Praha: Česká grafická unie, a. s., 1929.

CICVÁREK, Rudolf. *Moderní Čína, jaká vskutku je*. Praha: Sfinx, 1925.

COUDENHOVE-KALERGI, Gerolf. *Japanische Jahreszeiten. Tanka und Haiku aus dreizehn Jahrhunderten*. Zürich: Manesse-Verlag, 1963.

ČAPEK, Karel. *Anglické listy*. Praha: Štorch-Marien, 1925.

ČEDÍK, Miloslav. Národnostní otázka a rozdělení pražské univerzity. *AUC-HUCP*, 1982, roč. 22, č. 1, s. 15–25.

Čechoslávák, objevitel starověkého národa. (Interview M. Soukupová), *Naše republika*, 1937–1938, roč. VIII, č. 4, s. 49–51.

ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko Coudenhove-Kalergi a vznik Panevropy*. Disertační práce FF UK, Praha, 2013.

ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko. Matka moderní Evropy*. Brno: Jota, 2015.

ČIHAŘ, Václav. Das Orientalische Institut in Prag während der deutschen Okkupation. In KOSTLÁN, Antonín a kol. *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939-1945*. Praha: KLP, 2004, s. 82–96.

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*. I. díl. Praha: Academia, 2012.

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. II. díl. Praha: Academia, 2013.

Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag. Prag: Verlag der J. G. Calve'schen k. u. k. Hof- u. Universitätsbuchhandlung Josef Koch, 1899.

EICHNER, Heiner. Studijní a pracovní léta Bedřicha Hrozného ve Vídni (1897–1919) / Friedrich Hroznýs Studien- und Arbeitsjahre in Wien (1897–1919). In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 81–123.

FAJKUS, Břetislav. Přírodovědecká fakulta 1920–1945. In HAVRÁNEK, Jan, POUSTA, Zdeněk (eds.). *Dějiny Univerzity Karlovy IV (1918-1990)*. Praha: Karolinum, 1998, s. 473–494.

[FEI]GEL, František. *O lidských povoláních*. Díl I, II. Praha: Štorch-Marien, 1931.

FOIT, František Vladimír. *Autem napříč Afrikou*. Díl I., II. Praha: n. vl., 1932–1934.

FRANK, Philipp. *Einstein. His Life And Times*. New York: A. A. Knopf, 1947.

GECKO, Tomáš. *Československo-japonské hospodářské vztahy mezi světovými válkami (institucionální zázemí, zahraniční obchod, transfer technologií a vstupní bariéry)*. Rigorózní práce FF UK, Praha, 2015.

GECKO, Tomáš. The Founding Generation of Japanese Scholars in the Czech Lands (1918–1968). Social Structure, the Academic Field, and Generational Dynamic. *Archiv orientální*, 2019, roč. 87, č. 3, s. 537–567.

GROHMANN, Adolf. Max Grünert. In *Die feierliche Inauguration des Rektors der deutschen Universität in Prag für das Studienjahr 1929/30 am 4. Dezember 1929*. Prag: Selbstverlag der deutschen Universität, 1930, s. 21–24.

GRÜNERT, Max. *Arabische Lesestücke: I. Aus der Arabischen Bibelübersetzung. Text und Glosar; II. Arabische Prosa; III. Arabische Poesie; IV. Auswahl aus dem Qur'ân*. Prag: Gustav Neugebauer, 1903–1913.

HANÁK, Theodor. S Bedřichem Hrozným v Cařihradě 1934. *Nový Orient*, 1969, roč. 24, s. 122–123.

HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemlíra Nebeského*. Praha: ČAVU, 1896.

HAVLASA, Jan. *České kolonie zámořské*. Praha: Nakladatelství spisů Jana Havlasy, 1919.

HAVRÁNEK, Jan. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III (1802-1918)*. Praha: Karolinum, 1997.

HAVRÁNEK, Jan. Rozdělení pražské univerzity roku 1882 – rozpad univerza, nebo přirozený vývoj?. In *Češi a Němci: dějiny – kultura – politika*. Praha: Paseka, 2001, s. 426–430.

HEISSIG, Walther. Karl Jahn (1906–1985). *Der Islam*, 1987, Bd. 64, s. 4–5.

HERMANN, Tomáš, ŠIMŮNEK, Michal. Německá univerzita v Praze a přírodní vědy, 1882–1939. *Vesmír*, 2010, roč. 89, s. 561–563.

HLAVÁČEK, Petr. *Otevřená univerzita. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy a její cizinci 1918-1938-1948*. Praha: FF UK, 2019.

HLAVÁČEK, Petr. Pražská německá orientalistika za „Dvořákových časů“. In LOMOVÁ, Olga a kol. *Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860-1920)*. Praha: FF UK, 2020, s. 65–79.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Vybudování teoretických ústavů české lékařské fakulty v letech 1883–84. *AUC-HUCP*, 1982, roč. 22, č. 2, s. 123–152.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, SVOBODNÝ, Petr. *Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990*. Praha: Karolinum, 1993.

HOPFNER, Theodor. *Griechisch-ägyptischer Offenbarungszauber. Mit einer eingehenden Darstellung des griechisch-synkretistischen Daemonenglaubens und der Voraussetzungen und Mittel des Zaubers überhaupt und der magischen Divination im besonderen*. Vol. I-II. Leipzig: H. Haessel, 1921–1924.

HROZNÝ, Friedrich. Die Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Tell Ta'annek*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift, 1904, roč. 50, č. IV, s. 113–122, Pl. X., XI.

HROZNÝ, Bedřich. U Mrtvého moře. *Čas*, 1904, roč. 18, č. 297, 27. 10., s. 2–3; *Čas*, 1904, roč. 18, č. 299, 29. 10., s. 2–3.

HROZNÝ, Friedrich. Die neugefundenen Keilschrifttexte von Ta'annek. In SELLIN, Ernst. *Eine Nachlese auf dem Tell Ta'annek in Palästina*. Abhandlungen der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Denkschrift, 1906, roč. 52, č. III, s. 36–41, Pl. I.–III.

HROZNÝ, Bedřich. Vzpomínky na Cařihrad. *Orloj*, 1908, roč. XXXVI, s. 64–73.

HROZNÝ, Friedrich. *Das Getreide im alten Babylonien. Ein Beitrag zur Kultur- und Wirtschaftsgeschichte des alten Orients, I. Teil. Mit einem botanischen Beitrage von Dr. Franz von Frimmel: „Über einige antike Samen aus dem Orient“*. Wien: A. Hölder, 1913.

HROZNÝ, Friedrich. Die Lösung des hethitischen Problems. Ein vorläufiger Bericht. *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft*, 1915, roč. 56, s. 17–50.

HROZNÝ, Bedřich. Objevení nové řeči indoevropské. *Věstník české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, 1915, roč. XXIV, č. 8–9, s. 432–434.

HROZNÝ, Friedrich. *Die Sprache der Hethiter, ihr Bau und ihre Zugehörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm. Ein Entzifferungsversuch*. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1917.

HROZNÝ, Friedrich. *Hethitische Keilschrifttexte aus Boghazköi. In Umschrift, mit Übersetzung und Kommentar*. BoSt Heft 3, Stück II, Lief. I, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1919.

HROZNÝ, Bedřich. O problému hethitském a o úkolech vědy staroorientální vůbec. Nástupní přednáška. *Nové Atheneum*, 1919, roč. I, č. 1 (září 1919), s. 32–51.

HROZNÝ, Friedrich. *Über die Völker und Sprachen des alten Chatti-Landes. Hethitische Könige. Zwei Aufsätze*. BoSt Heft 5, Stück 3, Lief. 2, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1920.

HROZNÝ, Friedrich. *Keilschrifttexte aus Boghazköi. 5. und 6. Heft. Autographien*. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1921.

HROZNÝ, Frédéric. *Code hittite provenant de l'Asie Mineure (vers 1350 av. J.-C.). Ire partie. Transcription, traduction française*. Paris: Paul Geuthner, 1922.

HROZNÝ, Bedřich. *V říši pŕlměsíce*. Praha: J. R. Vilímek, 1927.

HROZNÝ, Bedřich. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, roč. 67, č. 154, 5. 6., s. 11 a č. 167, 19. 6., s. 11.

HROZNÝ, Bedřich. Vlastní životopis v kostce. *Venkov*, 1931, roč. XXVI, č. 1, 1. 1., supplement.

HROZNÝ, Bedřich. Trenování koní před čtyřmi tisíci lety. *Jezdec a chovatel*, 1933, roč. I, s. 4–6.

HROZNÝ, Bedřich. *Les inscriptions hittites hiéroglyphiques. Essai de déchiffrement*. I-III. Praha – Paris – Leipzig: Orientální ústav – P. Geuthner – Otto Harrassowitz, 1933, 1934, 1937.

HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie*. Praha: Melantrich, 1943.

HROZNÝ, Bedřich. *Die älteste Geschichte Vorderasiens und Indiens (zweite, neubearbeitete und ergänzte Auflage)*. Prag: Melantrich, 1943.

HROZNÝ, Bedřich. *Inscriptions cunéiformes du Kultépé*. I. Monografie Archivu orientálního XIV. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

HŘÍBEK, Josef. *V zemi lva a slunce. Črty z cest napříč Persií*. Díl I. a II. Praha: Česká grafická unie, 1927.

JANKO, Jan et al. *Bohumil Němec. Vzpomínky*. Praha: NLN, 2021.

JŮN, Libor. „Zapomenuté“ filmy Jiřího Bauma. *Časopis Národního muzea, řada historická*, 2012, roč. 181, č. 1–2, s. 3–23.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. *Nerovné partnerství. Československo-íránské vztahy 1918–1938*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Cestování v zemi lva a slunce. Josef Hříbek a obchodní mise v Orientu. *Nový Orient*, 2014, roč. 69, č. 2, s. 65–70.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Stríčky z dějin první republiky. Orientální ústav, Alois Musil a neuskutečněná cesta do Orientu. In KOTULÁNOVÁ, Renata (ed.). *Alois Musil a jeho odkaz. Sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018*. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 2018, s. 41–50.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Nástup nové generace orientalistů. Proměny Orientálního ústavu v letech 1938–1946. In NOVÁKOVÁ, Tamara, DEVÁTÁ, Markéta, KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Mezi Čechy a Němci, mezi vědou a životem. K poctě historičky Aleny Míškové*. Praha: MÚA AV ČR, – Pedagogická fakulta UK, 2020, s. 157–176.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Alois Musil and the Oriental studies fellowships in the 1920s. *Annals of the Náprstek Museum*, 2020, roč. 41, č. 2, s. 3–15.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. The Origins of the Czechoslovak Oriental Languages School. The Oriental Institute in Prague during the Second World War. *Central Europe*, 2020, roč. 18, č. 2, s. 74–88.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Profesor Vincenc Lesný v tenatech finančních. In FRANC, Martin. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 188–194.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Orientalisté, Národní listy a budování Orientálního ústavu aneb škola jazyků versus vědecký ústav. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a správně obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, FRANC, Martin. Ekonomický kapitál českých vědců. In FRANC, Martin a kol. *Habitus českých vědců 1918–1968. Příklad dvou generací*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 134–187.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, FRANC, Martin. Nejen vědou živ jest člověk. Materiální zázemí profesorů a akademiků 1918–1968. In FRANC, Martin. *Habitus českých vědců 1918–1968*. Praha: MÚA AV ČR, 2021, s. 134–187.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JŮN, Libor. Když cestovatel necestuje – přednáší. Příspěvek k popularizační, fotografické a filmové činnosti Dr. Jiřího Bauma. *Časopis Národního muzea, řada historická*, 2011, roč. 180, č. 1–2, s. 86–92.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JŮN, Libor. *Expeditio Obenberger. Africká cesta přírodovědce Jiřího Bauma 1930*. Praha: Národní muzeum, 2012.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, JŮN, Libor (eds.). *S diplomatem v Orientu. Miroslav Schubert: Pět let u Pávího trůnu (1927–1932)*. Praha: Scriptorium, 2020.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, HAVLŮJOVÁ, Hana, JŮN, Libor. *Krásný, báječný, nešťastný Egypt! Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století*. Praha: Libri, 2009.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JŮN, Libor, HAVLŮJOVÁ, Hana. *S diplomatem v Orientu. Cyril a Pavla Duškovi v Egyptě (1922–1924)*. Praha: Scriptorium, 2015.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, STORCHOVÁ, Lucie, HAVLŮJOVÁ, Hana, JŮN, Libor. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl I. Praha: Scriptorium, 2012.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JŮN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl II. Praha: Scriptorium, 2013.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽĎÁRSKÝ, Pavel, GECKO, Tomáš. *Korespondence Aloise Musila I. Alois Musil a počátky Orientálního ústavu v korespondenci „otců zakladatelů“*. Praha: MÚA AV ČR, 2019.

JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, ŽĎÁRSKÝ, Pavel, CICHROVÁ, Iveta. *Korespondence Aloise Musila III. Alois Musil a špičky ledovce v moři politickém Republiky československé*. Praha: MÚA AV ČR, 2022 (v tisku).

KARLICKÝ, Vladimír, HOFMAN, Petr, KLIMEK, Antonín, KRÁTKÝ, Vladislav. *Svět okřídleného Šípu. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945*. Plzeň: Škoda, a. s., 1999.

KLUSOŇ, Tomáš. *Československo-arabské vztahy v meziválečném období. Politické a hospodářské vztahy meziválečného Československa k arabským zemím Blízkého východu*. Diplomová práce FF UK, Praha, 2010.

KOZÁK, Jan B. Jaké je vědecké poslání Národního musea? K diskusi o jeho úkolech. *České slovo*, 1930, roč. 22, č. 264, 12. 11., s. 10.

KREUZER, Siegfried (ed.). *Taanach / Tell Ta'annek. 100 Jahre Forschungen zur Archäologie, zur Geschichte, zu den Fundobjekten und zu den Keilschrifttexten*. Wiener Alttestamentliche Studien 5, Frankfurt: Peter Lang, 2006.

KREUZER, Siegfried. První úspěchy Bedřicha Hrozného: texty z Taanachu. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a správně obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021.

KRYSZAT, Guido. „... potom i já zemřu.“ Nálezy staroasyrských tabulek z vykopávek Bedřicha Hrozného / „... dann werde auch ich sterben.“ Die altassyrischen Tontafelfunde aus den Ausgrabungen von Bedřich Hrozný. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.), *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 216–226.

KULAKOĞLU, Fikri. Archeologický výzkum v Kaneši / The Archaeology of Kaneš. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 199–210.

KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. Díl II. Praha: Orbis, 1961.

LEIKERT, Jozef. *Černý pátek 17. listopadu*. Praha: Univerzita Karlova, 2000.

LEMMEN, Sarah. „Unsere Aufgaben in der Orientalistik und im Orient“ – Die Gründung und die erste Dekade des Prager Orientalischen Instituts in der Zwischenkriegszeit. In BORN, Robert, LEMMEN, Sarah (eds.). *Orientalismen in Ostmitteleuropa. Diskurse, Aktuere und Disziplinen vom 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2014, s. 119–143.

LEXOVÁ, Irena. *O staroegyptském tanci*. Praha: Orientální ústav, 1930.

LOMOVÁ, Olga a kol. *Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860–1920)*. Praha: FF UK, 2020.

MEYNERSEN, Felicia. „V archeologické zemi budoucnosti“. Bedřich Hrozný a sochařská díla z období pozdního helénismu a římského císařství z Šech Sa'adu v jižní Sýrii / „Im archäologischen Zukunftsland“. Bedřich Hrozný und die späthellenistisch-kaiserzeitlichen Bildwerke aus Sheikh Sa'ad in Südsyrien. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie / Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie, 2015, s. 161–168.

MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. Praha: Karolinum, 2002.

MUSIL, Alois. Naše úkoly v orientalistice a v Orientě. *Naše doba*, 1920, roč. 27, s. 176–182, 270–281.

MUSIL, Alois. Jak jsem poznával Orient. Nástupní přednáška univerzitní. *Česká revue*, 1921, č. 5–6, s. 226.

MUSIL, Alois. Na lodi Majestic. *Národní listy*, 1923, roč. 63, č. 188, 11. 7., s. 2 a 3.

MUSIL, Alois. *The Northern Hegaz*. New York: AGS, 1926.

MUSIL, Alois. *Arabia Deserta*. New York: AGS, 1927.

MUSIL, Alois. *Northern Negd*. New York: AGS, 1928.

MUSIL, Alois. *Palmyrena*. New York: AGS, 1928.

MUSIL, Alois. *The Manners and Customs of the Ruala Bedouins*. New York: AGS, 1928.

MUSIL, Alois. *The Middle Euphrates*. New York: AGS, 1928.

NOVÁK, Petr. *Počátky československo-tureckých vztahů 1918–1926*. Rigorózní práce FF UK, Praha, 2006.

NOVOTNÝ, Vojtěch, VAŇÁČ, Martin, KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*. Praha: Karolinum, 2013.

OBERBERGER, Jan. „Pod žhavým sluncem“ – film české vědecké výpravy do severní Afriky. Velká sběratelská kořist výpravy – Kus života výpravy na filmové pásce. *České slovo*, 1930, roč. 22, č. 265, 13. 11., s. 2.

OERTER, Wolf B. *Die Ägyptologie an den Prager Universitäten 1882–1945*. Praha: FF UK, 2010.

OERTER, Wolf B. Theodor Hopfner. In JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla, NAVRÁTILOVÁ, Hana, JŮN, Libor, STORCHOVÁ, Lucie, OERTER, Wolf, B. *Českoslovenští vědci v Orientu*. Díl II. Praha: Scriptorium, 2013, s. 313–338.

PASÁK, Tomáš. *17. Listopad 1939 a Univerzita Karlova*. Praha: Karolinum, 1997.

PERTOLD, Otakar. *Učebnice hindustání pro školy i samouky se zvláštním zřetelem k potřebám obchodníků, konsulárních úředníků a turistů*. Praha: Orientální ústav, 1930.

PEŠEK, Jiří. Die „eigenen“ und die „fremden“ Studenten der Philosophischen Fakultät der Prager Deutschen Universität 1940–1945. In NEUTATZ, Dietmar, ZIMMERMANN, Volker (eds.). *Die Deutschen und das östliche Europa. Aspekte einer vielfältigen Beziehungsgeschichte. Festschrift für Detlef Brandes zum 65. Geburtstag*. Essen: Klartext, 2006, s. 149–168.

PETŘAŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty UK v Praze (do roku 1848)*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

PETŘAŇ, Josef, PETŘAŇOVÁ, Lydia. *Čestní doktoři Univerzity Karlovy 1848–2015*. Praha: Karolinum, 2018.

PETŘEKOVÁ, Eliška. *Osudy antické sbírky barona Františka Kolle- ra*. Bakalářská práce MU. Brno, 2017.

- PLACHT, Otto, HAVELKA, František. *Předpisy pro vysoké školy republiky Československé*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1932.
- PRŮŠKOVÁ, Vlasta, PRŮŠEK, Jaroslav. *Učebnice hovorové japonštiny*. Praha: Orientální ústav, 1939.
- PŘEBINDA, Petr. Působení kněze a pozdějšího slavného orientalisty Aloise Musila v Moravské Ostravě (1891–1895). In PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. (eds.). *Ostrava 26. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2012, s. 190–230.
- ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Skřivan, 2005.
- RŮŽIČKA, Rudolf. O organizaci Orientálního ústavu se zřetelem k budování československé orientalistiky vůbec. *Národní listy*, 1925, roč. 65, č. 38, 8. 2. (Vzdělávací příloha), s. 1.
- RŮŽIČKA, Rudolf. Úkoly a cíle Orientálního ústavu. *Národní listy*, 1927, roč. 67, č. 160, 12. 6., s. 11 a č. 174, 26. 6., s. 2.
- RYPKA, Jan. *Příručka perštiny do kapsy*. Praha: Orientální ústav, 1939.
- SALLER, Karl, METZNER, Leonhard. *Die anthropologische Lehre Fritz Paudlers. Urvölker und Urrassen in Europa*. München: Werk-Verlag Banaschewski, 1955.
- SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: mecenáš, sběratel a vlastenec*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- SEIBT, Ferdinand (ed.). *Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern*. Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 26. bis 28. 11. 1982. München: Oldenbourg, 1984.
- Seznam přednášek, které se budou konati na české Univerzitě Karlově v zimním běhu 1919/1920 – letním běhu 1937*. Praha: Akademický senát Univerzity Karlovy v Praze, 1919–1937.
- SKALSKÝ, Gustav et al. *Národní museum 1818–1948*, Praha: Národní museum, 1949.
- SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2001.
- SKLENÁŘ, Karel. *Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea*. Fontes archeologici Pragenses, vol. 40. Praha: Národní muzeum, 2014.
- SKŘIVAN, Aleš. *Československý vývoz do Číny 1918–1992*. Praha: Scriptorium, 2009.
- SOUČEK, Vladimír. *Bedřich Hrozný 1879–1952. K stému výročí narození akademika Bedřicha Hrozného*. Lysá nad Labem: Městské kulturní středisko v Lysé nad Labem, 1979.
- SOUČKOVÁ, Jana. *Bedřich Hrozný, Život a dílo. K 100. výročí narození. Katalog výstavy*. Praha: Národní muzeum v Praze – Náprstkovo muzeum, 1979.

- STEIN, Otto. *Megasthenes und Kautilya*. Wien: Akademie der Wissenschaften, 1922.
- STEWIG, Reinhard. *Der Orient als Geosystem*. Opladen: Leska and Budrich, 1977.
- SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. *AUC-HUCP*, 1995, roč. 35, č. 1/2, s. 75–87.
- SVOBODNÝ, Petr. Inaugural Addresses of Prague University Rectors between Science and Providing Service to Society, Nation, and State in the First Half of the 20th Century. In TAMM, Ditlev (ed.). *The Elite University – Roles and Models*. Copenhagen: Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab, 2017, s. 122–145.
- ŠÁMAL, Martin. *Emil Holub. Cestovatel – etnograf – spisovatel*. Praha: Vyšehrad, 2013.
- ŠIMŮNEK, Michal V., KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Disappeared Science. Biographical Dictionary of Jewish Scholars from Bohemia and Moravia – Victims of Nazism, 1939–1945*. Červený Kostelec – Praha: Pavel Mervart – ÚSD AV ČR, 2013.
- ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha: Národní muzeum, 1979.
- ŠTĚPÁNEK, Otakar. *V zemi Mínótaura. Vzpomínky přírodovědce*. Praha: Národní muzeum, 2016.
- THAA, Georg. *Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen*. Wien: Verlag der G. J. Manz'schen Buchhandlung, 1871.
- TOLAR, Jan, PANZ, Adolf. *Slovníček hindustánsko-český a česko-hindustánský k učebnici Otakara Pertolda*, Praha: Orientální ústav, 1941.
- VACÍN, Luděk, SÝKOROVÁ, Jitka. „Die Assyriologie nicht weiter unberücksichtigt bleiben dürfte“: On the (Non-)existence of Assyriology at the German University in Prague (1908–1945). In GARCIA-VENTURA, Agnès, VERDERAME, Lorenzo (eds.). *Perspectives on the History of Ancient Near Eastern Studies*. Philadelphia: The Pennsylvania State University Press, 2020, s. 87–144.
- VANĚČEK, Václav. „V Praze budou... dvě university...“. *AUC-HUCP*, 1982, roč. 22, č. 1, s. 7–14.
- VAVROUŠEK, Bohumil. *Josef Kořenský*. Praha: soukromý tisk, 1937.
- VAVROUŠEK, Petr. *Pán chetitských tabulek*. Praha: FF UK, 2009.
- VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie: Bedřich Hrozný and 100 Years of Hittitology*. Praha: Národní galerie v Praze, 2015.
- VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Dopisy Bedřicha Hrozného literárním osobnostem*. Praha: Památník národního písemnictví, 2015.

- VELHARTICKÁ, Šárka. Rezeption der Entzifferung der hethitischen Sprache in der österreichischen und deutschen Presse. *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft*, 2015, č. 147, s. 9–23.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Dokumentation zu Bedřich Hrozný in den Archiven des tschechischen Nationalmuseums. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová*. Culture & History of the Ancient Near East 79, Leiden – Boston: Brill, 2016, s. 438–453.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný, the Decipherer of the Hittite Language. In DOĞAN-ALPARSLAN, Meltem, SCHACHER, Andreas, ALPARSLAN, Metin (eds.). *The Discovery of an Anatolian Empire / Bir Anadolu İmparatorluğunun Keşfi. A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of the Decipherment of the Hittite Language (November 14th and 15th, 2015; Istanbul Archaeological Museum – Library)*. İstanbul: Haziran, 2017, s. 87–94, 4 fig.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Smlouva o vydávání chetitských textů a rozluštění chetitského jazyka I. *Historica Olomucensia*, 2017, roč. 53, s. 321–349; II. *Historica Olomucensia*, 2018, roč. 54, s. 149–183.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Justin Václav Prášek a Bedřich Hrozný. *Počátky české staroorientalistiky a klínopisného bádání*. Praha: Academia, 2019.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Bedřich Hrozný in seiner Korrespondenz im Museum der tschechischen Literatur in Prag. In ALAU-RA, Silvia (ed.). *Digging in the Archives: From the History of Oriental Studies to the History of Ideas*. Documenta Asiana XI, Roma: Quasar, 2020, s. 373–389.
- VELHARTICKÁ, Šárka. Česká staroorientalistika ve 2. polovině 20. století. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české sta-*

- roorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021.
- VELHARTICKÁ, Šárka. *Bedřich Hrozný: Texty a přednášky. Archeologické expedice a lingvistické objevy předního českého orientalisty*. Praha – Hradec Králové (v tisku).
- VELHARTICKÁ, Šárka, ŽĎÁRSKÝ, Pavel. The Architect Jaroslav Cukr. In ŠAŠKOVÁ, Kateřina (ed.). *Climb the Wall of Uruk... Essays in Honor of Petr Charvát from his Friends, Colleagues and Students*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, s. 115–136.
- Věstník Orientálního ústavu v Praze za desetiletí 1928–1938*. Praha: Orientální ústav, 1938.
- VYMĚTALOVÁ, Karla. *Procul ex oculis, procul ex mente. Klasičtí filologové, klasičtí archeologové a profesori dějin starověku na německé Karlo-Ferdinandově/Německé univerzitě v Praze. Biografické medailony*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2017.
- WINTERNITZ, Moriz. *Geschichte der indischen Literatur*. Díl I–III. Leipzig: C. F. Amelang, 1905–1922.
- WOITSCHOVÁ, Klára, JŮN, Libor. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum, 2019.
- ZEIL, Wilhelm. *Slawistik an der Deutschen Universität in Prag (1882–1945)*. München: Otto Sagner, 1995.
- ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil jako zakladatel československé orientalistiky – ve službách republiky. *Nový Orient*, 2014, roč. 69, č. 1, s. 54–60.
- ŽĎÁRSKÝ, Pavel. Alois Musil, Bedřich Hrozný a budování československé orientalistiky. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *100 let české staroorientalistiky. České klínopisné bádání, předovýchodní archeologie a spřízněné obory v dokumentech*. Praha: Libri, 2021.

Seznam zkratek

A AV ČR – Archiv Akademie věd ČR
 AKPR – Archiv Kanceláře prezidenta republiky
 ANM – Archiv Národního muzea
 ARUP – Archeologický ústav Praha
 ASAM – Akademická společnost Aloise Musila
 AUK – Archiv Univerzity Karlovy
 AÚTGM – Archiv Ústavu Tomáše Garrigua Masaryka
 FF NU – Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze
 FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
 KPR – Kancelář prezidenta republiky
 LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví
 MÚA – Masarykův ústav a Archiv
 MVV – Muzeum Vyškovska ve Vyškově
 NA – Národní archiv
 NKK – Národní kulturní komise
 OÚ – Orientální ústav
 RNM – Registratura Národního muzea
 RNU – Rektorát Německé univerzity v Praze
 SOA – Státní oblastní archiv
 UK – Univerzita Karlova
 VHÚ – Vojenský historický ústav

List of Abbreviations

A AV ČR – Archive of the Czech Academy of Sciences
 AKPR – Archive of the Office of the President of the Republic
 ANM – National Museum Archives
 ARUP – Archaeological Institute, Prague
 ASAM – Academic Society of Alois Musil
 AUK – Archive of Charles University
 AÚTGM – Archive of the Institute of Tomáš Garrigue Masaryk
 FF NU – Faculty of Arts of the German University in Prague
 FF UK – Faculty of Arts of Charles University in Prague
 KPR – Office of the President of the Republic
 LA PNP – Literary Archive of the Museum of Czech Literature
 MÚA – Masaryk Institute and Archives
 MVV – Museum of the Vyškov Region in Vyškov
 NA – National Archives
 NKK – National Cultural Commission
 OÚ – Oriental Institute
 RNM – National Museum Office
 RNU – Rectorate of the German University in Prague
 SOA – State Regional Archives
 UK – Charles University
 VHÚ – Military History Institute

Neznámá cestovatelská společnost, Káhira.

Foto A. Steiner, 1876. ANM, fond NKK, neuspořááno

Snímek rakousko-uherského fotografa A. Steinera zachycuje neznámou středoevropskou cestovatelskou společnost s místními průvodci na výletě v bezprostředním okolí egyptské Káhiry. Fotografie naplňuje jak dobovou představu, tak i realitu turistické cesty do tehdejšího Egypta, Palestiny či Turecka. Sám Steiner náležel k zavedeným fotografům kosmopolitně strážené káhirské společnosti 70. a 80. let 19. století. LJ

Unknown group of travellers, Cairo. Photo by A. Steiner,

1876. ANM, fond NKK, unorganised

A photo by an Austro-Hungarian photographer A. Steiner captures an unknown Central European group of travellers with local guides on a trip nearby Cairo, Egypt. The photograph meets the contemporary expectations and reality of a tourist trip to Egypt, Palestine, or Turkey. Steiner himself was one of the established photographers of the cosmopolitan Cairo society of the 1870s and 1880s. LJ

Pohlednice z cest po Orientu.

Soukromá sbírka rodiny Pavlíčkovy

Český a později československý zájem o Orient byl naplňován nejen „velkými“ aktivitami konkrétních vědců, diplomatů či významných firem a společností, ale i osudy mnoha neznámých, případně téměř zapomenutých osob. Každý z těchto příběhů, jejichž podrobnosti nám s největší pravděpodobností zůstanou navždy skryty, byl ovšem také jedinečným a hrál svoji úlohu v domácím vyrovnávání se s orientální skutečností. Svědčí o tom i výše uvedené pohlednice, které v rozmezí téměř čtyřiceti let odeslali různí pisatelé pocházející z českých zemí a rovněž působící v Orientu. Pozdrav z Asuánu z 23. 12. 1900 byl adresován Josefu Macháčkovi, podle všeho úspěšnému kapelníkovi působícímu na vícero místech Blízkého východu. Naopak o ostatních korespondentech, „majoru Faltisovi“ či Františku Mikešovi, nevíme prakticky nic. LJ

Postcards from travels around the Orient.

Private collection of the Pavlíček family

The Bohemian and later Czechoslovak interest in the Orient was satisfied not only with the activities of specific scholars, diplomats, or important businesses and organisations, but also with activities of many unknown, or almost forgotten individuals. Each of their stories, the details of which will most probably remain a secret forever, was as unique and played its role in coming to terms with the oriental reality. It is also confirmed by the above postcards, sent over a span of almost forty years by different authors from the Bohemian Lands who found themselves in the Orient. Greetings from Aswan of 23 December 1900 were addressed to Josef Macháček, apparently a successful bandmaster in a few places in the Near East. But we do not know anything about the other correspondents, “Major Faltis” and František Mikeš. LJ

Nilská dahabija se „západní“ společností na palubě, 80. léta 19. století. ANM, fond NKK, neuspořádáno

Zhruba od poloviny 19. století se Egypt stával oblíbenou cestovatelskou destinací. Vykonání „orientální“ cesty sem, případně do Palestiny nebo návštěva Istanbulu se v určité části „západní“ společnosti stávaly téměř povinností. V Egyptě byla oblíbenou atrakcí rovněž plavba po Nilu umožňující pohodlnou návštěvu tamních nejvýznamnějších památek. Dělo se tak buď na některém z četných osobních parníků, nebo případně na tradičních plachetnicích – dahabijích. Ty původně sloužily spíše k transportu nákladů, ale později se staly i často vyhledávanou luxusní variantou osobní přepravy. LJ

Nile dahabiya with Western tourists on board, 1880s.

ANM, fond NKK, unorganised

Around the mid-1800s Egypt started to become a popular destination for travellers. An “Oriental” journey to Egypt or Palestine, or a visit to Istanbul became almost obligatory in the Western society. One of the favourite things to do in Egypt was a cruise on the Nile, which allowed to see the country’s most important sights. People travelled either by one of the many steamships or a traditional boat – dahabiya, which originally served for carrying cargo, but gradually became a means of travelling, and often a luxurious one. LJ

Stojánek na Korán

Dřevo, mosaz, perleť, kost; d. 74 cm, š. 21,5 cm (složený)

Sýrie, kolem r. 1900

Zakoupeno v Klenotech, s. p., r. 1989

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. A 21.149

Od druhé pol. 19. stol., kdy v Evropě začalo slílit okouzlení Orientem, si po vzoru šlechtických sídel začali vybavovat své příbytky koberci, nábytkem a dalšími dekorativními předměty z Blízkého a Dálného východu i měšťané. Z blízkovýchodního prostředí byly vedle kávových stolků velmi oblíbené i dekorativní stojánky na Korán, které si jako vzpomínku ze svých cest vozili často také orientalisté. Stojánek na Korán je ukázkou špičkové řemeslné práce. Dřevěná leštěná plocha uvnitř stojánku, kam se pokládá kniha, má na sobě perleťovou inkrustaci v podobě jemného rostlinného motivu, zatímco zvnějšku ji zdobí v řezbě provedená šesticípá hvězda doplněná o kaligrafický nápis. Pohledovou stranu nůžkovitě se rozvírajících nohou zaplňuje arabeska s centrálním hvězdovitým medailonem, vykládaná kombinací perleť a velbloudí kosti. AS

Quran stand

Wood, brass, nacre, bone; L 74 cm, W 21.5 cm (folded)

Syria, around 1900

Bought at the Klenoty shop, 1989

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. A 21.149

When in the late 1800s fascination with the Orient swept across Europe, the cities’ upper middle class, just like aristocracy, started to decorate their houses with carpets, furniture, and other decorative items from the Middle and Far East. Very popular objects from the Middle East were, next to coffee tables, decorative Quran stands, often brought back home as a souvenir by the Orientalists. This Quran stand is an example of excellent craft. The polished wooden surface inside the stand, where the book was laid, has nacre inlay with a delicate floral motif, while the outside is decorated with a carved six-pointed star and a calligraphic inscription. The visible side of the scissor-like folding legs is filled with an arabesque with a central star-shaped medallion, inlaid with a combination of nacre and camel bone. AS

Fotografie z plavby rakousko-uherské korvety *Fasana* kolem světa v letech 1891 až 1893.

ANM, fond NKK, neuspořádáno

Jednou z opomíjených „orientálních“ a cestovatelských inspirací v českém prostředí jsou zámořské plavby uskutečňované loděmi rakousko-uherského námořnictva. Ty sledovaly mimo motivů výcvikových a potřebné prestiže (tzv. ukazování vlajky) i cíle vědecké a komerční. Mezi námořníky podunajské monarchie (mezi mužstvem i důstojnickým sborem) nalézáme nemálo obyvatel českých zemí. O jejich podílu na plavbách svědčí jak dochované fotografie, tak i „orientální“ a různé další předměty dodnes uchovávané v soukromém držení či v tuzemských archivech a muzeích. *Fasana* byla zařazena do služby v roce 1871 a z provozu byla vyřazena až roku 1902. Fotografie dosud neznámého autora zachycují loď a obyvatele (v tomto případě Číny), s nimiž se rakousko-uherská námořnictví setkávali. *LJ*

Photographs from the voyage around the world of the Austro-Hungarian corvette *Fasana* from 1891 to 1893.

ANM, fond NKK, unorganised

One of the overlooked “Oriental” inspiration of travellers in the Bohemian and Czech community are the overseas journeys made by the ships of the Austro-Hungarian navy. Apart from providing training and generating prestige (called flying the flag), they served scientific and commercial purposes. Among the seamen of the Habsburg monarchy there were quite a lot of citizens of the Bohemian Lands, both among the officers and the rank and file. Their participation in the sea journeys is documented in photographs and by “oriental” and other objects kept today in private collections or in museums and archives in the Czech Republic. *Fasana* launched its service in 1871 and lasted until 1902. Photographs by an unknown author capture the ship and the people (in this case the Chinese) that the Austro-Hungarian seamen met. *LJ*

***Jatate* – přenosný kalamář a pouzdro na štětec**

Kov zdobený mosazí; d. 18 cm, průměr kalamáře 4,5 cm
Japonsko, 19. století

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. 30232

Přenosná psací souprava *yatate* skládající se z pouzdra na štětec a kalamáře. Původně vycházela z potřeby samurajů mít u sebe i během cest psací náčiní, proto v toulci na šípy vozili pouzdro se štětci a pevnou tuší či kouskem látky namočeným v inkoustu. Během období Edo (1603–1868) se *yatate* stalo oblíbeným i u širokých vrstev obchodníků a učenců a tehdy získalo podobu držadla, kam se ukládal štětec, s přenosným kalamářem. *Jatate* se většinou vyrábělo z kovu a různě se zdobilo. Nosilo se zavěšené na ozdobné šňůrce nebo jen zastrčené za pásek *obi*, aby se mohlo v případě potřeby snadno použít. *AT*

***Yatate* – a portable inkwell and a brush case**

Metal decorated with brass; L 18 cm,
diameter of the inkwell 4.5 cm

Japan, 19th century
National Museum – Náprstek Museum of Asian, African,
and American Cultures, inv. no. 30232

A portable writing set *yatate* consisting of a brush case and an inkwell. It was originally used by the Samurai who wanted to have writing equipment even when travelling and that is why they carried a brush case and solid ink or a piece of cloth dipped in ink in their quivers. During the Edo period (1603–1868) *yatate* became popular among tradesmen and scholars and acquired the shape of a portable inkwell with a handle in which a brush was stored. *Yatate* was usually made of metal and decorated. It was worn on a decorative string or tucked under the *obi* belt, so that it could be easily used when needed. *AT*

Otýlie a Karel Malých-Tatranských připraveni na cestu kolem světa. Foto Jindřich Vaněk, 1922. ANM, fond Liberty Brožíková, k. 6, i. č. 186

Otýlie and Karel Malý-Tatranský ready for their journey around the world. Photo by Jindřich Vaněk, 1922. ANM, fond Liberty Brožíková, box 6, inv. no. 186

Cestovatelská dvojice Otýlie a Karel Malých-Tatranských kladla na své pouti kolem světa v letech 1922–1925 velký důraz také na fotografie. Z cest poměrně pravidelně zasílali četné fotografie a reportážní texty do tehdejších československých periodik a samozřejmě se nechávali sami fotografovat ať již z důvodu dokumentárních, či propagačních. Fotografie z počátku cesty vznikla ve známém fotografickém ateliéru Jindřicha Vaňka a představuje oba „globetrottery“ připravené vyrazit na svoji osudovou misi kolem světa. *LJ*

Cestovní kniha Malých-Tatranských. ANM, fond Liberty Brožíková, k. 3, i. č. 103

Travel journal by Malý-Tatranskýs. ANM, fond Liberty Brožíková, box 3, inv. no. 103

The couple of travellers Otýlie and Karel Malý-Tatranský during their journey around the world 1922–1925 put great emphasis on photographs. They regularly sent many photos and articles to Czechoslovak magazines. They also had pictures of themselves taken, either for documentary or promotional purposes. This photograph from the start of the journey, taken at the famous photography studio of Jindřich Vaněk, shows the two globetrotters ready to set out on their fateful mission around the world. *LJ*

Džezva

Kov, dřevo; v. 11 cm, průměr 5,8 – 9,4 cm
Severní Afrika, 20. léta 20. století
Soukromá sbírka rodiny Urbánkovy

Cezve

Metal, wood; H 11 cm, diameter 5.8 – 9.4 cm
Northern Africa, 1920s
Private collection of the Urbánek family

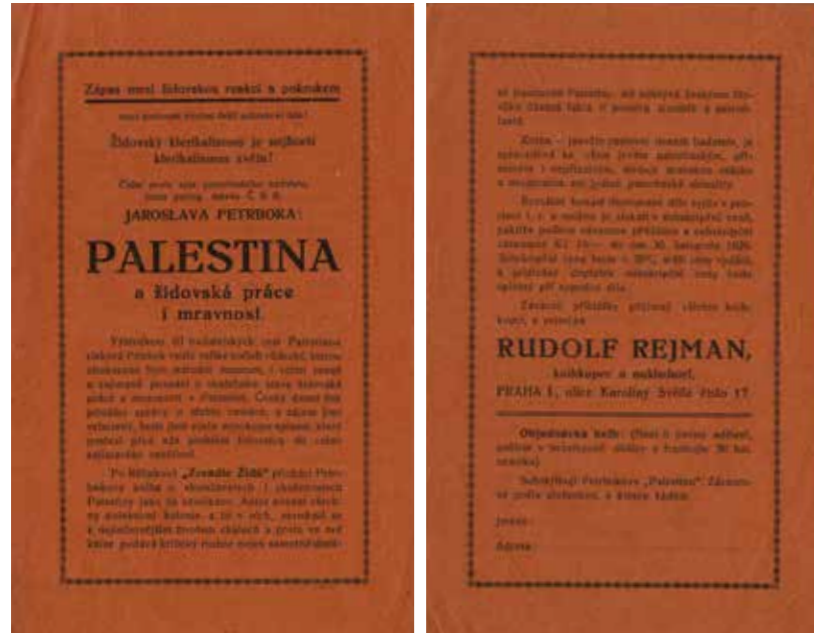
Karel a Otýlie Malých-Tatranských vyrazili na pěší cestu kolem světa velmi úsporně vybaveni. Stan a základní výzbroj a výstroj se vešly do dvou batohů. Poté, co se přeplavili do Afriky, pořídili si osla a velblouda, kteří nesli především vodu a též další nutnou výbavu jako ochranné brýle proti pouštnímu písku a nezbytnou džezvu, konvici na přípravu kávy. *AJM*

Výprava Malých-Tatranských na cestě, Tunisko, 1923. ANM, fond Liberty Brožíková, k. 6, i. č. 74, album 1

Expedition of Malý-Tatranskýs on the road, Tunisia, 1923. ANM, fond Liberty Brožíková, box 6, inv. no. 74, album 1

Karel and Otýlie Malý-Tatranský set out on the journey around the world on foot with little luggage. Their tent and basic equipment and clothing fitted into two backpacks. After they had reached Africa by sea, they bought a donkey and a camel, which carried mainly water, but also other necessary equipment such as goggles against the desert sand and the indispensable cezve, a pot for preparing coffee. *AJM*

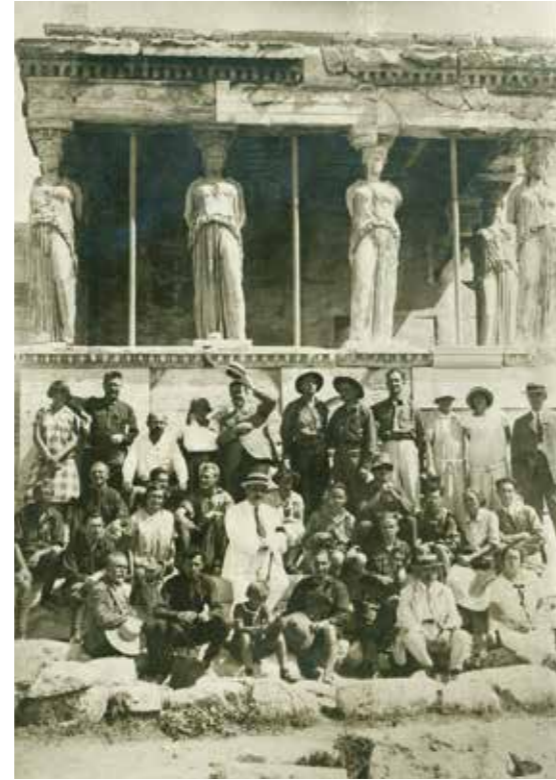

Reklama na knihu Jaroslava Petrbořa *Palestina*, 1927.

ANM, fond Jaroslav Petrboř, k. 25, i. č. 2117

Advertisement for the book by Jaroslav Petrboř *Palestina*, 1927.

ANM, fond Jaroslav Petrboř, box 25, inv. no. 2117

Výprava do Orientu v roce 1926 vedená Jaroslavem Petrbořem, před Erechtheionem na Akropoli v Athénách. ANM, fond Jaroslav Petrboř, k. 25, i. č. 2155

Journey to the Orient in 1926, led by Jaroslav Petrboř, in front of the Erechtheion in the Acropolis, Athens. ANM, fond Jaroslav Petrboř, box 25, inv. no. 2155

Talented self-taught scholar Jaroslav Petrboř proved himself successful in a number of disciplines at once. His name was mostly associated with archaeology, palaeontology, and speleology. But Petrboř, who was strongly left-leaning, was also a writer and friends with leftist authors Franta Sauer and Jaroslav Hašek. He was also an avid promoter and organiser of tourism in the Balkan, Greece, and even Palestine. He devoted many lectures and academic texts to Palestine, and wrote about the problematic Arabic and Jewish relations. *LJ*

The talented self-taught scholar Jaroslav Petrboř was successful in a number of disciplines at once. His name was mostly associated with archaeology, palaeontology, and speleology. But Petrboř, who was strongly left-leaning, was also a writer and friends with leftist authors Franta Sauer and Jaroslav Hašek. He was also an avid promoter and organiser of tourism in the Balkan, Greece, and even Palestine. He devoted many lectures and academic texts to Palestine, and wrote about the problematic Arabic and Jewish relations. *LJ*

KLUB PŘÁTEL ORIENTU

PRAGA KUL. NÁBŘEŽÍ LEGIE 24. III. PATRO. - TELEFON Č. 620-21. - POŠTOVNÍ SPORITELNA Č. 15305.

Cestopisné a populárně vědecké přednášky

s orig. světel. obrazy a reprodukcí orientální hudby (V. cyklus). Začátek vždy o 19. hod.

Ve fysikálním sále České techniky, Praha II. (ve dvoře, vchod z Ruskovy ulice číslo 9.)		V přednáškové síni Měst. knihovny, Praha I. (Staroměstské nám.)	
Soboty:		Neděle a svátky:	
1. října Mořské intermezzo <small>Ze Sanghary po Indských provinciích do Barmy</small> Dr. J. Malý	2. října Cesta k protinožcům <small>5 let ve velkém Austrálii a na Nové Guineji</small> J. L. Erben (po 20 minutách rozlučeb. odpočinku)	2. října Na černém moři <small>Italské putování v toskánské zemi v Dalmácii — 12 před. výhledových cest</small> Jar. Petrboř	
8. října Na Havajských ostrovech <small>Život a kultura vyspělých národů</small> Dr. V. Krajsa	9. října Přihody a dojmy z cesty Afrikou <small>Mezi spásnými státy: Etiopie — V říši krále Salomona</small> Dr. J. Baum	9. října Napříč Amerikou po řece Amazonce <small>Mezi horymi Jižní Ameriky</small> J. L. Erben	
13. října Pohřební zvyky starých Egyptanů <small>Říky a pyramidy. Egypt — Memphis</small> Univ. prof. Dr. F. Lexa	16. října Amerikou od severu k jihu <small>Na vrcholcích věků — z Brazílie a Turecka zpět</small> J. L. Erben (po 15 minutách odpočinku na nové cestě)	16. října Dojmy z cesty Jugoslávskou Rivierou <small>Na vístavě Jadru</small> J. Kamešický	
22. října Uzpomínky z cest po Jávě <small>Příroda, život a věry Jávany</small> Univ. prof. Dr. K. Doehn	23. října Ceylonské silhouety <small>Království Ceylon — Některé příběhy a staré pověsti</small> Dr. J. Malý	23. října Přes Pyreneje do Tolosa <small>Společně — II. 1.</small> J. Hroch	
29. října Indické chrámy <small>a místa jejich rozvoje</small> Univ. prof. Dr. O. Pertold	28. října Napříč Itálií <small>Od Benátek do Spolona</small> B. J. Sedláček	26. října Andalusie <small>Společně — III. 1.</small> J. Horák	
Zdarma podrobný program a rozpočty spojkových režijních zájezdů do zemí orientálních (Turecko-Syrie-Palestina-Egypt-Řecko; Itálie-Tunis-Alžír-Maroko-Spanělsko-Sýcie; Indie a Ceylon). - Členský příspěvek Kč 25.— ročně. — Změna programu vyhrazena. — Václav ŠTĚPÁNEK, zař. tajemník a ředitel		30. října Co jsme viděli v Palestině <small>Palácová síňská i moderní</small> B. Krausová	30. října Tahiti <small>Rajská ostrovy jižní moře</small> A. V. Novák
		1. listopadu Z Neapole do Tunisu a saharských Oás <small>Pomezí — Karthago — Tingis — Ústřední evropská obrátka cest</small> F. Schügel	1. listopadu V zemi tisíce jezer a vodopádů <small>Italské údolí, hradbinné</small> J. Blažková

Ustupné Kč 1⁻, 2⁻, 3⁻. Použijte výhodného předplatného! V cyklu se pokračuje.

Plakát s přednáškami – Klub přátel Orientu. ANM, fond Jiří Baum, neuspořádané

Poster with lectures – Oriental Friends Club. ANM, fond Jiří Baum, unorganised

Klub přátel Orientu, jehož hlavním úkolem bylo studium života a kultury orientálních národů, založil Vladimír Kraus v roce 1930. Spolek vydával časopis *Oasa* (1934–1937), pořádal přednášky, které za doprovodu „světelných obrazů“ proslavovali cestovatelé, orientalisté i dobrodruzi, a nabízel zájezdy vedené zkušenými vůdci do Orientu od Maroka po Turecko. Kraus studoval několik let egyptologii u profesora Františka Lexy a stal se nejen duší spolku, ale též vyhledávaným průvodcem po Blízkém východě. *AJM*

The Friends of the Orient Club, whose main purpose was to study the life and culture of the oriental nations, was founded in 1930 by Vladimír Kraus. The Club published a periodical *Oasa* (1934–1937), organised lectures by travellers, orientalist and adventurers, accompanied by projection of diapositives, and offered trips with experienced guides to the Orient, from Morocco to Turkey. Kraus studied Egyptology for a few years in the class of Professor František Lexa and became the soul of the Club as well as a sought-after guide to the Middle East. *AJM*

Ozdoba pokrývky hlavy, ferahî

Stříbrný plech tepaný technikou repoussé;

průměr 19 cm

Irácký Kurdistan, 20. léta 20. století

Dar MUDr. Vlasty Kálalové Di-Lotti, r. 1946

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. A 2874

Vlasta Kálalová Di-Lotti darovala Náprstkovo muzeu několik kusů oblečení a šperků, které si dovezla ze svého působení v Iráku mezi lety 1925–1932. Ozdobu hlavy zvanou ferahî nebo tepelik nosily ženy v celé oblasti bývalé Osmanské říše. Tradičně se umísťovala na fez nebo nízkou válcovitou čepičku a vzadu se zčásti překrývala splývajícím závojem či se omotávala šátkem. Byla součástí svatebního kostýmu a nevěsta ji po svatbě nosila i nadále. Nejčastější byly kruhové ferahî, které kopírovaly tvar střechy kloboučku, můžeme se však setkat též s čtvercovou podobou ozdoby. Do úchytů pravidelně rozmístěných po obvodu kruhového plechu jsou zavěšené řetízky s vroubkovanými plíšky a nápodobami mince, které při pohybu vydávají zvonivý zvuk. AS

Decoration of a headdress, ferahî

Silver plate, hammered using a repoussé technique;

diameter 19 cm

Iraqi Kurdistan, 1920s

Donated by MUDr. Vlasta Kálalová Di-Lotti in 1946

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. A 2874

Vlasta Kálalová Di-Lotti donated to the Náprstek Museum a few pieces of jewellery and clothing that she had brought from Iraq, where she worked in the period of 1925–1932. The headdress decoration called ferahî or tepelik was worn by women on the whole territory of the former Ottoman Empire. It was traditionally put on a fez or a low cylindrical hat and in the back it was partly covered with a veil or wrapped in a scarf. It was a part of the wedding attire and after the wedding the bride continued to wear it. The ferahî was usually round, copying the shape of the top of a hat, but there were also square ones. The loops regularly placed around the circumference of the plate hold chains with small, serrated plates and imitation coins, which jingle when moving. AS

Ozdoby do vlasů

Stříbro, technika filigránu a tepání; v. 6 cm

Irácký Kurdistan, 20. léta 20. století

Dar MUDr. Vlasty Kálalové Di-Lotti, r. 1949

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. A 2983 a-f

Šest kusů kapkovitých přívěsků vytvořených z krouceného stříbrného drátku filigránovou technikou. Z oček na jejich spodní straně visí tři tenké plíšky ve tvaru kopinatých lístků, do nichž je vyražen geometrický dekor, a nápodoba mince z téhož tenkého plechu. Tyto ozdoby si dívky a ženy zavěšovaly do vlasů, na závoje nebo jinou část oblečení. AS

Hair accessories

Silver, filigree and repoussé technique; H 6 cm

Iraqi Kurdistan, 1920s

Donated by MUDr. Vlasta Kálalová Di-Lotti, 1949

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. A 2983 a-f

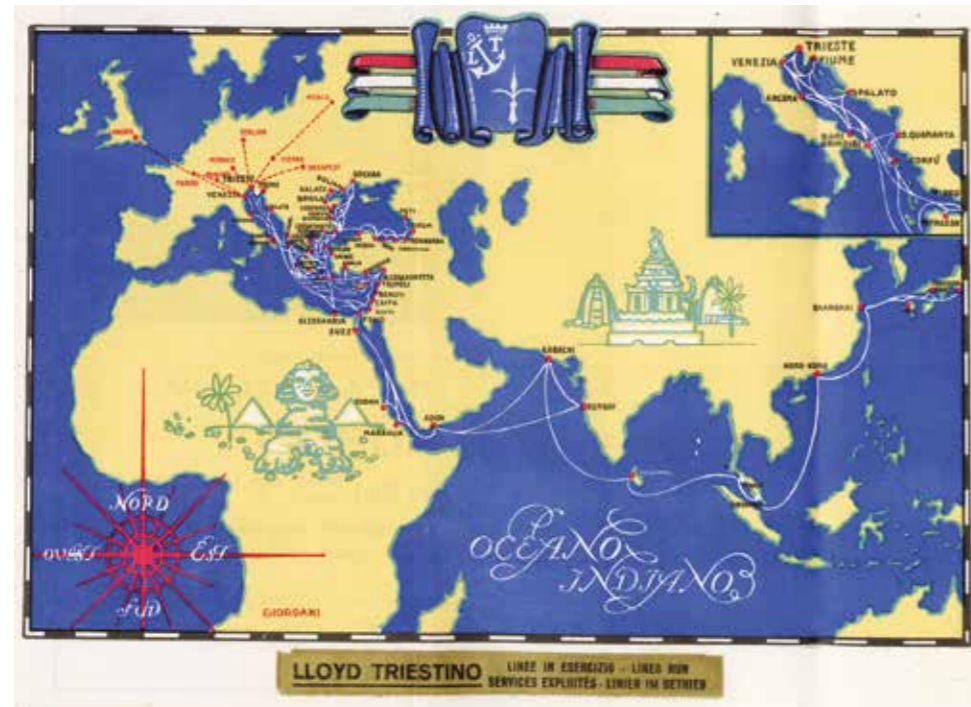
Six drop-shaped charms made of twisted silver wire using the filigree technique. The chain links on their bottom hold three spear-shaped leaves of thin silver plate with geometrical patterns and an imitation coin of the same thin plate. These accessories were put by girls and women in their hair, on their veils, or on other pieces of clothing. AS

Jízdní řád terstského Lloyd.

ANM, fond Jiří Baum, neuspořádáno

Pro mnoho českých a později československých cestovatelů se dopravním prostředkem pro jejich cestu do Orientu stala některá z lodí rakouské, resp. rakousko-uherské lodní společnosti *Österreichischer Lloyd* (Lloyd Austriaco). Rychle rostoucí společnost byla založena v Terstu v roce 1833 a postupně se propojovala do pozice největšího zprostředkovatele rakousko-uherské osobní přepravy jak na Blízký, tak i na Dálný východ. V roce 1919 po odstoupení Terstu Itálii se společnost přejmenovala na *Lloyd Triestino*, aby v 30. letech s 85 loděmi obsluhovala plných 17 lodních linek do Asie, Afriky a Austrálie. V roce 2006 se *Lloyd Triestino* stala součástí nové lodní společnosti *Italia Marittima*. LJ

Trieste Lloyd timetable.

ANM, fond Jiří Baum, unorganised

A necessary means of transport for many Bohemian and later Czechoslovakian travellers during their journey to the Orient was one of the boats belonging to the Austrian and later Austro-Hungarian shipping company *Österreichischer Lloyd* (Lloyd Austriaco). The fast-growing company was founded in 1833 in Trieste and eventually it carried out majority of passenger transport both to the Middle and Far East. In 1919 after annexation of Trieste to Italy, the company changed its name to *Lloyd Triestino* and in the 1930s with 85 boats it covered seventeen full lines to Asia, Africa, and Australia. In 2006 *Lloyd Triestino* became a part of a new shipping company *Italia Marittima*. LJ

CO VÁM POSKYTUJE HATAJAR?

Hatajar, první československo-palestinská koncesovaná turistická kancelář, pořádá společenské cesty do Palestiny. Hatajar je jediná společnost, jež spolupracuje s palestinským úřadem pro Československo. Hatajar používá k provedení svých cest protivládních cestovních kanceláří a lodních společností. Z těchto důvodů skýtá Vám Hatajar nejen nejpohodlnější a nejpokladnější cestování, nýbrž dovede i spojit přechyby cesty do Orientu s přiměřeným a nízkým cestovním nákladem. Pro cestovní sezónu 1934 připravují se zatím tyto cesty:

- I. výprava do Palestiny k svátkům Pessach 29. března až 10. dubna
PESSACH V PALESTINĚ
- II. velká výprava Itálie—Egypt—Palestina k veletrhu v Tel Avivu 10. dubna až 8. května
VELETRH A JARO V PALESTINĚ
- III. výprava do Palestiny 14. května až 5. června
DOVOLENÁ V PALESTINĚ

Další výpravy v každém následujícím měsíci, a to vždy v druhé polovině.

HATAJAR

Vás zve, abyste pod jeho odborným vedením podnikli cestu, jejím cílem jest **PALESTINA**. Poskytuje Vám skvělou příležitost poznat Palestinu, zemi slavné minulosti a nadějně budoucnosti. Necestujte Palestinou sami, jednotlivě, obtíženi technickými i formálními starostmi, světe se pěstí osob, znalých země, a odborníků v pořádku výprav do Palestiny. Hatajar Vás řídí, abyste šelk. použili zdarma a bezzáväzně pro Vás jeho rad.

Prospekt 1. československo-palestinské turistické kanceláře Hatajar. ANM, fond Jaroslav Petrbok, k. 25, i. č. 2117

V osobním archivu Jaroslava Petrboka se dochovaly různé prospekty cestovních kanceláří, např. československo-palestinské turistické kanceláře Hatajar. Autorem grafického návrhu byl významný česko-židovský výtvarník a grafik Otte Wallisch (Wallish), rodák ze Znojma, v Palestině žijící od roku 1934. Po vzniku státu Izrael se podílel na grafických návrzích prvních izraelských poštovních známek nebo mincí. LJ

Brochure of the First Czechoslovak-Palestinian Tourist Agency Hatajar. ANM, fond Jaroslav Petrbok, box 25, inv. no. 2117

The personal archives of Jaroslav Petrbok include various brochures of tourist agencies such as the Czechoslovak-Palestinian Tourist Agency Hatajar. The author of the graphic design was a famous Czech-Jewish artist and graphic designer Otte Wallisch (Wallish). Born in Znojmo, he lived in Palestine from 1934. After the establishment of the state of Israel he was one of the authors of the designs of the first Israeli post stamps and coins. LJ

Jak je TATRA obdivována v Japonsku

Po úspěšné cestě napříč Australií přepravil se Dr. Baum se svým šestikolovým obytným vozem Tatra do Japonska, kde bude pokračovat do konce října ve svých přírodovědeckých studiích. Jeho vůz se stále chová bezvadně a je při každé zastávce obléhán zvědavými Japonci a tamější noviny o něm přinášejí obšírné zprávy. Značně úzké silnice jsou prý ve velmi špatném stavu, ale to Tatře nikdy nevadilo!

KVALITNÍ VŮZ SE VYPLATÍ!

Reklama na vůz Tatra 75 manželů Jiřího a Růženy Baumových, 1936. ANM, fond Jiří Baum, neuspořádáno

Ke známým a oblíbeným cestovatelům meziválečného Československa bezesporu náležel přírodovědec a mecenáš Národního muzea Jiří Baum. Obdivovanou se stala jeho africká cesta z roku 1931 (společně s Františkem V. Foitem), a to samé platilo i pro pozdější Baumovu cestu kolem světa. Na ni se vypravil se svojí chotí Růženou a pro náročnou cestu si nechal v pražské karosárně Uhlík upravit vůz Tatra 75. Kopřivnická Tatrovka zapojení svého automobilu náležitě využívala v četných reklamách, což bylo ostatně výhodné i pro cestovatele samotného a propagaci jeho pozoruhodných cestovních výkonů. *Lj*

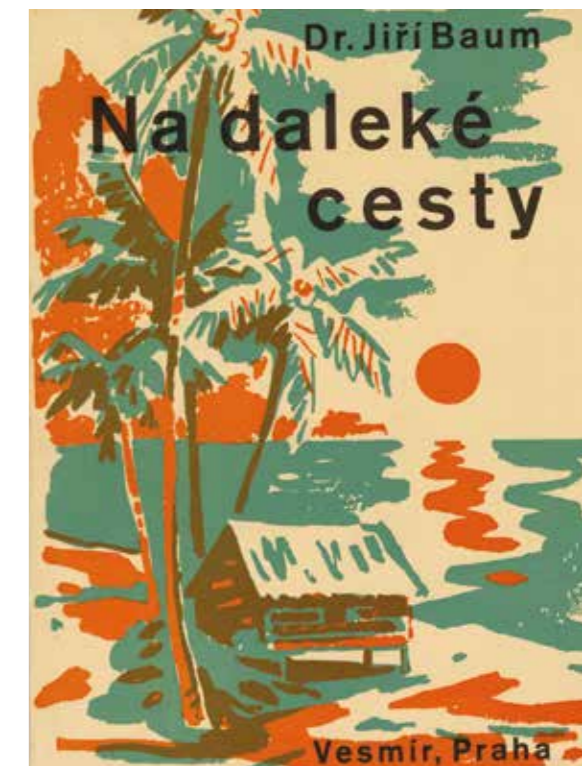
Advertisement for the Tatra 75 car belonging to the Baum family, 1936. ANM, fond Jiří Baum, unorganised

Jiří Baum, a natural scientist and benefactor of the National Museum in Prague, was undoubtedly one of the most famous and popular travellers. His 1931 journey across Africa made with František V. Foit was widely admired, as was his later journey around the world. Before Baum set out on the voyage with his wife Růžena, he had his Tatra 75 car specially adjusted in the Prague garage Uhlík. The Tatra factory used the fact that its car was a part of such a journey in many advertisements, which helped the traveller to promote his achievement. *Lj*

Jiří Baum, Singapur, 1929. ANM, fond Jiří Baum, neuspořádáno

Jiří Baum, Singapore, 1929. ANM, fond Jiří Baum, unorganised

Kniha Jiřího Bauma Na daleké cesty, 1939

Book by Jiří Baum Na daleké cesty, 1939

Již připomenutý Jiří Baum působil mimo svoji vědeckou dráhu také jako velký propagátor zahraničních cest a cestování. Své cestovatelské zkušenosti a znalosti posléze vtělil do knihy *Na daleké cesty. Příručka pro vystěhovalce a pro zájezdy do ciziny*. Knihu v roce 1939 vydalo nakladatelství *Vesmír*, a ta tak získala i nečekaně aktuální a politický rozměr. Baum v knize poskytl mnoho cenných praktických rad a návodů a dokázal se rovněž vyrovnat s otázkami československého vystěhovalectví a emigrace. *Lj*

Apart from being a scientist, Jiří Baum was a great enthusiast of travelling abroad. He put his travel experience and knowledge in a book *Na daleké cesty. Příručka pro vystěhovalce a pro zájezdy do ciziny* (For Faraway Journeys. A Guide for Emigrants and Travelling Abroad). It was published in 1939 by *Vesmír* and unexpectedly became relevant and politically significant. In the book Baum presented a lot of helpful advice and instructions and dealt with the questions of Czechoslovak emigration. *Lj*

Laková schránka na betelové ingredience, *kun it*

Bambus, lak, barvy, technika *yun*; v. 12,6 cm, průměr 12,7 cm

Barma, Bagan, výrobce Hsaya Nyuint's, 20. léta 20. století
Dar Otakara Pertolda, 1962

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. A 1191 a,b,c,d

Ve sbírce Otakara Pertolda se dochovaly tři schránky na betelové ingredience vysoké kvality. Díky nápisům víme, odkud pocházejí a co zobrazují. Pomocí příběhů vyprávěných na stěnách těchto schránek se z generace na generaci předávají morální zásady, buddhistické učení a historické události. Rytý dekor je výsledkem složité techniky, ve které je použito pět barev. Válcovité schránky mají jádro pletené z bambusových štěpin, které se několikrát překryje směsí laku a organických přísad, jako jsou popel, piliny, rýžová sláma. Jednotlivé barevné vrstvy se nechají vytvrdnout, vyleští se a teprve pak se vyryje požadovaný dekor. *DP*

Lacquer betel box, *kun it*

Bamboo, lacquer, dyes, *yun* technique; H 12.6 cm, diameter 12.7 cm

Barma, Bagan, manufactured by Hsaya Nyuint's, 1920s
Donated by Otakar Pertold, 1962

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. A 1191 a,b,c,d

The Otakar Pertold collection includes three betel boxes of high quality. Thanks to the inscriptions we know where they come from and what the pictures mean. Moral rules, Buddhist teaching, and knowledge of historical events were passed from generation to generation using the stories told on the sides of these boxes. Engraved designs are achieved by a complicated process which may involve as many as five colours. The cylindrical box has a core woven from bamboo stripes, which is covered with a few layers of lacquer and organic substances such as ash, sawdust, or rice straw. The individual colour layers are left to dry and harden, and then are polished and engraved. *DP*

Dámská textilní kabelka

Hedvábí, kovový dracoun (slitina mědi a stříbra), zhotovená z tzv. „úřednického čtverce“ (Čína, cca 1850–1890); 27 x 27 cm
Čína, cca 1920

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. A/1791

Dámská kabelka je zhotovena ze dvou tzv. úřednických čtverců, odznaků postavení civilního či vojenského úředníka v císařské administrativě v době dynastie Čching (1644–1911). Je zhotovena aplikací kovového dracounu zlaté barvy na textil a nese typický dekor těchto odznaků: v dolní části je vodní hladina, uprostřed na skalce sedí pták či čtyřnohé zvíře a kolem jsou oblaka, buddhistické či taoistické symboly a květiny. Vpravo je sluneční disk. Zde je představen leopard, který značil vojenskou hodnost třetí třídy, tedy jednu z nejvyšších. Hodností bylo devět. Hojně užití zlaté barvy napovídá pozdější dataci vzniku, ke konci 19. století. Tyto odznaky se často vyvážely na Západ, kde se z nich zhotovovaly polštáře, prostírání nebo dámské kabelky. *HH*

A textile woman's handbag

Silk, rolled metal (alloy of copper and silver), made from Mandarin squares (China, around 1850–1890); 27 x 27 cm
China, around 1920

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. A/1791

The handbag is made from two Mandarin squares, which were rank badges of a civil or military official in the imperial administration during the Qing dynasty (1644–1911). It is made by applying golden rolled metal on fabric and has the decorations typical for the badges: in the lower part there is water, in the middle on a rock there is a bird or a four-legged animal surrounded by clouds, Buddhist or Taoist symbols, and flowers. There is an image of the sun on the right. Here, the animal is a leopard, which signified the third, that is one of the highest, military rank. There were nine ranks. The ample use of golden colour confirms a later date of origin, late 19th century. Mandarin squares were often imported to the West and made into cushions, placemats, or handbags. *HH*

Alois Musil jako beduín. Archiv ASAM

Alois Musil as a Bedouin. Archive ASAM

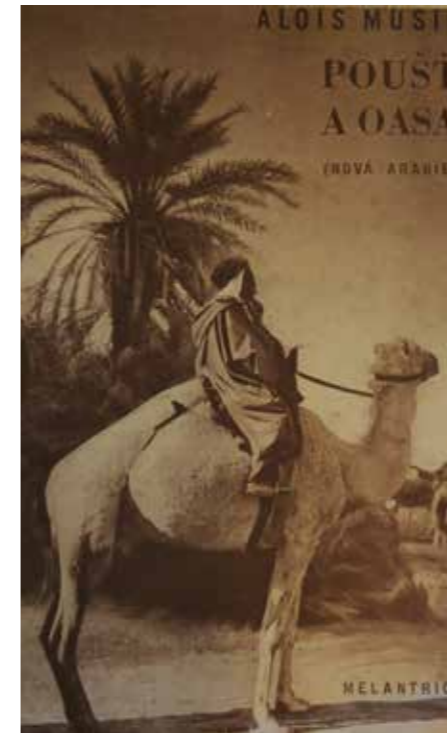
Alois Musil (1868–1944), bibliista, orientalista a cestovatel, profesor vídeňské a pražské univerzity, papežský prelát, cestoval po Blízkém východě v letech 1895–1917. Od beduínů věděl o dosud neprobádaném pouštním zámku Qusajr 'Amra. Dostal se k němu až 8. června 1898 během válečného nájezdu kmene Banú Sachr. Jeho skupina však byla záhy přepadena bojovníky ze znepráteleného kmene Ruwala, což Musilovi znemožnilo stavbu zdokumentovat. Podařilo se mu to až v r. 1900. Qusajr 'Amra je jedním ze skvostů raně islámské architektury. Všechny vnitřní prostory jsou bohatě zdobeny výmalbou s figurálními motivy, 'Amra proto byla roku 1985 zařazena na Seznam světového dědictví UNESCO. Původně byla soukromým majetkem chalífy al-Walída II. (panoval 743–744 n. l.). PŽ

Qusajr 'Amra. Archiv ASAM

Qusayr 'Amra. Archive ASAM

Alois Musil (1868–1944), a biblical scholar, Orientalist, and traveller, Professor of Vienna and Charles Universities, and a papal prelate travelled in the Middle East in the period of 1895–1917. He knew from the Bedouins about a previously unexplored desert castle of Qusayr 'Amra. He did not get there until 8 June 1898 during a war attack of the Bani Sakher tribe. But Musil's group was soon attacked by the warriors from the enemy Ruwalah tribe, making it impossible for Musil to document the castle. He managed to do so in 1900. Qusayr 'Amra is one of the gems of early Islamic architecture. All interiors are rich in painted decorations with figurative motifs and in 1985 the castle was put on the list of UNESCO World Heritage Sites. 'Amra was a private property of caliph Walid II, who ruled from 743 to 744 AD. PŽ

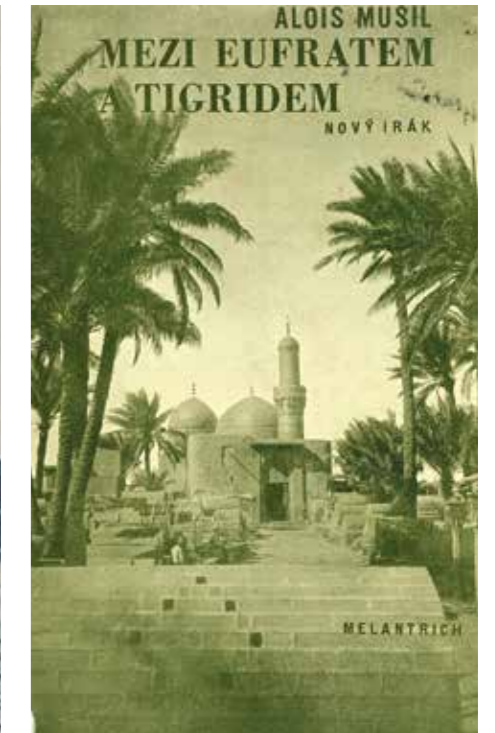
Edice Dnešní Orient

Důležitým publikačním počinem Aloise Musila byla hospodářsko-politická řada *Dnešní Orient*, rozvržená do dvanácti svazků (*Poušť a oasa. Nová Arabie* 1934, *Lev z kmene Judova. Nová Habeš* 1934, *Mezi Eufratem a Tigridem. Nový Irák* 1935, *Dar Nilu. Nový Egypt* 1935, *Pod Himalajemi. Nová Indie* 1936, *Země Arijců. Nový Iran. Nový Afganistan* 1936, *Zaslíbená země. Nová Palestina* 1937, *Od Libanonu k Tigridu. Nová Sýrie* 1938, *Italie v Africe. Nová Libye. Italská východní Afrika* 1939, *Most do Asie. Nové Turecko* 1940, *Stará Ethiopie. Nový Súdán* 1941). Poslední díl, *Africká Francie. Dnešní Alžírsko, Tunisko, Maroko*, se ale vytištění již nedočkal. Řada začala vycházet v roce 1934 v nakladatelství Melantrich. PŽ

Edition Dnešní Orient

An important achievement of Alois Musil in publishing was an economic-political series *Dnešní Orient* (Today's Orient), designed to include twelve volumes (*Poušť a oasa. Nová Arabie* 1934, *Lev z kmene Judova. Nová Habeš* 1934, *Mezi Eufratem a Tigridem. Nový Irák* 1935, *Dar Nilu. Nový Egypt* 1935, *Pod Himalajemi. Nová Indie* 1936, *Země Arijců. Nový Iran. Nový Afganistan* 1936, *Zaslíbená země. Nová Palestina* 1937, *Od Libanonu k Tigridu. Nová Sýrie* 1938, *Italie v Africe. Nová Libye. Italská východní Afrika* 1939, *Most do Asie. Nové Turecko* 1940, *Stará Ethiopie. Nový Súdán* 1941). However, the last volume *Africká Francie. Dnešní Alžírsko, Tunisko, Maroko*, was never published. The series was released by the publishing house Melantrich from 1934. PŽ

Anna Blechová. Archiv ASAM

Anna Blechová. Archive ASAM

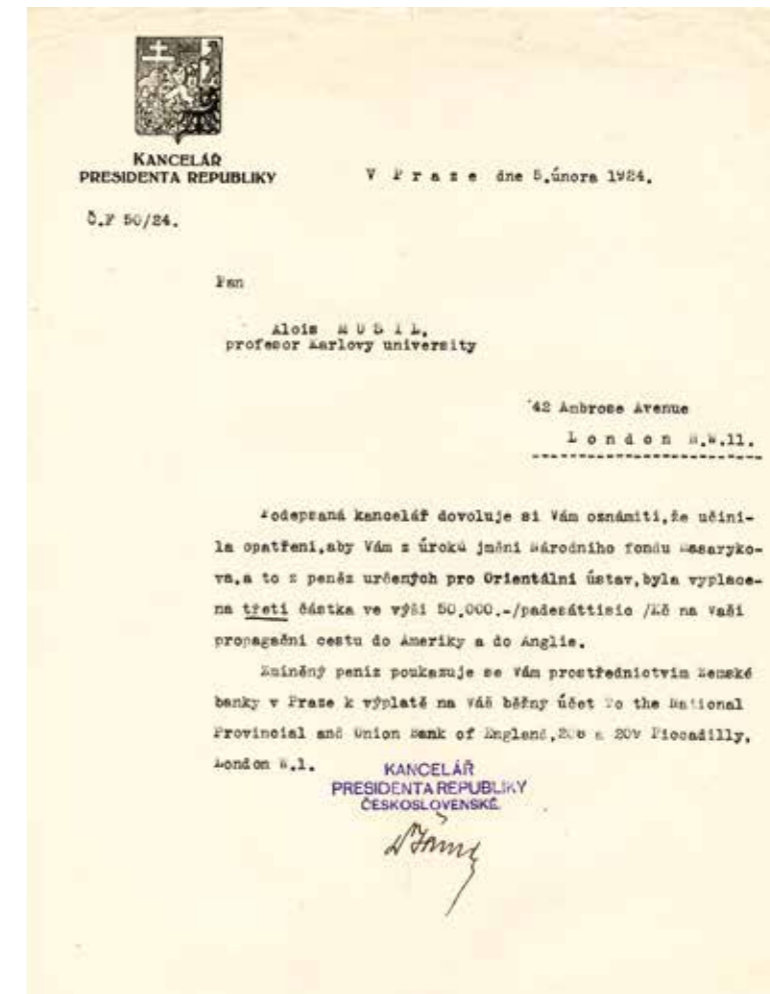
Sekretářka Anna Blechová (1900–1986) byla Musilovi přidělena začátkem února 1920 ministerstvem školství. Předtím, v letech 1915–1918, absolvovala obchodní akademii v Plzni. V říjnu roku 1919 odešla studovat do Prahy na Vysokou školu obchodní a začala pracovat na ministerstvu školství. Krátce po nástupu k Musilovi ukončila studium a na plný úvazek se věnovala práci jeho sekretářky. Po Musilově smrti se Anna Blechová ujala jeho díla. Usilovala o vydávání jeho knih a v závěru života se významně podílela na uspořádání Musilovy osobní pozůstalosti uložené v Muzeu Vyškovska ve Vyškově. *PŽ*

Alois Musil, profesor FF UK, 1918. Archiv ASAM

Alois Musil, professor of the Faculty of Arts, Charles University, 1918. Archive ASAM

Anna Blechová (1900–1986) was assigned to Musil as his secretary in early February 1920 by the Ministry of Education. In the period of 1915–1918 she went to the Business Academy in Pilsen. In October 1919 she moved to Prague to study at the University of Business and started working at the Ministry of Education. Soon after she had started to work for Musil she quit her studies and started working as a secretary full-time. After Musil's death Anna Blechová carried on his work. She pursued the publishing of his writings and at the end of her life she contributed greatly to cataloguing Musil's personal estate kept at the Museum of the Vyškov Region. *PŽ*

Dopis Přemysla Šámala Aloisi Musilovi, 5. 2. 1924. Archiv ASAM

Orientální ústav byl založen v roce 1922, ale finance určené pro základní jmění ve výši 4 mil. Kč a na nákup budovy ve výši 3 mil. Kč byly pro ústav vyčleněny již o rok dříve Úřadem pro zahraniční obchod. Základní jmění bylo uloženo v Národním fondu Masarykově a úroky z něj byly i přes počáteční Musilovy protesty se souhlasem T. G. Masaryka využity pro orientalistická badání. Alois Musil takto obdržel celkem 360 000 Kč. *AJM*

Letter from Přemysl Šámal to Alois Musil, 5 February 1924. Archive ASAM

The Oriental Institute was established in 1922, but the money allocated for the registered capital in the amount of 4 million crowns and for the purchase of the building in the amount of 3 million crowns had been set aside a year before by the Office for Foreign Trade. The registered capital was put into Masaryk National Fund and, despite Musil's initial protests, the interest was used for Orientalist research with the approval of T. G. Masaryk. Alois Musil received a total of 360 000 crowns. *AJM*

Pohled na Lobkovický palác ze zahrady.

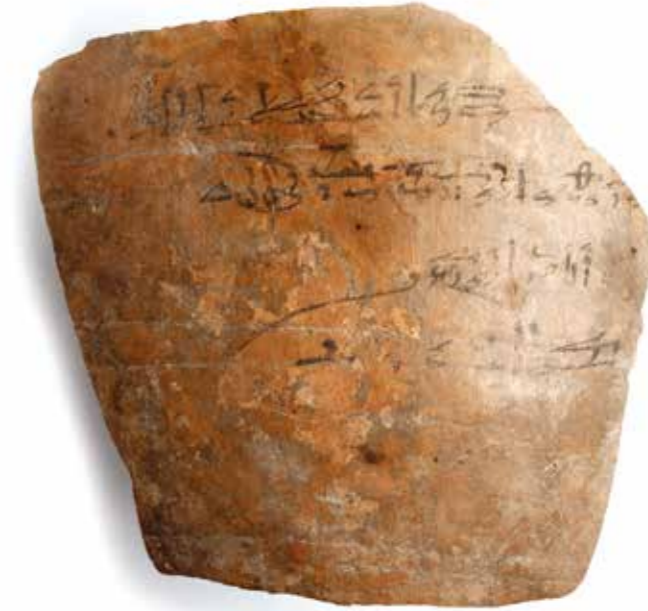
Archiv ARUP, AV ČR, fond Archiv terénní dokumentace, i. č. FT000014774

Lobkovický palác se stal po roce 1918 reprezentativním sídlem několika československých státních vědeckých ústavů, mezi něž patřil též Orientální ústav, založený roku 1922. Honosná budova na Malé Straně byla počátkem 20. let zakoupena z finančních prostředků alokovaných Úřadem pro zahraniční obchod a po rozsáhlé rekonstrukci byla využita pro kanceláře, knihovny, čítárny a přednáškové místnosti. *AJM*

View of the Lobkowitz Palace from the garden.

Archive ARUP, AV ČR, fond Field documentation archive, inv. no. FT000014774

After 1918 the Lobkowitz Palace became an elegant seat of a few national scientific institutes, including the Oriental Institute founded in 1922. The magnificent building in Malá Strana was bought in the early 1920s with the money allocated by the Office for Foreign Trade and after an extensive renovation was used for offices, libraries, reading rooms, and lecture halls. *AJM*

Ostrakon Praha H21 / Záznam o prodeji rakve a lůžka

Pálená hlína; v. 17,3 cm, š. 19,8 cm, hl. 1,1 cm

Egypt, Západní Théby, Dér el-Medína

Nová říše, 20. dynastie, vláda Ramesse III. až Ramesse IV.

Původně sbírka ostrak shromážděných Jaroslavem Černým pro Orientální ústav

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. P 3819

Ostrakon známé v odborné literatuře pod označením Praha H21 je keramický střep z těla tlustostěnné nádoby červenohnědé barvy nesoucí na vnější straně čtyři řádky hieratického textu. Text představuje záznam o prodeji rakve a (pohřebního) lůžka mezi dvěma členy skupiny odpovědné za stavbu panovnických hrobek v Údolí králů. Řemeslník Hori, syn Hujnefera, prodává tyto předměty, které snad vyrobil, dveřníkovi Chaemuasetovi za 40 debenů mědi. Řemeslník Hori je doložen v Dér el-Medíně mezi 10. rokem vlády krále Ramesse III. a 4. rokem vlády krále Ramesse IV. *PO*

Ostrakon Prague H21 / A record of a sale of a coffin and a bed

Burnt clay; H 17.3 cm, W 19.8 cm, D 1.1 cm

Egypt, Western Thebes, Deir el-Medina

New Kingdom, 20th Dynasty, the rule of Rameses III

to Rameses IV

Originally from the ostraca collection assembled by Jaroslav Černý for the Oriental Institute

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. P 3819

The ostrakon known in professional literature as Prague H21 is a ceramic shard from the body of a thick-walled red-brown vessel, which on the inside has four rows of hieratic text. The text is a note about a sale of a coffin and a (burial) bed between two members of a group responsible for building the royal tombs in the Valley of the Kings. A craftsman Hori, son of Hynefer, is selling those items that he probably had made himself to Khaemwaset, a gatekeeper, for 40 deben of copper. The craftsman Hori has been proved to have lived in Deir el-Medina between the 10th year of the rule of Rameses III and the 4th year of the rule of Rameses IV. *PO*

František Lexa u pyramid v Gíze během návštěvy kulturní delegace v Egyptě v roce 1956. Soukromá sbírka rodiny Lexovy

František Lexa at the pyramids in Giza during the visit of a cultural delegation to Egypt in 1956.
Private collection of the Lexa family

Egyptolog, profesor české filozofické fakulty v Praze František Lexa (1876–1960) se vydal poprvé do Egypta až v roce 1930. Finanční podporu na čtyřměsíční cestu získal od ministerstva školství, Orientálního ústavu a dalších institucí včetně filozofické fakulty, která mu i nadále vyplácela plný plat. Oporou mu na místě bylo vyslanectví, krajané manželé Haisovi i egyptolog Jaroslav Černý, jenž se účastnil francouzské expedice v Luxoru. Podruhé se Lexa vydal do Egypta v roce 1956 s československou kulturní delegací. Právě tato cesta se stala určující pro vznik Československého egyptologického ústavu v roce 1958. *AJM*

František Lexa s Jaroslavem Černým v Káhiře u krajanů Haisových, silvestrovská oslava 1930/1931. Soukromá sbírka rodiny Lexovy

František Lexa with Jaroslav Černý at the home of fellow Czechs, the Haises, in Cairo, New Year's Eve celebration 1930/1931. Private collection of the Lexa family

An Egyptologist, professor of the Czech Faculty of Arts in Prague František Lexa (1876–1960) first visited Egypt in 1930. The four-month stay was subsidised by the Ministry of Education, the Oriental Institute, and other institutions, including the Faculty of Arts, which continued to pay Lexa full salary. He received support from the embassy, the Haises – a Czech couple, and the Egyptologist Jaroslav Černý, who was a participant of the French expedition to Luxor. The second time he went to Egypt was in 1956 with a Czechoslovak cultural delegation, which became crucial for the establishment of the Czechoslovak Institute of Egyptology in 1958. *AJM*

Busta profesora Františka Lexy

Pálená hlína; v. 60 cm

Československo, 20. léta 20. století

Dar Romany Rotterové

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. P 15003

Busta egyptologa Františka Lexy patří do série portrétů významných českých osobností vytvořených českým sochařem a malířem Leonardem Rotterem (1895–1963) ve 20. letech 20. století. *PO*

Bust of Professor František Lexa

Burnt clay; H 60 cm

Leonard Rotter, Czechoslovakia, 1920s

Donated by Romana Rotterová

National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. P 15003

A bust of the Egyptologist František Lexa is a part of a series of portraits of prominent Czechs created by a Czech sculptor and painter Leonard Rotter (1895–1963) in the 1920s. *PO*

Vincenc Lesný a Rabíndranáth Thákur, Indie, 1928. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, k. 15, i. č. 562

Indolog, profesor na filozofické fakultě Karlovy univerzity Vincenc Lesný (1882–1953) se v akademickém roce 1922/1923 vydal na studijní cestu do Indie s podporou ministerstva školství a Úřadu pro zahraniční obchod, pro který pořizoval hospodářské zprávy. Podruhé se do Indie dostal již jako mimořádný profesor indologie v letech 1927–1928, kdy působil na škole proslulého filozofa Rabíndranátha Thákura. *AJM*

Vincenc Lesný and Rabíndranáth Thákur, India, 1928. MÚA, A AV ČR, fond Vincenc Lesný, box 15, inv. no. 562

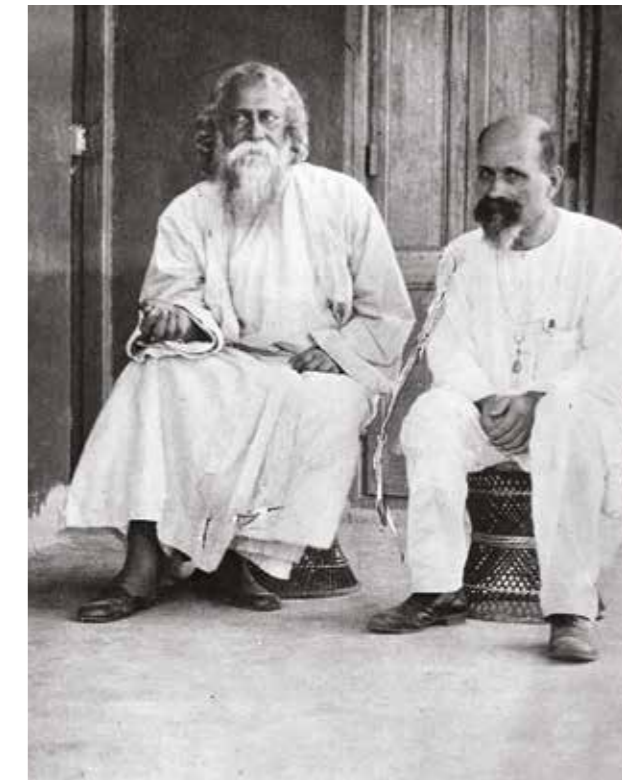
And Indologist and a professor at the Faculty of Arts, Charles University Vincenc Lesný (1882–1953) in 1922 set out on a research trip to India with the support of the Ministry of Education and the Office for Foreign Trade, to which he sent economic reports. He came to India for the second time as an extraordinary professor of Indology in the period of 1927–1928 and worked at the school of the famous philosopher Rabíndranáth Thákur. *AJM*

Moriz Winternitz. OÚ, AV ČR, sbírka Historických fotografií

Moriz Winternitz. OÚ, AV ČR, collection Historical photographs

Významný indolog Moriz Winternitz (1863–1937) studoval ve Vídni, poté působil v Oxfordu, kde zpracovával indické rukopisy v knihovně Indického ústavu. Většinu života však strávil v Praze, kde od roku 1899 vyučoval na filozofické fakultě německé univerzity. Jeho zájem směřoval především ke starým indickým textům. Winternitzovým nejvýznamnějším dílem jsou třísvazkové *Dějiny indické literatury*, které vyšly poprvé v letech 1905–1922 a pak v několika reedicích (naposledy roku 2019). Vedle indologie přednášel i obecnou etnologii. K jeho přátelům patřil básník, nositel Nobelovy ceny za literaturu, Rabíndranáth Thákur. *JR*

Moriz Winternitz s Rabíndranáthem Thákurem ve Santiniketanu. OÚ, AV ČR, sbírka Historických fotografií

Moriz Winternitz and Rabíndranáth Thákur in Santiniketan. OÚ, AV ČR, collection Historical photographs

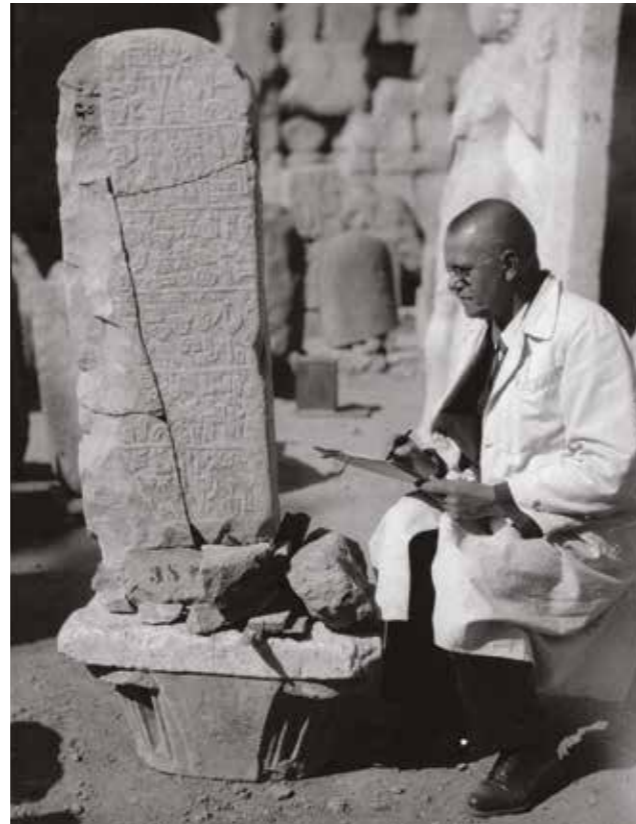
A prominent Indologist Moriz Winternitz (1863–1937) studied in Vienna and then moved to Oxford, where he worked on Indian manuscripts in the library of the Indian Institute. For most of his life, however, he lived in Prague, where from 1899 he taught at the Faculty of Arts of the German University. His main focus were old Indian texts. His most important work is the three-volume *History of Indian Literature*, which was first published in the period of 1905–1922 and then re-edited a few times (most recently in 2019). Apart from Indology, he also taught general ethnology. He was friends with the poet and a Nobel Prize winner Rabíndranáth Thákur. *JR*

Bedřich Hrozný, rektor Univerzity Karlovy, 1939. Sběrka Polabského muzea – Muzeum Bedřicha Hrozného Lysá nad Labem

Bedřich Hrozný, rector of Charles University, 1939. Collection of Polabí Regional Museum – Bedřich Hrozný Museum Lysá nad Labem

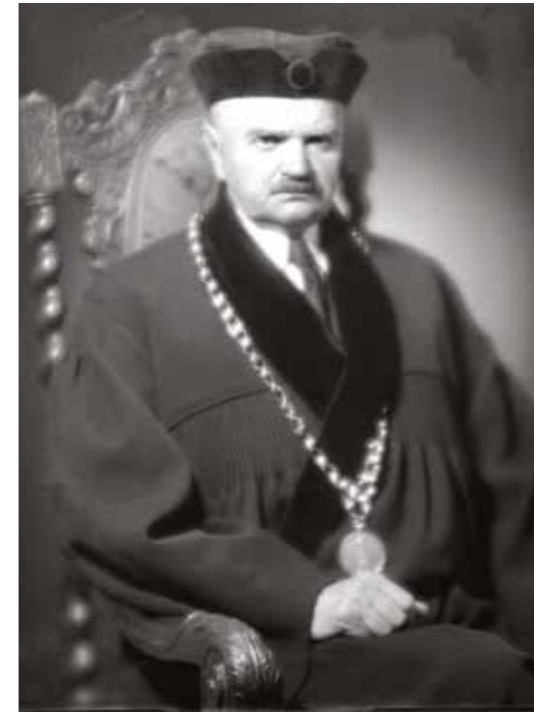
Chetitolog, asyriolog a filolog Bedřich Hrozný (1879–1952) se proslavil zejména rozluštěním chetitského jazyka v roce 1915 a vydáním jeho první gramatiky. Jeho práce do první světové války se týkaly zejména překladů a analýz sumerských a akkadských klínopisných textů. Uveřejnil obsáhlou publikaci o obilí ve staré Babylonii, vydal první překlady chetitských textů a chetitského zákoníku a ve dvacátých letech 20. století podnikl archeologické expedice do Sýrie a Turecka. O svých objevech přednášel na mnoha zahraničních univerzitách a institutech. Věnoval se i luštění anatolských hieroglyfů a na sklonku života uveřejnil souborné dílo o nejstarších dějinách Přední Asie a Indie. ŠV

Bedřich Hrozný během své cesty po Turecku v roce 1934. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, k. 8, i. č. 137

Bedřich Hrozný during his trip to Turkey in 1934. MÚA, A AV ČR, fond Bedřich Hrozný, box 8, inv. no. 137

A Hittitologist, Assyriologist, and philologist Bedřich Hrozný (1879–1952) is famous for deciphering the Hittite language in 1915 and publishing its first grammar. His work before the First World War consisted mainly of translations and analyses of Sumerian and Akkadian cuneiform texts, including a long text about grains in the ancient Babylonia. He published the first translations of Hittite texts and Hittite laws and in the 1920s he travelled to Syria and Turkey on archaeological expeditions. He spoke about his discoveries at many foreign universities and institutes. He also worked on deciphering the Anatolian hieroglyphs and late in life published a comprehensive book on the ancient history of Western Asia and India. ŠV

Jan Rypka, děkan FF UK, 1946. Nadace Langhans Praha. Foto: Archiv © NADACE LANGHANS PRAHA. www.langhans.cz, sign. K11-MAT093-04

Jan Rypka, dean of the Faculty of Arts, Charles University, 1946. Langhans Prague Foundation. Photo: Archiv © NADACE LANGHANS PRAHA. www.langhans.cz, sign. K11-MAT093-04

Orientalista, íránista, turkolog, od roku 1927 mimořádný a od roku 1930 řádný profesor na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze Jan Rypka (1886–1968) vystudoval na vídeňské univerzitě a po studiích působil nejprve v tiskárně ve Vídni a následně v Praze. V roce 1920 se zásluhou Aloise Musila stal knihovníkem na ministerstvu školství a v roce 1921 získal studijní dovolenou a stipendium na vědeckou práci v archivech a knihovnách v Istanbulu. Pobyt v zahraničí Rypkovi umožnil dokončit habilitaci a následně vyučovat na filozofické fakultě, kde byl v roce 1927 jmenován mimořádným profesorem a založil Seminář pro tureckou a novoperskou filologii (původně oddělení Semináře pro semitskou filologii). AJM

Radiojournal, 1937, roč. 15, č. 50. MÚA, A AV ČR, fond Jan Rypka, k. 29

Radiojournal, 1937, Vol. 15, Issue 50. MÚA, A AV ČR, fond Jan Rypka, box 29

The Orientalist, Iranologist, Turkologist, from 1927 extraordinary and from 1930 ordinary professor at the Faculty of Arts, Charles University Jan Rypka (1886–1968) graduated from Vienna University and worked at a printshop, first in Vienna and then in Prague. Thanks to Alois Musil, in 1920 he became a librarian at the Ministry of Education and in 1921 he received a scholarship and time off for research at archives and libraries in Istanbul. The stay abroad allowed Rypka to complete his habilitation thesis and teach at the Faculty of Arts, where in 1927 he was appointed an extraordinary professor and founded a Seminar of Turkish and New Persian Philology (previously a section of the Seminar for Semitic Philology). AJM

Zásobnice

Pálená hlína; v. 33,9 cm, max. průměr hrdla 9,1 cm
 Egypt, Západní Théby, Dér el-Medína, tzv. dětské pohřebiště
 Nová říše, 19.–20. dynastie
 Dar Francouzského ústavu orientální archeologie v Káhiře
 Národnímu muzeu v Praze
 Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických
 a amerických kultur, i. č. P 1448

Štíhlá, na kruhu točená nádoba s vejčítým tělem a rozšiřujícím se hrdlem byla objevena francouzskou expedicí na tzv. dětském pohřebišti v Dér el-Medíně. Na východ od ohradní zdi vesnice řemeslníků byly objeveny nádoby, košíky a truhly použité k pohřbu placent, nedonošených plodů a dětí, které zemřely během porodu nebo v prvních měsících života. Umístění dětského pohřebiště na východ od domu, kde se děti narodily, snad odkazuje na víru, že děti zemřelé v takto rané fázi života měly šanci se do svých rodin vrátit v podobě mladšího sourozence. Na těle nádoby se nachází hrnčířská značka, která je jinak doložená na ostracích z první poloviny 18. dynastie. *PO*

An amphora

Burnt clay; H 33.9 cm, max. diameter of the neck 9.1 cm
 Egypt, Western Thebes, Deir el-Medina, Children's Cemetery
 New Kingdom, 19th–20th Dynasty
 Donation of the French Institute of Oriental Archaeology
 in Cairo to the National Museum in Prague
 National Museum – Náprstek Museum of Asian, African,
 and American Cultures, inv. no. P 1448

Narrow vessel, made on a wheel, with ovoid body and flared neck was discovered by a French expedition at the Children's Cemetery in Deir el-Medina. To the east of the wall of the village of craftsmen the expedition discovered vessels, baskets, and chests, which had been used to bury placentas, miscarried foetuses, and children who died during birth or in the first months after. The location of the children's burial ground to the east of the houses where they were born probably stemmed from the belief that a child who died at such an early stage may return to their family as a younger sibling. On the body of the vase there is a potter's mark which was also found on ostraca from the first half of the 18th Dynasty. *PO*

Soubor šesti závaží

Bazalt; v. 5,6 cm / r. 7,5 cm, v. 3,9 cm / r. 5,4 cm, v. 2,7 cm / r. 4,4 cm, v. 2,0 cm / r. 3,5 cm, v. 1,6 cm / r. 2,5 cm, v. 1,3 cm / r. 2,1 cm
 Egypt, Nová říše
 Původní sbírka Františka Lexy uložená v Československém egyptologickém ústavu
 Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, i. č. P 3958, P 3959, P 3960, P 3961, P 3962, P3963

Ze své studijní cesty do Egypta na přelomu let 1930 a 1931 si František Lexa přivezl zajímavou sbírku egyptských starožitností včetně souboru kalibrovaných čtrnácti závaží, mezi nimiž lze najít jeden kompletní set čítající šest kusů. Základní staroegyptskou jednotkou hmotnosti byl deben, který v době Nové říše odpovídal přibližně 91 gramům. Deben se dělil na 10 kedet. Jedna kedeta tak byla 9 gramů. Závaží tvořící tento set odpovídala (od největšího po nejmenší) 5 debenům, 2 debenům, 1 debenu, 5 kedetám (půldebenu), 2 kedetám a 1 kedetě. *PO*

A set of six weights

Basalt; H 5.6 cm/R. 7.5 cm, H 3.9 cm/R 5.4 cm, H 2.7 cm/R 4.4 cm, H 2.0 cm/R 3.5 cm, H 1.6 cm/R 2.5 cm, H 1.3 cm/R 2.1 cm
 Egypt, New Kingdom
 Original collection of František Lexa kept at the Czechoslovak Institute of Egyptology
 National Museum – Náprstek Museum of Asian, African, and American Cultures, inv. no. P 3958, P 3959, P 3960, P 3961, P 3962, P3963

František Lexa brought from his research trip to Egypt in 1930 and 1931 an interesting collection of ancient Egyptian objects, including a set of fourteen calibrated weights, among which there are six constituting a complete set. The ancient Egyptian unit of weight was a deben, which in the New Kingdom period equalled approximately 91 grammes. A deben was divided into ten kidet. One kidet was around 9 grammes. The weights in this set are (from the largest to the smallest) 5 deben, 2 deben, 1 deben, 5 kidet, 2 kidet, and 1 kidet. *PO*

Akcje Československé společnosti pro obchod s východem / Nostra. Soukromá sbírka rodiny Pavlíčkovy

Tato obchodní společnost vznikla už v roce 1919, a to jako v podstatě vedlejší produkt zajišťování lodních transportů pro navracující se československé legionáře z Dálného východu do nově vzniklého Československa. Také proto měla Společnost silnou vazbu na pražskou Legiobanku a v budoucnu měla zajišťovat československý obchod jak s Dálným východem, tak i s ruskou Sibiří. Obchod se Sibiří však zhatil nepříznivý vývoj ruské občanské války a obchod s Čínou a Japonskem chronické nedodržování příslibené podpory ze strany československého státu a rovněž i některá chybná rozhodnutí vedení společnosti. Ta proto už v roce 1929 vyhlásila úpadek a zanikla. Četné obtíže spojené s fungováním společnosti ostatně potvrzuje i tato akcie, kdy už v roce 1923 došlo k jejímu přejmenování na Nostra a snížení nominální hodnoty akcie na 250 Kč. *LJ*

A share of the Czechoslovak Company for Trade with the East / Nostra. Private collection of the Pavlíček family

This trading company was founded in 1919 as a by-product of securing boat transport for Czechoslovak legionaries returning from the Far East to the newly formed Czechoslovakia. That is why the company was closely associated with the Prague bank Legiobanka and in the future it was supposed to provide Czechoslovak trade with the Far East as well as Siberia in Russia. But the trading with Siberia was ruined by the events of the Russian civil war and the trade with China and Japan by the constant failure of the Czechoslovak state to provide the promised support as well as by some wrong decisions by the company's authorities. That is why the Czechoslovak Company declared bankruptcy in 1929 and ceased to exist. Many problems with the company's operation are confirmed by this share illustrating that in 1923 the business was renamed Nostra and the nominal value of the share decreased to 250 crowns. *LJ*

Zadní voj, 1920, č. 22, 18. 8. Colombo (Cejlon). List 33. transportu československého vojska na U.S. A.T. Logan. Soukromá sbírka rodiny Mackovy

Výtisk lodních novin vydávaných při plavbě lodi Logan s československými legionáři na trase Vladivostok - Singapur - Kolombo - Suez - Terst. V tomto čísle si redakce všimla jak tehdejších vojenských událostí, tak i nalodění Jaroslava Boháče a Otokara Pekárka na palubu lodi po jejich úspěšné expedici na Borneu, Jávě a Ceylonu. Zadní voj vyšel ve 40 číslech, a to v celkovém nákladu 94 000 kusů (na lodi vyplulo 1 999 osob, včetně 71 žen a 25 dětí). Jedna z dochovaných řad náležela do majetku rodiny policejního rady Jana Macka. *LJ*

Zadní voj, 1920, Issue 22, 18. 8. Colombo (Ceylon). Letter of the 33rd Czechoslovak troop transport aboard the U.S. Army Transport Logan. Private collection of the Macek family

A copy of an onboard newspaper published during the journey of the Logan ship carrying Czechoslovak legionaries on the route Vladivostok - Singapore - Colombo - Suez - Trieste. In this issue the editors noted the military events of the period as well as Jaroslav Boháč and Otokar Pekárek coming aboard after their successful expedition to Borneo, Java, and Ceylon. Zadní voj had 40 issues with the total of 94,000 copies (there were 1,999 people aboard the ship, including 71 women and 25 children). One of the complete series belonged to the family of the police commissioner Jan Macek. *LJ*

Vyslanec Cyril Dušek na schodišti vily československého vyslanectví v Káhiře v den předání pověřovacích listin egyptskému králi Fu'ádovi, 14. 4. 1923. ANM, fond Cyril Dušek, k. 19, i. č. 577

Ambassador Cyril Dušek on the staircase of the villa of the Czechoslovak Embassy in Cairo on the day of presentation of credentials to King Fu'ad of Egypt, 14 April 1923. ANM, fond Cyril Dušek, box 19, inv. no. 577

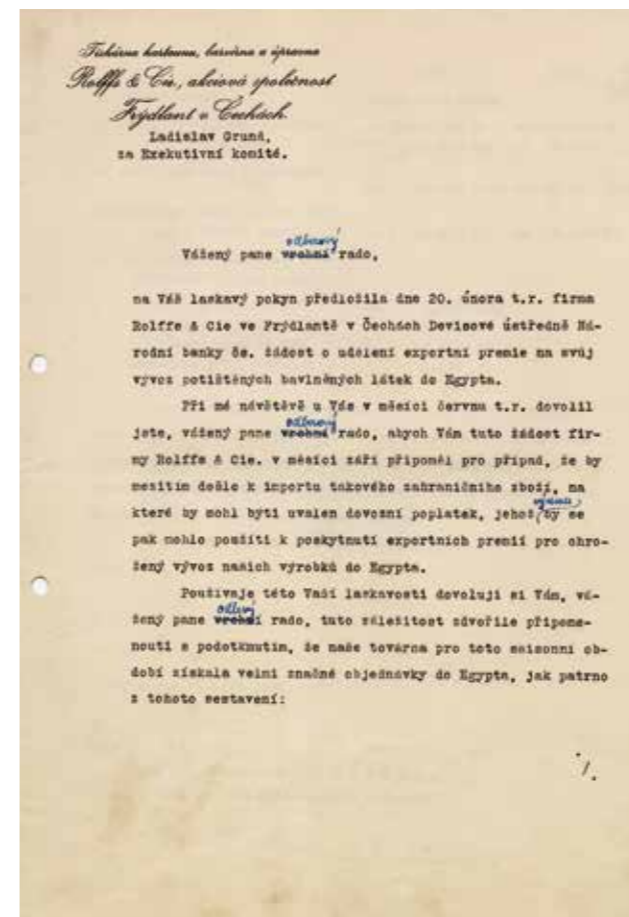
Právník, novinář, politik a diplomat Cyril Dušek (1881–1924) se ve své době řadil k československé politické elitě. Do Egypta byl vyslán ze zdravotních důvodů a do budoucna se s ním počítalo na významných postech v Berlíně či ve Vídni. Dušek navázal v Egyptě na práci konzulátu v Alexandrii a v roce 1923, kdy bylo zastoupení povýšeno na vyslanectví a přeneseno do Káhiry, se stal prvním československým vyslancem na Blízkém východě. Jeho úspěšná práce, navázání diplomatických styků, uzavření politických a hospodářských smluv, byla ukončena předčasnou smrtí v lednu 1924. *AJM*

Cyril a Pavla Dušková v zahradě vily československého vyslanectví v Káhiře. ANM, fond Cyril Dušek, k. 18, i. č. 783

Cyril and Pavla Dušek in the garden of the villa of the Czechoslovak Embassy in Cairo. ANM, fond Cyril Dušek, box 18, inv. no. 783

A lawyer, journalist, politician, and diplomat Cyril Dušek (1881–1924) was an important figure of the Czechoslovak political elites. He was sent to Egypt due to his medical condition and was expected to later take over prominent posts in Berlin or Vienna. In Egypt, Dušek continued the work at the consulate in Alexandria and in 1923, when the consulate was promoted to an embassy and moved to Cairo, he became the first Czechoslovak ambassador in the Middle East. His successful work, establishment of diplomatic relations, and signing of political and economic agreements, was cut short by his premature death in January 1924. *AJM*

Dopis firmy „Rollfs and Cie“ pro ministerstvo obchodu, dne 1. 9. 1936. ANM, fond Karel Kramář, k. 120, i. č. 2941

Mimo vlastnictví mechanické tkalcovny v Libštátě měl známý český politik Karel Kramář svůj majetkový podíl i ve významné textilní akciové společnosti „Rollfs and Cie“ sídlící ve Frýdlantě v Čechách. Ta úspěšně obchodovala s americkým kontinentem a s četnými evropskými státy, avšak udržovala poměrně úzké obchodní styky i s Egyptem, Tureckem či s Persií (Íránem). Důležitým obchodním partnerem byl v tomto ohledu hlavně Egypt poskytující vysoce kvalitní bavlnu. *LJ*

	1936	1935
a/ Dodací lhůta:	srpen, září, říjen	
b/ další objednávky v metrech t. j. dle váhy	ca 1.225.000 m " 165.000 kg	ca 606.000 m ca 82.000 kg
c/ přibližná cena objednaného zboží	ca 40.600 Letg	ca 20.800 Letg
d/ přibližná cena bavlny, nutné k výrobě zboží	ca 1.700.000 Kč	ca 850.000 Kč
e/ Splatnost účtu, resp. předpokládaný příjem peněz:		
	říjen 1936 ca 20%	ca 8.000 Letg
	listopad 1936 ca 30%	" 12.000 "
	prosince 1936 ca 30%	ca 12.000 "
	leden-únor 1937 zůstatek	" 8.000 "

Jak firma Rollfs & Cie, uvedla již ve výše citovaném svém podání dodává do Egypta své výrobky při strátových cenách. Proto poskytnutí exportní prémie na vývoz do Egypta velmi by pomohlo vydržeti stále stoupající tlak konkurence turecké, maďarské a nové oživší konkurence italské.

Řešte, vážený pane ^{sílu} ~~znamená~~ rado, přijetí projev má hluboké účty.

V Praze dne 1. září 1936.

P. T.
pan ing. František Hlaváček,
odborový rada ministerstva obchodu,

P r a h a - II.

Letter from Rollfs and Cie to the Ministry of Trade, 1 September 1936. ANM, fond Karel Kramář, box 120, inv. no. 2941

Apart from owning a mechanical weaving mill in Libštát, the prominent Czech politician Karel Kramář was also a co-owner of an important joint-stock textile company Rollfs and Cie with a seat in Frýdlant in Bohemia. The company did business with the American continent and many European countries as well as Egypt, Turkey, or Persia (Iran). Egypt was an especially important business partner supplying high quality cotton. *LJ*

Fez

Vlna; v. 15 cm, průměr 17,5 cm

Fezko Strakonice, Československo, Strakonice, 19./20. stol.
Muzeum středního Pootaví Strakonice, inv. č. 70/2020

Fez náleží mezi tradiční pokrývky hlavy v islámských zemích. Byť je znám hlavně ve variantě pro muže, existovaly fezy také pro ženy. Svě jméno získal podle marockého města Fés, kde byl úspěšně vyráběn. V první polovině 19. století v Osmanské říši fez nahradil nošení turbanu a stal se jedním ze symbolů modernizace země, užívala jej dokonce i osmanská armáda. V rámci další modernizace jej kemalistické Turecko zakázalo užívat v roce 1925 (s výjimkou pro duchovní), Egypt po revoluci v roce 1953. V českých zemích se fezy začaly jako významný exportní artikl pro Orient vyrábět (hlavně ve Strakonících) už od počátku 19. století. *LJ*

Fez

Wool, H 15 cm, diameter 17.5 cm

Fezko Strakonice, Czechoslovakia, 19th/20th century
Museum of the Middle Pootaví Strakonice, inv. no. 70/2020

The fez is a traditional headdress in Islamic countries. Although it is known mainly as a hat for men, there were also fezzes for women. It is named after the Moroccan city of Fez, where the hats were made. In the early 1800s in the Ottoman Empire the fez replaced the turban and became one of the symbols of the country's modernisation. It was even worn by the Ottoman army. In an attempt at further modernisation, Turkey forbade the use of fez in 1925 (with the exception of religious leaders). Egypt did it after the revolution in 1953. In the Bohemian Lands fezzes were manufactured as an important export good for the Orient (mainly in Strakonice) from the early 19th century. *LJ*

Fezovka. Soukromá sbírka rodiny Pavlíčkovy

Fezovky jsou reklamní barevné nálepky (25 x 10 cm), které se od poloviny 19. století používaly jako ozdoba krabic na fezy. Krabice byly polepeny barevným papírem a na víko se lepily fezovky s orientálními motivy, které propagovaly výrobek u zákazníků. Boční strany krabic zdobily tzv. bokovky, jež označovaly obchodníka či dovozce. Návrhy fezovek připravovali významní malíři. Kresby zahrnují orientální prvky zobrazující exotickou faunu a floru – lvy, tygry, slony, koně, velbloudy, stejně jako jezdce na koni, bojovníky či portréty významných osobností. Zachycují rovněž pohledy na evropská a orientální města, pyramidy v Gíze či Eiffelovu věž. *AJM*

Fez label. Private collection of the Pavlíček family

Fez labels are colourful advertisement stickers (25 x 10 cm), which from mid-19th century were used to decorate fez boxes. To promote the product, the labels with oriental motifs were put on the boxes, which were covered in coloured paper. The sides of the boxes were decorated with labels stating the manufacturer or distributor. The designs for the labels were created by famous painters. The images include oriental elements like exotic animals and plants – lions, tigers, elephants, horses, camels, as well as horse riders, warriors, or portraits of prominent figures. They also show views of European and oriental towns, the pyramids of Giza, or the Eiffel Tower. *AJM*

Krabička na egyptské cigarety

Karton; d. 8,6 cm, š. 8,1 cm, hl. 2 cm
Bogdanoff, Egypt, 1920
Soukromá sbírka rodiny Mackovy

Egyptian cigarette box

Cardboard; L 8.6 cm, W 8.1 cm, D 2 cm
Bogdanoff, Egypt, 1920
Private collection of the Macek family

Cigaretová produkce patřila již před rokem 1914 k nejdůležitějším egyptským obchodním aktivitám. Egyptské cigarety s tureckým tabákem byly oblíbené jak v USA, tak v Evropě, kde byly také velmi často napodobovány. Zobrazené výrobky obou, spíše méně významných společností, byly určeny pro nizozemský trh, ale posléze se ocitly v Československu, a to konkrétně v Plzni, kde je zakoupil policejní rada Jan Macek. *LJ*

Krabička na egyptské cigarety

Karton; d. 9,4 cm, š. 7,4 cm, hl. 1,9 cm
Abdallah Rachouan (A. Pangalos and Co.), Egypt, 1920
Soukromá sbírka rodiny Mackovy

Egyptian cigarette box

Cardboard; L 9.4 cm, W 7.4 cm, D 1.9 cm
Abdallah Rachouan (A. Pangalos and Co.), Egypt, 1920
Private collection of the Macek family

Production of cigarettes even before 1914 was one of the most profitable Egyptian branches of business. Egyptian cigarettes with Turkish tobacco were popular in the USA and Europe, where they were often copied. The products pictured here were made for the Dutch market, but ended up in Czechoslovakia, namely in Pilsen, where they were bought by a police commissioner Jan Macek. *LJ*

Miska

Porcelán, malba kobaltem, emailem a stříbrem;
v. 8,1 cm, průměr 19 cm
Arita, Japonsko, kolem 1900
Soukromá sbírka rodiny Pavlíčkovy

Bowl

Porcelain, painted with cobalt, enamel, and silver;
H 8.1 cm, diameter 19 cm
Arita, Japan, circa 1900
Private collection of the Pavlíček family

Dovoz porcelánu z Číny (kde byl ostatně také poprvé vyroben) či z Japonska tvořil vždy významnou položku vzájemného obchodu mezi Dálným východem a západním světem. A to ať již se jednalo o luxusní zboží určené pro západní trhy, či o méně hodnotnou, běžnou produkci. K té náleží i porcelánový talíř s motivy pivoňek a kamélií z oblasti Arita (severozápad japonského ostrova Kjúšú) vyrobený kolem roku 1920 a o něco starší miska z počátku 20. století s brokátovými vzory rovněž z regionu Arita. Jak talíř, tak miska jsou v soukromém držení a do Evropy byly dovezeny nejpravděpodobněji ve 30. letech 20. století. *LJ*

Talíř

Porcelán, tisk a malba kobaltem a emailem;
průměr 20,5 cm
Arita, Japonsko, kolem 1920
Soukromá sbírka rodiny Pavlíčkovy

Plate

Porcelain, printed and painted with cobalt and enamel;
diameter 20.5 cm
Arita, Japan, circa 1920
Private collection of the Pavlíček family

The importing of porcelain from China (where it was first manufactured) or Japan had always been an important element of the bilateral trade between the Far East and the western world. It applied to both the luxury goods made for the western markets or less valuable, ordinary objects. The latter category includes the porcelain plate with motifs of peonies and camellias from the Arita region (located in the north-western part of the Japanese island of Kyushu) manufactured around 1920 and a little older bowl from the early 1900s with silver patterns, also from Arita. The plate and the bowl are owned by private collectors and were probably imported to Europe in the 1930s. *LJ*

Miroslav Schubert (uprostřed), Bohumil Mladějovský (první zleva) před difuzérem pro cukrovar v Karadži, 1931/1932. VHÚ, fond Podsbírka historická fotografie, č. XIX-25810, album Bohumila Mladějovského

Miroslav Schubert (centre), Bohumil Mladějovský (first from the left) in front of the diffuser for the sugar factory in Karaj, 1931/1932. VHÚ, fond Subcollection Historical photographs, no. XIX-25810, album of Bohumil Mladějovský

Diplomat Miroslav Schubert (1895–1991) se shodou různých okolností dostal v roce 1927 na zastupitelský úřad v Teheránu. Konzulát byl záhy v důsledku prvních velkých exportů zbraní a výstavby cukrovaru povýšen na vyslanectví. Schubert stál za navázáním diplomatických styků, zasloužil se o uzavření hospodářských smluv, stejně jako se významně podílel na otevření cesty pro československé zbrojní obchody do Íránu. *AJM*

Miroslav Schubert v zahradě československého vyslanectví v Teheránu, mezi lety 1927–1932. VHÚ, fond Podsbírka historická fotografie, č. XIX-25810, album Bohumila Mladějovského

Miroslav Schubert in the garden of the Czechoslovak Embassy in Tehran, 1927–1932. VHÚ, fond Subcollection Historical photographs, no. XIX-25810, album of Bohumil Mladějovský

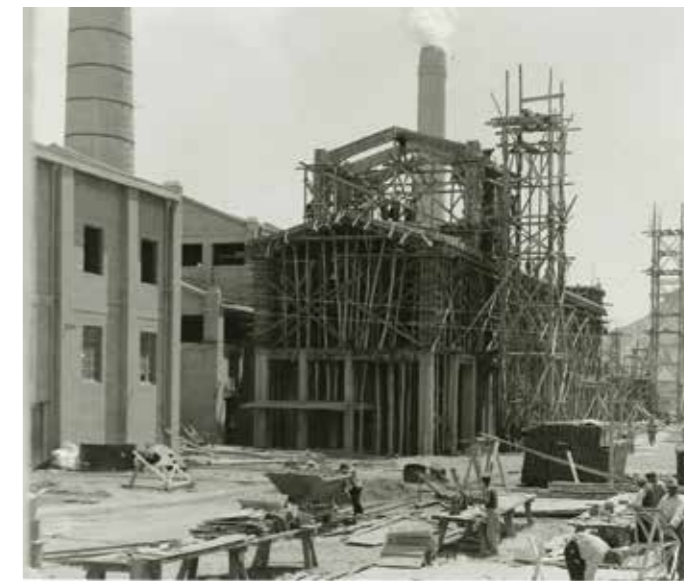
Diplomat Miroslav Schubert (1895–1991) by a series of coincidences in 1927 was sent to the consulate in Tehran. As a result of the growing export of arms and the building of a sugar factory, the office was promoted to an embassy. Schubert was behind the establishment of diplomatic relations, contributed to the signing of economic agreements and participated in opening the way for the Czechoslovak arms trades with Iran. *AJM*

Lhké tanky Praga TNH-P dodávané do Íránu firmou ČKD (v popředí Bohumil Mladějovský), 1936/1937. VHÚ, fond Podsbírka historická fotografie, č. XIX-25810, album Bohumila Mladějovského

Praga TNH-P light tanks delivered to Iran by ČKD (in the foreground Bohumil Mladějovský), 1936/1937. VHÚ, fond subcollection Historical photographs, no. XIX-25810, album of Bohumil Mladějovský

Československo ve 30. letech vyváželo do Orientu zbraně a průmyslové celky. Významnými exportéry do Íránu se staly především Škodovy závody a ČKD, které tam vybudovaly několik továren – cukrovarů, továrnu na výrobu tabáku, cementárnu a elektrárnu. Podílely se též na elektrifikaci Teheránu. V průběhu 30. let vyvážely též zbraně, tanky, děla a houfnice. Na zakázce tanků a tančků pro armádu íránského šáha Rezá Pahlaviho se spojily Škodovy závody, Zbrojovka Brno a ČKD. *AJM*

Škodovy závody – stavba cementárny v Teheránu, 30. léta 20. století. SOA Plzeň, fond Škoda Plzeň, Sběrka fotografické dokumentace. Fotoalbum č. 24

Škoda factory – cement plant construction in Tehran, 1930s. SOA Plzeň, fond Škoda Works, Plzeň, Collection of photographic documentation. Photo album no. 24

In the 1930s Czechoslovakia exported to the Orient weapons and industrial units. Among the most important exporters to Iran were Škoda and ČKD who built a number of factories processing sugar, tobacco, and cement as well as an electric power plant. They also participated in the electrification of Tehran. In the 1930s the companies exported weapons, tanks, and howitzers. The Iranian order of tanks and tankettes for the army of Reza Shah Pahlavi was filled by Škoda, Zbrojovka Brno, and ČKD. *AJM*

Prezident Tomáš Garrigue Masaryk s doprovodem a s egyptologem Jaroslavem Černým v Luxorském chrámu, 1927. ANM, fond Hradní fotoarchiv, i. č. 152/27

Československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk se vydal v roce 1927 na cestu po Egyptě, Palestině a Řecku, aby se vyhnul politickým sporům před prezidentskou volbou. Cesta podniknutá inkognito pod jménem Thomas Marsden zahrnovala jak oficiální setkání s egyptským králem Fu'ádem a s vysokým komisařem v Palestině (Izrael) lordem Herbertem Plumerem, tak prohlídku mnoha památek. V Luxoru jej doprovázel egyptolog Jaroslav Černý, který se zde s podporou československých úřadů účastnil expedice francouzského archeologického ústavu. *AJM*

President Tomáš Garrigue Masaryk with his Entourage and with the Egyptologist Jaroslav Černý in the Luxor temple, 1927. ANM, fond Prague Castle Photographic Archives, inv. no. 152/27

The Czechoslovak president Tomáš Garrigue Masaryk in 1927 set out on a journey to Egypt, Palestine, and Greece to avoid political conflicts before the presidential elections. The journey, made incognito under the name Thomas Marsden, included official meetings with the Egyptian King Fu'ad and the High Commissioner in Palestine (Israel) Lord Herbert Plumer as well as visits to many historical sites. In Luxor Masaryk was accompanied by the Egyptologist Jaroslav Černý, who, with the support of Czechoslovak authorities, was there on an expedition with the French Institute of Archaeology. *AJM*

Egyptský král Fu'ád a československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk při příjezdu na Pražský hrad, 1929. ANM, fond Hradní fotoarchiv, i. č. 313/29

The Egyptian king Fu'ad and Czechoslovak president Tomáš Garrigue Masaryk arriving at the Prague castle, 1929. ANM, fond Prague Castle Photographic Archives, inv. no. 313/29

V roce 1929 se egyptský král Fu'ád (1868–1936) vydal na oficiální cestu po evropských zemích a v jejím průběhu navštívil i Československo. Poté, co v tisku oznámil, že navštíví též Prahu, nezbývalo československé diplomacii nic jiného, než krále pozvat. Jednalo se o první oficiální návštěvu hlavy státu od vzniku Československa. Pro krále Fu'áda byl připraven reprezentační program zahrnující setkání s politickými špičkami, návštěvu lázní či velkých průmyslových podniků, jako byl Ringhoffer na Smíchově či Škodovy závody v Plzni. Univerzita Karlova udělila králi Fu'ádovi čestný doktorát. *AJM*

Egyptský král Fu'ád při prohlídce Ringhofferových závodů na Smíchově, 1929. ANM, fond Hradní fotoarchiv, i. č. 364/29

The Egyptian king Fu'ad at the Ringhoffer factory in Smíchov, 1929. ANM, fond Prague Castle Photographic Archives, inv. no. 364/29

In 1929 the Egyptian king Fu'ad (1868–1936) went on an official journey to European countries and visited Czechoslovakia. He was invited to Czechoslovakia after he had announced in the media that he was planning to visit Prague. The Czechoslovak diplomacy thus had to invite him. This was the first official visit by a leader of another country since the establishment of Czechoslovakia. The programme of King Fu'ad's visit included meetings with political leaders, a trip to a resort, or visits to large industrial companies such as Ringhoffer in Smíchov and the Škoda factory in Pilsen. The King was awarded an honorary doctorate by Charles University. *AJM*

Nabídková etue se vzorky bangle

Karton, sklo, nitě; d. 36,8 cm, š. 22,3 cm, hl. 6 cm

Výrobce neznámý, Československo, Jablonec nad Nisou, 1920–1930

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, i. č. B 9931

Bangle, uzavřené kruhové náramky a tradiční párové šperky hinduistických žen, symbolizují kruh života a pevnost manželství. Vyrábějí se z kovu, porcelánu, plastů a nejčastěji z cenově dostupnějšího i vzhledově atraktivního skla. Sklo je typické i pro bangle z Jablonce nad Nisou. Počátky tamní výroby a exportu do Britské Indie a Pákistánu spadají do r. 1880. Po první světové válce bylo nutné vypořádat se s japonskou i indickou konkurencí. Již v roce 1920 byly do Britské Indie vyvezeny kroužky za 110 mil. Kč. Konjunktura skončila v polovině 20. let. Stále více se vyváželo nejakostní zboží. Ve 30. letech export poklesl na 10 mil. Kč ročně. Obor po roce 1945 zanikl. *KH*

A sample case with samples of bangles

Cardboard, glass, thread; L 36.8 cm, W 22.3 cm, D 6 cm

Unknown manufacturer, Czechoslovakia, Jablonec nad Nisou, 1920–1930

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou, inv. no. B 9931

Bangles, which are full round bracelets and traditional Indian women's jewellery for couples, symbolise the circle of life and the steadfastness of marriage. They are made of metal, china, plastic, but most often from glass, which is cheaper and looks more attractive. Glass is typical also for the bangles from Jablonec nad Nisou. They were first made and exported to British India and Pakistan in 1880. After the First World War the production faced Japanese and Indian competition. In 1920 bracelets worth 110 million crowns were exported to British India. The boom ended in mid-1920s. More and more often lower quality products were exported. In the 1930s the export decreased to 10 million crowns per year. After 1945, it stopped altogether. *KH*

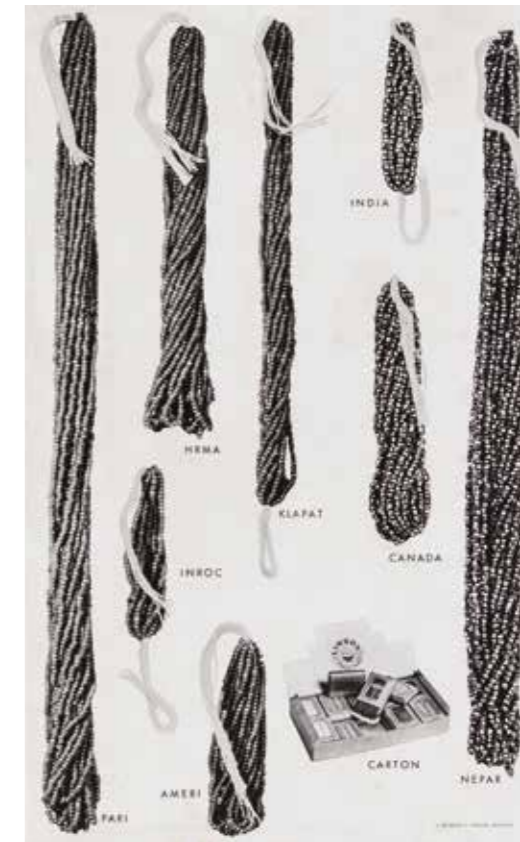
Vzorkovnicová karta sekaných perliček

Sekané perličky, potištěný papír, nitě; v. 26,3 cm, š. 16,5 cm (rozložené 49 cm)

Vojtěch Linka a synové, Československo, Loužnice, po r. 1927

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, i. č. BT 3485

Vojtěch Linka se výrobě perliček věnoval již před první světovou válkou, kdy se zabýval strojním sekáním v jím založené výrobě v Loužnici. Zboží dodával jabloneckým exportérům. Po válce začal budovat vlastní podnik V. Linka a synové, a to v nových prostorách bývalé tkalcovny a mlýna v Železném Brodě. Podnik dával práci až stu zaměstnanců. Zboží bylo prodáváno pod ochrannou známkou Linson. Ve 20. letech dodával zboží jabloneckým exportním firmám. Sám perličky také vyvážel do USA, Mexika, Egypta, Sýrie a Turecka. *KH*

A sample card of cut seed beads

Cut seed beads, printed paper, thread; H 26.3 cm, W 16.5 cm (unfolded 49 cm)

Vojtěch Linka and Sons, Czechoslovakia, Loužnice, after 1927

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou, inv. no. BT 3485

Vojtěch Linka started manufacturing beads before the First World War, when he worked on machine cutting in his shop in Loužnice. He delivered his products to exporters in Jablonec. After the war he started to build his own business V. Linka and Sons in the new facilities of a former weaving mill Železný Brod. The company employed one hundred people. The products were sold under the registered trademark Linson. In the 1920s he delivered the beads to Jablonec export companies. He also exported them himself to the USA, Mexico, Egypt, Syria, and Turkey. *KH*

Náušnice

Galvanicky pokovený tombak, skleněné perle;
d. 6,7 – 7,2 cm, š 3,4 cm

Walter Henlein, Československo, Jablonec nad Nisou,
1930–1935

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, i. č. BK 2640

Earrings

Galvanised tombak, glass beads; H 6.7 – 7.2 cm, W 3.4 cm

Walter Henlein, Czechoslovakia, Jablonec nad Nisou,
1930–1935

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou,
inv. no. BK 2640

Jablonecký bižuterní průmysl dokázal vždy pružně reagovat na aktuální trendy, a to nejen na základě požadavků zákazníků, ale také díky zastoupení domácích exportních firem v zahraničí. Nová vlna archeologických objevů v Egyptě, především objevení Tutanchamonovy hrobky Howardem Carterem v roce 1922, vyvolala velkou módní vlnu inspirovanou starověkým Egyptem a Orientem. Mezi nejznámější jablonecké výrobce tohoto sortimentu patřila firma Norbert Neiger, spojená především s luxusní produkcí, a firma Walter Henlein, která zhotovovala i levnější módní bižuterii pro trhy Evropy a USA a také suvenýrový sortiment exportovaný do Egypta. *KH*

Náhrdelník

Galvanicky pokovený a malovaný tombak, náhrdelník;
d. 53 cm, š. 18 cm

Walter Henlein, Československo, Jablonec nad Nisou,
1925–1935

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, i. č. BK 1214

Necklace

Galvanised and painted tombak, necklace; L 53 cm, W 18 cm

Walter Henlein, Czechoslovakia, Jablonec nad Nisou,
1925–1935

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou,
inv. no. BK 1214

The jewellery industry in Jablonec always swiftly responded to current trends, not only based on the requests of customers, but also thanks to the representatives of export companies abroad. A new wave of archaeological discoveries in Egypt, especially the finding of Tutankhamun's tomb by Howard Carter in 1922, started a fashion trend inspired by ancient Egypt and the Orient. The most important companies manufacturing this type of jewellery in Jablonec were Norbert Neiger, associated mainly with luxury goods, and Walter Henlein, which produced less expensive fashion jewellery for European and USA markets and a souvenir range exported to Egypt. *KH*

Suvenýrová bižuterie

Galvanicky pokovený a malovaný tombak, sklo;
v. 3,3 cm, š. 2,7, hl. 0,7 cm

Výrobce neznámý, Československo, Jablonec nad Nisou,
1920–1945

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, i. č. BK 2926

Souvenir jewellery

Galvanised and painted tombak, glass;

H 3.3 cm, W 2.7 cm, D 0.7 cm

Unknown manufacturer, Czechoslovakia, Jablonec nad Nisou,
1920–1945

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou,
inv. no. BK 2926

Sortiment jablonecké bižuterie nabízel již na počátku 20. století škálu upomínkových předmětů. V jejich výrobě a exportu do celého světa úspěšně pokračovaly tamní firmy i po roce 1918. Nabídka zahrnovala jak turistické suvenýry, tak devocionálie, kam patří modlitební pomůcky, například růžence nebo tasbihy, ale také brože, přívěsky nebo prsteny, které po aplikaci vhodného motivu světce či poutního místa zaujmou věřící rozličných vyznání. Kovové i skleněné polotovary byly modifikovány pro trhy v křesťanských i muslimských zemích, ale také pro Izrael nebo Indii. Mnohé vzory se bez výraznějších designových změn používají dodnes. *KH*

Suvenýrová bižuterie

Mačkané sklo, galvanicky pokovený tombak, fotografie;
v. 3,6 cm, š. 2,8 cm, hl. 1 cm

Výrobce neznámý, Československo, Jablonec nad Nisou,
1930–1935

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou,
i. č. B 11224/1

Souvenir jewellery

Pressed glass, galvanised tombak, photograph;

H 3.6 cm, W 2.8 cm, D 1 cm

Unknown manufacturer, Czechoslovakia, Jablonec nad Nisou,
1930–1935

Museum of Glass and Jewellery in Jablonec nad Nisou,
inv. no. B 11224/1

The offer of Jablonec jewellery in the early 20th century already included a range of souvenir objects. Companies from Jablonec continued to successfully produce and export them to countries around the world after 1918. Apart from tourist souvenirs, the offer included religious artefacts, such as prayer beads, for example misbahah or rosary beads, as well as brooches, charms, or rings, which, after applying a suitable motif of a saint or a holy place, appealed to believers from various religions. The metal and glass semi-finished objects were modified not only for Christian or Muslim markets, but also for Israel and India. Many patterns are still being used today without notable changes in design. *KH*

Mafraš

Vlna, kůže, ocelové kování; d. 105 cm, š. 45 cm, hl. 30 cm
Kmen Qašqái, jižní Írán, 70.–80. léta 20. století
Soukromá sbírka Břetislava Turečka

Mafraš je jakýsi peříňák íránských kočovníků z kmene Qašqái. Když se v jihozápadním Íránu přesouvají na jaře do hor a na zimu zase zpátky do nížin, mezi četnými zavazadly každé rodiny bývá přinejmenším jedna dvojice těchto sešívaných vaků, které slouží k přepravě přikrývek a dalších lůžkovin. Dva mafraše si obvykle po svatbě do nové domácnosti přináší jako součást výbavy nevěsta. (Vaky jsou z vlněné tkaniny vyrobené samotnými nomády a kožených popruhů, které k nim obvykle dodávají vesničtí sedláři.) *BT*

Mafrash

Wool, leather, steel fittings; H 105 cm, W 45 cm, D 30 cm
Qashqai tribe, Southern Iran, 1970s–1980s
Private collection of Břetislav Tureček

Mafrash is a kind of a bedding storage sack of Iranian nomads from the Qashqai tribe. When in the southwestern Iran they are moving in the spring to the mountains and before winter back to the plains, among each family's many pieces of luggage there are at least two of these sacks which are used to transport blankets and other bedding. After the wedding, the bride usually brings two mafraashes to the new home as part of her dowry. The sacks are made from woollen fabric woven by the nomads themselves and leather straps usually supplied by village saddlers. *BT*

Vak na sůl

Vlna; d. 55 cm, š. 37 cm
Kmen Qašqái, jižní Írán, 70.–80. léta 20. století
Soukromá sbírka Břetislava Turečka

Vlněný vak na sůl íránských kočovníků z kmene Qašqái dokládá, jak důmyslně bývali nomádi i v „době předplastové“ vybaveni na pobyt v často drsné přírodě. Předmět nazvaný v turkickém jazyce Qašqáíů *duz torba* má úzké hrdlo, které omezuje pronikání vlhkosti a prachu, a navíc se dá snadno přeložit nebo zavěsit. Stejně jako další vlněné předměty určené pro každodenní potřebu si je kočovníci vyrábějí sami, obvykle z vlny svých vlastních ovcí a koz. *BT*

Salt pouch

Wool; H 55 cm, W 37 cm
Qashqai tribe, Southern Iran, 1970s–1980s
Private collection of Břetislav Tureček

A woollen salt pouch of the Iranian nomads from the Qashqai tribe proves how smartly the nomads were equipped for living in the often-harsh natural conditions even in the period before the widespread use of plastic. The object called *duz torba* in the Turkic dialect of the Qashqai has a narrow neck, which prevents moisture and dust from getting into the pouch and it can be easily folded or hung. Like other woollen objects for everyday use, the nomads make these themselves, usually from the wool of their own sheep or goats. *BT*

**ČESKOSLOVENSKO V ORIENTU: ORIENT V ČESKOSLOVENSKU
1918–1938**

**CZECHOSLOVAKIA IN THE ORIENT: THE ORIENT IN CZECHOSLOVAKIA
1918–1938**

Adéla Jůnová Macková, Libor Jůn (eds.)

Vydal / Published by
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Autoři textů / Authors of the texts
Helena Heroldová, Kateřina Hrušková, Libor Jůn, Adéla Jůnová Macková, Pavel Onderka,
Dagmar Pospíšilová, Jana Ratajová, Milada Sekyrková, Adriana Stříbrná, Adéla Tůmová,
Břetislav Tureček, Šárka Velhartická, Pavel Žďárský

Překlad / Translation
Sean Mark Miller, Ania Pavlíčková Wilińska

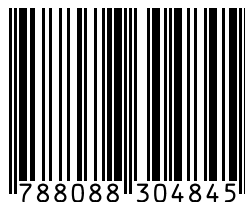
Logotyp
Milan Křišťůfek

Sazba / Layout
Ondřej Huleš

Tisk / Printed by
VH Print

ISBN 978-80-88304-84-5

ČESKOSLOVENSKO **ORIENTU**
ORIENT **ČESKOSLOVENSKU**

9 788088 304845